
MESAJUL MINISTRULUI APĂRĂRII NAȚIONALE, DOMNUL GABRIEL OPREA, CU OCAZIA SĂRBĂTORIRII ZILEI ARHIVELOR MILITARE 26 iulie 2011

Sărbătorirea, la 26 iulie, a Zilei Arhivelor Militare, îmi oferă privilegiul de a vă felicita pentru eforturile și performanțele tuturor specialiștilor militari și civili care, de-a lungul timpului, și-au asumat răspunderea conservării, în timp de pace, dar și de restriște, a patrimoniului arhivistic al Armatei României, tezaur spiritual de o inestimabilă valoare documentară și istorică, menit să ateste posterității evoluția organismului militar românesc și memorabilele fapte de arme ale militarilor români.

Înființarea, în urmă cu 91 de ani, la 26 iulie 1920, prin Ordinul nr. 4 al Marelui Stat Major, a Depozitului de Arhivă al Armatei, a confirmat necesitatea imperioasă a unei instituții de profil cu o asemenea nobilă misiune, ale cărei tradiții sunt continuate în prezent de Serviciul Istoric al Armatei, împreună cu centrele specializate și depozitele intermediare de arhivă ale categoriilor de forțe, precum și alte structuri din cadrul Armatei României.

Probitatea profesională, capacitatea de analiză și evaluare a fenomenului istoric în intimitatea sa, discernământul și responsabilitatea deplină față de expertizarea, conservarea, gestionarea și valorificarea fondurilor arhivistice sunt calități care au garantat succesul arhivarilor, arhiviștilor și specialiștilor în acest domeniu de maximă legitimitate, capabil să certifice identitatea structurilor Armatei României și să identifice în învățămintele benefice ale trecutului fundamentele viitorului.

Pentru inteligența și competența cu care reușiți să convertiți tezaurul documentar al Armatei României în capital de virtuți și valori demne de perpetuat, adresez sincere felicitări personalului Serviciului Istoric al Armatei, al Centrului de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice, centrelor și depozitelor intermediare de arhivă, precum și tuturor arhiviștilor din Armata României.

De asemenea, doresc să transmit admirația și mulțumirile mele personale tuturor cadrelor militare și personalului civil din sistemul arhivistic militar care s-a implicat nemijlocit și a contribuit cu succes la finalizarea activității de recalculare a pensiilor militare.

Cu încrederea că și pe viitor veți fi la fel de riguroși, responsabili și perseverenți în nobila misiune de prezervare a trecutului Armatei Române, vă urez dumneavoastră și celor dragi multă sănătate, fericire și prosperitate, precum și împlinirea tuturor aspirațiilor profesionale și familiale.

La mulți ani!

MINISTRUL APĂRĂRII NAȚIONALE

Gabriel Oprea

DUPĂ ȘAPTEZECI DE ANI (1941-2011)

Academician prof. univ. dr. Dinu C. GIURESCU

Cu șaptezeci de ani în urmă, la 22 iunie 1941 în zori, Wehrmacht-ul declanșa ofensiva împotriva Uniunii Sovietice pe toată întinderea graniței comune.

Tot atunci, armata română intra în acțiune pe linia Prutului și în nordul Bucovinei. Conducătorul statului, generalul Ion Antonescu (mareșal din august 1941) avea autoritatea juridică deplină să decidă intrarea în război. Opinia publică în covârșitoarea ei majoritate era de partea sa. Cu un an în urmă (28 iunie-3 iulie), Uniunea Sovietică ocupase prin ultimatum, Moldova dintre Prut și Nistru – teritoriu pe care-l revendica din 1918 – dar și nordul Bucovinei, care nu aparținuse vreodată Imperiului Rusiei.

În zorii zilei de 22 iunie 1941 radioul și presa au difuzat repetat, proclamația Conducătorului statului:

„Ostași vă ordon treceti Prutul.

Zdrobiți vrăjmașul din Răsărit și miazănoapte. Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații noștri cotropiți. Reîmpliniți în trupul țării glia străbună“.

Din perspectiva istoriei românești, campania era deplin întemeiată.

I s-a adăugat și o motivare ideologică, lupte împotriva bolșevismului, opus valorilor tradiționale europene.

Grupul de armate „General Antonescu“ cuprindea 20 de divizii de infanterie, 3 brigăzi de munte, 4 brigăzi de cavalerie, 2 de fortificații, 550 avioane, 22 nave maritime și 17 fluviale. În dispozitivul basarabean opera și Armata XI germană.

La 26 iulie 1941, întreaga Moldovă dintre Prut și Nistru și partea de nord a Bucovinei erau eliberate.

Comunicatul Cartierului General român anunța:

„Lupta pentru dezrobirea brazdei românești de la răsărit s-a terminat.

Din Carpați și până la Mare, suntem din nou stăpâni pe hotarele străbune.

Lupta pentru asigurarea dezvoltării noastre, pentru salvarea credinței, pentru ordine și civilizație, continuă.

Trupele germano-române au înaintat adânc dincolo de Nistru“.

Accentul cădea acum pe lupte pentru păstrarea credinței și a civilizației. Angajarea unităților române la răsărit de Nistru în teritoriul sovietic s-a efectuat treptat, în urma a două cereri scrise ale cancelarului Adolf Hitler către generalul Ion Antonescu și acceptate de acesta.

Angajarea României în conflictul germano-sovietic intra acum într-o fază nouă.

Dacă între Prut și Nistru acțiunea armatei române fusese legitimă, depășirea hotarului de pe Nistru însemna participarea României la agresiunea Reich-ului împotriva Uniunii Sovietice.

Considerații militare și politice pot explica înaintarea în continuare pe teritoriul sovietic. Dar din punct de vedere juridic și al faptelor, forțele române participau

acum la agresiunea Wehrmacht-ului împotriva U.R.S.S.

Au fost ocupate teritoriul dintre Nistru și Bug și Odessa – după asediu cu mari pierderi. Apoi înaintarea a continuat pe litoralul nordic al Mării Azov și în Crimeea.

Mareșalul Ion Antonescu și-a dat seama la început de noiembrie 1941 că războiul fulger plănuit de conducerea Reich-ului nu și-a atins obiectivele.

Ministrul Statelor Unite la București trimitea o telegramă la Washington D.C. (15 noiembrie) care relatea discuția mareșalului Antonescu cu un lider politic român. Iată cuprinsul telegramei:

„Un prieten care invariabil îmi dă informații exacte și de actualitate, a stat recent de vorbă cu Mareșalul Antonescu, timp de două ore. L-a găsit în excelentă condiție fizică, deși foarte îngrijorat de viitor. După propria formulare a mareșalului, situația internă și externă îl preocupă mult.

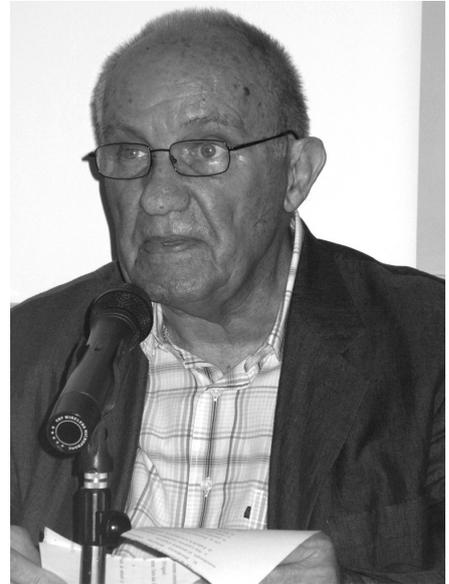
Mareșalul a indicat-o limpede, a spus că (el) știe că Germania va pierde în cele din urmă războiul, dar că este obligat să continue colaborarea cu această țară și că nădăjduiește spre cât mai bine, de vreme ce nu are altă cale deschisă pentru sine“.

„Cele ce urmează – continuă Mott Gunther – rezumă observațiile mareșalului (Antonescu) privind anume probleme, așa cum mi-au fost relatate de prietenul meu...“

(2) Situația în Est. Ambele armate, germană și rusă, sunt «înglobate într-o jumătate de metru de noroi», de la frontiera finlandeză și până la Marea Neagră. Această situație a făcut posibilă ca și germanii și rușii să-și retragă un număr apreciabil de trupe de pe frontul de Est¹.

Spre nenorocul germanilor, ei n-au fost în stare să cucerească Rusia potrivit planului (lor); cu atât mai mult cu cât nu se poate prevala, cu oarecare exactitate, cum s-ar dezvolta operațiile (militare) când ele vor fi din nou posibile, la primăvară.

Soldatul rus a luptat splendid, iar echipamentul și organizarea militară rusă au fost excelente. Dacă Rusia ar câștiga războiul, ea ar fi în curând în situația de a domina lumea întregă².

În tranșee, în așteptarea atacului

Mărturia aceasta pare cu totul autentică.

A urmat, în decembrie 1941-februarie 1942 contraofensiva Armatei Roșii, cu retragerea Wehrmacht-ului de pe frontul central.

Tot în decembrie 1941 Marea Britanie a declarat război României, iar guvernul de la București a comunicat la Washington că „România ea însăși se află în stare de război cu Statele Unite...“!!

Astfel, prin mecanismul inexorabil al conflictului dintre marile puteri, România s-a aflat intrată în conflagrația mondială. Războiul pentru eliberarea Basarabiei și nordului Bucovinei – obiectiv sprijinit de majoritatea covârșitoare a țării – se transformase în participarea armatei române la agresiunea Wehrmacht-ului împotriva Sovietelor; și la starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite!

*

Cu toate că șeful statului major român, generalul Iosif Iacobici a fost de părere – în două memorii din ianuarie 1942 – ca participarea armatei române la ofensiva din 1942 să fie cât „mai minimă posibil“, mareșalul a hotărât altfel, pentru rațiuni care nu sunt deplin lămurite.

La ofensiva Wehrmacht-ului declanșată în iunie 1942 pe aripa sud a frontului de Est, au participat 26 de divizii românești și anume: 11 – spre Don și Stalingrad; 7 – în Stepa Calmucă; 6 – în Caucaz; 2 în Crimeea.

În noiembrie 1942 se aflau la răsărit de Nistru 463 395 militari români, din care 380 103 pe front și restul în Ucraina și Transnistria. În țară se mai aflau mobilizați 323 445 ostași.

Forurile militare române au avertizat din timp și în scris comandamentul suprem al Wehrmacht-ului că pe frontul de pe Don, Armata a 3-a română nu poate rezista unui atac masiv. Avertismentele nu au fost luate în seamă de Înalțul Comandament german.

Urmarea este prea bine cunoscută. Contraofensiva sovietică de pe Don și din Stepa Calmucă a dus la încercuirea și dezastrul Wehrmacht-ului de la Stalingrad și la retragerea treptată a frontului german (până în martie 1943) cam pe aliniamentele din noiembrie 1941!

O estimare a pierderilor armatei române (cifrele variază) pentru intervalul 15 noiembrie 1942-15 martie 1943, se ridică la 15 566 morți, 67 183 răniți și 98 692 dispăruți (prizonieri, morți?), în total 181 441.

Există și o mărturie (neconfirmată de altă sursă) că mareșalul Antonescu, după o întrevedere cu Adolf Hitler la 6 octombrie 1942 la cartierul general de la Vinnița, a declarat în trenul cu care se întorcea spre România: „Germania a pierdut războiul. Acum trebuie să ne concentrăm (eforturile) să nu-l pierdem pe al nostru“.

*

Succesele Armatei Roșii au continuat în tot anul 1943 și în primele luni din 1944, așa încât la începutul lunii aprilie 1944, partea de nord a Moldovei era ocupată și frontul se stabilizase, temporar, pe aliniamentul: nord Pașcani, Târgu Frumos, Iași, sud Orhei, apoi pe Nistru până la Cetatea Albă. Între timp și Crimeea a fost eliberată de sub ocupație.

*

Participarea armatei române la operațiunile împotriva Uniunii Sovietice în 1941-1943 este *atipică din perspectiva istoriei românești*. Am luptat constant pentru apărarea teritoriului propriu, inclusiv în Primul Război Mondial.

Din perspectiva celor șapte decenii – 1941-2011 – cum apare această campanie militară cu o durată de trei ani și o înaintare în teritoriul Sovietelor de peste 1 000 km (în linie dreaptă)?

A fost totul pornit dintr-o greșită și enormă nesocotire a raporturilor reale de forțe dintre Wehrmacht și Armata Roșie care, în cele din urmă, și-a dovedit întâietatea.

Rămâne întrebarea: hotărârea mareșalului Antonescu de a angaja în continuare efective atât de importante în 1942 a avut drept urmare numai pierderile foarte mari în oameni și suferințele a zeci de mii de familii?

Această hotărâre a mareșalului de a continua alături de Reich – în proporțiile arătate – a mai avut însă o consecință de maximă însemnătate: *a asigurat autonomia statului român și a comandamentului său militar, în aria dominată de Reich*.

Când frontul sovietic a înaintat în Moldova, unitățile armatei române, deși încadrate în dispozitivul general al forțelor germane în acest sector, s-au aflat din nou sub comanda directă a Mareșalului Stat Major român.

În plus, participarea armatei române alături de Wehrmacht în 1942-1944 (și probabil raporturile personale cu mareșalul Antonescu) vor fi fost factori care au determinat pe cancelarul Adolf Hitler să contramandeze planul Margareta II de ocupare militară a României în martie 1944 (ocupație similară cu aceea a Ungariei, efectuată în martie 1944).

Îmbinarea acestor factori a făcut posibilă – după declanșarea ofensivei sovietice pe frontul din Moldova (20 august 1944) – întoarcerea armelor la 23-24 august 1944 ordonată de Regele Mihai I. Armata română a acționat fără nicio defecțiune și a îndeplinit integral ordinul Suveranului (cu tot caracterul improvizat, de ultim moment, al operațiunii în sine).

Consecințele întoarcerii armelor:

a) un salt spre vest și sud-vest de cca. 500-600 km al armatelor sovietice în mai puțin de trei săptămâni, fără să întâmpine o rezistență și cu bariera Carpaților ținută deschisă de forțele române.

„În douăsprezece zile de înaintare – subliniază istoricul militar britanic Lidell Hart – tancurile sovietice au acoperit 400 km. În următoarele șase zile au înaintat circa alți 300 km, atingând frontiera iugoslavă la Turnu Severin, pe Dunăre.

O mare parte a forțelor germane a rămas încercuită în intrândul din Basarabia sau a fost anihilată pe când încercau să se retragă. Întreaga Armată a 6-a, douăzeci de divizii în total, a fost pierdută. Înfrângerea a fost dezastruoasă, ca aceea de la Stalingrad¹ (din volumul său *Istoria militară a celui de-al doilea război mondial*).

b) dezintegrarea întregului dispozitiv german în Europa de Sud-Est. Wehrmacht-ul a evacuat în câteva săptămâni, Bulgaria, Grecia, Macedonia, Albania și o mare parte din Serbia;

c) colaborarea armatei române cu Armata Sovietică în eliberarea Transilvaniei de nord și nord-est ocupată de Ungaria în urma arbitrajului-dictat de la Viena (august 1940).

Întoarcerea armelor a fost posibilă fiindcă România își păstrase autonomia în cadrul sistemului controlat de Reich. Evoluțiile ulterioare – participarea armatei române alături de Armatele Sovietice în ofensiva din Ungaria și Cehoslovacia și instalarea guvernului Groza la 6 martie 1945 au fost – foarte probabil – factorii care ne-au adus *sprijinul direct al Uniunii Sovietice la tratativele pentru încheierea tratatului de pace de la Paris în 1946. Intervenția delegației sovietice – condusă de Andrei Ianuarievici Vișinski – a adus recunoașterea frontierei de vest a României pe traseul din 1938.*

Tratatul de pace semnat la 10 februarie 1947 a reprezentat a doua recunoaștere internațională – Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și statele asociate – a unirii Transilvaniei cu România.

*

Au trecut 70 de ani de la începutul confruntării germano-sovietice, la 22 iunie 1941 (cu participarea României și Finlandei de partea Reich-ului).

Astăzi România este membră a alianței militare N.A.T.O. și a Uniunii Europene. Care este situația prezentă?

Raporturile cu Federația Rusă sunt strict convenționale, formale, fără conținut; normal ar fi ca aceste raporturi să fie constant amicale, de cooperare pe multiple planuri. Se vede că factorii de decizie de la București nu au reflectat îndeajuns la învățămintele celui de-Al Doilea Război Mondial și nici la ponderea Federației Ruse în lumea de astăzi. Raporturile cu Federația Rusă ar trebui să constituie o constantă de politică externă, așa cum procedează Germania și Franța.

Post de mitraliere în acțiune

Raporturile cu Republica Chineză – a doua putere economică a lumii – nu prea există: de luni de zile România nu a numit un ambasador la Beijing.

Nu cunoaștem politica regimului de la București față de India, nici față de puterile emergente în ansamblu.

*

Pe un plan mai general, participarea României la N.A.T.O. și Uniunea Europeană aduce țării un spor de securitate, de stabilitate?

Răspunsul este mai ales în funcție de evoluțiile interne. În ultimii 5-6 ani, se desfășoară o campanie susținută pentru constituirea unei regiuni autonome maghiare în mijlocul țării, care să includă județele Covasna, Harghita (cu majoritate absolută maghiară cca. 80% și peste) și Mureș (60% români, 40% maghiari).

Guvernul de la București cedează treptat și nu își apără prerogativele statale. Sunt multiple semne și desfășurări, a căror enumerare depășește cadrul articolului de față. Cea mai recentă – și foarte actuală – manifestare este proiectul de lege privind statutul minorităților. Dacă este aprobat de majoritatea aritmetică din Cameră și Senat, teritoriul României se transformă într-o multitudine de autonomii teritoriale-culturale conduse de un parlament propriu și rezemate, pe de o parte, pe județele Covasna și Harghita – în prezent reprezentate în Casa Ungariei de la Bruxelles – și pe de altă parte pe autonomiile culturale până la frontiera de vest – județele Satu Mare, Bihor și Sălaj.

În plus, U.D.M.R. insistă ca planul său de regionalizare să fie adoptat. El prevede decuparea teritoriului Transilvaniei pe o linie nord-vest-sud est, de la sud de Oradea până la nord de Brașov. Regiunea de circa 50 000 km² reproduce pe aceea trasată prin arbitrajul-dictat de la Viena (30 august 1940).

Statul român a încetat aproape să-și mai apere prerogativele și atributele sale suverane. Dacă va continua tot așa, teritoriul său se va fragmenta efectiv.

Transilvania, reîntregită prin sacrificiul a zeci și zeci de mii de militari români va înceta oare să fie în mod efectiv un teritoriu unitar al statului român?

Majoritatea aritmetică din Parlament chiar nu-și dă seama de realitate? și de ceea ce va urma dacă autonomiile teritorial-culturale iau ființă?

*

Aflați în plin război între 1941-1945 am reușit, în cele din urmă, să restabilim integritatea teritoriului transilvan și a hotarului de vest așa, cum era în 1938.

Integrați în N.A.T.O. și Uniunea Europeană suntem oare pe cale să pierdem integritatea teritorială a României?

¹ Subînțeles pentru refacere în spatele frontului (nota D.C.G.).

² Telegrama nr. 959 din 15 noiembrie 1941 din București, National Archives Washington DC 871.00/911 partea 1 și 2.

ROMÂNIA ÎN FAȚA UNEI DECIZII MAJORE: INTRAREA ÎN CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL¹

Prof. univ. dr. Ioan SCURTU²

Participând, în calitate de expert al delegației României la Conferința păcii de la Paris, istoricul Alexandru Lapedatu avea să consemneze că, la 28 iunie 1919, „tunurile au început să bubuie, anunțând Parisului încheierea păcii cu Germania. Jos, în parc, o lume imensă aștepta plecarea delegațiilor, salutându-le cu urale. De la o fereastră a Galeriilor Palatului de la Versailles am privit câteva momente, alături de Ion I.C. Brătianu, acest spectacol. El nu era câtuși de puțin încântat nici pentru noi, nici pentru alții. «Nu se poate încânta și ține în lanțuri o națiune de 80 milioane, cu calitățile și virtuțile poporului german»³. Prin Tratatul de la Versailles puterile învingătoare, în primul rând Franța, au urmărit să impună Germaniei astfel de condiții, încât să nu se mai poată reface și amenința pacea Europei și a lumii. Istoria a demonstrat că Ion I.C. Brătianu a avut dreptate, iar mulți specialiști apreciază că, în fond, au urmat două decenii de armistițiu, iar cel de-al Doilea Război Mondial era continuarea primei conflagrații mondiale.

Populația din țările participante la război, inclusiv din cele învingătoare, se confrunta cu grave probleme economice și sociale, de care se făceau vinovați cei aflați la putere. În acest context, artizanii tratatelor de pace au fost sancționați de propriul electorat. Georges Clemenceau, președintele Conferinței de pace, a fost înfrânt în alegerile parlamentare din noiembrie 1919, Lloyd George a trebuit să demisioneze în octombrie 1922, iar Senatul S.U.A. a respins în noiembrie 1919 Tratatul de pace cu Germania, inclusiv Pactul Societății Națiunilor pentru care militase Woodrow Wilson.

Nici liderul politic român care condusese țara în timpul războiului, nu a avut parte de un tratament mai bun. La revenirea în țară, opoziția îi pregătise o manifestație de protest în Gara de Nord din București. Pentru a evita o asemenea situație neplăcută, Brătianu a coborât din tren, urmând să-și continue călătoria cu automobilul. I.G. Duca avea să scrie: „Împreună cu Vintilă Brătianu și cu Mărzescu am mers la Predeal într-o întâmpinare a lui. Acolo s-a coborât din tren și după un modest dejun în restaurantul gării, ne-am urcat cu toții în automobil și am pornit spre București. Mi-a fost dat astfel să asist la acest spectacol de neînchipuit: omul care înfăptuise visul secular al neamului, omul care aducea în geanta lui tratatul internațional care recunoștea granițele României întregite, străbătând satele și orașele ca un simplu turist, fără o recepție, fără o aclamație, fără un arc de triumf și

intrând în Capitala României Mari neobservat de nimeni, ca cel din urmă anonim. El, învingătorul, se întorcea ca un învins”⁴.

Din punctul de vedere al relațiilor internaționale, primul deceniu interbelic s-a caracterizat printr-o stare de spirit optimistă. Mulți credeau că prin înființarea Societății Națiunilor se evitau războaiele. În 1925, Adunarea Generală a acesteia a decis constituirea unei comisii care să pregătească o conferință a dezarmării, iar prin Pactul Briand-Kellogg din 1928, războiul era exclus ca mijloc de rezolvare a diferendelor dintre state.

O asemenea stare de spirit exista și în România. Prin sacrificiul a 800 000 de români din vechiul Regat în Războiul Reîntregirii și realizarea Marii Uniri prin voința basarabenilor, bucovinenilor, ardelenilor și bănățenilor, confirmată prin tratatele de pace din 1919-1920, se realizase cel mai profund ideal. Exista convingerea că „dreptatea noastră este eternă” și era garantată de marii aliați, Franța și Marea Britanie.

Românii își puneau mari speranțe în Societatea Națiunilor, care-și propunea, prin Statut, „să respecte și să mențină în contra oricărei agresiuni exterioare integritatea teritorială și independența politică a tuturor membrilor Societății”⁵. La Geneva, ministrul de externe român Nicolae Titulescu a desfășurat o amplă activitate și se bucura de un mare prestigiu, fiind ales de două ori, în 1930 și 1931, președintele acestui important for internațional.

În spiritul Pactului Societății Națiunilor, România a încheiat convenții de alianță cu Polonia (1921); cu Cehoslovacia și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (Iugoslavia), constituind Mica Înțelegere tot în 1921; cu Franța și Italia, ambele în 1926; România, împreună cu

Militari germani și români forțând un curs de râu

Un moment de răgaz

Iugoslavia, Grecia și Turcia au înființat, în 1934, Înțelegerea Balcanică. Toate aceste alianțe vizau menținerea păcii și a statu-quo-ului teritorial.

Sistemul de alianțe viza, în principal, Ungaria. Parlamentarii acestei țări, după ce au ratificat Tratatul de la Trianon, au jurat că nu se vor împăca niciodată cu prevederile sale. În aceste condiții este de înțeles că Mica Înțelegere viza acțiunea comună a celor trei state în cazul unui atac neprovocat din partea Ungariei. Realitatea istorică a demonstrat că, deși România încheiase asemenea alianțe, avea 295 000 km², în timp ce Ungaria avea doar 93 000 km², iar populația României era de 3 ori mai numeroasă comparativ cu cea a Ungariei, în vara anului 1940 câștigătoare avea să fie Budapesta.

Două sunt cauzele principale. Prima, s-a datorat propagandei externe, căreia guvernării români nu i-au acordat atenția necesară, în timp ce Ungaria s-a angajat într-o amplă acțiune internațională de contestare a Tratatului de la Trianon. Într-o conferință publicată în 1926, N. Iorga spunea: „Nu se știe îndeajuns ce formidabilă e propaganda ungurească contra noastră astăzi și cât de adânc pătrunde pretutindeni, ce oameni de seamă din toată lumea ajung să se convingă că noi suntem niște barbari răpitori, balcanizatorii unor teritorii care revin Coroanei Sfântului Ștefan; o să ne întâlnim cândva cu

rezultatele acestei propagande și o să ne mușcăm mâinile până la sânge pentru că facem economii unde nu trebuie și unde trebuie să n-avem curajul să o facem fiindcă întâlnim pretutindeni partizani politici”⁶.

Semnalul tras de N. Iorga nu a fost ascultat, iar propaganda românească a rămas slabă, neîndemânatică și ineficientă. Peste zece ani, în 1936, același N. Iorga vorbea la radio despre *Apărarea noastră în străinătate*: „Să nu ne înșelăm de articole și cărți care se fac de complezență sau pe care le plătim – și asta așa de rar: nu suntem iubiți în străinătate. Și mai ales, chiar dacă-și aduce aminte cineva de buna noastră primire, așa de largă după datini, ba uneori și destul de lingușitoare, poate chiar din interes, dar mai mult din vechiul obicei al sclavului de a cădea în genunchi, noi nu suntem prețuiți. Acesta nu e un lucru de azi de ieri. De veacuri întregi, prin nu știu ce potrivire a sorții, desigur nedreaptă, așa a fost cu noi. Am întâmpinat neconținut aceeași antipatie”⁷.

Pe de altă parte, propaganda maghiară a câștigat numeroși aderenți, nu numai în Italia și Germania (state revizioniste), dar și în Marea Britanie, S.U.A., Canada și chiar în Franța. Foarte mulți ziariști, parlamentari și alți oameni politici au ajuns să creadă că Transilvania era locuită în majoritate de unguri, care erau supuși unei crunte politici de desnaționalizare din partea statului

român și că o asemenea situație trebuia să înceteze și să se facă dreptate Ungariei.

A doua greșală constă într-o anumită rigiditate a politicii externe a României, orientată unidirecțional spre Franța, „marea noastră soră latină”, chiar atunci când se vedea limpede că guvernării de la Paris mergeau pe linia cedărilor în fața statelor revizioniste, nesocotind tratatele de pace încheiate în 1919-1920. Acest fapt a ieșit pregnant în evidență atunci când, în 1935, Italia a invadat Abisinia, și mai ales la 7 martie 1936, când Germania a ocupat zona demilitarizată a Renaniei, iar guvernul de la Paris s-a limitat la câteva proteste platonice.

Pe de altă parte, în România se cultivau sentimente ostile Germaniei, care era prezentată ca un fel de „dușman natural”, de care trebuia să se păzească. Ofertele guvernului de la Berlin de a dezvolta relațiile economice erau respinse de oficialii români, pentru a nu trezi suspiciunea Franței, deși aceasta nu se arăta doritoare să achiziționeze cereale din țara noastră, preferându-le pe cele din Canada și S.U.A., de o mai bună calitate. Nici solicitările Bucureștilor de a achiziționa armanent din Franța și Marea Britanie nu erau încurajate.

Semnificativ este momentul 16 noiembrie 1936, când Gheorghe I. Brătianu a avut o discuție cu Hitler. Cu acel prilej, fuhrerul a afirmat că dacă România „ar avea cu Germania relații economice mai bune”, atunci interesul Reich-ului „ar spori să vadă în acest colț al Europei o Românie independentă și puternică”. La întrebarea lui Gh. Brătianu dacă dezvoltând relații economice cu Germania, aceasta ar sprijini România „împotriva revendicărilor revizioniste ungurești”, Hitler a răspuns: „Aș merge în cazul acesta foarte departe și aș spune-o în mod public și oficial, la Roma și la Budapesta, și mai cu seamă la Budapesta”⁸. Hitler a cerut ca la discuție să participe un secretar de stat, care „să noteze cuvintele sale pentru încheierea unui protocol care să rămână în cancelaria Reich-ului” și „a rugat pe Brătianu să comunice regelui că nu are nici cea mai mică intenție să susțină Ungaria în acțiunea ei revizionistă /.../ Tot ce vă cerem este să nu adoptați o atitudine și o politică ostilă Germaniei”⁹.

Întors în țară, Gh. Brătianu a informat factorii politici responsabili – rege, prim-ministru, șefii partidelor parlamentare – asupra acestei discuții. Ministrul de externe Victor Antonescu s-a consultat cu oficiali de la Paris și Londra, după care a declarat public că România rămâne fără șovăire credincioasă alianțelor și politicii ei. Cu alte cuvinte respingea oferta făcută de Hitler.

Nu știm dacă acea propunere era reală sau doar un balon de încercare, dar este cert că guvernării români s-au menținut pe o linie rigidă, cu consecințe negative pentru integritatea teritorială a țării lor.

Alianțele României au început să se clatine. Iugoslavia a încheiat, în ianuarie 1937, un tratat de prietenie cu Bulgaria, iar în martie același an cu Italia – state revizioniste – fără să-și consulte aliații din Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică.

Politica de concesiuni a Franței și Marii Britanii a permis Germaniei să anexeze Austria, în martie 1938, desființând-o ca stat, iar în septembrie 1938, prin acordul de la Munchen, a fost satisfăcută cererea lui Hitler ca Germania să ocupe o parte a Cehoslovaciei (regiunea Sudeților).

Alertat, regele Carol al II-lea a făcut o vizită la Londra (15-18 noiembrie) și Paris (19-21 noiembrie) pentru a obține garanții de securitate pentru România. Rezultatele au fost descurajatoare, guvernării de la Londra și Paris recunoscând „prioritatea economică” a Germaniei în sud-estul Europei.

În ziua de 24 noiembrie, regele a avut o discuție cu Hitler, propunându-i extinderea relațiilor economice între cele două state, dar acesta s-a arătat rezervat. La stăruința lui Carol de a cunoaște „poziția Germaniei față de aspirațiile revizioniste ale Ungariei față de România”, fuhrerul a răspuns că „un conflict româno-ungar nu privește direct Germania și, în consecință, ea nu are de ce să ia poziție în acest caz”¹⁰. Cu alte cuvinte, Germania nu mai era dispusă să acorde garanții de securitate României.

Contestarea statului național unitar român a fost una dintre coordonatele politicii externe a Uniunii Sovietice și ale activității Internaționalei a III-a Comuniste, care reprezenta, în fapt, interesele Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. O influență considerabilă aveau, în conducerea acestei Internaționale reprezentanții partidelor comuniste din Bulgaria și Ungaria, respectiv Gheorghii Dumitrov și Bela Kun. Ca urmare, în rezoluția la Congresul al III-lea al P.C.R., desfășurat în 1924 la Viena, Cominternul a impus următorul obiectiv: „Partidul Comunist din România trebuie să lupte cu hotărâre împotriva anexării violente a Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei și Dobrogei, și să sprijine în chip practic lupta pentru eliberarea și independența lor națională”¹¹. Era, în fond, un apel la sfărâmarea statului național unitar român făurit în 1918, fapt ce a determinat scoaterea P.C.R. în afara legii în decembrie 1924.

Dar și partidele de guvernământ au avut un anumit rol în acreditarea ideii că provinciile istorice unite cu

Trupe germane în atac

Patrulă germană în acțiune

România în 1918 erau discriminate. Spre exemplu, cu prilejul dezbaterilor privind noua Constituție, din 1923, liderii Partidului Național și Partidului Tărănesc din Basarabia au editat o broșură cu titlul *Declarațiile Opoziției Unite și protestele Transilvaniei și Basarabiei în contra proiectului de Constituție al guvernului liberal*, în care Iuliu Maniu, Mihai Popovici, Pan Halippa, Daniel Cigureanu, Alexandru Vaida-Voevod susțineau că cele două provincii istorice nu recunosc Constituția impusă de guvernul Brătianu. În presă și de la tribuna Parlamentului, dr. N. Lupu, C. Stere, Pan Halippa au făcut repetate declarații prin care condamnau politica guvernului liberal, care ar trata Basarabia ca pe o colonie. Asemenea declarații politicianiste, iresponsabile, erau preluate de presa sovietică și de cea a Internaționalei a III-a, folosindu-le ca argumente în favoarea teoriei că în 1918, armata regală română a ocupat Basarabia.

Vechea practică a „reclamațiilor la Înalta Poartă” a continuat și după 1918, de această dată locul Istanbulului fiind luat de Paris și Londra. Cel mai adesea campania de răsturnare a guvernului de la București începea în Franța și Anglia, prin declarații făcute presei, cu descrierea situației catastrofale în care se afla România, ca urmare a politicii guvernului, iar poporul ajunsese la limita disperării. Pentru evitarea unui război civil și pentru pacea acestei zone a Europei, acel guvern trebuia să plece imediat. Mulți occidentali chiar credeau că asemenea

declarații descriau o situație reală.

Nu este de mirare că în aprilie-mai 1928 aproape toată presa străină scria că România era în pragul desmembrării, iar zeci de jurnaliști au ținut să participe la adunarea P.N.Ț. de la Alba Iulia din 6 mai 1928, pentru a asista la momentul în care acest partid va proclama autonomia Transilvaniei. Evident, acest act nu a avut loc, dar imaginea României a fost profund afectată.

Parcă pentru a nu rămâne mai prejos, I.G. Duca, președintele P.N.L., declara la Paris în august 1933 că guvernul prezidat de Alexandru Vaida-Voevod era netrebnic, a suspendat plata datoriilor externe ale României, a recurs la încurajarea Mișcării Legionare care urmărea schimbarea orientării politicii externe spre Roma și Berlin. Ca urmare, P.N.L. cerea sprijinul Occidentului pentru înlăturarea guvernului național-țărănist și dădea asigurări că partidul său va onora plata datoriilor externe, va dizolva organizațiile extremiste (cu referire directă la Mișcarea Legionară) și va continua cu fermitate politica externă alături de Franța și Anglia.

Occidentalii, neobișnuiți cu un astfel de stil politic, erau adesea derutați, iar presa descria România ca o țară aflată în permanentă fierbere, instabilă, măcinată de conflicte. Propaganda maghiară a știut să speculeze această imagine și să o îngroașe mult, finanțând trusturi de presă influente, precum cel patronat de lordul Rothermere, care promova, cu profesionalism, revizionismul ungar.

Nu mai puțin activă a fost presa sovietică și cea a Cominternului în cultivarea ideii că România era un stat „cârpăcit”, care exploata fără milă minoritățile naționale, drept pentru care acestea aveau datoria să lupte pentru eliberarea lor de sub jugul imperialiștilor români.

Relațiile diplomatice dintre România și Rusia au fost rupte în ianuarie 1918 din inițiativa guvernului sovietic. În nota semnată de V.I. Lenin se scria: „Acoperită de fărâdelegi, oligarhia română a deschis operațiunile militare împotriva Republicii Ruse. Obișnuită să-și impună dominația bazată pe sărăcia, robia și sângele țărănilor și muncitorilor români, monarhia română a încercat să se salveze și să-și salveze moșierii și bancherii săi prin răpirea Basarabiei și prin transformarea acesteia într-o pavăză împotriva torentului puternic al revoluției ruse”. Ca urmare, „Toate relațiile diplomatice cu România încetează”, iar „Tezaurul României, aflat în păstrare la Moscova, se declară intangibil pentru oligarhia română. Puterea sovietică își asumă răspunderea de a păstra acest tezaur pe care îl va preda în mâinile poporului român”¹².

Se cuvine reținut faptul că în acest document nu se făcea nici o referire la poporul moldovenesc, care ar fi cu totul altul comparativ cu cel român. Motivațiile erau doar de ordin militar, teritorial și politic („pavăză împotriva torentului puternic al revoluției ruse”). Era vremea când Lenin credea în succesul revoluției mondiale, aflată în desfășurare în Slovacia, Ungaria și Germania. Moldovenismul și limba moldovenească aveau să fie lansate în 1924, pentru a justifica înființarea Republicii

Sovietice Socialiste Autonome Moldovenești¹³, în cadrul Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene, care făcea parte din Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste.

Afirmația potrivit căreia oligarhia română a deschis operațiunile militare împotriva Republicii Ruse nu se susține din punct de vedere istoric. Documentele arată că, în Evul Mediu, unele popoare s-au organizat în mai multe state. De exemplu, cel german a trăit în peste 300 de state, unificându-se în 1871, iar cel italian în circa 20 de state, care s-au coagulat în 1861. Românii au format la mijlocul secolului al XIV-lea, patru state – Moldova, Muntenia (Țara Românească), Transilvania și Dobrogea. Rusia a cunoscut și ea un proces similar, unificarea începând în secolele XV-XVI, în jurul Marelui Cnezat al Moscovei, după care a început extinderea teritorială.

În aprilie 1711, Petru cel Mare a semnat tratatul de la Luck cu domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir, care prevedea: „Pământurile principatului Moldovei, după vechea hotărnicie moldovenească asupra cărora domnul va avea drept de stăpânire sunt cele cuprinse între râul Nistru, Camenița, Bender, cu tot ținutul Bugeacului, Dunărea, granițele țării Muntenesti și ale Transilvaniei și marginile Poloniei, după delimitările făcute cu aceste țări”¹⁴.

Peste un secol, în 1812, câștigând un război cu Turcia, Rusia a ocupat Moldova dintre Prut și Nistru, numită Basarabia. În martie 1918, prin votul Sfatului Țării, acest teritoriu s-a unit cu România.

Relațiile diplomatice dintre România și Uniunea Sovietică au fost reluate în iunie 1934, prin efortul comun al lui Nicolae Titulescu și Maksim Litvinov. În schimbul de scrisori dintre cei doi miniștri de externe nu exista nici o referire la problemele teritoriale, dar se menționa: „Guvernele țărilor noastre își garantează mutual plinul și întregul respect al suveranității fiecăruia din statele noastre și abținerea de la orice imixtiune, directă sau indirectă, în afacerile interne”¹⁵.

În 1935-1936, Titulescu și Litvinov au negociat un pact de asistență mutuală, care se înscria în politica de securitate colectivă. În documentul convenit la 21 iulie 1936, Nistrul era menționat, de patru ori, ca graniță de stat între România și Uniunea Sovietică, fapt ce-l determina pe Titulescu să aprecieze: „Teritoriul român până la Nistru; teritoriul rus începând de la acest fluviu ! Așadar, Nistrul era recunoscut ca frontieră, fără ca Basarabia să fie cedată României de U.R.S.S.”¹⁶. În realitate, Titulescu își făcea iluzii, deoarece Litvinov nu avea mandat să semneze un asemenea document, drept care a cerut amânarea parafării lui. Înlăturarea lui Titulescu din guvern la 29 august 1936 a constituit o bună ocazie pentru ministrul sovietic să-i declare în septembrie: „actul din 21 iulie 1936 nu mai este valabil între noi, căci considerăm că demiterea Dvs. în împrejurările cunoscute echivalează cu o schimbare a politicii externe”¹⁷. În iunie 1937, Litvinov îi spunea lui Titulescu: „Vrem ca potențialul economic pe care îl reprezintă Basarabia să devină rus și nu german.

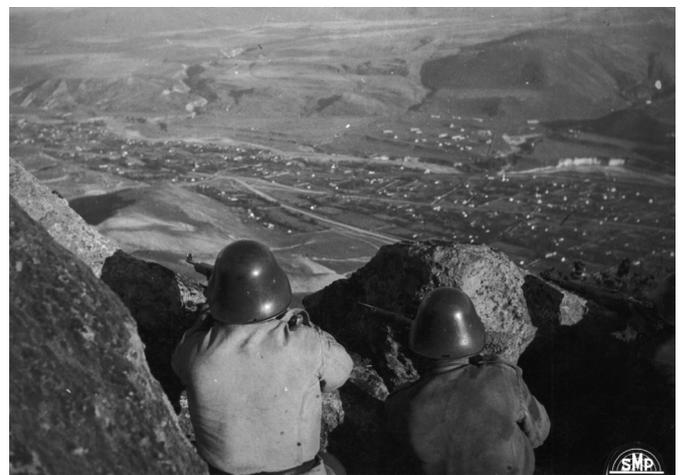
De aceea, țin să vă comunic că vom încerca să reluăm Basarabia prin toate mijloacele juridice și militare care ne vor fi posibile”¹⁸.

La 23 august 1939, a fost încheiat Pactul Molotov-Ribbentrop, prin care Uniunea Sovietică și Germania își delimitau teritoriile pe care urmau să le ocupe, de la Marea Baltică la Marea Neagră. Art. 3 din Anexa secretă prevedea: „În privința Europei sud-estice, partea sovietică subliniază interesul pe care-l manifestă pentru Basarabia. Partea germană își declară totalul dezinteres politic față de aceste teritorii”¹⁹.

Peste o săptămână, la 1 septembrie 1939, izbucnea cel de-Al Doilea Război Mondial, prin atacarea Poloniei de către Germania, urmată de ocuparea, la 17 septembrie, de către Uniunea Sovietică a teritoriilor poloneze stabilite prin pactul Molotov-Ribbentrop. Franța și Marea Britanie a declarat război numai Germaniei.

România se afla în fața unei decizii majore: atitudinea față de taberele aflate în conflict. În toată perioada interbelică guvernul român au promovat o politică „principială”, de respectare a tratatelor internaționale, de menținere a păcii și statu-quo-ului teritorial. Acum, odată cu izbucnirea războiului, toate aceste principii aparțineau trecutului și nu mai aveau nici o eficacitate practică. Întrunit la 6 septembrie, Consiliul de Coroană a decis „observarea strictă a neutralității stabilită prin convențiunile internaționale”²⁰.

Actele politice se judecă nu prin intențiile celor care le-au inițiat și promovat, ci prin rezultatele lor. Din acest punct de vedere, la izbucnirea războiului situația României era nu numai dificilă, dar chiar îngrijorătoare: sistemele de alianță din care făcea parte nu mai funcționau; trei dintre vecinii săi – Ungaria, Uniunea Sovietică și Bulgaria – așteptau momentul prielnic pentru a-și satisface pretențiile asupra unor teritorii românești; pe plan intern tensiunile ajunseseră la extrem, ca urmare a asasinării primului ministru Armand Călinescu de către legionari la 21 septembrie 1939 și a replicii sângeroase ce a urmat.

Post de observație pe linia înaintată a frontului

Post de radiotelegrafie românesc

Speranța ar fi trebuit să se îndrepte spre „brațul înarmat al țării” – armata. De-a lungul anilor nu a existat mesaj regal în care să nu se sublinieze „grija deosebită” pentru armată și să se dea asigurări că aceasta era pregătită să apere fiecare „palmă de pământ”, să asigure independența și suveranitatea României.

Realitatea era cu totul alta: alocațiile bugetare pentru armată erau printre cele mai mici din Europa; soldații nu aveau nici măcar echipamentul necesar, astfel că cei mai mulți foloseau hainele și încălțăminte cu care veniseră de acasă. Replicând, în 1943, unor critici ce-i fuseseră adesea de Constantin I.C.Brătianu, Ion Antonescu menționa: „Timp de 20 de ani nu au fost concentrați pentru instrucție nici ofițerii, nici soldații și nici măcar specialiștii în rezervă. Spectacolul dat zilnic în stradă de soldații în zdrențe și desculți și de ofițerii destrăbălați de demoralizare, nu s-a putut încă uita și nu se va uita niciodată”²¹.

Până la mijlocul anilor 30 s-a folosit numai armamentul rămas din timpul războaielor din 1913 și 1916-1919; în lipsă de puști, mulți soldați foloseau la instrucție un fel de ciomege care imitau arma.

Este un fapt că cele mai mari afaceri din perioada interbelică s-au făcut pe seama înzestrării armatei. Este cunoscută afacerea Skoda, care a ținut prima pagină a presei timp de doi ani (1933-1935) în care au fost implicați național-țărăniștii. Dar nici Casa Regală nu a fost mai prejos. De exemplu, în februarie 1932 s-a ajuns la un acord între Carol al II-lea și fosta sa soție Elena, care urma să se stabilească în străinătate, pretinzând diverse compensații, între care și suma de 30 de milioane lei. Regele i-a cerut ministrului de finanțe, Constantin Argetoianu, să „găsească o soluție”, iar acesta s-a conformat „Înaltului Ordin”: a luat 27 milioane de la fondul timbrului de aviație și 3 milioane de la Ministerul Agriculturii²². Așadar, în timp ce se cerea cetățenilor să contribuie la timbrul pentru aviație, armă modernă pentru apărarea patriei, banii erau folosiți la reglementarea unei situații materiale în familia regală.

În memoriul adresat în 1934 primului ministru

Tătărescu, șeful Marelui Stat Major, generalul Ion Antonescu, se declara „îngrozit” de situația armatei: „Putregaiul este așa de mare, încât a rămâne în mijlocul lui înseamnă a-mi lega și eu numele de un dezastru care este inevitabil, dacă continuăm sistemul și metodele de lucru actuale”²³. Carol al II-lea, simțindu-se vizat, l-a destituit pe Antonescu și a menținut „sistemul”.

Măsurile luate începând cu anul 1935 pentru dotarea armatei erau tardive, astfel că în momentul izbucnirii războiului mondial situația acesteia continua să fie incertă. În iunie 1941, deficitul la unele categorii de armament ajungea la 80% (mitraliere antiaeriene)²⁴.

Este evident că serviciile secrete ale statelor vecine revizioniste erau la curent cu situația reală din România, iar guvernele acestora așteptau momentul prielnic pentru a-i da lovitura decisivă.

Din partea sovieticilor a existat mai întâi o „pregătire psihologică”. La 29 martie 1940, V.G. Molotov declara în Sovietul Suprem: „Printre țările vecine din sud, este una cu care nu avem un pact de neagresiune, România. Aceasta se explică prin existența unei chestiuni litigioase nerezolvate, aceea a Basarabiei, a cărei anexiune de către România nu a fost niciodată recunoscută de U.R.S.S., deși aceasta nu a pus niciodată chestiunea înapoierii Basarabiei pe cale militară”. După ce a amintit de „rolul de loc convenabil pe care autoritățile române l-au jucat în 1938 în ce privește pe Butenko” (diplomat sovietic acreditat în România care a rămas în Occident), președintele Consiliului Comisarilor Poporului a conchis: „Credem că România va înțelege că asemenea lucruri nu pot fi tolerate”²⁵.

La 8 mai 1940 erau difuzate *Directivele Internaționalei Comuniste pentru Partidul Comunist din România*, în care se cerea acestuia să militeze pentru rezolvarea „pe cale pașnică a chestiunii Basarabiei și a problemelor litigioase cu țările balcanice vecine pe baza autonomiei teritoriale pentru toate regiunile ocupate și recunoașterea dreptului la autodeterminare până la despărțire de stat a naționalităților asuprite”²⁶.

Guvernul sovietic a profitat de starea de derută creată la București de capitularea Franței la 22 iunie 1940. Pentru români, „invincibilitatea armatei franceze a fost multă vreme o axiomă, un dat fundamental”²⁷, astfel că au rămas consternați la vestea rușinoasei înfrângerii.

A doua zi, 23 iunie, Molotov a avut o discuție cu ambasadorul Schulenburg, anunțându-l că guvernul sovietic a luat decizia de a aplica pactul din 23 august 1939 referitor la România, adăugând la pretenția asupra Basarabiei și pe cea privind Bucovina. Liderul sovietic a precizat: „Dacă România nu va accepta soluționarea pașnică a problemei basarabene, Uniunea Sovietică o va rezolva prin forța armată”²⁸.

La 25 iunie, Schulenburg a comunicat decizia lui Ribbentrop: „Germania rămâne fidelă acordurilor de la Moscova. Ea este deci dezinteresată de problema

Basarabiei”, dar constata că pretenția asupra Bucovinei era „o noutate”. Ribbentrop conchidea: „Conducerea Reichului este pregătită, în spiritul înțelegerii de la Moscova, să sfătuiască conducerea română pentru o clarificare pașnică a problemei Basarabiei, în sensul rusesc”²⁹.

În seara zilei de 26 iunie 1940, Molotov a înmănat lui Gheorghe Davidescu, ministrului României la Moscova, nota guvernului sovietic prin care cerea ca guvernul român: „1. Să înapoieze Basarabia către Uniunea Sovietică” și „2. Să transmită Uniunii Sovietice partea de nord a Bucovinei”, răspunsul fiind așteptat „în decursul zilei de 27 iunie curent”³⁰. Textul a fost tradus la Legația României și transmis la București cu titlul *Notă ultimativă*.

La Consiliul de Coroană, cei care aveau menirea de a asigura apărarea granițelor României – ministrul Apărării Naționale generalul Ion Ilcuș, ministrul Înzestrării Armatei Victor Slăvescu și șeful Marelui Stat Major generalul Florea Tenescu – s-au pronunțat pentru cedare. Împotriva primirii ultimatumului au fost 11 oameni politici, în timp ce pentru acceptarea lui au votat 10, pentru discuții au fost 4, iar 1 rezervat³¹.

Propunerea guvernului român de „a începe imediat și în spiritul cel mai larg discuțiunea amicală și de comun acord a tuturor problemelor emanând de la guvernul sovietic”³², a fost respinsă de Kremlin, care a transmis, în dimineața de 28 iunie (ora 1,30), o nouă notă ultimativă în care se cerea: „În decurs de 4 zile, începând de la orele 14, după ora Moscovei, la 28 iunie, să se evacueze teritoriul Basarabiei și Bucovinei de trupele românești”; se mai preciza că „În decursul zilei de 28 iunie, trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: Cernăuți, Chișinău, Cetatea Albă”³³. Răspunsul era așteptat nu mai târziu de 28 iunie ora 12, după ora Moscovei.

În acea zi, la ora 11, ora Moscovei, ministrul Gheorghe Davidescu înmâna lui Molotov răspunsul: „Guvernul român pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic”³⁴. În după amiaza zilei de 28 iunie, Armata Roșie a ocupat principalele orașe din Bucovina de nord și Basarabia.

Ulterior, s-a încercat să se prezinte ultimatumul sovietic ca fiind rezultatul negocierilor cu guvernul României. Astfel, art. 3 din Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944, semnată de România cu Coaliția Națiunilor Unite prevedea: „Se stabilește frontiera de stat între Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice și România, stabilită prin convenția sovieto-română din 28 iunie 1940”³⁵. În Tratatul de pace din 10 februarie 1947 există o formulare puțin diferită: „Frontiera româno-sovietică este astfel fixată în conformitate cu acordul sovieto-român din 28 iunie 1940” (Partea I-a, Frontiere, art. 1)³⁶.

În realitate nu a fost nicio convenție și nici un acord între cele două țări, ci o amenințare cu forța din partea Uniunii Sovietice în fața căreia guvernul român a cedat. Acest fapt este evident atât din discuția lui Molotov cu Schulenburg din 23 iunie, cât și din conținutul primei note ultimative: „În anul 1918, România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei ... Acum când slăbiciunea militară a U.R.S.S. este de domeniul trecutului”, acesta „cere rezolvare rapidă a chestiunilor moștenite din trecut”. În cea de-a doua notă se respingea ideea unor negocieri înaintea cedărilor teritoriale și se stabileau localitățile care urmau să fie ocupate de armata sovietică peste doar câteva ore. Aceeași idee a amenințării cu forța la adresa României apare și în răspunsul guvernului de la București: „pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei”.

Este limpede că formulările din documentele din 1944 și 1947 aparțineau guvernului sovietic, la care s-au asociat și cel englez și cel american. Pentru respectarea adevărului istoric ar fi trebuit să se menționeze ca Basarabia a fost anexată de Uniunea Sovietică în conformitate cu pactul Molotov-Ribbentrop din 23 august 1939. Dar conținutul acestuia era ținut secret, iar Marea Britanie și SUA erau aliatele Uniunii Sovietice împotriva Germaniei, în timp ce România era tratată ca un stat învins, iar istoria o scriu învingătorii.

Sfârșimarea unității statului român prin pierderea Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța a deschis cutia Pandorei, amplificând poftele revizioniste ale vecinilor. Chiar în ziua de 27 iunie guvernele de la Budapesta și de la Sofia au intervenit la Berlin, cerând să li se facă și lor „dreptate”³⁷.

Manevrele de ultimă oră ale guvernărilor români – renunțarea la garanțiile anglo-franceze, orientarea spre Axă, solicitarea unei misiuni militare care să contribuie la instruirea armatei române etc. – nu puteau înșela pe nimeni. Hitler nu era dispus să facă nicio concesie, iar atitudinea sa față de România era una de ostilitate. Grigore Gafencu scria pe drept cuvânt, că „pentru a face

Generalul Constantin Pantazi, între ostașii Batalionului „Maior Palaghita”

o politică exclusiv germanofilă e nevoie și de germani... E o umilire care nu servește la nimic”³⁸.

Hitler nu a uitat politica ostilă față de Germania promovată de Titulescu și nici de refuzul de a accepta mâna întinsă de el României în 1936. Ca urmare, la 15 iulie 1940, pe un ton ultimativ, a cerut regelui Carol al II-lea să înceapă negocieri cu Bulgaria și Ungaria, pornind de la ideea cedării de teritorii în favoarea acestora³⁹. În tratativele cu bulgarii, Partea română a confirmat acordul de a ceda Cadrilaterul, dar cu ungerii nu s-a ajuns la niciun rezultat. Adolf Hitler a intervenit și a stabilit, la 27 august, cu mâna sa, noua graniță. Aceasta a fost comunicată de miniștrii de externe ai Germaniei și Italiei – erijați în arbitri – miniștrilor de externe ai României și Ungariei, convocați la Viena în ziua de 30 august 1940.

Din vara anului 1940 în fața românilor a reapărut obiectivul fundamental al refacerii statului național, în granițele sale etnice. O generație glorioasă înfăptuise Marea Unire în 1918, o altă generație, nevrednică, o pierduse în 1940. Istoria nu putea fi oprită în loc. Harta României întregite în 1918 devenise steaua polară după care se orienta poporul român.

Ca și în timpul Primului Război Mondial, se puneau problema la care tabără să se alăture România. În 1916 a intrat în război alături de Antanta pentru eliberarea Transilvaniei și Bucovinei. A avut noroc și de dezagregarea Imperiilor Rus și Habsburgic, astfel că a obținut tot ce putea să spera: Transilvania, Bucovina și Basarabia.

Acum, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, era limpede că vechea linie de politică externă eșuase. Franța era ocupată, Anglia supusă bombardamentelor germane, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică nu mai existau. Ungaria nu era mulțumită cu cât obținuse la Viena, iar Uniunea Sovietică acționa în forță, anexând mai multe insule din Delta Dunării.

Pe de altă parte, la 30 august 1940, după acceptarea arbitrajului (dictatului) de la Viena, miniștrii de externe ai Germaniei și Italiei au înmănat ministrului de externe român câte o scrisoare, cu conținut identic, prin care-l anunțau că cele două guverne au decis să acorde garanții „pentru integritatea și inviolabilitatea teritoriului statului român”⁴⁰. În răspunsul său, Mihail Manoilescu declara că guvernul român a luat act „cu satisfacție de această comunicare și acceptă garanția acordată României”⁴¹.

După ce a „rezolvat problemele teritoriale” cu vecinii României, conducerea de la Berlin era interesată să dezvolte relațiile cu această țară, de unde obținea petrolul necesar mașinii sale de război, precum și pentru poziția ei geo-strategică, în perspectiva deschiderii ostilităților împotriva Uniunii Sovietice.

Practic, România nu avea de ales. Singura politică realistă era alianța cu Germania și Italia, care-i asigurau existența statală. Pe această cale a decis generalul Ion Antonescu să se îndrepte.

Se cuvine menționat faptul că, în perioada interbelică, Antonescu fusese un susținător al politicii externe a României alături de Franța și Marea Britanie. În decembrie 1937, el a acceptat să intre în guvernul Goga numai după ce regele Carol al II-lea și primul-ministru l-au asigurat că vor menține orientarea politicii externe spre cele două mari puteri occidentale. În toamna anului 1940 el a devenit filo-german din necesitate, neavând o altă formulă de politică externă. Ca urmare, în calitate de conducător al statului, generalul Antonescu a semnat, la 23 noiembrie 1940, aderarea României la Pactul Tripartit (Axa Berlin-Roma-Tokio).

Prin alianța cu Germania, Antonescu urmărea să înceapă acțiunea de refacere a statului național unitar român, în granițele sale din 1918. De aceea, când la 12 iunie 1941, Hitler i-a adus la cunoștință decizia sa de a declanșa războiul împotriva Uniunii Sovietice, Antonescu a declarat că „el însuși dorește să lupte din prima zi”⁴².

La 22 iunie 1941, generalul a semnat *Ordinul de zi* către armată: „Ostași ! Vă ordon: Treceți Prutul ! /.../ Luptați pentru dezrobirea fraților noștri, a Basarabiei și Bucovinei”⁴³.

Vestea a fost primită cu bucurie de români. Cităm dintr-un cântec foarte popular în acel moment :

„Azi noapte, la Prut, războiul a-nceput
Românii trec dincolo iară
Să ia înapoi prin arme și scut
Moșia pierdută astă vară”.

Regele Mihai, care aflase de la radio Londra că țara sa intrase în război, s-a grăbit să-i trimită o telegramă lui Antonescu: „În clipa când trupele noastre trec Prutul și codrii Bucovinei pentru a reîntregi sfânta țară a Moldovei lui Ștefan cel Mare, gândul se îndreaptă către Domnia Voastră, domnule general, și către ostașii țării”⁴⁴.

La rândul său, Iuliu Maniu, președintele P.N.Ț., i-a trimis, la 6 și 18 iulie 1941, telegrame de felicitare lui Ion Antonescu pentru succesul luptei de eliberare a Basarabiei și nordului Bucovinei. Grigore Gafencu nota, la 3 august 1941, o discuție avută cu Maniu: „El nu se ridică împotriva războiului cu Rusia. Noi nu suntem de vină, ci guvernul sovietic, dacă ne aflăm azi în luptă pentru a recuceri ceea ce ni s-a luat în mod samavolnic, anul trecut”⁴⁵.

Așadar, se părea că, aflat în fața unei decizii majore, la 22 iunie 1941, conducătorul României a făcut o opțiune în consens cu voința națională. În iulie, a fost refăcută granița de Est, teritoriile ocupate de sovietici în urmă cu un an fiind reintegrate în statul român.

Evoluțiile ulterioare: constituirea coaliției Națiunilor Unite; victoriile obținute pe front de Armata Roșie; înțelegerile Stalin-Churchill-Roosevelt, au făcut ca obiectivul pentru care România a intrat în război să nu fie atins. În martie 1944, trupele sovietice au reocupat Basarabia și nordul Bucovinei, precum și o parte din Moldova. A urmat actul de la 23 august 1944, prin care

România a ieșit din alianța cu Germania și s-a alăturat Națiunilor Unite.

Cu toate jertfele de sânge pe frontul de Vest, România a fost tratată, la Conferința păcii de la Paris, ca un stat învins, aliat al Germaniei.

Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța au rămas în componența Uniunii Sovietice până la prăbușirea acesteia în 1991.

Acum, la împlinirea a 70 de ani de la momentul 22 iunie 1941, se cuvine să-i omagiem pe cei care, cu prețul vieții lor, au contribuit la eliberarea, fie și temporară, a Basarabiei și nordului Bucovinei și reintegrarea lor în Patria Mamă – România.

¹ Comunicare prezentată la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului în ziua de 8 iunie 2011.

² Academia Oamenilor de Știință.

³ Alexandru Lapedatu, *Amintiri*. Ediție Ioan Opriș, Cluj-Napoca, 1998, pp. 177-178.

⁴ I.G.Duca, *Portrete și amintiri*, p. 31.

⁵ *Istoria politicii externe românești în date*. Coordonator Ion Calafeteanu, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 230.

⁶ N. Iorga, *Propaganda noastră în străinătate*, în *Politica externă a României. 19 prelegeri publice organizate de Institutul Social Român*, București, 1926, p. 272.

⁷ N. Iorga, *Sfaturi pe întuneric*, pp. 354-355.

⁸ Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 16.

⁹ Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. II. Ediție Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1999, pp.17-18.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 19-20.

¹¹ Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R., *Istoria Partidului Comunist Român*. Sinteză. Documente pentru uz intern, p. 102.

¹² *Relațiile româno-sovietice. Documente*. vol. I. 1917-1934. Redactor responsabil al ediției române: Dumitru Preda, București, Editura Enciclopedică, 1999, pp. 15-16

¹³ Vezi, pe larg, Gheorghe E. Cojocaru, *Cominternul și originile «moldovenismului»*, Chișinău, Editura Civitas, 2009.

¹⁴ *Istoria României în texte*. Coordonator Bogdan Murgescu, București, Editura Corint, 2001, p. 164

¹⁵ *Ibidem*, p. 429.

¹⁶ Nicolae Titulescu, *Basarabia pământ românesc*. Ediție Ion Grecescu, București, Editura Rum-Irina, 1992, p. 93

¹⁷ *Ibidem*, p. 94.

¹⁸ *Ibidem*, p. 98.

¹⁹ *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia*, Chișinău, Editura Universitas, 1991, p. 7.

²⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 206 din 7 septembrie 1939.

²¹ Mareșal Antonescu, *Istoria mă va judeca*. Ediție Constantin Hlihor, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1993, p. 185.

²² Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. IX, Ediție Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1997, p. 361.

²³ În *Antonescu, mareșal al României, Un A.B.C. al anticomunismului românesc*. Ediție Gh. Buzatu, Iași, Editura Moldova, 1992, pp. 61-62.

²⁴ *Armata română în al Doilea război mondial*, vol. I, Coordonatori Alesandru Dușu și Mihai Retegan, București, Editura Militară, 1996, p. 76.

²⁵ *Relațiile româno-sovietice. Documente*, vol. II, 1935-1941. Responsabil volum Costin Ionescu, București, Editura Fundației Culturale Române, 2003, p. 295.

²⁶ Ioan Scurtu, *România și Marile Puteri. 1933-1940. Documente*, București, Editura Fundației România de Mâine, 2000, p. 156.

²⁷ Alexandru Cretzeanu, *Ocazia pierdută*, Ediție Florin Dobrinescu, Iași, Institutul European, 1995, p. 64.

²⁸ *Relațiile...*, vol.II, pp. 316-317.

²⁹ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 158.

³⁰ *Relațiile...*, vol II, p. 325.

³¹ Carol al II-lea regele României, *Însemnări zilnice*, vol. III, Ediție Nicolae Rauș, București, Editura Scripta, 1998, pp. 218-219.

³² *Relațiile...*, p. 341.

³³ *Ibidem*, p. 346.

³⁴ *Ibidem*, p. 348.

³⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 219 din 22 septembrie 1944.

³⁶ Ministerul Afacerilor Externe, *Tratat de pace între România, Puterile Aliate și Asociate, semnat la Paris la 10 februarie 1947*, București, 1947, p. 5.

³⁷ Ioan Scurtu, *Relațiile...*, pp. 161-163.

³⁸ Grigore Gafencu, *Jurnal. iunie 1940-iulie 1942*. Ediție Ion Ardeleanu și Vasile Arimia, București, Editura Globus, 1994, pp. 24-27.

³⁹ Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi*, vol. III, *Carol al II-lea*, București, Editura Enciclopedică, 2010, p. 310.

⁴⁰ Idem, *Un episod dramatic din istoria României: 30 august 1940*, București, Editura Universității, 1990, p. 121.

⁴¹ „Universul” din 5 septembrie 1940.

⁴² Ion Calafeteanu, *Români la Hitler ...*, p. 91.

⁴³ „Universul” din 22 iunie 1941.

⁴⁴ *Ibidem*, din 23 iunie 1941.

⁴⁵ Grigore Gafencu, *op. cit.*, p. 188.

**ROMANIA FACES A MAJOR DECISION:
THE ENTRY IN THE SECOND WORLD WAR –
PROF. UNIV. IOAN SCURTU, PH.D.**

Abstract: The international situation after the First World War was characterized by “optimism”. Although Romania signed defensive alliance treaties, in 1940, it faced a serious crisis that ended with territorial losses.

Keywords: alliance, defensive, Germany, Soviet Union, territory

26 iunie 1941

PRIMA VICTORIE A MARINEI REGALE ROMÂNE ÎN MAREA NEAGRĂ

Comandor dr. Marian MOȘNEAGU'

Duminică, 26 iunie 2011, nava de debarcare „Yamal” a Forțelor Navale Ruse și fregata „Mărășești”, nava-amiral a Forțelor Navale Române, au participat în apele Mării Negre, la ceremonia de comemorare a victimelor distrugătorului „Moskva”, scufundat în zorii zilei de joi, 26 iunie 1941 în atacul aeronaval executat asupra Constanței, când o formație de 32 de avioane sovietice și distrugătoarele „Moskva” și „Harkov” au declanșat bombardarea orașului și a portului. În acest context, distrugătorul „Moskva” s-a scufundat în urma exploziei unei mine de baraj, 72 din cei 250 membri ai echipajului fiind salvați de vedetele și hidroavioanele românești.

Evocarea a avut loc deasupra epavei descoperite la 5 mai 2011, la 45 de metri adâncime, la aproximativ 20 de kilometri distanță de țărmul românesc, de către membrii O.N.G.-ului „Respiro Underwater Research Society” din Constanța, împreună cu doi specialiști ucraineni și doi ruși.

Pentru o cât mai corectă identificare a cauzelor care au favorizat dispariția acestei nave și, implicit, obținerea primei victorii a Marinei Regale Române în cel de-Al Doilea Război Mondial, publicăm, selectiv, un set de documente de arhivă care redau detaliat etapele acestei confruntări memorabile².

* * *

26 iunie/03.55. A 29-a alarmă aeriană. Este în zori de zi. Soarele deabia se arată la orizont. Vânătoarea este în aer. Câteva bombe anunță că unele avioane inamice au ajuns deasupra portului. Bombele cad în port, pe mal și în apă. Pe măsură ce soarele se ridică din apă, atmosfera se luminează și avioanele inamice se văd în aer.

04.08. Un avion inamic se vede căzând în flăcări spre NE. În viteza bună spre pământ, face explozie

în aer și se rupe în trei bucăți, printre cele trei corpuri aprinse și în prăbușire se vede deschizându-se o parașută. Deși aviația inamică nu mai bombardează, se aud mereu explozii dese în direcția Palas. De la aeroport se comunică telefonic că primesc lovituri de artilerie din larg. De la comanda N.M.S. „Constanța”, care este acostată cu pupa la dana 0, se poate domina tot orizontul.

„Una din navele sovietice făcuse explozie probabil din cauza unei mine și poate și din cauza loviturilor trase de navele noastre. Prin binoclu s-a văzut clar cum o parte din navă s-a scufundat într-o clipă și apoi a urmat partea dinspre Vest (probabil pupa). Consider această ciocnire navală ca o mândrie a Marinei Regale și am făcut acest raport ca cel mai calm, obiectiv și mândru de camarazii mei, martor ocular”
Locotenent-comandor Victor Voinescu
Comandantul Grupului Submarine și
Vedete Torpiloare

accelerat flăcări. Navele inamice trag spre uscat și deci, bubuiturile ce se auzeau în acea direcție erau ale unui tir naval. Nu putem preciza unde trag, dar în niciun caz nu trag contra navelor noastre. Este mai mult decât probabil că nici nu le văd, fiindcă „Mărăști” și „Regina Maria” se proiectează pe coastă. În lumina soarelui ce abia se ridică din mare, navele inamice se profilează într-o siluetă perfectă. Cele două nave inamice își urmează drumul spre SV și continuă să tragă. De la coastă se desprind navele noastre „Regina Maria” și „Mărăști” și iau un drum aproximativ paralel și de sens contrar cu cele două „Moskva”.

04.12. Se pot observa lovituri căzând în jurul navelor sovietice: este tirul distrugătoarelor noastre. Emoția este mare și pe măsură ce crește, proiectilele navelor noastre se grupează în jurul navelor bolșevice. Sub loviturile încadrate ale N.M.S. „Regina Maria” și N.M.S. „Mărăști”, cele două „Moskva” se acoperă într-o perdea de fum și virează de la bord la babord, întorcându-se în drum aproximativ NE. Catargele

04.11. Un tur cu binoclu spre orizont și ochii se pironesc pe două siluete de nave care se văd în Ra=110°-115° și care în niciun caz nu sunt amice. Mai la coastă se mișcă navele noastre: „Mărăști”, „Regina Maria”, „Murgescu” și „Stihi”. Se verifică că cele două siluete de nave văzute la orizont sunt tip „Moskva”. Se urmărește mișcarea navelor inamice și se observă cu precizie că drumul lor este SV și la gura țevilor tunurilor apar într-un ritm

Distrugătorul „Regele Ferdinand“

navelor inamice se văd încă și navele noastre continuă să tragă, schimbând și ele drumul mai spre larg.

04.22. În timpul acestui duel de artilerie se aude prima lovitură a bateriei „Tirpitz”. A doua salvă pleacă cam după un minut însă înainte de a ajunge, o explozie puternică cu o formidabilă coloană de fum, foc și apă fixează prin binoclu în $Ra=115^\circ$. Este ora 04.24. Prin coloana de fum nu se distinge prea bine deznodământul, însă contururi în mișcare desenează navă în scufundare. Mai spre stânga apare apoi din fum, în drum spre NE, cu viteza mărită, o singură navă bolșevică, contra căreia Bateria „Tirpitz” continuă să tragă. Se observă și jerbele loviturilor de la E baterie, care însă sunt foarte prost plasate mult spre stânga. Navele noastre încetează focul; distanța până la țintă este prea mare pentru tunurile lor. În timpul duelului de artilerie al navelor noastre cu cele două „Moskva” și al acestora cu uscatul, s-au observat lovituri căzând în jurul navei „Murgescu” și aceasta s-a derobat spre port. Este probabil că navele sovietice nu au văzut decât pe „Murgescu” în radă și au deschis focul asupra lui. Din mare se primește o radiogramă de la N.M.S. „Regina Maria” cum că distrugătorul rus a sărit pe o mină.

04.30. Nava sovietică s-a depărtat și totuși, se aud bubuituri intense ce fac zgomot de explozie de proiectile. Nu ne lămurim care este cauza. În fine, ni se comunică despre lovirea unui tren cu muniție în gara Palas. Muniția era pentru Bateria „Tirpitz”. Inițial s-a crezut că explozia trenului se datorează unei bombe, dar până la urmă se verifică în mod temeinic că este chiar consecința bombardamentului navelor bolșevice.

05.20. Avioanele inamice zbârnăie mereu în aer. Unele din ele au condus tirul navelor sovietice, altele lansează bombe. Chiar la 05.20 sunt aruncate mai multe asupra portului și cad în apă. Una singură lovește o magazie de la vama veche.

05.30. Un nou val de avioane vine spre port și inima se strânge sub semnul întrebării: care va fi ținta? Bombele cad în fața Cazinoului, la Vii și în apropierea farului „Carol”, toate în apă. Aviația noastră de vânătoare este prezentă și multe avioane inamice au soarta unor rachete grandioase ce se sting în mare. La ora 04.20 vedetele torpiloare „Vijelia” și „Viscolul” au primit ordin să iasă în mare și să fie gata de atac contra navelor inamice, în caz de condiții favorabile. Cum navele inamice și-au definit situația și atitudinea, vedetele se înapoiază în port. „Vijelia” are la bord un prizonier rus – ofițer aviator – pescuit din mare cu parașută cu tot și care este adus la nava-comandant. Este un căpitan, ajutor de comandant al escadrilei care ne-a bombardat cu începere de la 04.00. Numele său este românesc, rusificat: Ciobanof. Din primele conversații cu acest ofițer rus, foarte dârz și mândru de credințele lui, se desprinde că aviația româno-germană a bombardat Sevastopolul și multe orașe din regiunea Rusiei de SV și că acum aerodromurile rusești sunt împrăștiate peste toată Crimeea, pentru a fi cât mai puțin vulnerabile. Ca o notă interesantă, de zile de război, el spune: „Escadrila mea a plecat din Crimeea de la Novii-Krim și trebuia să se ducă la Ploiești. Înaintea noastră erau alte escadrile, care trebuiau să bombardeze Constanța. Noi am greșit drumul și vina o poartă comandantul

escadrii, căruia i-am atras atenția. Din această cauză am căzut peste bombardamentul antiaerian de aici și am fost luați în primire și de aviația de vânătoare. Am lăsat atunci bombele asupra Constanței și am luat drum înapoi; însă am fost ajunși de vânătoare și m-am pomenit cu avionul în flăcări. Cum am văzut că o ia în jos, am sărit imediat cu parașuta și am văzut o clipă mai apoi că avionul a făcut explozie și s-a rupt în bucăți. Ceilalți tovarăși ai mei nu știu ce este cu ei. Mai erau doi: pilotul și telegrafistul”.

06.22. Alarma se termină. A durat 2 ore și 27 minute. Evenimentul zilei rămâne însă bombardamentul naval al navelor bolșevice și darea la fund a „Moskva”. Când vor veni rapoartele operative ale navelor care au luat parte la această luptă navală, se vor arăta toate detaliile și se va întocmi o schiță a acestei prime acțiuni navale la mare a marinarilor români.

08.51. Alarma a 30-a se termină la 09.13. Nu se lasă bombe. La Mamaia este doborât avionul cu comandantul Regimentului de Aviație, ale cărui escadrii au bombardat Constanța și au avut atâtea pierderi în zilele de 24, 25 și 26 iunie. A putut să se convingă personal. Imediat ce s-a terminat această alarmă, locotenent-comandorul Voinescu Victor a primit ordin să plece cu vedetele „Vijelia” și „Viscolul” pentru pescuirea naufragiaților de pe „Moskva”. În drum spre Tuzla, „Viscolul” a dat un mesaj distrugătorului „Mărăști”. Cele două vedete au ieșit prin pasa de sud – pe lângă farul Tuzla – în afara barajului și au căutat urme de obiecte de la „Moskva” pentru a putea să ajungă din aproape în aproape la locul naufragiului. Pe la ora 11.30, „Viscolul” a zărit o barcă cu pavilion rusesc. Ambele vedete s-au dus la ea și au găsit înăuntru 16 marinari și un maestru din echipajul „Moskva”. Din primele relații date de acești marinari s-a verificat că nava era conducătorul de flotilă „Moskva” cu un deplasament de 2 895 tone, 5 tunuri de 130 mm L 55, 2 tunuri de 75 mm A.A., 2 tunuri

de 37 mm A.A. și 6 tuburi lanstorpilor de 533 mm, viteza 35-36 noduri, lungimea 140 metri, lățimea 13,7 metri, echipaj 250 oameni. Vedetele au luat la bord câte 8 ruși și „Viscolul” a luat și barca la remorcă. Din cele spuse de prizonieri, rezultă că „Moskva” s-a rupt în două. Prova s-a scufundat imediat, iar pupa a mai plutit puțin încât, a fost timp să se lase barca la apă și să se urce în ea cei găsiți înăuntru.

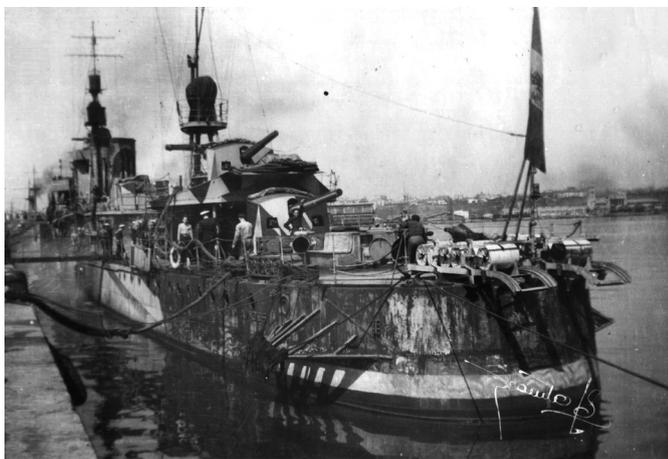
În timp ce vedetele erau gata să plece, la Est de Tuzla s-a văzut un hidroavion. Pentru a se vedea dacă nu cumva este în pană, vedetele au mers acolo. Era un hidroavion german de salvare de la Seenotzentralle. În locul unde era hidroavionul, o pată mare de păcură marchează tocmai unde s-a dus „Moskva” la fund și prin păcură câțiva ruși naufragiați. Sunt pescuiți și aceștia. Printre ei este și comandantul navei. Hidroavioane germane vin și pescuiesc și ele alți naufragiați. În total s-au cules de către vedete 26 de oameni și de către hidroavioane 46. Deci un total de 72 din 250 cât era echipajul.

13.00. Vedetele ajung în port cu prizonierii debarcați la nava-comandant și imediat sunt îmbăiați; li se dă mâncare, rom și apoi sunt trimiși cu autosanitarele la bază.

13.30. Navele care au rămas noaptea în mare, în dimineața zilei, cum s-a făcut lumină, au fost gata să se deplaseze și s-au deplasat pentru evitarea bombardamentului aerian și pentru reacțiunea contra navelor inamice. Toate navele au reacționat de asemenea contra avioanele inamice. Acelea care aveau reparații de continuat și nu aveau niciun rost în mare în timpul zilei, au intrat în port. La 04.20 a intrat „Stihi” care fusese în regiunea unde s-au încleștat navele noastre cu navele inamice. La 06.30 a intrat „Murgescu” care prin silueta sa atrăsese asupra și tirul navelor bolșevice și spre norocul nostru al tuturor, acest tir s-a redus numai la câteva lovituri, probabil tocmai din cauza celor ce au urmat. La 07.00 a intrat „Mărășești” venind dinspre Midia, pentru a face combustibil și apă. Această navă, în timpul bombardamentului antiaerian a doborât un avion. La 07.30 a intrat „Mărăști” pentru apă și combustibil. Nava a luat parte la prima luptă navală dată de nave românești în apele Mării Negre.

La 08.30 a intrat „Sborul” venind din patrulare de la pasa de Sud Tuzla.

La 13.30 intră canoniera „Ghiculescu” venind din patrulare de la pasa de Nord. „Ghiculescu” aduce și predă la nava-bază – prin aspirantul Ignatiu – un ofițer rus găsit în mare. Acesta făcea parte din echipajul căpitanului Ciobanof – despre care s-a vorbit – și s-a aruncat și el cu parașuta sau mai precis l-a aruncat avionul afară când s-a rupt în trei bucăți. Se iau și de la acesta câteva informații, i se dă masă bună și apoi este trimis la D.M.

N.M.S. „Regina Maria” în portul Constanța

14.00. În cursul zilei, „Dor de Mare” a ieșit din port și timp de 6 ore a navigat, căutând în zona unde s-a scufundat „Moskva”, naufragiați și alte obiecte rămase pe apă. Rezultatul acestei căutări a fost găsierea unui corp de paravan, care s-a dovedit rupt de explozia unui Sprengboje. Un trofeu așa minunat a fost dat la Magazia Marinei și el poate fi folosit ca piesă de muzeu la Școala Navală: „paravan de la „Moskva” rupt în barajul de mine din apele Constanței”. Se mai pescuiesc un colac de salvare și o bonetă de marinar.

17.55. Se termină alarma a 33-a. Au mai fost deci de la 06.22 până acum încă 3 alarme: Alarma 31 la 11.30-11.34; Alarma 32 la 12.13-12.35; Alarma 33 la 17.45-17.55. În timpul acestor alarme reacțiunea noastră a fost puternică și efectul atacului aerian nul.

20.00. Pentru dispozitivul de noapte, navele se grăbesc să-și ocupe pozițiile. În cursul acestei zile au fost la un moment dat prea multe în port; însă nevoia reparațiilor și facerea plinului de combustibil și apă nu au dat posibilitatea să se facă altfel.

16.00. „Mărășești” a ieșit din port și a trecut la locul său în regiunea Midia cu misiunea ce a mai îndeplinit.

16.10. Iese torpilorul „Năluca” cu misiunea de patrulare la Sud.

17.05. „Mărăști” a ieșit și a trecut în misiunea ce a mai avut în regiunea Eforie. În timpul cât a fost în port, această misiune a fost îndeplinită de „Regina Maria”.

17.30. „Regina Maria” a intrat în port, adică imediat ce a fost înlocuit pe poziție de „Mărăști”.

18.04. A ieșit torpilorul „Sborul” având ca regiune de patrat ieșirea de la Midia, adică acolo unde a mai executat o atare operație.

20.00. Iese ultima navă din port N.M.S. „Murgescu”. Recapitulând, avem în mare: la Nord – Patrulare: „Sborul”; Ancoră: „Mărășești”, „Ferdinand” și „Murgescu”, la Sud – Patrulare: „Năluca”; Ancoră: „Mărăști”.

În port au rămas numai navele care au de făcut reparații: N.M.S. „Regina Maria” dana 9 în reparații urgente și complexe. N.M.S. „Stihi” reparații după avariile suferite din cauza bombardamentelor. N.M.S. „Dumitrescu” pe doc. N.M.S. „Ghigulescu” odihnă și continuarea reparațiilor. N.M.S. „Durostor” inutilizabil. N.M.S. „Dacia” în reparații și renovare. N.M.S. „Carol” a fost și el adus în port din baia Mamaia pentru reparații și renovări. Nava-bază „Constanța” fiind și navă-comandant a F.N.M., a primit ordine să rămână tot timpul în port pentru exercitarea comandamentului și legătura cu Divizia de Mare. Vedetele „Vijelia” și „Viscolul” gata de acțiune, „Viforul” în reparații. „Dor de Mare” în repaus.

24.00. Ziua de 26 iunie se încheie cu un bilanț glorios pentru Marina Regală Română. Navele F.N.M. au înregistrat o mare victorie.

Ambarcarea minelor pe puntea puitorului de mine „Amiral Murgescu”

Dările de seamă ale navelor

- Canoniera „Stihi” (comandant căpitan Alexandru Bercea): „În ziua de 25 iunie ora 20.00 am ieșit în mare. La 21.00 am ancorat lângă Agigea. În timpul nopții, la 22.00, s-a văzut o lumină verde la mal, între Abator și Spitalul Comunal. La ora 03.00 am virat ancora. La ora 03.30 s-a dat alarma aeriană. La 04.00, două nave inamice probabil tip «Taşkent» la SE, distanță 17500 metri (?). Peste câteva minute, navele deschid focul și după ce trag un număr de salve asupra Constanței, se derobează după perdele de fum. Distrugătoarele „Regina Maria” și „Mărăști” deschid focul asupra inamicului care fuge. Peste puțin timp deschide focul și bateria „Tirpitz”. Imediat, ultima navă inamică sare în aer, cealaltă continuând să fugă. La ora 05.00 intrăm în port și acostăm la dana 8.

- Escadrila Distrugătoare (comandant comandor Roman August): Conform ordinelor primite de la F.N.M. nr. 361 din 24 iunie, dispozitivul adoptat de Escadrilă a fost: N.M.S. „Regele Ferdinand” și „Mărășești” susținerea navelor de patrulare a pazei de Nord (zona Cap Midia) făcând totodată și siguranța și apărarea în această zonă; N.M.S. „Regina Maria” și „Mărăști” cu aceeași misiune în zona pazei de sud (Cap Tuzla). În dimineața zilei de 26 iunie 1941, către ora 04.00, se dă alarma la bordul N.M.S. „Regele Ferdinand”, anunțându-se nave sovietice în regiunea S-SE Constanța și care deschiseseră focul asupra orașului. Nava se găsea în marș și s-a dat la posturile de luptă, căutând a ralia și pe N.M.S. „Mărășești”. În același moment s-a observat în raza soarelui care răsărea, adică în azimut aproximativ E-NE, alte două nave sub orizont având vizibile numai catargele și parte din suprastructura de la comandă. Câteva clipe mai târziu se zăresc în direcția NE două catarge la orizont, la distanța de circa 25000 metri. În această situație și neavând niciun fel de informație, subsemnatul,

am apreciat că ne găseam în fața unui atac general aeronaval dirijat de forțele navale și aeriene sovietice asupra regiunii Constanța și așteptam ca și de la Nord să se producă atacul din partea navelor inamice semnalate mai sus. Între timp am urmărit și acțiunea de la S-SE Constanța cu toată distanța foarte mare care ne despărțea (peste 200 Mm). Relatarea acțiunii arătată în raportul N.M.S. „Regele Ferdinand” asupra celor observate corespunde cu aceea ce s-a putut vedea din această regiune. Considerând coloanele de fum și jerbele produse de proiectilele de artilerie care cădeau în regiunea navelor sovietice, precum și marea explozie produsă către ora 04.20, aprecierea subsemnatului este că această explozie nu putea fi decât aceea a unei mine. Este probabil că navele sovietice pentru a evita tirul artileriei noastre și al bateriilor de coastă, precum și pentru a urmări navele noastre către Nord, au manevrat și, din poziția lor inițială, care desigur se afla în Sudul ultimei linii de baraj, au căutat să se ridice către Nord. În acest moment au intrat în baraj, lovind o mină care a produs puternica explozie, scufundând una din navele inamice. În concluzie, se poate spune că tirul navelor noastre și al artileriei de coastă a obligat navele inamice să manevreze, intrând astfel în barajul de mine care i-a fost fatal”.

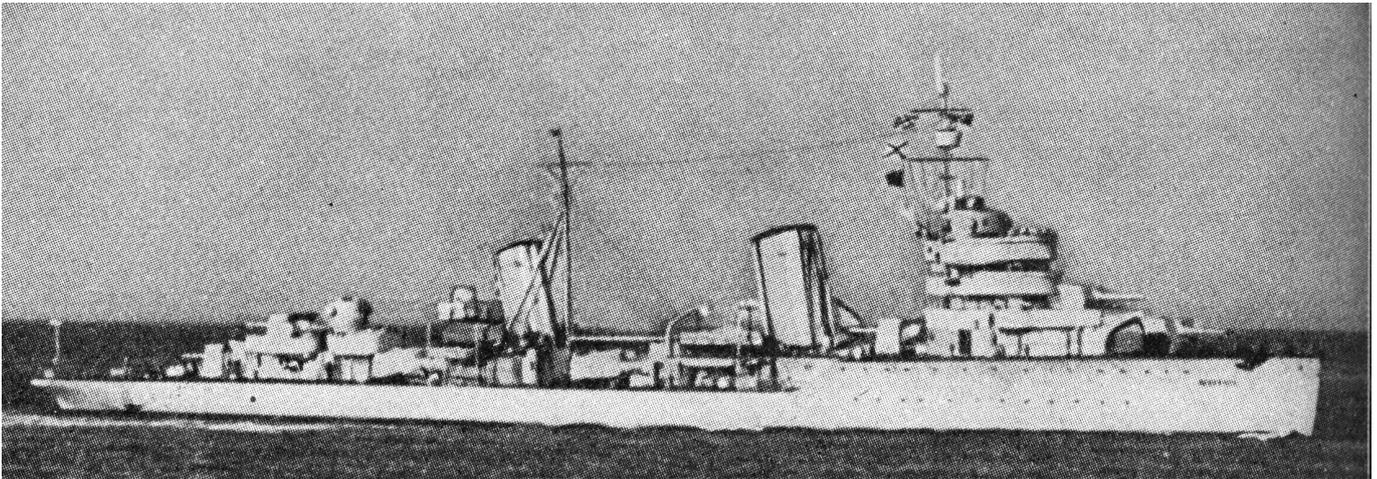
- N.M.S. „Regele Ferdinand I” (comandant căpitan-comandor Teodor Isvoranu): „N.M.S. „Regele Ferdinand” conform ordinelor și planului stabilit, împreună cu N.M.S. „Mărășești”, ocupau poziția de Nord Midia a porții barajului, cu misiunea de a apăra și susține nava ce patrula în afara barajului și a interzice intrarea navelor inamice prin această zonă neapărată de baraj, sau care ar încerca o acțiune asupra barajului. În dimineața zilei de 26 iunie 1941, către ora 03.30, conform dispozițiilor luate, N.M.S. „Regele Ferdinand” se pregătea a se deplasa din poziția de noapte în aceea de zi. Se mergea în Da=140°. La 04.03 s-au zărit un șir de lumini în direcția S-SE ce

au fost imediat identificate a proveni de la artileria unor nave inamice ce trăgeau spre Constanța. S-au văzut două nave, una din ele mai mare care avea o siluetă (văzută de la N.M.S. „Ferdinand I”) după cum se arată în schița anexă nr. 1. După a doua sau a treia salvă a acestei nave, s-a observat că distrugătoarele ce erau la Sud (Tuzla) au deschis focul; de asemenea, s-a văzut și auzit și o salvă de calibru mare, ce a căzut în vecinătatea acestei nave. În același timp, cercetându-se orizontul s-au văzut drept în soare, chiar în momentul când răsărea, siluetele a două nave ce se profilau chiar pe soare (schița anexă nr. 2). Navele erau sub orizont, nevăzându-se decât părțile cele mai înalte. N.M.S. „Regele Ferdinand I” și N.M.S. „Mărășești” a luat poziție pentru a opri o eventuală încercare de a se forța și pasa de Nord, crezându-se o acțiune mai mare (de mare anvergură). În acest timp, la Sud s-au putut observa următoarele: Nava cea mare (?) inamică era încadrată de tirul artileriei și a făcut o manevră de derobare, lăsând fumigene albe și manevrând după cum se arată în schița anexă nr. 3. Imediat a început a scoate și pe coș (sau un incendiu la bord) un fum negru gros. Continuând a gira și a veni spre Nord, la 04.24 s-a văzut distinct explozia caracteristică a unei mine în dreptul acestei nave. După aceasta nu a mai rămas în regiune decât fumul lăsat de explozii și nave. N.M.S. „Ferdinand” a continuat până la ora 06.00 manevra de pază a intrării de Nord, urmărind și avioanele inamice ce cădeau aprinse în mare (două în regiunea noastră). La ora 06.30 nemaigăsindu-se nimic la orizont, se dă liber de la posturile de luptă”.

- Torpilorul „Sborul” (comandant căpitan Hristu Gheorghe): „În conformitate cu ordinele superioare, nava iese din port la ora 18.04 – 25 iunie și se îndreaptă spre Sud în Da=167°, cu viteza 12 Nd. La ora 18.55 suntem travers farul Tuzla. Se observă în babord un corp plutitor de culoare albă și se pune capul pe el. La apropiere se descoperă a fi o geamandură albă, despre a cărei existență nu știm nimic (?). Bănuindu-se a fi o baliză, revenim la vechiul drum și astfel, la ora 21.01 suntem în punctul din care începe pasa de patrulare. Se navigă în du-te vino în drumurile 247° și 67°. Din cauza derivei, drumurile urmate sunt cele din schița anexată. La ora 04.10 în travers Bd se aud explozii puternice și se vede mult fum. La ora 04.20 o explozie de o putere neobișnuită este văzută în relevment prova 275° (vezi schița drumurilor). Explozia este urmată de o perdea de fum deplasându-se spre Est. La ora 05.04, din cauza fumului ce se îndreaptă spre noi și deoarece bănuim existența unei nave inamice în dosul acelei perdele, schimbăm de drum, îndreptându-ne spre coastă și dăm alarma prin semnalul ordonat. La ora 05.36 capătul dinspre Est al perdelei dispăre sub orizont. La ora 05.46 un hidroavion amic în drum spre

Bateria Agigea

Distrugătorul „Moskva“

Constanța, venind dinspre NV. La ora 06.03 o jerbă în Ra=347°. La ora 06.35 aterizând pe Mangalia, tragem o rachetă albă pentru a fi recunoscuți. La ora 07.48 travers Tuzla, ne îndreptăm spre Constanța, unde intrăm în port la ora 08.30.

- De la hidroavion: „La 20 mile Est Tuzla, ora 06.30, se găsea o navă de război tip „Krasnaia Kavkaz” sau „Kirov”, care a tras ultima lovitură de tun asupra uscatului, după care și-a luat drumul la Est. 06.40, în G. 138, o navă tip distrugător cu două coșuri Da=270°, viteza - 30 Nd. Bateria Midia: în Ra=45° la 30 km, o navă mare. Cred a fi portavion. 06.50, două distrugătoare mari în careul B 135, în Da=80°. 07.15. Un vas de război cu silueta sovietică, venind travers pe Mangalia, la 4 Mm Est, schimbă drumul Nord (acesta este chiar „Sborul”).

- N.M.S. „Regina Maria” (comandant căpitan-comandor Diaconescu Paul): „Distrugătorul „Regina Maria” se afla în mare de la data de 23 iunie 1941, ora 15.00. Până la data de 25 iunie, distrugătorul s-a menținut în regiunea Eforie-Tuzla, contribuind cu focul antiaerian la apărarea zonei Constanța. Un avion inamic a fost lovit cu certitudine și un al doilea este probabil. La data de 25 iunie, ora 13.00 ni se comunică de distrugătorul „Mărăști” ordinul F.N.M. de a patrula pasa de Sud a barajului de la Constanța pe paralelul Hotel „Belona”, până la 5,2 Mm în larg. În după-amiaza zilei de 25 iunie, distrugătorul și-a executat misiunea fără niciun eveniment deosebit de ordin naval. Ni se semnaleză că sunt submarine inamice în zonă și se iau toate măsurile de veghe și goană. La căderea serii, distrugătorul ancorează pe fund de 17 metri, în dreptul Eforiei, având în dreapta o canonieră și în stânga pe N.M.S. „Mărăști”. Noaptea se desfășoară calmă și supravegherea nu descoperă nimic deosebit. Câteva lumini suspecte pe mal par a indica aviației sovietice obiectivele de bombardament. Rapoarte de prezența unei siluete de chioșc de submarin în Td (?) au rămas neconfirmate. Ancora este desfăcută de la puț și mașinile

sunt gata de manevră în orice moment. La ora 02.00 din ziua de 26 iunie se începe, fără zgomot, virarea ancorei. Distrugătorul rămâne cu mașinile în balans până la 03.58 când se zăresc în Bd pupa vârfulile catargelor și comenzile a două distrugătoare ce seamănă cu tipul „Ferdinand”. Identificarea lor durează câteva minute, timp în care se semnaleză lui „Mărăști” prezența inamicului, echipajul trece la posturile de luptă și se întoarce nava pentru a putea trage cu toate tunurile în drum 5°. La 04.04 telemetrul marchează distanța de 14000 metri. Navele observate deschid focul fără să ne dăm seama asupra cui trag. Tirul lor este foarte repede. Se raportează telegrafic C.F.M. că suntem în contact cu inamicul. Inamicul navigă în drum aproximativ SV. La 04.12 se deschide focul la distanța de 14000 metri. Prima noastră salvă cade la dreapta distrugătorului din dreapta, inamicul mergând în linie de relevment. La 04.15 inamicul încetează focul și întoarce de circa 180° la Bd, depărtându-se într-un nor de fum foarte compact, produs atât de fumigenele de la pupa, cât și de fumul de la coș. Distrugătorul suspendă tirul, încetând de a vedea ținta mascată de fum. Distrugătorul „Mărăști” a urmat mișcarea distrugătorului „Regina Maria” și deschide focul după intrarea în formație. La 04.16 venim 20° la Td pentru a face un drum aproximativ aproape paralel cu inamicul, a putea trage cu toate tunurile și a ne apropia de distrugătoarele din baia de Nord (Midia). La 04.20, distrugătoarele inamice ies din fum și redeschidem focul la distanța de 14000 metri. La 04.21 întrerupem tragerea pentru că „Murgescu” ne maschează câmpul de tir. La 04.23 încetăm tragerea, fiind ajunși la distanța maximă. La 04.24 unul din vasele inamice sare în aer, cu o puternică explozie într-o jerbă de foc roșie produsă probabil de muniția de la bord, în timp ce al doilea se depărtează spre Sud. Bateriile germane deschid focul. O a doua jerbă de foc marchează locul celei de-a doua nave, care se află sub orizont la 04.26. Nu putem preciza dacă și al doilea vas inamic s-a scufundat. Nu putem preciza, de asemenea, dacă scufundarea celei dintâi se datorează unei mine sau focului unuia din distrugătoarele „Regina Maria”

sau „Mărăști”. S-au tras în total cinci salve la distanțe între 14000 și 18000 metri. Adaug că datele privitoare la drumurile și formațiunile inamicului sunt date cu toată rezerva, întrucât acțiunea s-a petrecut într-un timp foarte scurt și condițiile de vizibilitate au fost puțin favorabile în zorii zilei. (Aici este cazul a se spune că mai puțin precise sunt datele relativ la drumul propriu al navei, întrucât avea compasul necompensat și lucra cu un tabel de deviație foarte puțin sigur). Nava continuă a executa patrularea ordonată până la 17.00, când a intrat în port conform ordinului C.F.M. Menționăm că intrarea în port era absolut necesară, întrucât situația fochiștilor era excepțional de grea din cauza lipsei persoanelor izolatoare.

• N.M.S. „Mărăști” (comandant căpitan-comandor Eugen Deleanu): Primul raport: „... Ora 04.09 inamicul compus din două nave văzute spre Est, având drumul SV la distanța de 20000 metri. O navă mai mare, probabil crucișătorul „Kirov” (?) iar în cap un distrugător, probabil „Tașkent” (?). Nava proprie se găsea la circa 2 Mm Est Belona, cu viteza 19 noduri (în ce drum?). Am luat drum 10 °, iar la gisment - 80° la distanța de 14500 metri, am deschis focul la ora 04.22 (?) asupra navei din cap (din dreapta). Am tras în total șase salve, observând că de la primele două salve navele au fost încadrate de salvele noastre și ale distrugătorului „Regina Maria”. La a treia salvă inamicul a luat drum Est lansând fumigene. S-a continuat tragerea deoarece se vedeau catargele navelor. În timpul salvei a patra am observat și loviturile bateriei de coastă dinspre Agigea. 04.32 (?) s-a observat o explozie foarte puternică cu flacără mare pe una din nave. 04.35 încetează tragerea, inamicul ieșind din bătaia tunurilor noastre. 04.42 nava care a avut explozia se vede cum se scufundă, probabil cu prova în jos. Bateriile de coastă au continuat tragerea până la ora 04.32 (?). 05.06 s-a observat un fum de explozie în direcția în care a dispărut nava a doua. În tot timpul angajamentului nu am observat că s-a tras asupra noastră”.

• Al doilea raport: [...] „N.M.S. „Mărăști” în apropiere de „Belona” la Eforie, ancorat pe fund de 10 metri; N.M.S. „Regina Maria” ancorat 2 km mai la Nord; N.M.S. „Stihi” mai la Nord de Agigea, ancorată sub coastă; N.M.S. „Murgescu” la Est de N.M.S. „Stihi” spre larg [...]. Acțiunea: La ora 03.00, N.M.S. „Mărăști” ridică ancora plecând în patrulare pe paralelul „Belona” 4 Mm spre larg, cu viteza de 6 noduri. Nava avea misiunea de a susține torpilorului „Sborul” ce patrula la Sud de Tuzla. La ora 04.03, în timp ce nava naviga spre SE la distanța de circa 2 Mm E de țărm (?), se zăresc două nave, pe care le identificăm ca inamice, cu drum SV și la NE de punctul nostru, la circa 20 km. Se dă la posturile de luptă și se mărește viteza, ordonând a se aprinde focul și la a treia căldare. Întoarcem spre

Nord, luând Dc=10°. N.M.S. „Regina Maria” părăsește ancorajul ieșind spre larg și trage o lovitură de 76 mm A.A.. 04.13. Inamicul deschide focul asupra uscatului spre Palas (?). 04.16. Distanța micșorându-se la 14500 metri, deschidem focul asupra navei inamice din cap, care era mai apropiată, la gisment 80°. După ce am tras noi, a deschis focul și N.M.S. „Regina Maria” (???). Se observă salva a doua a lui „Mărăști” încadrantă. Se observă o salvă a inamicului între „Murgescu” și farul „Carol”. După a treia salvă a lui „Mărăști”, inamicul lansează fum și ceață artificială, schimbând drumul spre est. Se continuă tragerea când se zăresc catargele inamicului prin fum. Se observă o flacără puternică pe nava inamică din cap. Transferăm tragerea pe a doua navă în care mai putem trage numai două salve, nava nemaivăzându-se de fum. 04.29 (?) încetăm tragerea. 04.36 (?) observăm că nava lovită se scufundă cu pupa în sus. [...] Pentru a fi în situația de a continua tragerea am luat drumul 40°. Inamicul fugea cu circa 30 Nd. Nava proprie atinsese maximum 19 Nd. Nu cunoșteam poziția exactă a barajului (nici nu era nevoie, fiindcă era ordin cu limita de atins spre Est). Poziția ocupată de nava proprie a fost foarte bună căci ne profilam pe coasta înaltă și nu am fost văzuți de inamic (cum a dat

Vedetă torpiloare în prova navei-bază „Constanța”

F.N.M. ordin) [...]. Asupra lui „Murgescu”, inamicul nu a putut trage decât o salvă, tirul nostru obligându-l a abandona lupta și salvând prin aceasta nava amică. Tragerea noastră a alarmat bateria de coastă, care trage după a patra salvă a noastră și a urmărit apoi inamicul până la mare distanță. Credem că inamicul a tras o salvă și asupra noastră în timpul schimbării lui de drum, căci ultima sa salvă a căzut între Eforie și Carmen Sylva” [...].

• Grupul Submarine și Vedete Torpiloare (comandant, locotenent-comandor Voinescu Victor): „[...] La 04.08 am văzut spre NE căzând în flăcări un avion inamic. La 04.10 am privit la orizont spre larg și mai spre Sud și am văzut două nave, ce am tras pe loc concluzia că sunt inamice. După siluetele văzute de amândoi prin binocluri, am tras concluzia că sunt tip „Moskva” și „Harkov”. Relevmentul în care se vedeau navele inamice era aproximativ 110° , apreciat de la pasarela navei-bază. Am urmărit evoluția navelor inamice și a navelor noastre. Navele inamice trăgeau spre uscat și inițial traiectoriile proiectilelor lor treceau pe deasupra noastră. Navele noastre au deschis focul imediat ce au fost în drum NE și primele lovituri s-au văzut căzând în jurul navelor inamice la ora 04.12. Focul navelor noastre a continuat foarte rar, însă se vedea bine plasat. La ora 04.22 s-a auzit o bubuitură foarte puternică și flacăra de la bateria „Tirpitz”. A plecat o singură lovitură către navele inamice și am căutat să o urmăresc, dar nu am văzut-o unde a căzut. Peste mai bine de un minut au plecat alte trei lovituri, însă nu am mai căutat să le urmăresc, fiindcă, în acest timp o explozie formidabilă și o coloană de peste 400 de metri înălțime de foc, fum și apă, mi-a atras toată atenția. Una din navele sovietice făcuse explozie, probabil din cauza unei mine și poate și din cauza loviturilor trase de navele noastre. Prin binoclu s-a văzut clar cum o parte din navă s-a scufundat într-o clipă și apoi a urmat partea dinspre Vest (probabil pupa). Consider această ciocnire navală ca o mândrie a Marinei Regale și am făcut acest raport ca cel mai calm, obiectiv și mândru de camarazii mei martor ocular. Cu această ocazie țin să raportez că dădusem ordin vedetelor torpiloare pe care le-am trimis în mare să fie gata a acționa la ordin, însă mai apoi, văzând că nava inamică ce a scăpat, probabil, se depărtează în fugă spre Est, le-am rechemat în port. De asemenea, mai raportez că am pescuit și am salvat cu vedetele 26 prizonieri de la „Moskva”, pe care i-am prezentat la F.N.M. și conform ordinului dumneavoastră i-am trimis la Divizia de Mare, după ce le-am dat mâncare. La toate aceste rapoarte și dări de seamă sunt demne de luat în seamă declarațiile supraviețuitorilor de pe „Moskva” care au susținut în unanimitate că nava a sărit pe o mină, dar care au spus, de asemenea, că cele două nave sovietice au primit și lovituri de proiectile și astfel, au fost nevoite să se abată din drum și să intre în baraj.

Acum putem să scriem categoric și fără controversă: La 03.55 s-a dat alarma aeriană, și a venit deasupra Constanței primul val de avioane de bombardament. Toată atenția era îndreptată asupra avioanelor inamice. În larg, dincolo de orizont, era flota inamică, compusă din 5-6 nave. Din aceste nave, două distrugătoare au făcut o lovitură de sondă asupra Constanței pentru a vedea reacțiunea. Erau „Harkov” și „Moskva”. La 04.00 navele inamice s-au angajat în baraj printre pasele 3 și 4 - o întâmplare a drumului de navigație ce aveau: SV. Viteza lor era în acel timp circa 25 de noduri. Au fost văzute de N.M.S. „Regina Maria” „sub orizont”. La 04.03 navele sovietice se găseau la circa 20 km de coastă, au deschis focul contra Stației de Control de la Palas și un avion le conducea tragerea. Distanța de tragere inițial, după chiar afirmațiile unor tunari de pe „Moskva”, a fost de 26000 metri. Tirul navelor s-a văzut în acest timp și de la N.M.S. „Regele Ferdinand”, care era în regiunea Midia în mișcare cu $Da=140^\circ$ și a relevat navele inamice în unghi la prova tribord, aproximativ $Rp=15^\circ$. La 04.04 distrugătoarele „Regina Maria” și „Mărăști” au luat formație „linie de șir” în $Da=10^\circ$ și deci, au căutat să vină pe un drum paralel și de sens contrar cu inamicul, după ce au manevrat să se depărteze de mal și deci, să se apropie de inamic. În jurul orei 04.12 distrugătoarele au deschis focul asupra navelor inamice și au tras la distanța de 14500 metri. Loviturile lor au căzut asupra navei din cap „Harkov”. Tirul era precis și nava rusă a încasat lovituri chiar de la primele salve, fără să vadă de unde vin. Sub focul distrugătoarelor „Regina Maria” și „Mărăști”, cele două nave sovietice au întors „toți deodată” spre SE și au venit prin virare de bord sub o perdea de fum, spre N-NE cu „Moskva” în cap. Distrugătoarele noastre au continuat să tragă. Rușii nu mai trăgeau. La 04.22, după datele date de germani, Bateria „Tirpitz” a deschis și ea focul contra navelor inamice și numai printr-o singură lovitură. Această lovitură a fost văzută de aspirantul Mihai Bujeniță de la N.M.S. „Regina Maria”. Era la dreapta navelor inamice. La 04.23 - spune Bateria „Tirpitz” -, a plecat a doua salvă de la bateria germană și toată atenția celor care urmăreau lupta era îndreptată asupra navelor bolșevice pentru a le vedea sub loviturile tunurilor germane. Dar mult înainte de sosirea loviturilor la ținte, o navă bolșevică a sărit în aer. Drumul navelor sovietice era în acest timp N-NE, cu „Moskva” în cap și „Harkov” în urmă. Imediat ce nava rusească din cap a făcut explozie, nava din coadă a virat de bord la dreapta și s-a depărtat spre Est. Bateria „Tirpitz” a continuat să tragă în goană după „Harkov” și a mai consumat încă 35 lovituri, dar cu toate exploziile care s-au văzut în jurul fugarului, nava sovietică a scăpat. Din toate rapoartele rezultă că „Moskva” s-a dus la fund către 04.24 și locul unde este punctul scufundării îl determină relevmentul luat de

torpilorului „Sborul”. Declarațiile prizonierilor, faptele urmărite cu aviditate și cu tot spiritul calm de la bordul navei-bază „Constanța”, coincidențele pe teren, absolut tot ce constituie adevărul duce la o singură concluzie: conducătorul de flotilă „Moskva” s-a dus la fund sub loviturile proiectilelor de la distrugătoarele „Regina Maria” și „Mărăști”, sărind pe o mină în pasa a patra a barajului. Dacă istoria va dovedi prin mărturiile de mai târziu că numai mina a făcut ca el să se scufunde, atunci încă se va putea spune că proiectilele de la N.M.S. „Regina Maria” și N.M.S. „Mărăști” au obligat navele sovietice să schimbe de drum și le-au forțat prin efectul lor să intre în minele puse de celelalte nave ale F.N.M., care trebuie pomenite: N.M.S. „Regele Ferdinand”, N.M.S. „Mărășești”, N.M.S. „Murgescu” și N.M.S. „Carol”. Bateria „Tirpitz” a trâmbițat un fapt care nu se poate înscrie în acest document ca întemeiat. Noi, românii, admirăm intervenția întârziată a bateriei „Tirpitz”. Această intervenție ne-a adus un mare prestigiu chiar în fața adversarului, care încercase să ne violeze apele, dar trebuie precizat că numai prin bubuit a luat parte la succesul nostru. Ceea ce a făcut bateria „Tirpitz” imediat ce s-a terminat această memorabilă întâlnire navală a navelor noastre cu navele sovietice este înscris în cronicile noastre că nu știm să facem noi, ci ne mulțumim numai cu faptele, fără a le scrie pentru urmași: „Românii – observă Dimitrie Cantemir – n-au avut timp să-și scrie faptele lor de arme, căci mai mult au ținut să le înfăptuiască, lăsând altora grija să le scrie”.

Ațiunea navelor sovietice a fost bine concepută și foarte frumos executată din punct de vedere al momentului și cooperării mijloacelor. Inițial, atac aerian masiv, care a îndreptat atenția apărării spre țintele din aer. A urmat atacul naval cu avioane în aer pentru conducerea tirului, concomitent cu alte valuri de avioane pentru bombardament aerian. În larg, nave care să intervină imediat cu efect maxim,

Distrugerea torpilorului „Moskva”

în caz că acțiunea de sondă are numai efect, fără ripostă. Neintervenția celorlalte nave rusești pare să fie o greșală și se poate afirma că aici este partea de succes a bateriei „Tirpitz”, dacă navele rusești mai mari nu au mai intervenit. Efectul moral nu trebuie neglijat. Riposta promptă a navelor noastre merită toată atenția. Deși bombardamentul aerian era în toi asupra Constanței, marinarii noștri au avut calmul și discernământul să descopere, venind odată cu soarele dimineții, navele sovietice. Dispozitivul în care se găseau navele a contribuit în total la tot ce a constituit această promptitudine și la situația de a vedea fără să fie văzute. Acest dispozitiv vor voi mulți să îl revendice că este concepția lor, dar cercetătorului obiectiv îi va fi ușor să descifreze cine l-a dorit și cine l-a realizat. Schița alăturată reproduce desfășurarea luptei navale din 26 iunie 1941.

În concluzie deci, scufundarea distrugătorului rus „Moskva” se datorează: Dispozitivului în care se găseau navele noastre în larg. Ripostei și intervenției imediate a tirului celor două distrugătoare – „Regina Maria” și „Mărăști” – care chiar dacă nu au lovit cu efect distructiv navele inamice, dar le-au încadrat și le-au silit să manevreze chiar în câmpul barajului de mine și astfel, unul din ele („Moskva”) să sară pe o mină. Scufundarea, după explozia observată, declarațiile prizonierilor și relevmentul unde s-a produs explozia, conchide precis că „Moskva” a sărit pe mină; deci efectul barajului. Bateria „Tirpitz” care prin tirul ei a făcut ca navele să nu se apropie și să manevreze pentru a ieși din bătaia tunurilor. Pentru a fi obiectivi și a nu fi părtinitori, trebuie a recunoaște și a preciza că scufundarea „Moskva” se datorează tuturor acestor patru factori și niciunul din aceștia nu are dreptul de a-și revendica exclusiv meritul pentru el.

În altă ordine de idei, trebuie recunoscute și următoarele fapte: Bateria germană și cu aparatele de detecție nu au putut descoperi din timp prezența navelor inamice în apropierea coastelor noastre nici când acestea au început să tragă. Poate probabil erau preocupați de bombardamentul aerian ce avea loc concomitent. Acestea s-au sesizat abia după ce au observat că distrugătoarele noastre aflate în larg de Agigea-„Belona”, au început a trage naval. Bateria „Tirpitz” a deschis focul cu mult prea târziu, lucru inadmisibil pentru o baterie de coastă utilată cu toate mijloacele – prima salvă fiind trasă numai cu un singur tun, cealaltă neputând fi gata. Bateria germană de 280 mm pe cale ferată a tras foarte prost. Este întrucâtva de neînțeles neintervenția comandantului Escadrilei de Distrugătoare care se afla cu celelalte două distrugătoare: „Regele Ferdinand” și „Mărășești” în Baia Mamaia în mișcare și care puteau interveni imediat, aceasta cu atât

mai mult cu cât ofițerii cu artileria de pe aceste nave au arătat că au cerut să intervină. Justificarea dată de comandantul Escadrilei de Distrugătoare că se socotea că s-ar afla în fața unui atac general contra coastei noastre poate fi plauzibilă pentru situația inițială, deși totuși nu era niciun indiciu și acesta nu s-a produs. Intervenția și a distrugătoarelor din Baia Mamaia ar fi putut duce eventual și la scufundarea celui alt distrugător rus. Atât Grupul celor două distrugătoare de la Sud, torpilorul „Sborul” și canoniera „Stihi” nu aveau ceasornicele puse la punct, din care cauză datele cu scufundarea au fost eronate, acestea diferind la toate navele. Este deci inadmisibilă *n e g l i j e n ță* a comandanților care nu au controlat ofițerii cu navigația pentru a pune grijă în aranjarea *c e a s o r n i c e l o r* bordului cu ora oficială. Cazul mai grav este de

la distrugătorul „Mărăști”, comandant căpitan-comandor Deleanu, a cărui diferență era de 8 minute. Distrugătorul „Mărăști”, căpitan-comandor Deleanu, face și două rapoarte la date diferite, a căror oră mai diferă de la unul la altul și pe hârtie.

N.B. Ora reală era 04.24, „Sborul” o indică la 04.20, „Regina Maria” la 04.24, „Mărăști” la 04.32.

27.06/05.30. Au fost înregistrate până la această oră două alarme: a 23-a de la 01.19 la 01.40; a 35-a de la 03.42 la 05.30. Nici la prima, nici la ultima nu s-au lansat bombe. Este probabil că s-au lăsat pe undeva parașutiști.

09.35. Torpilorul „Sborul” se înapoiază din patrulare de la pasa de Nord și intră în port. Din raportul operativ ce înaintează se vede că și-a executat misiunea în bune condiții și semnaleză observarea unor rachete și lumini la coastă spre NV și SV de Midia.

10.00. Intră în port N.M.S. „Regele Ferdinand” pentru combustibil și apă.

11.05. Intră în port întorcându-se din misiunea de patrulare la pasa de Sud, torpilorul „Năluca”. A executat patrularea în bune condiții și nu a observat nimic aparte. În același timp intră și submarinul „Delfinul”. Acesta se întoarce din misiunea ce a avut loc la 60 mile Est Constanța³.

Secret

Chestiuni de comandament

DARE DE SEAMĂ

Asupra apărării contraatacului distrugătoarelor rusești „Moskva” și „Harkov” din 26.06.1941
 Timpul 26.06.1941 orele 4.00.

Imaginea luptei navale

1. Soarele încă nu s-a ridicat. Puțină ceață. Orizont pierdut (aer cald care joacă în atmosferă). La înălțimi mai mari se observă o ușoară înnourare. Vânt NV forța 2.

2. 5.00. Primul raport al Serviciului Meteorologie: norii lipsă; Vânt Vest și NV 30 m pe secundă. Vedere (orizont) 50 km. Temperatura 20°.

A. La 26.06.1941 a avut loc în zori de zi asupra Constanței un atac combinat

aero-naval prin unități aeriene și nave ruse. La început s-a putut recunoaște numai primul atac de avioane. Artileria antiaeriană a aeronauticii și anume cea grea, precum și artileria antiaeriană ușoară au tras cu începere de la 4.00 la circa 6000 metri înălțime asupra celui mai apropiat avion, care era tip S.B. 2.

La tragerile contraatacului au luat parte la unitățile Marinei Regale Române, care se aflau în mare.

B. Din Est se apropiau de oraș cu viteză mijlocie două nave de război, care au fost socotite inițial, din pricina luminii nesigure, drept distrugătoarele cu două coșuri ale Marinei Române. Această înșelare se datorează și faptului că cele două distrugătoare românești cu trei coșuri se aflau aproximativ în aceeași direcție și împreună cu cele două distrugătoare cu două coșuri, se potriveau ca număr; dar și în aspectul lor, ele corespundeau cu unitățile Marinei Române. De asemenea, și cu faptul că cele două distrugătoare dușmane au deschis focul abia mai târziu, nu era nimic remarcabil, dat fiind că unitățile navale și bateriile antiaeriene trăgeau antiaerian.

La 4.15 cele două distrugătoare s-au întors spre Sud și după această întoarcere au continuat focul. În acest timp a sosit un raport al unei baterii din Divizionul Artileriei Coastă nr. 789, prin care ni se făcea cunoscut că se trage de către vapoare din mare asupra unor obiective de uscat. După întoarcerea (drumul spre Sud) s-a putut stabili, dintre silueta

distrugătoarelor ce se aflau acum travers și datorită faptului că soarele se ridicase și vederea era mai bună, că era vorba de nave rusești. Atunci au obținut bateriile „Tirpitz” și „Breslau” permisiunea de a deschide focul asupra obiectivelor din față. Scurtă vreme după aceea a obținut această misiune și bateria E 688 asupra obiectivului din spate. Bateria „Breslau” n-a putut totuși să tragă, întrucât ținta se găsea în afara limitei exterioare de tragere (210 hm). În acest moment am văzut în apropierea distrugătoarelor rusești jerbe de apă, provocate de obuzele care proveneau din focul distrugătoarelor românești. La bateria „Tirpitz” s-a întârziat deschiderea focului cu toate tunurile din cauza alarmei de parașutiști care era încă în toi. Deschiderea focului a urmat după aceea, la prima salvă numai cu tunul aflat permanent în stare de alarmă. Prima salvă a fost trasă la 4.20 în direcția 104° cu o distanță de 305 km. După deschiderea focului, navele au plecat cu viteză maximă folosind o perdea de fum. A doua salvă din trei obuze a căzut la 4.23 în direcția 102° cu o distanță de 308 km. În salva a doua se află lovitura decisivă. După observația mea, a fost a doua lovitură a salvei de fugă a bateriei „Tirpitz”. A fost vizibilă la început numai o puternică strălucire (lumină) aproximativ la mijlocul navei. Acestor lumini i-au urmat o coloană de foc înaltă și lată, a cărei înălțime o apreciez la 100 metri. O coloană de apă și un nor de fum negru, tipice exploziei de mine sau torpilă, care lărgeste în sus o formă de con, nu s-a observat aici. S-a ordonat schimbarea de obiectiv. Al doilea distrugător naviga îndată după distrugerea primei nave în zig-zag și a început să arunce fum negru din coșuri, în afară de perdeaua de fum inițială. Din aceste două măsuri trag concluzia că și pe al doilea distrugător s-a născut impresia unei lovituri reușite asupra lui „Moskva”. Bateria „Tirpitz” se găsea și la a doua navă în stare de a lovi obiectivul. Tot astfel a ajuns la țintă și bateria de cale ferată 688 la care repetarea salvelor este simțitor mai încetă, din cauza absenței tuturor instalațiilor mecanice. La a doua salvă (de acoperire) a bateriei „Tirpitz”, am observat la pupa navei o puternică apariție de foc, care după părerea mea putea să provină numai dintr-o lovitură de obuz la pupa sau bordul navei (puntea navei). Nu pot indica înălțimea flăcării deoarece, norul de fum negru de la coșul din spate acoperea partea superioară. Scurtă vreme după această lovitură distrugătorul a început să tragă din toate tunurile. Deoarece în direcția în care se afla distrugătorul s-a observat mai târziu un avion de vânătoare german, admit că focul de apărare a fost îndreptat împotriva acestui avion. Focul (tirul navei) a durat aproximativ 1 minut, după care distrugătorul a încetat cursa în zig-zag și a încercat să dispară cu viteză maximă. La 4.47 tirul bateriilor a încetat.

Observații: Din momentul răsăritului soarelui, posibilitățile de observare s-au îmbunătățit. Stratul

de vapori ce se găseau pe deasupra apei în timpul atacului aerian dispăruseră. Obiectivele se distingeau la marginea luminoasă a orizontului, spre Est, în mod clar.

Consumația de muniții: Bateria „Tirpitz”: 39 lovituri; Bateria E 688: 8 lovituri.

Ambele nave au trecut în timpul fugii lor (manevrei) barajul parțial IV al barajului de apărare al portului Constanța. „Moskva” se afla în momentul când a primit lovitura la 2700 metri dincolo de baraj.

C. Harta (schița cartografică) a se vedea în anexă.

D. Pagubele provocate de focul inamic. Tragerile asupra obiectivelor de la uscat executate de distrugătoarele rusești erau destinate depozitelor de petrol din apropierea aeroportului civil din Constanța. Se pare că conducerea focului a fost efectuat prin observări din avion. Printr-un obuz de 13,7 cm a fost lovit un vagon cu muniții ce se afla în apropierea depozitelor de petrol și a explodat. Au fost distruse 13 vagoane de muniții, conținând câte 27 lăzi cu grenade explozibile de 28 cm, inclusiv cartușele lor, deci 351 cutii cu muniții de 28 cm. Mai departe un vagon de marfă, un vagon R și un vagon G. Cu ajutorul unei locomotive ce se afla în apropiere și prin susținerea personală a bateriei 4 din rezerva Div. A.A. 905 sub conducerea căpitanului Sutterlin au putut fi salvate (scoase din zona periculoasă în total 32 vagoane și mai ales trei vagoane de valoare conținând segmente). Soldați nu au fost răniți. Pagubele la căile ferate vor fi stabilite de C.F.R.

E. Prezența distrugătoarelor românești

În fața portului Constanța, în momentul răsăritului soarelui a îngreunat, fără niciun folos pentru personalul din postul principal de comandă, cât și pentru personal recunoașterea situației. De asemenea și deschiderea focului de către distrugătoarele românești asupra navelor rusești a fost efectuat nefavorabil din punct de vedere tactic al apărării, întrucât în momentul deschiderii focului de către distrugătoarele românești, rușii nu au mai continuat drumul către coastă, ci s-au întors. Continuând vechiul lor drum, ei ar fi ajuns în raza acțiunii a bateriei de 17 cm. În privința bateriei „Tirpitz” se dovedește vechea experiență că o baterie condusă energic și hotărât, prevăzută cu bune aparate de transmisie a focului și cu buni servanți, poate fi folosită cu succes chiar la distanțele mari și asupra țintelor celor mai mici. Prin tragerea asupra navelor rusești, inamicul a luat cunoștință de prezența și poziția aproximativă a bateriilor grele. De aceea, în așteptarea viitoarelor atacuri ale aviației asupra pozițiilor fortificate s-a propus încă de la 26.06 întărirea artileriei antiaeriene prin tunuri A.A. ușoare care sunt disponibile. Tot astfel s-a completat camuflajul bateriilor, luându-se întregul material ce a fost posibil a se procura⁴.

(ss) Könnecker

Artileria navei pregătită pentru tragere

DIVIZIA DE MARE

Radio ora 10.45

La ora 4.00, atacul aerian a lansat o bombă aproape de Spitalul Militar. Văzut două avioane inamice doborâte, aviatorul Căpitan salvat cu parașuta și a fost făcut prizonier.

A fost bombardat aeroportul civil. La ora 4.00 distrugătorul „Regina Maria” a deschis focul de artilerie asupra a două nave sovietice de război.

Intervenind al doilea din direcția ... distrugătorul „Mărăști” angajează lupta. În același timp trage și bateria „Tirpitz”.

Un distrugător inamic scufundat în lupta navală, s-a dat în relevment 107 circa 30 km de baterie.

Lupta a ținut aproximativ 30 minute.

Un tren german de muniții și unul cu combustibil incendiate în gara Palas.

Alte nave de război semnalate în același timp la larg de Mangalia –Tuzla – Midia.

Din sursă germană: Trupele sovietice la Chilia Veche după ocupare au început construirea podului.

Divizia de Mare

DIVIZIA DE MARE

Stat Major

Biroul 3

DARE DE SEAMĂ

asupra acțiunii navale din dimineața zilei
de 26 iunie 1941

I. Situația dispozitivului de supraveghere și apărarea zonei Constanța

a. În supravegherea canalelor de siguranță

- La Nord canoniera „Ghiculescu”

- La Sud torpilorul „Sborul”

b. În susținerea navelor patruloare:

- La Nord N.M.S. „Ferdinand”

..... N.M.S. „Mărășești”, aflate în interiorul

barajului lângă coastă.

- La Sud N.M.S. „Regina Maria”

..... N.M.S. „Mărăști”, aflate în baia de la

Eforie.

c. În aer, în momentul atacului aerian își luase zborul mașinile de supraveghere din zona Constanța.

Explozie în urma atacului antisubmarin

d. În vederea dispersiunii navelor pentru atacurile aeriene se găseau în rada portului spre Sud:

- N.M.S. „Murgescu”
- N.M.S. „Stihi Eugen”

II. Modul cum au decurs operațiunile

Ațiunea distrugătoarelor „Mărăști” și „Regina Maria”.

La ora 4.00 aviația inamică declanșează un atac simultan cu bombardament naval executat de două distrugătoare tip „Moskva”.

La 3.54 distrugătoarele „Regina Maria” și „Mărăști” care se găseau în marș cu viteză mică zăresc în $R_p=76^\circ$ catargele și comenzile a două distrugătoare inamice.

La 4.03 distrugătoarele noastre iau $Da=10^\circ$ și se dă la posturile de luptă.

Distanță la navele inamice 20000 metri.

Navele inamice trag asupra orașului, direcția Palas.

La 4.16 distrugătoarele noastre deschid focul asupra navelor inamice la distanța -14500 metri.

Navele inamice continuă focul asupra obiectivelor de la uscat (stația Palas și aeroportul civil).

Navele inamice lansează fum, ascunzându-se după aceste perdele.

N.M.S. „Regina Maria” încetează tragerea.

N.M.S. „Mărăști” văzând coșurile și catargele, continuă tragerea după ce navele vin la $Da=40^\circ$ pentru a micșora distanța de tir la 13 000 metri (a se vedea schița).

La 4.22, navele inamice întorc la Bd (după aviație, întoarcerea s-a făcut la $Da=90^\circ$). N.M.S. „Regina

Maria” în acest interval de timp se găsește mai spre coastă, iar „Mărăști” mai la larg, ceea ce face ca distanța acestuia din urmă până la țintă să ajungă până la 12500 metri, pe când la „Regina Maria” distanța de tragere este de 17000 – 18400 metri. De altfel, „Regina Maria” încetează tragerea din cauza distanței prea mari. „Mărăști” continuă totuși să tragă încă câteva lovituri.

La 4.26 o navă inamică sare în aer. A doua navă se depărtează în zig-zag, urmărită de focul bateriei „Tirpitz”.

b. Ațiunea bateriilor de coastă. Se anexează darea de seamă a Comandamentului Artileriei de Coastă.

c. Ațiunea Hidroaviației și informațiile primite Hidroaviația de supraveghere din zonă decolează la 4.00 și informațiile se succed după cum urmează:

La 5.07 comanda Aero-Dobrogea raportează: în careul B 109 se găsesc nave inamice (Din darea de seamă a observatorului de pe hidroavion rezultă că informația a fost trimisă de Comandamentul Aero-Dobrogea la 4.20 astfel: Careul B 109 două nave inamice de război înconjurate cu fum deplasându-se în $Da=90^\circ$, $V=30$ Nd aproximativ).

La 5.30 Escadrila Vânătoare raportează: La circa 100 km Est Tuzla un vapor tip cuirasat a luat primire un avion de vânătoare. Nava se găsește sub o perdea de fum (credem că este vorba de un crucișător).

La 6.30 Aero-Dobrogea raportează: Identificat „Krasnaia Kaukaz” sau tip „Kirov” la 20 Mm Est Tuzla în $Da=90^\circ$. A lansat o perdea de fum intermitentă între

Tuzla și Mangalia. Divizia de Mare cere o misiune de bombardament însă Comandamentul Aero-Dobrogea comunică că nu poate executa.

La 6.40 Aero-Dobrogea raportează: În careul G 138 un distrugător cu două coșuri în $Da=270^\circ$, $V=30$ Nd. (După darea de seamă a observatorului, această informație a fost dată de avion la 5.57, iar distrugătorul este dat ca fiind de tipul „Moskva”).

La 6.50 Aero-Dobrogea raportează: În careul B 135 două distrugătoare în $Da=80^\circ$. (În darea de seamă a observatorului se arată că era un crucișător tip „Krasnaia Kaukaz” și un distrugător tip „Petrovski” în $Da=80^\circ$ și $V=30$ Nd). Hidroaviația a fost stânjenită în observația ei din cauza ceței ce se lăsase pe mare.

La 9.30 se trimite o nouă explorare a zonei până la meridianul 31° pentru a supraveghea mișcările forței navale inamice, în urma informației primite de M.N.G. prin care ni se face cunoscut că patru nave dau semnale de T.F.F. în relevment 102° .

La 12.45 Misiunea de explorare raportează: La 20 Mm travers Tuzla a văzut patru nave, probabil două cargoboturi și două nave de război. Se trimite din nou o recunoaștere să urmărească activitatea forțelor inamice, însă este oprită de hidroaviația inamică care zbură în zonă.

III. Observații și concluzii

Observații asupra expunerii făcute în darea de seamă a Comandamentului Artileriei de Coastă: La punctul E cu privire la prezența distrugătoarelor românești.

Acest Comandament nu este de acord cu vederile Comandamentului Artileriei de Coastă, întrucât misiunea inamicului era să execute un bombardament prin surprindere asupra coastei, bombardament care a fost executat după un plan bine stabilit, ținând seamă de obiectivele atinse și anume: gara Palas; aeroportul civil; bateria „Tirpitz”. La Sud de bateria „Tirpitz” nu cred că ar mai fi avut un alt obiectiv – deci misiunea lor era terminată atunci când a întors.

Misiunea apărării noastre era să împiedice această acțiune a inamicului contra coastei. Prin acțiunea de foc a distrugătoarelor noastre acestea și-au îndeplinit misiunea pentru că prin focul lor: au dat alarma; au încadrat pe inamic, obligându-l să-și întrerupă tirul și să se retragă precipitat; a contribuit la distrugerea lui fie prin lovituri directe (după cum rezultă din unele declarații ale prizonierilor), fie prin respingerea lui în baraj.

b) Observații din darea de seamă a distrugătoarelor:

Navele au descoperit navele inamice încă din suborizont. Au manevrat pentru ca în minimum de timp să ajungă la distanța de tir. Navele sub coastă nu au fost descoperite de inamic. Distrugătoarele și-au

îndeplinit misiunea. N.M.S. „Mărăști” a tras șase salve. N.M.S. „Regina Maria” a tras cinci salve.

c) Observații făcute cu privire la activitatea Hidroaviației:

Din cauza motivelor tehnice care nu permit hidroavioanelor să-și ia zborul pe întuneric pentru a fi în aer la primele minute de lumină, inamicul nu a putut fi semnalat din timp. Din cauza ceței ce era deasupra mării informațiile date asupra identității navelor nu erau precise. Din lipsa observatorilor ofițeri de marină – informațiile asupra navelor inamice ca tip, drum, viteză etc., nu erau de asemenea precise. Din informațiile aviației rezultă că în zonă se găsesc mai multe hidroavioane inamice care făceau siguranța navelor inamice. Aceste hidroavioane au stânjenit lucrul hidroavioanelor noastre. Din ansamblul informațiilor de la Hidroaviație s-ar putea deduce că navele inamice ce au luat parte la această operație au fost în număr de șase, împărțite în două grupări: o grupare la Est de Constanța, compusă dintr-un crucișător și două distrugătoare ce au rămas la 30 Mm Est Constanța; o grupare la Est Tuzla care a acționat cu două distrugătoare asupra coastei, iar la 60 Mm Est Tuzla sub o perdea de fum se găsea sau un cuirasat sau un crucișător sau un port avion. Este de remarcat faptul că la 12.45 au fost identificate numai patru nave. Din ascultările radio – s-au identificat de asemenea numai patru nave. Este de remarcat faptul că la cerere, hidroaviația nu a putut executa un bombardament asupra forțelor navale inamice, întrucât hidroaviația nu are calitățile necesare. Rezultă deci necesitatea imperioasă de a se disloca pentru zona litoralului o formațiune de bombardament contra navelor.

IV. Diverse

S-au salvat din mare cu navele ușoare naufragații de pe „Moskva”. S-a pescuit un paravan și, judecând după felul cum se prezintă parâma, se presupune că ea a fost tăiată de o mină de protecție. S-a constatat prin hidroaviație că locul unde se găsește scufundat distrugătorul „Moskva” păcura iese bolborosind la suprafață. Aceasta va permite, când vremea va fi favorabilă, să determinăm exact poziția aceluiași punct cunoscând atunci cauzele precise care au determinat scufundarea distrugătorului „Moskva”.

V. Concluzii generale

Din cele expuse mai sus rezultă că nu se poate preciza cauzele scufundării distrugătorului „Moskva”, ea poate fi ori de o lovitură de artilerie în camera de muniții, fie de la distrugătoare, fie de la bateria „Tirpitz” – ori o explozie de mină. Înclinăm pentru această ultimă eventualitate⁵.

Comandantul Diviziei de Mare
Contraamiral

Ioan Georgescu

SINTEZA

asupra declarațiilor prizonierilor de pe „Moskva”

I. Au fost trimiși pentru cercetare de către Divizia de Mare la Comandamentul Marinei opt ofițeri de marină și doi marinari naufragiați de pe distrugătorul „Moskva”, precum și un ofițer aviator rus salvat cu parașuta din avionul său. Un număr de alți 58 subofițeri și marinari au fost trimiși direct de către Divizia de Mare, în lagărul de prizonieri.

II. Aspectul prizonierilor

Tineri și robuști, cel mai în vârstă nu depășește 33 ani. Extrem de oboșiți din cauza timpului îndelungat cât au stat în apă și demoralizați din cauza scufundării distrugătorului. Au fost pescuiți dezbrăcați și li s-au dat haine sau combinezoane de marină de către Divizia de Mare. Au ochii iritați și unii prezintă arsuri ușoare pe mâini și pe față, din cauza păcurii fierbinți care s-a răspândit pe suprafața mării, pe locul scufundării. Majoritatea nu par a fi adepți îndărjiți ai regimului și sunt volubili.

III. Activitatea distrugătorului „Moskva” de la plecarea din Sevastopol până la scufundare

„Moskva” a plecat din Sevastopol în dimineața de 25 iunie către ora 9.00, după cum reiese din majoritatea declarațiilor, împreună cu distrugătorul de același tip, „Harkov”, navă-comandant. Ieșirea din Sevastopol, după majoritatea declarațiilor, s-ar fi făcut fără pilotaj și fără nave dragoare înaintea distrugătoarelor. După ieșire, au patrat un timp la Sud-Vest de coasta Crimeei (declarația comandantului). Navigația s-a făcut în linie de șir cu „Harkov”, nava-comandant, în cap. La ivirea luminii, navele inamice au zărit coasta la Constanța, venind dintr-o direcție Nord-Est. În același moment, paravanul lui „Harkov”, a fost avariat și din această cauză s-a ordonat „Moskva”, care avea paravanul bun, să treacă în cap. După ce „Moskva” a trecut în cap, formațiunea a lut drum S-SE, aproape paralel cu coasta și a deschis focul, în condițiuni proaste de vizibilitate (negura dimineții dinspre coastă), vizând în special portul și rezervoarele de petrol. Distrugătoarele inamice au tras din acest drum, prin tribord asupra portului. „Moskva”, puțin înaintea exploziei, a tras asupra unui distrugător pe care l-a văzut scurt timp, probabil „Mărăști”. La ora 04.23 se produce o explozie în babord în dreptul coșului dinspre pupa. Această explozie venită de sub apă și în mod neîndoielnic dintr-un bord opus celui în care se trăgea, după impresiile tuturor prizonierilor, a provenit de la o mină din baraj. Până în momentul exploziei, paravanul de la „Moskva” a funcționat – în aparență. Distrugătorul este rupt în două, perpendicular, pe axul navei, partea dinspre prova este întoarsă de puterea exploziei, prin tribord, cu 180 grade și se scufundă cu ruptura înainte în 3-4 minute. Pupa se scufundă și ea, după scufundarea provei. A fost timp suficient ca

personalul ce se găsea pe punte și parte din cei de la mașini, să se dezbrace și să se arunce în apă. Căpitanul Privalencov afirmă că a avut timpul necesar să dea ordin pentru salvarea cu bărcile. Unii prizonieri au declarat (comandantul „Moskva”) că după căderea în apă, au văzut pe „Harkov” depărtându-se. Majoritatea au fost trași de sorbul produs prin scufundare, dar au revenit la suprafață, unde pe o mare întindere era păcură fierbinte care le-a iritat ochii și pielea. După mai multe ore (8-12) au fost salvați de vedete sau de hidroavioane românești.

IV. Concluzii

1. Ora plecării nu pare probabilă decât în ipoteza că Secția de Distrugătoare a avut și altă misiune afară de atacul asupra Constanței. Din câteva declarații reiese că navele ar fi executat o patrulare la SV de coasta Crimeei, după care ar fi primit ordin să se ducă la Constanța. Dacă aceste declarații nu sunt adevărate, atunci este mai probabil că distrugătoarele au plecat din Sevastopol în ziua de 25 iunie către orele 20.00, astfel ca să acopere distanța de 210 Mm printr-un marș de noapte cu viteza de 25 Nd și să apară în zorii zilei la Constanța.

2. Ieșirea din Sevastopol făcându-se pe lumină, este posibil ca să nu fi existat pilotaj sau dragaj imediat, ci să se fi făcut cum reiese din declarații, un dragaj preventiv cu 3-4 vase mici.

3. Atribuim avaria paravanului de la „Harkov”, minele protectoare din barajul nostru și credem că în acel moment cele două distrugătoare au intrat printr-una din liniile noastre de baraj, în interiorul câmpului defensiv fără să atingă nicio mină.

4. Evoluția pare că a fost executată deci în interiorul barajului nostru.

5. Drumul spre S-SE avem impresia că a fost paralel cu liniile noastre de mine și în interiorul câmpului defensiv.

6. Faptul că explozia s-a produs în bordul opus coastei noastre și că a venit din apă, ne face să conchidem că a fost provocată de o mină din baraj, în care nava a intrat din interiorul câmpului defensiv, obligând spre S-SE. Această concluzie este întărită de felul exploziei: nava a fost ruptă în două, pe când dacă ar fi sărit în aer prin explozia camerelor de muniție provocată de proiectile, ar fi fost pulverizată, așa cum s-a întâmplat în cazuri similare. Se adaugă afirmațiile prizonierilor că loviturile de artilerie căzute au fost sau scurte sau lungi. Deducem că în realitate navele sovietice au fost încadrate, cu atât mai mult cu cât unul din marinarii ruși a declarat că un obuz a lovit catargul pupa. Trecerea navelor rusești în câmpul minat și efectele normale ale minei Vickers sunt argumente care ne fac să conchidem că scufundarea distrugătorului „Moskva” a fost provocată de o mină.

7. Cele două distrugătoare nu au luat mine la bord la plecarea din Sevastopol. Misiunea lor pare să fi fost o sondă la Constanța pentru a constata reacțiunea noastră defensivă.

V. Diverse informații

1. Marina sovietică

Asupra dispersării navelor marinei sovietice în Marea Neagră nu s-au putut obține precizări, prizonierii răspunzând vag sau afirmând că nu știu. Ar rezulta din cele afirmate de ei, că la Sevastopol s-ar găsi „Pariskaia Comuna”, „Krasnii Caucaz”, „Komintern”, „Profintern”, „Cervonia Ukraina”, „Krasnii Krim”, „Frunze”, „Dzerjinski”, „Schaumian”, „Bespodșadni”, precum și un număr de 20-30 submarine. La Cap Aia sunt câmpuri de mine și submarine.

Distrugătorul „Moskva” ar atinge o viteză de 43 noduri și cu paravanul ar atinge 40 noduri. Este o exagerare și probabil că numai numărul de rotații ar corespunde acestei viteze.

2. Starea culturală, socială, materială

Ofițerii au cultură profesională normală. Unul din ei, locotenent, a observat că prezența minelor la bord i-ar fi abătut de la misiunile care erau de a face o sondă la Constanța. Majoritatea au părinți credincioși și ei însăși sunt căsătoriți, cu copii. Au temeri despre soarta familiilor lor. Consideră starea socială de la ei drept normal nu cunosc alt sistem de viață. După afirmațiile lor sunt bine retribuiți și soldații și ofițerii, dar unii afirmă că îmbrăcămintea și masa le sunt date în afară de soldă, pe când alții le plătesc pe acestea din solda lor. Măncarea și întreținerea trupei sunt bune. Disciplina la bord, ierarhia par a fi normale, însă sub alte forme. Se poate deduce în privința disciplinei și stării materiale că sovietele au adaptat ierarhia celorlalte marine și au făcut sacrificii pentru armată⁶.

Șeful Secției a II-a

Căpitan

Gheorghe Mocanu

* * *

Copie de pe raportul locotenentului Avram Dumitru nr. 5 din 06.07.1942, către canoniera „Stihi”

Am onoarea a vă raporta următoarele: În ziua de 25 iunie a.c. fiind la Odessa am întâlnit pe inginerul român Kupfer Romulus, șeful Atelierelor portului, de la care am aflat următoarele (la rândul lui fiind și dânsul informat de un inginer naval rus care a rămas la Odessa după fuga rușilor și care în prezent se află în subordinea lui la ateliere): Distrugătorul „Harkov”, în timpul bătăliei navale de la Tuzla a fost avariat la prova de lovituri de 120 mm și a stat în reparații la Odessa circa 2 luni. Într-o încercare ulterioară de a se apropia de coasta românească, torpilorul „Lenin” s-a lovit de o mină și s-a scufundat.

Având în vedere că persoanele care mi-au comunicat aceste informații sunt demne de încredere, cred de a mea datorie a vi le raporta.

Locotenent (ss) Dumitru Avram

10.07.1942

A se anexa la Jurnalul de Operații la schița cu lupta navală de la Tuzla, ca document sosit ulterior.

Comandor (ss) Alexandru Bardescu

¹ Serviciul Istoric al Armatei.

² Vezi și «Distrugătoarele „Regele Ferdinand” și „Regina Maria” în campania din Est», în căpitan-comandor dr. Marian Moșneagu, «Regele și regina Mării Negre. File din istoricul distrugătoarelor & fregatelor „Regele Ferdinand” și „Regina Maria”», Editura Muntenia, Constanța, 2005, pp. 124 – 127; „Acțiunile de luptă la mare în prima lună de război”, în Jipa Rotaru, Ioan Damaschin, „Glorie și dramă. Marina Regală Română 1940-1945”, Editura „Ion Cristoiu”, București, 200, pp. 44-50; „Acțiunile forțelor fluviale, maritime și terestre pe timpul campaniei pentru eliberarea Basarabiei”, în Căpitan-comandor Dorin Mara, „Marina Regală a României în cel de-Al Doilea Război Mondial”, Editura Economică, București, 2000, pp. 51-58; Comandor (r) Jipa Rotaru, „Succesul acțiunii navale românești din 26 iunie 1941. Scufundarea distrugătorului sovietic „Moskva”, în „Dosarele istoriei”, An V, nr. 8(48), 2000, pp. 20-22.

³ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita A.M.R.), fond Comandamentul Forțelor Navale Maritime, dosar nr. 10, f. 89-100.

⁴ A.M.R., Fond Comandamentul Marinei Regale, dosar nr. 1476/1941-1942, f. 11-13.

⁵ Ibidem, f. 14-19.

⁶ Ibidem, f. 20-22.

JUNE 26, 1941- THE FIRST VICTORY OF ROMANIAN ROYAL NAVY IN THE BLACK SEA – CAPTAIN (N.) MARIAN MOȘNEAGU, PH.D.

Abstract: The strongest navy battle of Romanian Royal Navy that took place in the first days of Romania's entry in the Second World War was the one to protect Constanța harbor and a part of the Romanian seaside against the aerial naval attack that was started by the Soviet navy forces between 23 and 26 June 1941. The apogee of this battle was reached in the dawn of Sunday, June 26, when Constanța harbor was attack by a navy group formed by destroyers “Moskva” and “Harkov”, heavy cruiser “Voroșilov”, other two destroyers which were supported by the bomber aircraft. Sinking destroyer “Moskva”, damaging destroyer “Harkov” and knocking down 15 from the 24 Soviet bombers type RAPT meant a prompt response of Romanian battle ships and coast artillery. It was a well-known victory of Romanian Royal Navy.

Keywords: Second World War, aerial naval attack, Constanța, June 26, 1941, Moskva

ARTILERIA ANTIAERIENĂ ÎN CAMPANIA ANULUI 1941

General-maior (r) prof. univ. dr. Visarion NEAGOE¹

Încă din timpul Primului Război Mondial, generalul Von Seeckt, șeful Marelui Stat Major german afirma: „Ostilitățile vor începe prin atacuri și contraatacuri ale forțelor aeriene adverse, căci acestea vor constitui elementele cele mai rapid disponibile pentru a intra în acțiune. Forțele aeriene ale inamicului vor constitui obiectivul principal de stăpânit, apoi ne vom strădui de a perturba mobilizarea forțelor adversarului și funcționarea industriei sale”.

Concluzia care se desprinde din toate lucrările de după Primul Război Mondial este că, armatele bine organizate prevăd, pe lângă o artilerie terestră capabilă de a coopera la tragerea antiaeriană și o artilerie antiaeriană specializată, capabilă de a reacționa contra atacului aerian atât în zona de luptă a armatelor, cât și în adâncimea teritoriului.

Făurirea statului național unitar român a exercitat, în mod firesc, determinări favorabile și asupra capacității de apărare a țării. În ciuda greutăților materiale cu care continua să se confrunte industria românească, au început să apară și să fie încurajate, de conducerea armatei, preocupările pentru crearea sau perfecționarea tehnicii de luptă. Un exemplu semnificativ îl constituie activitatea desfășurată de către ofițerul inventator Ion Bungescu. Acesta a realizat, în anul 1925, primul model de aparat central de tragere care rezolva problema întâlnirii proiectilului cu ținta în ipoteza fundamentală. Valoarea realizării inventatorului român consta în aceea că el permitea, în anul 1926-1928, executarea în România a tragerilor indirecte, centralizate cu noul aparat a cărei funcționare se baza pe metoda geometrică de calcul. Pe timpul acestor trageri, toate măsurătorile și calculele se efectuau de către aparatul central de tragere, care, prin teleindicație, transmitea continuu la tunuri elementele de tragere: unghi de înclinare, azimut, distanță-focos, ochirea executându-se astfel indirect.

Intrarea în deceniul 4 al secolului XX avea să consemneze alte momente de referință ale devenirii și evoluției artileriei antiaeriene. Astfel, conform

statisticilor vremii, Germania și Italia, pe de o parte, și Franța și Anglia, pe de altă parte, au produs, în anul 1930, în medie, 600-700 de avioane militare, cu o pondere de 40-50% avioane de bombardament și o îmbunătățire substanțială a posibilităților de luptă.

„Acum patru luni și jumătate, am intrat în războiul dezrobirii cu tot avântul nostru, cu încredere în puterea și știința noastră, ca să apărăm împreună cu aviația cerul românesc.

Ofițeri, subofițeri și soldați din toate formațiunile apărării antiaeriene, în acest timp ați cules victoria aerului și ați realizat succese cum rar a avut o apărare antiaeriană”

General de divizie Gheorghe POPESCU

Prin urmare, având în vedere și exacerbarea ideii de război aerian, care, potrivit unor doctrinari și strategii militari din epocă, ar urma să dețină ponderea cea mai mare într-un viitor război, acțiunile trupelor de uscat trecând pe un plan secundar și în România, ca de altfel în majoritatea statelor din Europa,

problema contracarării acțiunilor din aer a devenit una deosebit de importantă pentru domeniul militar.

Astfel, în 1930, generalul Alevra, sesizând insuficiența mijloacelor de apărare antiaeriană din Armata Română, propunea ca la fiecare armată să existe, în afara diferitelor categorii de aviație necesară, câte un regiment de artilerie antiaeriană, o companie de proiectoare și o companie de mitraliere.

Prin Decretul nr. 2596 din 8 iulie 1930, care stabilea noua ordine de bătaie a Inspectoratului General al Aeronauticii, în componența acestuia apărea Comandamentul Apărării Antiaeriene. Această denumire a eșalonului cel mai înalt al apărării antiaeriene a fost păstrată până la 25 iulie 1932 când, odată cu înființarea Subsecretariatului de Stat al Aerului, a fost schimbată în Comandamentul Apărării Contra Aeronavelor.

Artileria antiaeriană în acțiune

Militar stabilind coordonatele de tragere

Subsecretariatul de Stat al Aerului – organ central de conducere, informare și administrare a tuturor mijloacelor aeriene, de apărare contra aeronavelor și de protecție a navigației aeriene de pe teritoriul național – avea în componere: Comandamentul Forțelor Aeriene, care avea, la rândul său, în subordine Comandamentul Aeronautic Teritorial, două comandamente de divizie aeriană, patru comandamente de escadrile aeronautice, Comandamentul Aerostației, Comandamentul Apărării Contra Aeronavelor, cu regimentele de apărare antiaeriană, școlile și centrele de instrucție ale aeronauticii și apărării contra aeronavelor.

În anul 1936 aceste două domenii distincte ale apărării naționale – aviația și apărarea antiaeriană – aveau să fie structurate separat și puse sub o conducere unică, Ministerul Aerului și Marinei. Acest minister avea în organica sa Comandamentul Forțelor Aeriene, Comandamentul Apărării Contra Aeronavelor și Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului. În această organizare, Comandamentul Forțelor Aeriene avea în subordine trei regiuni aeriene, compuse din aviație, artilerie antiaeriană și zone de apărare pasivă a teritoriului.

Începând din anul 1937, artileria antiaeriană românească a cunoscut o veritabilă relansare prin

înzestrarea cu cele mai moderne tunuri: 75mm Vickers (Anglia); 37 mm Rheinmetall (în continuare Rhm – n.r.) și 88 mm Krupp (Germania); 25 mm Hotchkiss (Franța); 40 mm Bofors (Suedia); 20 mm Oerlikon (Elveția). Totodată ofițerul inventator Ion Bungescu a realizat „aparatură centrală simplificată” Md. 1935 și aparatul central „maior Bungescu, Md. 1938” pentru conducerea focului bateriilor de artilerie antiaeriană.

Situația artileriei antiaeriene la intrarea României în cel de-Al Doilea Război Mondial

La 22 iunie 1941, Comandamentul Apărării Antiaeriene, precum și toate marile unități, unitățile luptătoare și formațiunile de servicii subordonate acestuia erau mobilizate. Ca urmare, în compunerea Comandamentului Apărării Antiaeriene existau: Centrul General de Pândă, trei comandamente de apărare antiaeriană de regiuni aeriene, 6 grupări de artilerie antiaeriană (de valoare regiment), 19 comenzi de grupuri de artilerie antiaeriană (de valoare divizion), 84 baterii tunuri antiaeriene, proiectoare și mitraliere antiaeriene, din care 35 de baterii tunuri calibrul mijlociu (75-76,5 mm), 28 baterii tunuri calibrul mic (20-40 mm), 12 baterii mitraliere antiaeriene calibrul 13,2 mm și 9 baterii de proiectoare².

Comandamentului Apărării Antiaeriene îi erau, de asemenea, subordonate cele 6 baze ale regimentelor de artilerie antiaeriană, Școala de Ofițeri de Artilerie Antiaeriană, Școala de Subofițeri de Artilerie Antiaeriană, Centrul de Instrucție al Artileriei Antiaeriene, trei coloane de muniții și trei trenuri de muniții. Pentru completarea nevoilor de apărare antiaeriană la înălțimi mici, s-au organizat și erau în dispozitiv: o baterie mitraliere Schwartzlose și puști mitralieră Z.B. (pivoți a două arme automate amenajate pentru apărarea antiaeriană), 694 grupe de mitraliere Schwartzlose și puști mitralieră Z.B. (amenajate pentru tirul antiaerian) în apărarea antiaeriană a punctelor sensibile de pe teritoriu (gări, porturi, poduri de cale ferată și șosele, depozite, stabilimente de stat și particulare, întreprinderi), precum și trei baterii pândari aeriene de teritoriu.

Cele trei comandamente de regiuni aeriene, care subordonau operativ atât artileria antiaeriană, cât și unitățile de aviație de pe raza lor de responsabilitate, se delimitau astfel: Regiunea 1 Aeriană în Transilvania și Oltenia, Regiunea 2 Aeriană în Moldova, Regiunea 3 Aeriană în Muntenia și Dobrogea.

Serviciul General de Informații, bazat pe observatori (pândari) aeriene cu centrala inițială la Postul de comandă al Grupării de Artilerie Antiaeriană București, avea în componere 6 baterii de pândari aeriene, care organizau 6 centre de informații regionale și 29 centre de informații județene cu 432 posturi de pândă aeriană.

Efectivele totale la unitățile operative se ridicau la circa 28 000 militari (ofițeri, subofițeri și trupă)³. În subordinea comandamentului, mai intrau și formațiunile de apărare pasivă, cu un efectiv de circa 46 000 militari și civili.

Datele prezentate înfățișează un tablou general din care rezultă amploarea și dimensiunea armeei la începutul războiului, amploare care a crescut mereu, pe măsură ce a sporit numărul bateriilor de foc din dotare, fie prin dezvoltarea producției interne (tunul Vickers 75 mm, inclusiv aparate centrale de tragere tip Bungescu, tunuri 37 mm Rheinmetall), fie baterii de 88 mm Krupp – acestea din urmă cumpărate de la germani, împreună cu aparatele lor centrale Kapagerät (K.G.-40) și stațiile de radiolocație de tragere de tip Wurtzburg (W-68).

De altfel, numărul bateriilor de tunuri antiaeriene avea să sporească de la circa 65 în anul 1941 la circa 200 (calibru mic și mijlociu) la 23 august 1944.

Dislocarea grupărilor antiaeriene pe teritoriul țării, în apărarea antiaeriană a diferitelor obiective, exprima ideea principală de efort, gravitând cu majoritatea mijloacelor în Moldova, Muntenia și Dobrogea, deoarece aici se găsea gruparea principală a trupelor terestre a forțelor aeriene destinate eliberării Basarabiei și Bucovinei de Nord, cât și majoritatea punctelor și centrelor sensibile de pe teritoriul național.

Este important de menționat că rolul grupării nu consta în conducerea centralizată a focului subunităților din subordine, ci, îndeosebi, în coordonarea misiunilor acestora, repartitia lor la obiective, precum și în rezolvarea unor sarcini administrative. Grupările aveau în componere grupuri (similar divizioane) de artilerie antiaeriană, cu un număr variabil de baterii, de regulă, de calibre diferite și de mitraliere antiaeriene.

La baza întrebuirii în luptă și a dislocării artileriei antiaeriene pe teritoriu, precum și a repartitiei la diferite grupări de trupe și obiective, în anul 1941, Comandamentul Apărării Antiaeriene a avut în vedere dispozitivul operativ și manevra marilor unități din trupele de uscat pe timpul ducerii operațiilor, dispunerea și importanța obiectivelor de pe teritoriu și a aerodromurilor aviației proprii, precum și modul de acțiune a inamicului aerian.

Înțelegerea cadrului mai larg în care s-au înscris acțiunile artileriei antiaeriene impune o prezentare, fie și sumară a **dispozitivului strategic al trupelor române și germane** la 22 iunie 1941⁴, data începerii campaniei pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, precum și a principalelor obiective de importanță deosebită pentru apărarea antiaeriană a teritoriului.

Grupul de Armate „General Ion Antonescu” (eșalon similar frontului, după denumirea din istoriografia sovietică), dislocat în Moldova între Carpații Răsăriteni și Prut, cuprindea 3 grupări de

trupe: în Bucovina – Armata a 3-a română, având în componere 2 corpuri de armată cu un total de 7 mari unități; în partea de sud a Moldovei – Armata a 4-a română, având în componere 3 corpuri de armată cu un total de 8 mari unități; între cele două armate române acționa Armata a 11-a germană cu 3 corpuri de armată, în total 8 mari unități germane și 6 mari unități române; în Dobrogea, se afla Corpul 2 Armată, iar în rezerva Marelui Cartier General existau două mari unități.

Tot în spațiul dintre Carpați, Prut și râul Buzău, erau dispuse aerodromurile Grupării Aeriene de Luptă, având în componere: Flotilele 1 și 2 Bombardament (cu 4 grupuri), Flotila 2 Informații (cu două grupuri) și Flotila 1 Vânătoare (cu 3 grupuri). În plus, la dispoziția comandamentelor Armatelor a 3-a și a 4-a române și Armatei a 11-a germane, existau 4 (5) escadrile de recunoaștere, observație și legătură, coordonate de un comandament aero de armată.

Gruparea Aeriană de Luptă⁵ era destinată a sprijini acțiunile trupelor din componerea Armatelor a 3-a și a 4-a române și a Armatei a 11-a germane.

Mitralieră antiaeriană făcând paza unui aerodrom

Avion inamic doborât de artileria antiaeriană

La dispoziția Regiunii 2 Aeriene era dată Flotila 3 Vânătoare cu 7 escadrile, iar la dispoziția Regiunii 3 Aeriene, Flotila 2 Vânătoare cu 3 escadrile.

În afara aerodromurilor pe care se găsea dislocată aviația română, în sprijinul trupelor Grupului de Armate „General Ion Antonescu” acționa, de asemenea, Flota 4 germană, dislocată pe aerodromuri apărate antiaerian cu mijloace proprii.

Principalele obiective de pe teritoriul național aflate în atenția Comandamentului Apărării Antiaeriene la începutul războiului erau: centrul sensibil București, unde se găseau, alături de importante obiective industriale cu producție de război (Uzina Malaxa, Pulberăria Dudești, aerodromurile Pipera, Otopeni, Popești-Leordeni etc.) și principalele instituții de stat, particulare și guvernamentale; centrul sensibil Brașov cu fabricile „Astra Română”, „I.A.R.” etc., dar și aerodromul și flotila de aviație, toate importante pentru potențialul militar al țării; complexul Constanța-Cernavodă-Fetești, care asigura legătura cu Dobrogea și Marea Neagră. Urma, apoi, un număr important de localități din Moldova și nord-estul Munteniei, noduri de comunicații pe calea ferată sau rutieră, aerodromuri, porturi la Dunăre, poduri peste cursurile de apă (Buzău, Focșani, Galați, Cosmești, Marășești, Tecuci, Roman, Pașcani, Bacău, Bârlad, Vaslui, Iași etc.). Obiectivele

din zona Ploiești-Cîmpina erau apărate antiaerian, în această perioadă, numai de germani.

Din repartitia unităților de artilerie antiaeriană operative și dislocarea la diferite obiective pe teritoriu, la data de 22 iunie 1941 rezultă importanța deosebită acordată centrului sensibil București, aparat antiaerian cu 21 baterii de foc și 3 baterii de proiectoare, dar și orașului Brașov și punctelor sensibile din Moldova (inclusiv Buzău și Brăila), unde au fost desfășurate în dispozitiv numeroase forțe și mijloace de artilerie antiaeriană.

Organizarea de principiu și dislocarea grupărilor antiaeriene au fost realizate în raport cu dispunerea obiectivelor repartizate, artileria antiaeriană aflându-se, la 3 iulie 1941, în următorul dispozitiv: Gruparea 2 Artilerie Antiaeriană „Moldova”, cu postul de comandă la Roman, realiza apărarea antiaeriană în raionul Pașcani-Slobozia-Roman cu Grupul 8 Artilerie Antiaeriană și Buhăești-Bacău cu Grupul 9 Artilerie Antiaeriană; Gruparea 6 Artilerie Antiaeriană „Siret” apăra antiaerian obiectivele și trupele din raionul Bârlad-Adjud și Pufești cu Grupul 17 Artilerie Antiaeriană; Marășești-Tecuci-Cosmești-Ciușlea-Focșani-Călieni-Nănești-Galați-Bărboși-Brăila cu Grupul 18 Artilerie Antiaeriană; Gruparea 5 Artilerie Antiaeriană „Ilfov” (destinată Marelui Cartier General) cu Grupul 16 Artilerie Antiaeriană;

Gruparea 1 Artilerie Antiaeriană „București”, destinată apărării acestui mare centru sensibil care era capitala, având în componere 5 grupuri antiaeriene și un grup de proiectoare; Gruparea 4 Artilerie Antiaeriană „Ardeal” (Brașov) ce apăra antiaerian obiectivele Cugir și Făgăraș cu Grupul 11 Artilerie Antiaeriană și Brașov-Predeal și Sinaia cu Grupul 12 Artilerie Antiaeriană și Gruparea 3 Artilerie Antiaeriană „Buzău”, care se disloca cu Grupul 1 Artilerie Antiaeriană pentru Buzău și Pogoanele, Grupul 2 Artilerie Antiaeriană pentru Sihlea și Grupul 3 Artilerie Antiaeriană pentru Făurei-Slobozia-Țândărei-Hîrșova-Ciulnița și Tulcea.

Realizând un număr de baterii de artilerie antiaeriană dotate complet cu mijloace auto de tracțiune pentru tunuri, dar și de transport pentru asigurarea tehnico-materială așa-zisele baterii (divizioane) „mobile”, Comandamentul Apărării Antiaeriene a executat, la sfârșitul lunii iunie 1941, „întărirea” marilor unități terestre cu subunități de artilerie antiaeriană, astfel:

la dispoziția Armatei a 4-a, s-a pus comanda Grupării 6 Artilerie Antiaeriană (Siret), cu Grupul 5 Artilerie Antiaeriană compus din 2 baterii; Grupul 17 Artilerie Antiaeriană compus din 5 baterii și Grupul 19 Artilerie Antiaeriană compus din 5 baterii⁶; la dispoziția Armatei a 3-a – 1 baterie artilerie antiaeriană Rhm; la dispoziția Corpului 2 Armată – un grup mobil compus din 3 baterii; la dispoziția Diviziei Blindate – 1 baterie artilerie antiaeriană și în protecția Marelui Cartier General – 4 baterii de artilerie antiaeriană.

Aceasta a fost una dintre cele mai importante măsuri luate de către Comandamentul Apărării Antiaeriene și ea trebuie socotită ca atare, deoarece misiunea acestor subunități era apărarea nemijlocită împotriva atacurilor din aer a marilor unități respective și a grupărilor de artilerie pe baza de plecare la ofensivă, la forțarea râului Prut, precum și pe timpul ducerii luptei ofensive pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord. Dispozitivele

de luptă ale acestor subunități erau strâns legate de elementele de dispozitiv ale infanteriei (cavaleriei), precum și ale artileriei atât pe timpul luptelor, cât și pe timpul deplasării acestora spre noi poziții de luptă. Îndeplinirea cu succes a acestor misiuni depindea de realizarea unei bune cooperări cu trupele de uscat, bateriile de artilerie antiaeriană găsindu-se nemijlocit în dispozitivele batalioanelor de infanterie, divizioanelor de artilerie sau pe lângă posturile de comandă ale marilor unități tactice și operative la dispoziția cărora fuseseră puse.

Participarea artileriei antiaeriene la campania militară din anul 1941

Odată cu începerea operațiunilor, inamicul aerian, având în dotare avioane de vânătoare și asalt de tipurile I.A.K.-1 și 1-16 (Rata) și avioane de bombardament și recunoaștere de tipul D.B.-3, T.B.-7, Z.K.B. și R.E.-2, și-a sporit treptat acțiunile de recunoaștere și atacurile aeriene de la o frecvență de 20-30 ieșiri zilnic la 100-120 ieșiri avion. Între obiectivele de

lovit vizate cu prioritate s-au numărat, îndeosebi, stații de cale ferată, concentrările de trupe, trupe pe timpul realizării capetelor de pod, precum și localități ca: Palas-Constanța, Brăila, Galați, Iași, Vaslui, Bîrlad, Botoșani, Vaslui, Roman, Buzău. Totodată, s-a acționat asupra capitalei, întrebuițând aviația de bombardament cu formații mici de avioane.

Artileria antiaeriană dispusă la aceste obiective a intervenit cu succes, eficacitatea tirului ei bazându-se pe oportunitate în deschiderea focului și pe precizia tragerilor, realizate printr-o pregătire tehnică temeinică și cu luarea în considerare a tuturor condițiilor balistice și meteo.

Eficacitatea tragerilor unităților de artilerie antiaeriană era ridicată, în această perioadă doborându-se și avariindu-se, zilnic, câte 2-4 avioane, iar în ultimele zile ale lunii iunie 1941 numărul avioanelor doborâte ajungând, zilnic, la șase. Aceasta se explică nu numai prin buna instruire a tunarilor și a specialiștilor

Teletmetrist român în misiune

telemetriști, cercetași, încărcători etc., dar și prin aceea că inamicul aerian evolua în limitele bătăii eficace a materialului, iar aparatele centrale pentru materialul de calibrul mijlociu (75, 76,5, 76,2 mm), precum și corectoarele tunurilor de 37 și 40 mm determinau cu precizie elementele de tragere, fiind compatibile cu vitezele de 380-400 km/h cu care evoluau țintele aeriene.

Pentru combaterea tuturor tipurilor de ținte aeriene, precum și pentru lupta împotriva desantului aerian, s-au luat măsuri de organizare și antrenare a unor echipe de combatere a parașutiștilor, care să acționeze în afara pozițiilor de tragere, în localități sau în afara lor.

Drumul de luptă al militarilor și subunităților de artilerie antiaeriană a fost presărat, încă de la începutul războiului, de numeroase fapte de arme ale cadrelor și trupe. Așa, de pildă, în capul de pod de la est de Fălciu, la Țiganca, Epureni și Cania, unitățile de artilerie antiaeriană (Grupul 19 cu Bateriile 127 și 144) și-au făcut cu prisosință datoria, respingând atacurile bombardierelor și ale aviației de asalt sovietice executate asupra grupărilor de artilerie terestră în poziție și trupelor din capul de pod. Deși aflați aproape continuu sub focul artileriei inamice, tunarii antiaerieni au avut bucuria de a vedea un bombardier lovit în plin, rostogolit în flăcări între pozițiile lor de tragere, iar pe altele două⁷ avariate în raionul Fălciu. În cadrul acestor lupte, s-au comportat eroic sublocotenentul Dumitru Oprea și subordonații săi din Bateria 144, care zile și nopți au stat sub tirul necruțător al bateriilor de artilerie inamice și sub focul armamentului automat în dispozitivul Regimentului 6 „Mihai Viteazul”, îndeplinindu-și misiunea antiaeriană fără întrerupere; ofițerul a fost decorat cu Ordinul „Steaua României”.

La Albița (15 km nord-est Huși), în fâșia Corpului 3 Armată, la Bateria 109 Rhm, comandantul acesteia, locotenentul Ioan Cioacă și sublocotenentul Ilie Stoicescu, comandantul Secției 3 au stat neclintiți cu tunarii lor pentru apărarea antiaeriană a podului și a trecerii peste Prut. Această baterie eroică, participantă la toate campaniile românești, atât în est, cât și în vest până la 9 mai 1945, s-a acoperit de glorie, fiind una dintre subunitățile Regimentului 2 Artilerie Antiaeriană cu cele mai multe avioane doborâte. O comportare la fel de meritorie a avut sublocotenentul Wilson N. Varodin din Bateria 119 Artilerie Antiaeriană (comandată de căpitanul Ștefan Manga), decorat și felicitat personal de către generalul Ion Antonescu; ambele baterii aparțineau Grupului 17 Artilerie Antiaeriană Mobil.

Este emoționantă lupta îndârjită – prezentată sobru în jurnalul de operații – dusă de către Secția 3 din Bateria 117 Rhm împotriva atacurilor executate în valuri de către aviația inamică asupra trupelor Diviziei 35 Infanterie ce acționa în masivul Cornești, iar cu o parte din forțe

pe Valea Bucovățului, precum și asupra postului de comandă al diviziei în zona Boldurești în perioada 8-12 iunie 1941. Fiind descoperită de inamic în ziua de 19 iulie 1941, bateria a fost atacată în picaj de 9 avioane de asalt 1-16 (Rata), având pierderi în personalul de la tunuri; în după-amiaza aceleiași zile, unele secții au fost atacate în momentul părăsirii poziției. Cu toate acestea, sublocotenentul Giurgiuman cu subunitatea sa au doborât un avion și au respins atacul, avioanele inamice fiind nevoite să renunțe la îndeplinirea misiunii⁸.

În documentele de arhivă, sunt remarcate și alte numeroase baterii de artilerie antiaeriană, care au luptat, în însoțirea trupelor de uscat.

Către mijlocul lunii iulie 1941, atacurile inamicului aerian au fost îndreptate asupra marilor unități pătrunse în adâncimea dispozitivului de apărare sovietic; dar riposta tunarilor antiaerieni a fost promptă. Astfel, pentru modul admirabil în care și-a îndeplinit misiunea, doborând 5 avioane sovietice, Bateria 111 Artilerie Antiaeriană (Bofors) a fost citată prin Ordinul de zi al Diviziei Blindate române, iar locotenentul Smaleni, împreună cu personalul ajutător, a fost propus pentru decorare⁹.

La 16 iulie 1941, divizia a intrat victorioasă în Chișinău, documentele de arhivă consemnând: „Copii cu flori în mână ne urau izbândă și victorie, iar cei mai în vârstă lăcrimau de bucurie și ne spuneau «Bine ați venit fraților și Dumnezeu să vă ajute!»”.

Unul dintre cele mai dramatice episoade s-a petrecut în Bateria 147 Artilerie Antiaeriană (Rhm) aflată la Sulina. Secțiile sale au fost deosebit de violent atacate de mai multe formații ale aviației inamice. Deși loviți direct cu bombe brizante și gloanțe, artileriștii antiaerieni au continuat eroic tragerea sub ploaia de explozii de bombe. Au căzut eroic la datorie locotenentul Iulian Pădureanu, comandantul bateriei, sublocotenentul Stancu Barbu, sergentul C. Baba, comandant de tun, telemetrul și alți ostași – în total 15 morți, 11 răniți și un tun distrus. Era cea mai dureroasă pierdere de până atunci a artileriei noastre antiaeriene.

În Ordinul de zi nr. 54 din 21 august 1941, semnat de comandantul Apărării Antiaeriene, generalul Gh. Popescu, se spunea: „Având în vedere spiritul de jertfă și curajul de care acești ostași au dat dovadă, stând la posturi până în ultimul moment al vieții lor, murind la datorie ca niște eroi, ordon citarea lor prin ordin de zi pe apărarea antiaeriană”¹⁰.

Ca un corolar al acțiunilor de luptă ale artileriei antiaeriene duse până la Nistru, care a fost atins în întregime de către trupele noastre până la 26 iulie 1941, generalul de escadră aviator Emanoil Ionescu, comandantul aeronauticii Armatei a 4-a, în Ordinul de zi nr. 22 din 15 august 1941, arăta referitor la Grupul 19

Artilerie Antiaeriană (comandat de maior Ion Ciochia): „în timpul luptelor de la Fălciu și din Basarabia, sub ploaia de obuze inamice, uitând de orice pericol au stat tot timpul la datorie, împrôscând cu foc ucigător aviația inamică”, iar referitor la Grupul 17 Artilerie Antiaeriană (comandat de maior Petre Tarnovski) și Grupul 5 Artilerie Antiaeriană (comandat de maior Virgil Mihăilescu) spunea: „Cu sacrificiul vieții, au dus misiunea la bun sfârșit, iar în situații critice au dat concursul infanteriei, angajând lupta cu infanteria inamică!”.

În același sens, se înscriu și acțiunile de luptă ale artileriei antiaeriene evidențiate în Ordinul de zi nr. 6400 din 14 iulie 1941 al comandantului apărării antiaeriene, prin care acesta aducea mulțumiri tunarilor, pândarilor și specialiștilor pentru numărul impresionant de avioane inamice doborâte, încheind astfel: „Sunt mândru de voi toți, ostași ai apărării antiaeriene. Cu Dumnezeu înainte, până la victoria completă și definitivă”.

După trecerea Nistrului, operația ofensivă a Armatei a 4-a a avut scopul cuceririi marelui port la Marea Neagră – Odessa. A fost singura operație cu caracter strategic de concepție românească, pregătită și condusă de Marele Cartier General român, executată în întregime de către trupele române. Acțiunile din zona Odessa au durat de la 1 august până la 16 octombrie 1941 – două luni și jumătate – fiind caracterizate printr-un ritm de înaintare lent, datorită rezistențelor îndârjite ale apărătorilor sovietici, favorizați de terenul plat, fără acoperiri și echipat cu numeroase fortificații.

Pentru apărarea antiaeriană a trupelor Armatei a 4-a în operația pentru Odessa și a Armatei a 3-a în misiunea ei de a asigura flancul de nord al Armatei a 11-a germane în operațiile spre Nipru și Crimeea, Comandamentul Apărării Antiaeriene a destinat un număr important de unități și subunități de artilerie antiaeriană.

Astfel, în subordinea directă a Armatei a 4-a, intra Gruparea 2 Artilerie Antiaeriană cu Grupurile 17, 19 și 20 Artilerie Antiaeriană. Pe timpul desfășurării operației, Gruparea 2 Artilerie Antiaeriană a fost continuu întărită cu baterii, ajungând în final, la 12 octombrie 1941, să dispună de un număr de circa 27-30 baterii, dintre care 9 baterii calibru mijlociu (75 mm), 13 subunități calibru mic (20-37 mm) și 5 baterii de mitraliere.

Sunt interesante câteva elemente ale concepției întrebunțării Grupării 2 Artilerie Antiaeriană în acțiunile de luptă prezentate. Astfel, pentru o bună cooperare cu trupele terestre și o satisfacere imediată a nevoilor de apărare antiaeriană, s-a afectat fiecărui corp de armată câte un grup de artilerie antiaeriană (la Corpul 4 Armată – 2 grupuri antiaeriene). Compunerea grupurilor de artilerie antiaeriană era de cele mai multe

ori mixtă, pentru a realiza combaterea inamicului aerian la toate altitudinile.

De asemenea, pentru coordonarea grupurilor de artilerie antiaeriană pe anumite direcții de acțiune a trupelor de uscat, dispuse la mari distanțe unele de altele, gruparea a organizat, temporar, comenzi de subgrupări, cum au fost: Subgruparea de Artilerie Antiaeriană „Nord” (comandant locotenent-colonel Ariton Burdea) pentru Corpurile 5 și 6 Armată de la nord de Odessa; Subgruparea de Artilerie Antiaeriană „Centru” (comandant maior Petre Tarnovski) pentru Corpurile 1 și 3 Armată de la vest de Odessa; Subgruparea de Artilerie Antiaeriană de „Sud” (comandant maior Ioan Ciochia) pentru Corpurile 11 și 4 Armată spre direcția sud-vest Odessa, iar pentru terenurile de aviație Baden, Salz și Kandel a fost repartizat grupul comandat de căpitanul Emil Constantinov.

Demnă de consemnat este, totodată, adaptarea în mod creator a dispozitivului artileriei antiaeriene la dispozitivul trupelor de uscat, dar care, în ansamblu, să constituie un sistem, creându-se o zonă continuă de foc, astfel: în fața dispozitivului, pentru batalioanele de infanterie, s-a dispus subunități de mitraliere antiaeriene de 13,2 mm și de tunuri antiaeriene automate, care să respingă atacurile executate de aviație îndeosebi asupra acestor obiective: la sol, la înălțimi mai mici sau împotriva aviației de asalt; în linia a doua, pentru protecția grupărilor de artilerie, s-a realizat o apărare antiaeriană mixtă, prin dispunerea celei de-a doua centuri de baterii de calibru mijlociu, ale căror zone de foc se suprapuneau cu cele realizate de artileria antiaeriană de calibru mic; o apărare antiaeriană nemijlocită, la obiectiv, pentru aerodromurile din față, prin destinarea de baterii de calibru mic și mijlociu, dar și de mitraliere antiaeriene, care puteau executa trageri la toate înălțimile probabile de atac ale aviației inamice asupra aerodromurilor respective; s-a urmărit pe cât posibil realizarea unei legături continue de foc între subunitățile de artilerie antiaeriană, evitându-se existența „golurilor”, a „spațiilor nebătute”, astfel încât combaterea aviației inamice să se asigure eficient și continuu.

Acțiunile artileriei antiaeriene desfășurate în cadrul acestei operații au fost presărate cu numeroase fapte de eroism, de exemple de bărbăție și curaj, care au făcut din ostașul român un pilduitor exemplu de luptător.

Un exemplu edificator în acest sens îl constituie Bateria 110 Artilerie Antiaeriană (comandant locotenent Petre Chicomban) care, la 19 august 1941, a fost în mod repetat bombardată direct, având 9 militari răniți; inamicul s-a lovit de îndârjirea secțiilor ca de o stâncă, 3 avioane fiind doborâte. În jurnalul de operații, se consemna: „Exemplul bărbăției și devotamentului față de Patrie l-au dat ostașii Secției 2 din Bateria 110, luând

Exerciții de apărare antiaeriană în port

exemplu de la comandantul lor, sublocotenentul Leon Gheorghe, dar și de la soldatul Ion Glod, contingent 1932, care, executând funcția de încărcător, a fost lovit de un glonț exploziv; deși rănit, acesta a continuat alimentarea tunului, introducând în automatul piesei încărcătoarele pline de sângele ce curgea din propriul său trup ... până când, din cauza mării pierderi de sânge, a căzut la tunul său cu încărcătorul în brațe. Secția 2 din Bateria 110 Artilerie Antiaeriană se citează prin ordin de zi pe întreaga apărare antiaeriană a armatelor de operațiuni”. Semnează comandantului Eșalonului 1 al Apărării Antiaeriene, generalul Gheorghe Marinescu.

La mijlocul lunii septembrie, marile unități din componerea Armatei a 4-a duceau lupte grele într-un arc de cerc în jurul Odesei. În apărarea antiaeriană a trupelor, erau dispuse în total circa 30 baterii de artilerie antiaeriană (în afara mijloacelor organice), din calcule rezultând o densitate de 20-25 guri de foc pe kilometru de front. Era o concentrare de forțe și mijloace apreciabilă, dacă avem în vedere că cele 30 de baterii reprezentau circa 1/3 din totalul subunităților aflate la dispoziția Comandamentului Apărării Antiaeriene.

Alte fapte de arme, de admirabil eroism, rezultă și din Ordinul de zi numărul 1 din 29 septembrie 1941 al Grupării 2 Artilerie Antiaeriană: „La 22 septembrie 1941, 12 avioane Rata și 3 avioane ZKB

au atacat terenurile de la Salz și Baden; inamicul s-a lovit de dârzenia tunarilor Secției 4 din Bateria 217 Mitraliere Antiaeriene de 13,2 mm, care au stat neclintiți la posturi. Cu această ocazie, comandantul secției – sublocotenentul Gheorghe Pavec a fost ars la mână (rănit), iar 4 soldați s-au ales cu arsuri la cap și spate de la butoaiile de benzină aprinse pe aerodrom ... Pentru vitejia cu care au ținut piept atacului dat, pentru spiritul de jertfă și pentru devotamentul față de Patrie, ordon citarea prin Ordinul de zi pe întreaga Grupare 2 Art. A.A. a Secției 4 din Bateria 217 Artilerie Antiaeriană”. Semnează comandantului Grupării 2 Artilerie A.A., colonel Marcel Chirculescu¹¹.

O contribuție deosebită la dobândirea victoriilor în confruntarea cu inamicul aerian și-au adus-o și subofițerii ori trupa, distinși și ei cu ordine și medalii de către conducerea armatei. Cităm câteva nume din Bateria 109 Rhm: caporalul Gheorghe Nicoară, sergentul Tecuceanu Dinu, sergentul Ioan Baci, sergentul Andrei Carpușca – de fel din orașul Roman, sergentul Rene Stoica, caporalul Ioan Mateciuc „pentru curaj și destoinicie în luptele din fața Odesei”. De asemenea, sergentul Ioan N. Lucan din Bateria 159 din Gruparea 2 Artilerie Antiaeriană, șofer care a transportat „răniții secției de la postul de prim-ajutor sub ploaia de gloanțe și obuze inamice”. Toți cei amintiți au fost distinși cu

Medaliile „Serviciului Credincios” sau „Bărbăție și Credință”¹².

Unele medalii au fost acordate, din nefericire, „Post mortem”, iar cele câteva nume pe care le redăm sunt ale unor artileriști antiaerieni care au făcut cinste armeei și istoriei acestei țări: sublocotenentul Virgil Dumitrescu, Bateria 113, Gruparea 2 Artilerie A.A., decorat „Post mortem”, având omologate 6 avioane doborâte; sublocotenentul Gheorghe Stănculescu, Bateria 134, din Gruparea 5 Artilerie A.A., căzut eroic la postul de luptă la 28 septembrie 1941, în timpul unui atac aerian asupra secției sale – ambii ofițeri au fost decorați cu „Medalia Aeronautică” cu spade, clasa a II-a; sergentul Gheorghe Negulescu din Bateria 134, Gruparea 5 Artilerie A.A., comandant de tun, care, „lovit în piept de un glonte de mitralieră al aviației inamice în ziua de 8 august 1941 la Veseljkut, a căzut eroic lângă tunul său”; soldatul N. Capră din Bateria 28, Gruparea 6 Artilerie A.A., încărcător la tun, „mort la datorie, lovit de o schijă de obuz” la Palijova; un număr de 18 militari cu grade inferioare din diferite baterii, căzuți pe câmpul de onoare la Odessa, mulți dintre ei șoferi, servanți, telemetriști, ochitori, agenți de transmisiuni sau secretari de baterii.

Prin Ordinul de zi nr. 6 din 30 septembrie 1942, a fost decorat și locotenent-colonelul Marcel Chirculescu, comandantul Grupării 2 Artilerie A.A., căruia i s-a conferit „Medalia Aeronautică” cu spade, clasa a II-a. Referitor la meritele acestuia, se arată că „acționând în zona Armatei a 4-a ... până la căderea Odesei a avut sub comandă 30 baterii de artilerie antiaeriană care au doborât în acest timp 72 de avioane inamice, omologate de comandantul Aero al Armatei a 4-a”.

În afara unei confruntări permanente cu inamicul aerian, unitățile și subunitățile de artilerie antiaeriană au fost puse, nu o dată, în situația de a duce și acțiuni terestre. Un exemplu de intervenție în misiuni terestre, în situații de excepție, ale subunităților de artilerie antiaeriană este relatat în Ordinul de zi nr. 217 din 29 octombrie 1941 al Armatei a 4-a: „În ziua de 22 septembrie 1941, orele 12.20, inamicul a atacat în sectorul Corpului 5 Armată, în dreptul localității Kubanka. Deși infanteria proprie se retrage sub presiunea inamicului, Secția 1 din Bateria 109 Artilerie Antiaeriană rămâne pe poziție fără a se lăsa intimidată de această situație critică; din proprie inițiativă, comandantul secției ia măsuri, rămâne pe poziție, piesele trag terestru prin secerare, oprește infanteria proprie și o plasează pe poziție. Inamicul, primit cu focul viu al tunurilor automate ale Secției 1 din Bateria 109 și al Batalionului 3 din Regimentul 22 Infanterie, este oprit. Pentru aceste acte de înalt patriotism și curaj exemplar se ordonă citarea prin ordin de zi pe Aeronautica Armatei a 4-a a maiorului Virgil Mihăilescu, comandantul Grupului 5 Artilerie A.A.,

locotenent (r) Nicolae Lupu, comandantul Secției 1 din Bateria 109 Artilerie Antiaeriană, ostașilor din Secția 1 din Bateria 109”. Semnează comandantul Aeronauticii Armatei a 4-a – general de escadră aviator Emanoil Ionescu.

La 22 octombrie 1941, a fost adus la cunoștința întregului personal din subordine Ordinul de zi nr. 143 din octombrie 1941¹³ din al cărui conținut prezentăm un fragment: „Ultimul obiectiv din misiunea Armatei a 4-a a fost cucerit de trupele noastre victorioase, care au intrat în Odessa. 300 avioane inamice au fost doborâte, din care numai aviația a doborât 150 avioane.

Imn de slavă celor răniți vitejește la datorie. Icoana lor sfântă va rămâne de-a pururi luminoasă în inimile noastre.

Zburători și tunari antiaerieni din Aeronautica Armatei a 4-a, fiți mândri de înfăptuirile noastre; ele scriu o pagină de aur din istoria Aripilor Românești. Neamul întreg și conducătorii noștri vă privesc cu dragoste și admirație ...

Arătați-vă și de aici înaintea vrednici de renumele pe care l-ați câștigat pentru binele Patriei și gloria Aeronauticii române”. Semnează comandantul Aeronauticii Armatei a 4-a – general de escadră aviator Emanoil Ionescu.

După data de 22 octombrie 1941, unitățile de artilerie antiaeriană de la Armata a 4-a au trecut în subordinea Regiunii 2 Aeriene. Ca o simbolică și deplină recunoaștere a Patriei pentru bravura și spiritul de jertfă de care au dat dovadă ofițerii, subofițerii și trupa din unitățile de artilerie antiaeriană, la 8 noiembrie 1941, la solemnitatea de la Arcul de Triumf din București, au fost decorate drapelele de luptă ale grupărilor de artilerie antiaeriană și cel al Centrului de Instrucție al Artileriei Antiaeriene, în frunte cu drapelul Grupării 2 Artilerie A.A., personal de către șeful statului, Regele Mihai I, în prezența mareșalului Ion Antonescu, cu Ordinul „Virtutea Aeronautică” și cu Medalia „Virtutea

Tun antiaerian „Vickers”

Aeronautică” clasa I de aur și, respectiv, a II-a cu bareță și clasa de cavalier.

Pentru faptele de arme ale militarilor din unitățile de artilerie antiaeriană din războiul de reîntregire din est, Comandamentul Apărării Antiaeriene a dat Ordinul de zi nr. 79 din 8 noiembrie 1941 din care redăm următoarele¹⁴:

„Ostași ai apărării antiaeriene!

Azi, când sărbătorim ziua numelui M.S. Regelui Mihai I și intrarea în Capitală a glorioaselor trupe din Garnizoana București, drapelele unităților de artilerie antiaeriană au fost decorate de M.S. Regele în prezența domnului mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului. Acum patru luni și jumătate, am intrat în războiul dezrobirii cu tot avântul nostru, cu încredere în puterea și știința noastră, ca să apărăm împreună cu aviația cerul românesc. Ofițeri, subofițeri și soldați din toate formațiunile apărării antiaeriene, în acest timp ați cules victoria aerului și ați realizat succese cum rar a avut o apărare antiaeriană:

- ați doborât omologate, până în prezent, 184 de avioane bolșevice, în majoritate de bombardament;
- ați doborât mai multe avioane și nu ați avut posibilitatea să le omologați;
- ați îndepărtat sute și sute de avioane inamice ca să nu-și îndeplinească misiunea, punând populația la adăpost în Capitală și în alte orașe sau trupele terestre în timpul luptelor din Basarabia, Odessa și Marea de Azov;
- ați fost neobosiți la posturile voastre de veghe, zi și noapte.

Șefii voștri au apreciat valoarea și rezultatele armeei noastre, citând Gruparea Operativă 1 de la Odessa prin Ordinul de zi pe întreaga Armată, iar drapelele regimentelor noastre au fost decorate.

A trebuit să avem și noi jertfa noastră de sânge prin cei căzuți la datorie. Aceștia sunt eroii noștri, pe care nu-i vom uita. Să fim permanent la posturile noastre și, cu încredere în Dumnezeu, să pășim mai departe cu succes până la sfârșit!”. Semnează comandantul apărării antiaeriene, general de divizie Gheorghe Popescu.

Pentru modul strălucit în care au luptat artileriștii antiaerieni în apărarea trupelor din compunerea Armatei a 3-a din Transnistria și în continuare, spre Marea de Azov, comandantul acestei armate a dat Ordinul de zi nr. 39 din 18 noiembrie 1941, din care spicuim: „În grelele și numeroasele lupte pe care trupele Armatei a 3-a le-a purtat, coborând de pe crestele munților Bucovinei, străbătând în lung colinele Ucrainei și Stepele Niprului, ca să ajungă în colțul îndepărtat al Mării de Azov, Aeronautica pusă la dispoziție s-a arătat vrednică de cele mai frumoase virtuți ostășești. Aduc mulțumirile mele comandanților, ofițerilor, subofițerilor și trupeii din comandamentul aero al Armatei a 3-a ... Bateriilor 101, 112, 133 Artilerie Antiaeriană pentru eroismul, spiritul de sacrificiu și dârzenia cu care au luat parte în împrejurările cele mai grele la toate luptele

Armatei a 3-a Cele 8 avioane doborâte de apărarea antiaeriană dovedesc cu prisosință activitatea și meritele deosebite ale aeronauticii Armatei a 3-a¹⁵. Ordinul era semnat de către comandantul Armatei a 3-a, general de corp de armată Petre Dumitrescu.

La începutul lunii noiembrie 1941, repartitia artileriei antiaeriene era în ansamblu următoarea: pentru Centrul sensibil București – Gruparea 1 Artilerie Antiaeriană cu 21 baterii; pentru zona Odessa, Cetatea Albă, Tighina, Tiraspol – Gruparea 2 Artilerie Antiaeriană, cu 14 baterii; pentru Cernavodă și Constanța – Gruparea 3 Artilerie Antiaeriană cu 14 baterii; pentru trupele Armatei a 3-a – Gruparea 4 Artilerie Antiaeriană cu 7 baterii; pentru Iași, Focșani, Ungheni – Gruparea 5 Artilerie Antiaeriană cu 5 baterii; pentru Galați, Brăila, Tulcea Sulina – Gruparea 6 Artilerie Antiaeriană cu 17 baterii.

Unele obiective din Ardeal erau apărate antiaerian cu baterii independente sau sub comandă de grup, subordonându-se bazelor Grupărilor 4 Artilerie A.A. (Brașov) și 5 Artilerie A.A. (Sibiu)¹⁶.

Urmare a succeselor repurtate în confruntarea cu inamicul aerian, la 23 decembrie 1941, prin Înaltul Decret Regal nr. 3521 s-a conferit Ordinul „Coroana României” cu spade, în grad de ofițer cu panglică de „Virtute militară” drapelelor unităților de artilerie antiaeriană, menționându-se și numărul de avioane doborâte de către acestea¹⁷.

Pornind de la aceste date oficiale, la sfârșitul anului 1941, s-a putut stabili, în raport cu numărul de avioane omologate ca fiind doborâte, următoarea ordine a grupărilor de artilerie antiaeriană: Gruparea 2 Artilerie A.A. – 55 avioane inamice doborâte; Gruparea 6 Artilerie A.A. – 32 avioane inamice doborâte; Gruparea 5 Artilerie A.A. – 27 avioane inamice doborâte; Gruparea 3 Artilerie A.A. – 23 avioane inamice doborâte; Centrul de Instrucție al Artileriei Antiaeriene – 17 avioane inamice doborâte; Gruparea 1 Artilerie A.A. – 16 avioane inamice doborâte și Gruparea 4 Artilerie A.A. – 14 avioane inamice doborâte.

Numeroase au fost faptele de glorie militară ale luptătorilor antiaerieni, care au consfințit eroismul și spiritul de sacrificiu pentru Patrie demonstrate de ofițerii și soldații români din artileria antiaeriană în campania anului 1941.

Cu toate succesele remarcabile dobândite în lupta cu aviația inamicului, artileria antiaeriană s-a confruntat, în campania anului 1941, și cu o serie de greutăți, multe dintre ele luate în considerare în procesul de creștere a capacității combative a acestei arme, care-și câștigase deja un loc aparte între armele active ce se înfruntau pe câmpurile de bătălie ale celei de-a doua conflagrații mondiale. Prezentarea lor, în continuare, este cu atât mai necesară și importantă cu cât constituie învățăminte de mare valoare, desprinse din experiența de război acumulată de armata noastră.

Astfel, constituirea bateriilor și divizioanelor (grupărilor) mobile dotate cu mijloace auto s-a făcut „ad-hoc”, înaintea începerii campaniei, iar disponerea lor pentru apărarea antiaeriană a trupelor de uscat (batalioanelor și regimentelor de infanterie, grupărilor de artilerie, precum și a posturilor de comandă de divizie și corp de armată) a găsit insuficient pregătite subunitățile de artilerie antiaeriană pentru îndeplinirea acestor misiuni. Este adevărat, ele s-au adaptat repede la situație datorită experienței multor ofițeri, care proveneau din artileria de câmp. Dar se resimțea faptul că bateriile nu erau suficient instruite și antrenate pentru ocuparea pozițiilor de tragere în imediata apropiere a inamicului, în luarea tuturor măsurilor de mascare; intrarea în dispozitivul de luptă pe întuneric, fără iluminare, dirijate de câte un îndrumător de circulație cu ajutorul unui „fanion alb”, care să arate drumul de urmat în poziție și ocuparea fără zgomot a acesteia, erau aspecte noi, ce se puneau în practică din mers.

Probleme deosebite au apărut și pe linia cooperării. În acest context, cooperarea cu trupele acoperite, respectiv cu regimentul de infanterie protejat sau cu statul major al diviziei, precum și cu grupările de artilerie s-a organizat, la început, cu deficiențe, din cauză că subunitățile de artilerie antiaeriană nu au avut practică în această privință; nu exista, în acea perioadă de timp, o artilerie antiaeriană a trupelor de uscat și, ca urmare, și progresia acestora în raport cu deplasarea (sau retragerea) subunităților protejate se executa cu dificultate. Totodată, cooperarea cu aviația proprie și recunoașterea aparatelor acesteia, ca și distingerea lor față de cele inamice se baza doar pe pregătirea cercetașilor-observatori, a ofițerilor și subofițerilor din baterii, care, la vedere, trebuiau să hotărască aproape instantaneu apartenența avioanelor și, deci, deschiderea focului. Începea să se resimtă nevoia stațiilor de radiolocație, care să descopere din timp și să determine cu precizie dacă avionul este inamic sau amic; lucrul bazat pe observarea la vedere funcționa relativ normal în condițiile când viteza de zbor a avioanelor era încă mică, la nivelul de 300-400 km/h. Pe măsură ce viteza acestora avea să crească, acest procedeu nu mai era eficient.

Conducerea centralizată, respectiv, concentrarea focului pe anumite ținte sau repartitia lui pe diferite formații de avioane, ce se succedau în timp, în cadrul grupărilor și divizioanelor de artilerie antiaeriană nu era posibilă. Aceasta deoarece la nivel divizion sau regiment nu exista planșeta cu situația aeriană generală. Ca urmare, întreaga răspundere a combaterii țintelor aeriene revenea comandanților secțiilor (plutoanelor) și bateriilor.

Totuși, pentru coordonarea tragerilor de baraj ale artileriei antiaeriene pe timp de noapte, pe baza datelor aparatelor de ascultare, s-a organizat P.C.N.B. (punct de comandă de noapte tip Bungescu) la Pantelimon, sub conducerea locotenent-colonelului Ion Bungescu, ajutat de prof. univ. Miron Nicolescu (ofițer de rezervă de artilerie

antiaeriană), locotenent Aurelian Butan, sublocotenent Eugen Zahiu și elevii plutonieri H. Măgeanu, C. Sulițanu și M. Dunăreanu.

Servituți au existat și în ceea ce privește organizarea și funcționarea fluxului de aprovizionare cu muniții și combustibil. Deplasările mari, ca și dese schimbări de poziții puneau subunitățile în situația de a nu cunoaște sursele de aprovizionare, grupările de artilerie antiaeriană neavând depozite proprii. Multe baterii (care la timpul respectiv aveau gestiune proprie) se aprovizionau cu muniție peste necesar, lăsând pe câmp, în caz de deplasare neprevăzută, urgentă, cantitatea de proiectile ce le prisosea. Ulterior, s-au fixat subdepozite de muniții pe grupuri, cu gardă pentru paza la coloanele de muniții, care aduceau muniție din depozitele armatei, din interior. Ca urmare, aceste subdepozite se deplasau la ordinul grupărilor de artilerie antiaeriană, măsură care a condus la eliminarea unor greutăți în aprovizionarea subunităților luptătoare.

Cu toate aceste greutăți ale începutului, greutăți referitoare doar la unitățile de artilerie antiaeriană aflate în protecția trupelor, subunitățile și unitățile s-au adaptat repede și au găsit soluții viabile de rezolvare, astfel încât, treptat, ele au reușit să realizeze o apărare antiaeriană tot mai eficientă a trupelor de uscat.

¹ Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

² Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond 319, dosar nr. crt. 21, f. 4.

³ Ibidem, f. 10.

⁴ *România în anii celui de-al doilea război mondial*, Editura Militară, București, 1989, p. 366.

⁵ *Aviația română pe frontul de est*, Editura Fast-Print, București, 1993, p. 18.

⁶ A.M.R., Fond 319, dosar nr. crt. 21, f. 20 și 29.

⁷ Ibidem, f. 37.

⁸ Ibidem, f. 49.

⁹ Ibidem, f. 50.

¹⁰ Ibidem, f. 61.

¹¹ Idem, Fond microfilme, rola P.II. 2.359, cd. 192.

¹² Ibidem.

¹³ Idem, Fond 1322, dosar nr. crt. 13, f. 110.

¹⁴ Idem, Fond 319, dosar nr. crt. 21, f. 117.

¹⁵ Ibidem, dosar 21, f. 118.

¹⁶ Ibidem, f. 119.

¹⁷ Ibidem, f. 123.

ANTI-AIRCRAFT ARTILLERY IN THE CAMPAIGN FROM 1941 – MAJOR GENERAL (R.) PROF. UNIV. VISARION NEAGOE, PH.D.

Abstract: On June 22, 1941 Anti-Aircraft Defense Commandment received the mobilization order, the date to start the campaign to liberate Basarabia and North Bucovina. The efficacy of the anti-aircraft artillery actions was proved by the number of enemy's airplanes shot down and the destruction limitation of its objectives.

Keywords: anti-aircraft defense, shooting, cooperation, strategic centers, aircraft

CU AVIOANELE IAR-39 ÎMPOTRIVA PARTIZANILOR DIN CRIMEEA

Ing. Vasile TUDOR

Odată cu intrarea României în cel de-Al Doilea Război Mondial, 52 de escadrile de aviație au luat parte la operațiile militare împotriva Uniunii Sovietice. Una dintre acestea a fost și Escadrila 20 Observare, componentă a Flotei 1 Informații, care a sosit pe front încă din prima zi a cuceririi și jertfei poporului român, mai exact din 22 iunie 1941. Luptând, a ajuns la Odessa, de unde, începând cu 11 octombrie 1942, în urma Ordinului Cartierului General Aero nr. 10002/1942, împreună cu Escadrila 43 Vânătoare a fost deplasată la Eupatoria, în Crimeea. De acolo, urma să acționeze la ordinele Comandantului Crimeei. Dotată cu avioane IAR-39 de construcție lemnoasă și acoperite cu pânză, în perioada 1 septembrie-31 decembrie 1943, o găsim subordonată Corpului 1 Aerian german, coordonatorul recunoașterilor pe mare, care i-a dirijat misiunile și de care ne vom ocupa în rândurile care urmează, având ca bază cele patru jurnale de operații ale escadrilei.

Scopul imediat al acestor ordine, în cele mai multe cazuri, a fost siguranța apropiată a convoaielor navale ce aveau de străbătut apele Mării Negre între Sevastopol și alte porturi din Crimeea, vânătoarea de submarine și paza coastelor împotriva unor eventuale debarcări. Dacă ne gândim că în majoritatea cazurilor, activitatea acestora s-a petrecut peste mari suprafețe de apă, folosind avioane cu un singur motor și fără flotoare, vom fi de acord că aviatorilor noștri li se încredinșase o sarcină deosebit de grea și chiar riscantă, în ciuda precizărilor făcute de Statul Major al Aerului care, cu nota nr. 4137 din 27 ianuarie 1943, legat de paza litoralului în zona Mangalia-Oceakov împotriva debarcărilor inamicului, preciza că: avioanele IAR-39 aveau de executat numai „o acțiune informativă apropiată de-a lungul litoralului, până la 40 km în larg, între Mangalia și Oceakov, executată cu avioanele IAR-39.

Din motive deja cunoscute avioanele IAR-39 nu se pretează la convoieri în special iarna, iar vara un singur convoi consuma din resursa acestora circa 6-7 avioane.

Misiunile reale ale Comandamentului Aero-Marin le-a precizat și el prin ordinul de operații nr. 1/1943: pe timpul iernii aceste misiuni să se rezume zilnic la supravegherea coastei cu avioanele IAR-39 și Bristol Blenheim. În cazul că avioanele Bristol Blenheim nu vor avea aprobare ... ne vom rezuma numai la supravegherea coastei, căci nimeni nu-și mai poate lua răspunderea ca avioanele IAR-39 să fie trimise în larg pentru misiuni de explorare, fie pentru convoieri deoarece avionul este cu totul impropriu acestor misiuni care, până acum, au dat 3 accidente cu pierderi de personal și material ...”.

Totuși, în cele 4 luni, au executat 258 de misiuni cu un total de 418 ore de zbor, acoperind totodată, peste 101 000 km parcurși în lungul coastelor Crimeei, în interiorul peninsulei ori peste apa mării. Este adevărat că în jumătate dintre ele, inamicul, poate obligat și de prezența aviației noastre, a fost mai puțin activ, motiv pentru care multe din informații au fost sărace. Este tot atât de adevărat că într-o seamă de cazuri instalațiile de radiocomunicații nu au funcționat. Cu toate acestea, au fost zile când prezența sovieticilor s-a făcut simțită destul de serios, obligând pe aviatorii noștri să procedeze în consecință. Zilnic, în luna septembrie 1943, escadrila a avut 7 avioane disponibile, acționând, în general, pe coasta de vest și sud a Crimeei.

Situația din prima zi a lunii septembrie a solicitat 3 misiuni de recunoaștere și vânătoare de submarine, totalizând 6,15 ore de zbor și peste 1 300 km străbătuți în spațiul Mării Negre, spațiu ușor accesibil și aviației inamice. De asemenea, în 2 septembrie s-au ordonat alte 3 misiuni tot pentru vânătoare de submarine, însă au executat numai una.

În schimb, fără a se cunoaște din vreme, escadrila a fost inspectată de generalul de escadrilă Gheorghe Jienescu, ministru Secretar de Stat al Aerului, care a verificat totul cu amănunțime. La conferința cu personalul, a cerut să se îngrijească bine materialul volant, deoarece de el depindea viața personalului navigant care, cum s-a văzut, zburând peste întinderi de apă, avea o misiune grea.

După vizită, totul a decurs în nota obișnuită frontului și fără nici o reacție din partea inamicului până la 10 septembrie 1943. Atunci, începând chiar de la ora 5 dimineața, pentru siguranța apropiată a convoiului

Avionul „IAR 39” pregătit de decolare

Avionul „IAR 39” gata de misiune

„Bodega”, au zburat 5 avioane acoperind peste 2 100 km. La ora 7,20, slt. obs. (r) Ion Oprișan, aflat la bordul avionului IAR-39 nr. 190, pilotat de adj. av. Aristide Buzdugan și apărât de serg. maj. (r) Gh. Tiron „a semnalat o torpilă lansată de inamic, direcția torpilei formând un unghi ascuțit cu direcția de înaintare a convoiului. La semnalele de alarmă date de ofițerul observator, convoiul și-a micșorat viteza și a schimbat formația. Două vedete rapide s-au îndreptat cu viteză spre locul semnalat. Având însă o eroare de 200 m față de torpilă nu au reperat-o, însă slt. Oprișan a repetat insistent semnalele asupra locului, precum și direcția. Un culegător de mine s-a apropiat de locul indicat, descoperind-o și atacând-o cu lovituri de tun. Nici o pierdere în convoi...”.

Față de numărul misiunilor primite în septembrie 1943, Escadrila 20 Observare a folosit un număr de 42 avioane care au executat 78 ore de zbor și au parcurs mai mult de 17 000 km.

În luna octombrie din anul 1943, misiunile s-au înmulțit în raport direct proporțional cu numărul convoaielor ce au trebuit să fie însoțite, acționându-se pe coastele de vest și est în regiunea de nord a peninsulei Crimeea. Chiar în dimineața zilei de 1 octombrie s-a reclamat protecția apropiată a convoiului „Turm” până la intrarea în Sevastopol, iar după-amiază s-a făcut o recunoaștere și o vânătoare de submarine între Sevastopol și Kap-Turchankut.

Începând cu 2 octombrie, misiunile escadrilei au primit încă un sector de cercetare. Pentru executarea acestuia ei traversau peninsula și ajungeau pe coastele de est ale Crimeei, zburând peste apele Mării de Azov, între Genistscesk și Arabat, încercând să „dibuie” o eventuală debarcare inamică pe plajele de acolo. Asemenea misiuni au avut loc și în 3 octombrie, când din nou, s-a ajuns peste apele Mării de Azov, survolând istmul Arabatskaja, unde nu aveau niciun vas de suprafață, pentru o eventuală salvare, până la același Genitschesk. S-a cerut aviatorilor să aterizeze cât mai târziu fie pe aerodromul din Samovsk ori cel de la Sarabuz unde s-ar fi făcut și realimentarea avionului cu benzină și ulei. S-au executat numai 2 misiuni și în cea de după-amiază, la ora 16,10, echipajul slt. Oprișan a surprins din depărtare atacul cu bombe executat asupra localității Genitshesk, care tocmai se terminase, fără să fi fost văzute avioanele sovietice.

Traversarea Mării Negre de către convoiul „Tigan”, alcătuit din 32 vase de la Sevastopol la Ak. Mecet a impus încă de la revărsatul zorilor protecția de aproape, executată de 5 avioane. Tot atunci, încă un avion a ajuns în după-amiază respectivă să zboare peste Marea de Azov, încât cele 6 avioane au totalizat 14 ore de zbor și 3 116 km, cifre care, par a fi cele mai mari din câte s-au realizat zilnic în cele 4 luni. A urmat perioada 7-15 octombrie când misiunile

au fost aproape identice cu cele din zilele anterioare. De reținut că, în data de 15 octombrie, s-a prezentat la comanda escadrilei cpt. av. Anghel Păunescu.

Ziua în care aviatorii noștri din Escadrila 20 Observare au fost foarte solicitați este cea de 17 octombrie, când li s-a ordonat protecția convoiului „Columbus”. Atunci, în afara recunoașterilor din Marea de Azov, alte 3 avioane au zburat de permanență 5,50 ore. La ora 10,36 când în preajma convoiului se afla avionul IAR-39 nr. 42 cu echipajul alcătuit din slt. obs. Constantin Cercel, adj. stg. av. Mircea Șandru și serg. maj. (r) mitralior Petre Gălușcă, „convoiu a fost atacat de două avioane ce au lansat fiecare câte o torpilă. Una dintre torpile a lovit vasul din capul formației, imobilizându-l, fără să-l scufunde”. Observatorul a reușit în mai puțin de un minut să dea alarma, anunțând aviația de vânătoare, aflată și ea pe aerodromul de la Eupatoria. O celulă de avioane IAR-80 a sosit după numai 15 minute, însă avioanele inamice dispăruseră în ceața mării.

La fel s-au petrecut faptele în 25 octombrie, când trei avioane IAR-39 în aproape 6 ore au asigurat convoiul „Tanbe” compus din 38 vase. La ora 12,00 în careul 2 647 un submarin a atacat și scufundat cu o torpilă un vas de pescuit și un șlep. Submarinul și torpila nu au putut fi văzute din cauza mării agitate. Tot așa, în 26 octombrie 1943, pe când asigurau protecția convoiului „Pappel” ce trebuia să ajungă la Sevastopol, echipajul alcătuit din slt. obs. Constantin Cercel, adj. șef av. Dumitru Cucu și serg. mitralior Gh. Bătrănu au semnalat un avion inamic ce a apărut la înălțimea de 3 000 m deasupra convoiului și care, după ce a picat la 1 000 m, a dispărut în direcția sud-est.

În 30 octombrie, deși a trebuit să se asigure de aproape convoiul „Filder”, s-a comunicat, cu ordin special și s-a executat o recunoaștere în zona Perecop, unde se bănuia că sovieticii reușiseră o debarcare de trupe și material de război. Aceeași misiune s-a ordonat în ziua următoare cât mai de dimineață. Avionul românesc aducând confirmarea existenței unui cap de pod în zona golfului Perecopskij.

Totalul misiunilor executate în luna octombrie a fost de 62 în care s-au adunat 120 ore de zbor și 27 000 km străbătuți.

În luna noiembrie 1943, Escadrila 20 Observare a acționat în largul mării și pe coastele de vest și nord-vest ale Crimeei, începând să se mute pe terenul de la Saki, încă din primele zile. În 3 noiembrie, 3 avioane au executat vânătoare de submarine cale de 916 km. La ora 16,05 echipajul compus din slt. obs. Ion Oprișan, adj. stg. av. Nicolae Baticu, serg. mitralior Petre Murgoci, a semnalat la 80-100 km vest de Sevastopol mai multe nave pe care nu le-a putut identifica mai bine, deoarece a fost nevoit să se întoarcă din cauza rezervei de combustibil.

Ocuparea în continuare a peninsulei de inamic, a făcut ca în 4 noiembrie Escadrila 20 Observare să fie iarăși vizitată de generalul de escadră Gh. Jienescu și de generalul av. Emanoil Ionescu, comandantul Corpului Aerian Român, sosiți la Eupatoria cu un avion trimotor Ju-52. După ce s-au interesat de situația materialului volant și moralul echipajelor, au ordonat grăbirea mutării escadrilei

pe terenul de la Saki, unde erau condiții mult mai bune. Au mai promis, în cazul evacuării Crimeei, că le va pune la dispoziție mijloacele de transport necesare. Continuându-și vizita și la escadrila de vânătoare vecină, cei doi generali au rămas peste noapte alături de zburătorii lor. Cele două escadrile, constituiau Grupul Aero de la Eupatoria al cărui comandant fusese numit de la 1 noiembrie căpitanul comandor Victor Protopopescu.

Primele echipaje au ajuns la Saki în 6 noiembrie, iar restul s-a mutat în zilele următoare, când aveau deja probleme cu stația centrală de radio care nu era montată. Cu toate acestea, Comandamentul German al Aviației de Mare în 8 noiembrie le-a ordonat 3 misiuni pentru vânătoarea de submarine, însă în ciuda încercărilor slt. av. Gh. Petrescu, nu s-a putut executa din cauza vremii improprie. În schimb, în după-amiaza respectivă, la cinematograful din localitate, cu ocazia zilei numelui M.S. Regele Mihai I, a avut loc o serbare dată de Grupul Aero „E”.

În 9 noiembrie, inițial, s-a cerut escadrilei de observare, efectuarea a trei misiuni de vânătoare de submarine paralel cu coasta de vest a Crimeei. Ulterior a sosit o radiogramă prin care s-a ordonat executarea, în paralel, a unor zboruri de recunoaștere pe coastele de est și nord-est ale Crimeei „pentru a semnală eventualele debarcări inamice ...”. Față de aceasta, escadrila a reușit numai trei misiuni de recunoaștere a coastei pe itinerarul Saki-Eupatoria-Tarhankut-Perekop, iar la întoarcere au făcut vânătoare de submarine pe distanța Sevastopol-Saki. Unul din echipaje a semnalat trageri de artilerie la Bulgakof și bombardarea unui convoi amic în timp ce ei asigurau de aproape un alt convoi de vase. Tot atunci a sosit la comanda escadrilei cpt. av. Gh. Panaitopol, care a continuat deplasarea escadrilei pe noul teren.

Zborurile de recunoaștere asupra coastelor au fost continuate în 3 noiembrie când 3 avioane le survolau. Acestea au semnalat o baterie inamică în acțiune și trageri de artilerie în regiunea Armiansk Bulgakof. Un alt echipaj compus din slt. obs. (r) Constantin Cercel, adj. Nicolae Baticu, pilot și trăgătorul aerian Ion Stancu s-au întâlnit cu 5 avioane inamice, care nu se știe din ce motive, nu i-au atacat și nici ei nu s-au grăbit s-o facă din cauza superiorității numerice a acestora.

Deși pare greu de înțeles, la 13 noiembrie s-a întâmplat ca un echipaj de talia celui care a cuprins pe slt. obs. (r) Cercel, pe slt. av. Constantin Manolescu și mitraliorul Grigore Vasiliu să nu găsească convoiul „Carabee”.

În schimb, trebuie reținut că în 15 noiembrie a avut loc cea mai mare activitate din acea lună efectuată de cei din Escadrila de Observare Aeriană la care au participat 7 avioane care au zburat 13 ore, străbătând 2 870 km. Însă tocmai atunci echipajul, format din lt. obs. Traian Voiculescu, adj. șef Dumitru Cucu și sergentul mitralior Grigore Vasiliu, nu a reușit să descopere un vas care nu a răspuns la semnalul de recunoaștere cerut de marina din Eupatoria. De asemenea, la ora 11,00 s-a trimis un alt avion în careul 1 657 pentru a stabili locul precis al unui vas avariat și dacă acesta era protejat de alte ambarcațiuni, însă nici acesta nu a fost găsit.

În 17 noiembrie au fost trimise în misiuni la inamic

4 avioane care au zburat mai mult de 10 ore. Echipajul din care au făcut parte lt. obs. (r) Ion Banciu, adj. stg. av. Nicolae Baticu și serg. maj. mitralior Gh. Tiron, aflați în avionul IAR-39 nr. 40, au semnalat o torpilă lansată contra unui convoi ce traversa careul 1689. În cele din urmă, pentru a fi oprită din înaintarea ei nimicitoare, au hotărât s-o explodeze, fapt pentru care au lansat cu succes 12 bombe.

Forțați de presiunea inamicului, la 20 noiembrie, au început transportarea la Tiraspol și Cetatea Albă a materialelor disponibile în escadrilă. Cu toate acestea, în 21 noiembrie, când s-a impus asigurarea convoaielor „Meduza” și „Chemagne” au zburat aproape 12 ore, folosind un număr de 6 avioane. La ora 9,20, echipajul, care a numărat printre membrii săi pe slt. obs. (r) Mircea Gradea, adj. stg. av. Stelian Teodorescu și sergentul mitralior Ion Rusu, a fost surprins de o formație de 3 bombardiere „Boston”, însoțită de 4 avioane de vânătoare IAK-1, care au atacat convoiul. Ca primă măsură observatorul a semnalat sosirea bombardierelor care lansau bombe la o depărtare de convoi de aproximativ 200 m, fără să provoace pagube. Imediat după terminarea bombardamentului, un avion bimotor „Bristol” a atacat cu o rafală de mitralieră aparatul românesc. După câteva evoluții de evitare, pilotul Stelian Teodorescu, a răspuns trăgând două rafale cu mitraliera din plan. Reacția avionului nostru a atras atenția avioanelor de vânătoare care, pe rând ori câte două, l-au atacat, obligând întregul echipaj să întrebuițeze aproape neîntrerupt mitralierele de la bord. În cele din urmă, cu puțin noroc, au ajuns la aerodromul de bază numai cu pilotul ușor rănit.

Tot în aceeași zi însă, la ora 11,55, în careul 3533, echipajul lt. obs. (r) Ion Banciu a lansat 4 bombe într-un loc de pe suprafața mării, unde au bănuțit că s-ar fi aflat un submarin inamic și unde, înaintea lor, aruncaseră grenade antisubmarine vasele de pază. Sperând într-un rezultat favorabil, au insistat și ei, lansând încă 8 bombe, fără a observa ceva semnificativ.

La câteva zile după cele petrecute escadrila a fost vizitată de generalul german Deichman, care a felicitat echipajele, acordând decorații lt. (r) Iosif Costescu, adj. stg. av. Nicolae Baticu și mitraliorilor Gheorghe Tiron și Constantin Georgescu.

Bilanțul lunii noiembrie a fost de 70 misiuni executate cu un total de 140 ore de zbor și aproape 30 000 km.

Ca și până atunci, în luna decembrie 1943, ordinele s-au primit de la Corpul I Aerian german. Acțiunile Escadrilei 20 Observare s-au desfășurat în continuare pentru paza convoaielor, pe coastele de vest și nord ale Crimeei, precum și într-o zonă situată în sud-vest de Simferopol, unde începuseră să opereze partizanii.

Încă din prima zi a lunii decembrie, ca urmare a celor stabilite de generalul Deichman, comandantul Corpului 1 german și cpt. comandorul Protopopescu, comandantul Grupului Aero „E”, Escadrila 20 a pus la dispoziția Corpului de Vânători de Munte român avioanele necesare misiunilor de recunoaștere și bombardament, care să acționeze în zonele respective. Aceasta deoarece odată cu începerea ofensivei de către forțele Frontului 4 Ucrainean în direcția

Crimeei, activitatea detașamentelor de partizani a cunoscut o amploare fără precedent. Chiar din ziua de 1 decembrie s-a trecut la executare, trimițând primul avion care a descoperit în colțul unei păduri colibe de partizani, din care, aceștia, au tras cu mitraliera în avion, însă fără să-l lovească.

Misiunea au repetat-o în 2 decembrie când din același loc, adică în careul 4316, s-a tras în avion cu două mitraliere grele. Avionul pilotat de adj. av. Nicolae Baticu, a reacționat, folosind armamentul de la bord și bombardând zona cu 20 de bombe, s-a întors la aerodrom cu urmele a patru gloanțe ce trecuseră prin fuselaj și planuri. Tot atunci alte echipaje au făcut protecția convoiului „Diogene”. Unul dintre ele, la ora 10,50, în careul 2656, a observat apariția a trei avioane de bombardament inamice, însoțite de avioane de vânătoare care au atacat convoiul, lansând 12 bombe fără rezultat. Cu toată inferioritatea lor, echipajul alcătuit din Nicolae Baticu, Mircea Gradea și Gheorghe Tiron, a dat alarma, reacționând imediat cu tot armamentul de la bord, adică cele trei mitraliere de 7,92 mm, îndepărtând avioanele atacatoare. La fel un alt echipaj a căutat mai mult de o oră un submarin semnalat de un hidroavion BV-138 german, fără a-l descoperi.

Activitatea tot mai susținută a partizanilor a impus ca avioanele ce urmau să execute misiuni împotriva lor, să decoleze de la Simferopol. În ziua de 4 decembrie s-au solicitat 5 ieșiri la inamic, din care două pentru vânătoarea de submarine, iar trei în regiunea partizanilor. Într-una din acestea, în zona careului 4517 s-a observat un grup de bărci trase la mal, iar la circa 250 m de ele lăzi cu materiale. Au lansat 4 bombe, iar restul de 16 în satul Asport care li s-a părut plin cu partizani. Într-o altă misiune au descoperit o colibă mare, înconjurată cu un șanț de tragere de pe care, cei de la posturile lor de observație, i-au amenințat cu pumnii. Tirul executat de aceștia a obligat echipajul să răspundă, bombardând zona cu 20 bombe.

În ziua de 5 decembrie aviatorii noștri au înregistrat numai două zboruri de supraveghere a convoaielor și o misiune de partizani. La fel și în ziua de 6 decembrie când s-a executat bombardarea zonei din sudul Simferopolului și au mitraliat așezările de partizani, descoperindu-se alte colibe în careul 4532 și lucrări de organizare a terenului pentru luptele de apărare. Din toate acestea s-a tras cu înverșunare în avion.

Pentru ziua de 7 decembrie s-a ordonat 3 asemenea misiuni dar nu s-a putut observa nimic din cauza vizibilității reduse. Abia în 8 decembrie s-a reușit iarăși bombardarea și mitralierea partizanilor al căror număr creștea cu fiecare zi mai mult.

De asemenea, în 8 decembrie, au protejat un vas rămas de convoi în regiunea Sevastopolului până la sosirea hidroavionului german BV-138. Acțiunile duse împotriva partizanilor s-au amplificat în ziua de 9 decembrie când, în afara celor două zboruri de pază a coastei, s-au trimis trei avioane de recunoaștere la sud de Simferopol. Acestea au identificat, în careurile 4516 și 4515, multe materiale depozitate, căruțe, vite și oameni care au folosit tot ce au avut la îndemână ca gură de foc împotriva avioanelor care

i-au mitraliat și bombardat cu cele 60 de bombe câte au putut duce 5 avioane. Însă, de această dată, partizanii au răspuns și cu tunuri antiaeriene. Unul dintre avioane a fost lovit destul de serios în planul drept.

Chiar și cu necazurile avute, printre care cel mai mare a fost defectarea stației centrale de radio, în 12 decembrie s-au efectuat alte 5 zboruri, dintre care, 3 la partizani, unde apăruseră numeroase colibe, noi amplasamente de mitraliere și tunuri a.a., al căror tir și-a atins țintele de câteva ori. Unul dintre avioane a fost lovit în rezervorul suplimentar de benzină, iar altuia un proiectil i-a rupt comenzile direcției. Cu greu și numai datorită măiestriei, calmului și prudenței dovedită de echipajul compus din adj. av. Emilian Pelin, slt. obs. Mircea Gradea și mitraliorul Nicolae Ciobanu, au reușit să ajungă la terenul lor. Arhivele militare au păstrat pentru posteritate angajarea în luptă a acestora, descrisă în raportul Eșalonului „E” și trimis Statului Major al Aerului cu nr. 406 din 17 decembrie 1943, pe care îl redăm integral.

„În ziua de 12 decembrie 1943 ora 9,20 a fost trimis în misiune ordonată de recunoaștere din vedere și atac cu bombe și armamentul de bord asupra partizanilor din regiunea S-E Simferopol, echipajul compus din:

Observator slt. Gradea Mircea

Pilot adj. st. Pelin Emilian

Mitralior serg. Ciobanu Nicolae, cu avionul IAR-39 nr. 37.

Echipajul a acționat într-o formație de trei avioane. Observatorii au descoperit poziții ale partizanilor, necunoscute încă, a executat mai multe treceri, atacând cu bombe (20 buc.) pozițiile descoperite.

Mitraliorul a tras toată muniția ce o avea la dispoziție (12 încărcătoare) contra obiectivelor din zonă și contra unei cirezi de 250-300 vite, ce aparțineau partizanilor. În tot timpul trecerilor avionului a fost ținta tragerilor executate de partizani cu mitralierele antiaeriene.

Prin trecerile repetate asupra obiectivelor alese, echipajul susmenționat a întârziat față de restul formației, rămânând singur în zonă încă 10 minute, pilotul având încă muniție în banda mitralierei sale, a executat încă o trecere în picaj. În timpul ultimei treceri avionul a fost lovit de o rafală de mitralieră antiaeriană. A fost găurit rezervorul suplimentar de benzină și i-au fost rupte cablurile de la comanda direcției.

În acea situație critică, echipajul a dat dovadă de mare cetezanță, pilotând avionul numai din manșă, iar observatorul, udat în întregime de benzina ce curgea din rezervorul spart, a cercetat în amănunțime cabina, descoperind cablurile de comandă rupte. O primă inițiativă a sublocotenentului Gradea a fost aceea de a înfășura cablul rupt în jurul mâinii și de a acționa astfel asupra direcției. Când nu a mai putut suporta frigul datorită curgerii pe mână și a durerilor provocate de cablul înfășurat strâns, slt. Gradea a reușit să lege cablul direct de palonierul său. Ajunși deasupra aerodromului, pilotul a tras racheta de pericol, a tăiat contactul pentru a evita un eventual incendiu la bord din cauza benzinei ce era revărsată în tot avionul și a aterizat normal.

Față de cele mai sus se propune citarea prin Ordin de Zi pe Aeronautică.

Cdt. Escadrila 20 Obs.

Un grup de piloți în fața avionului IAR 39

Lt. comandor

Panaitopol Gheorghe”

De la 16 decembrie și până la 29 decembrie, în ciuda timpului nefavorabil, cu excepția intervalului 26-28 decembrie, s-au executat misiuni în fiecare zi, atât de protecția convoaielor maritime, de recunoaștere în zona partizanilor și chiar de căutare a unor avioane aterizate forțat din cauza ceței. Din 29 decembrie, aproape întreaga escadrilă a trecut numai la misiuni de cercetare a zonei partizanilor. Ordinele de misiune le-au primit de la cpt. comandorul Protopopescu, aflat tot timpul pe lângă comandantul operativ al Corpului de Vânători de Munte. În acea zi, când s-a ordonat o permanență aeriană, 8 avioane au executat misiuni a căror durată de zbor a întrecut 14 ore și un total de peste 3 200 km parcurși în zbor. Echipajele au adus informații referitoare la activitatea inamicului și a trupelor proprii, au executat reglajul tirurilor pieselor de artilerie, mitraliind și bombardând concentrațiile partizanilor cu un număr de 120 bombe care, se pare, este cel mai mare număr din toată perioada. Cu aceeași intensitate luptele au continuat și în 30 decembrie. Abia în 31 decembrie au zburat numai 3 avioane care au lansat 58 de bombe. Din ziua respectivă avioanele s-au retras pe aerodromul Saki, de unde urmau să-și continue activitatea în funcție de ordinele ce aveau să primească.

WITH AIRPLANES IAR-39 AGAINST PARTISANS FROM CRIMEA – ENGINEER VASILE TUDOR

Abstract: Squadron 20 Observation of Flotilla 1 Intelligence fought from the first day of Second World War, under the command of German Corp 1 Aerial. The unit mission was the safety of the naval convoys from the Black Sea, the hunt of the submarines and the coast guard against debarkations.

Keywords: aerial recognition, bombing, convoy, airplanes, flotilla

GENERALUL DE CORP DE ARMATĂ DR. PAUL (PAVEL) TEODORESCU – PERSONALITATE PLURIVALENTĂ A ARMATEI ROMÂNE*

Prof. univ. dr. Valentin CIORBEA²

Maica stareță Stavroforă Emanuela OPREA³

Între generalii de elită ai Armatei României, care și-au afirmat personalitatea plurivalentă în perioada interbelică, generalul Paul (Pavel) Teodorescu ocupă un loc special. Chiar și simpla enumerare a principalelor funcții îndeplinite și contribuțiilor aduse ca profesor și comandant al Școlii Superioare de Război, diplomat militar, subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, ministrul Aerului și Marinei, inițiator, după Primul Război Mondial, al noii doctrine militare a României, al treilea ctitor al Mănăstirii Dintr-un Lemn, la care s-a adăugat o activitate științifică recunoscută prin acordarea premiului „Gheorghe Lazăr” de către Academia Română, care l-a ales membru corespondent și Academia Oamenilor de Știință ca titular, îl îndreptățesc să i se cunoască, dar mai ales să i se recunoască activitatea de către generațiile de astăzi, cu precădere de tinerii ofițeri, dornici să-și aleagă un model în carieră.

Cercetări efectuate pe diverse surse ne-au relevat că recunoașterea activității și meritelor generalului Paul (Pavel) Teodorescu a traversat mai multe etape. Dacă aprecierile șefilor sunt aproape unanime privind personalitatea excepțională a ofițerului, de la mijlocul deceniului patru al secolului XX, activitatea sa creativă devine publică, aprecierile în presă fiind elogioase. După demisia din armată, la 8 septembrie 1940, ca protest față de măsurile luate de generalul Ion Antonescu, personalitatea generalului a fost mai puțin vizibilă. Urmărit și condamnat de regimul comunist, considerat un element reacționar deosebit de periculos prin capacitățile sale organizatorice și de influență, a fost anchetat și închis. Despre Paul (Pavel) Teodorescu nu s-a scris în țară mulți ani nimic. Istoricii străini precum Arthur Gould Lee și Andreas Hillgruber îi menționează numele în evenimentele din 5-6 septembrie 1940, care au

dus la prăbușirea regimului carlist⁴. Istoricul Al. Gh. Savu, în monografia *Dictatura regală (1938-1940)*, publicată în anul 1970 îl plasează pe generalul Paul (Pavel) Teodorescu printre carliștii din armată care au acționat pentru revenirea

„Nu am întâlnit un spirit mai creator și mai precis. Între concepție și execuție este o clipă – se confundă. Este în adevăr o mândrie a armatei noastre”.

Generalul Ion Bădescu, Despre generalul Paul Pavel Teodorescu

„O ascensiune mai mare și mai rapidă, nici nu se putea”.

Paul Teodorescu, Memorii

lui Carol pe tron. În calitate de comandant al Regimentului de Gardă I-a așteptat cu un detașament la Băneasa, pe 7 iunie 1930 și împreună cu o subunitate condusă de colonelul Gabriel Marinescu l-a protejat și condus spre Cotroceni. Prezența în diverse guverne a generalului Paul (Pavel) Teodorescu este explicată de Al. Gh. Savu prin faptul că era „om de încredere al regelui” și reprezentant al Palatului. De asemenea, este subliniată și poziția generalului în evenimentele din septembrie 1940, cerându-i lui Carol al II-lea „să ia neamurile necesare pentru a-l înlătura pe Antonescu și a zdrobi bandele necesare”⁵.

În memoriile sale, generalul menționează că „prin contribuția adusă de aviație și marină, înzestrate și pregătite de mine în Campania din Vest în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial⁶, după cum o atestă și lucrarea „România în războiul antihitlerist”, se recunosc indirect meritele sale. De asemenea, includerea sa într-o lucrare dedicată cuceritorilor români de către V. Firoiu releva publicului românesc o latură a personalității sale, cea de alpinist⁷. Semnalăm faptul că istoricii Mircea Mușat și Ion Ardeleanu l-au prezentat într-una din lucrările lor, apărută în 1988, pe generalul Paul (Pavel) Teodorescu, în cadrul guvernelor din care a făcut parte ca om de încredere al Regelui Carol al II-lea⁸. În volumul VI al *Istoriei militare a poporului român* s-a menționat, de asemenea, că a primit premiul Academiei Române. După 1989, numele și activitatea generalului este punctată în câteva lucrări⁹.

Suntem, așadar, la începutul cercetărilor privind viața și activitatea generalului Paul (Pavel) Teodorescu, iar studiul de față se dorește a fi un impuls pentru cercetări viitoare.

Colonelul Paul Teodorescu

Cercetarea noastră are ca principale surse de documentare *Dosarul personal (Memoriul)* al generalului păstrat de Arhivele Militare Române¹⁰, dosarele de urmărire aflate în Arhivele C.N.S.A.S.¹¹, *Memoriile generalului-colonel Paul Teodorescu – 1889–1981*, teza de doctorat: *L'opinion publique en Europe sur la Guerre Romaine de 1877–1878 pour L'Indépendance*, susținută în anul 1936 la Paris, documente inedite păstrate la Mănăstirea Dintr-un Lemn, cum s-a precizat mai sus, la care s-au adăugat, desigur, și alte documente istorice.

Generalul Paul (Pavel) Teodorescu s-a născut la 28 iunie 1888 la Bacău în familia unui ofițer de carieră, participant la Războiul de Independență¹². Mama era descendentă din ilustrele familii Sturdza și Rosetti, care pe lângă domnitori au dat țării numeroase

personalități. A primit de la părinți, alături de frații și surorile sale¹³, o educație aleasă privind modul de comportament în toate împrejurările. De la tată, relatează viitorul general, „ascultam lecții înflăcărâte de patriotism cu exemple din istoria țării noastre și, în special, din Războiul de Independență, pe care le-a pus în practică, trimițându-ne pe toți cei patru în Primul Război Mondial”¹⁴.

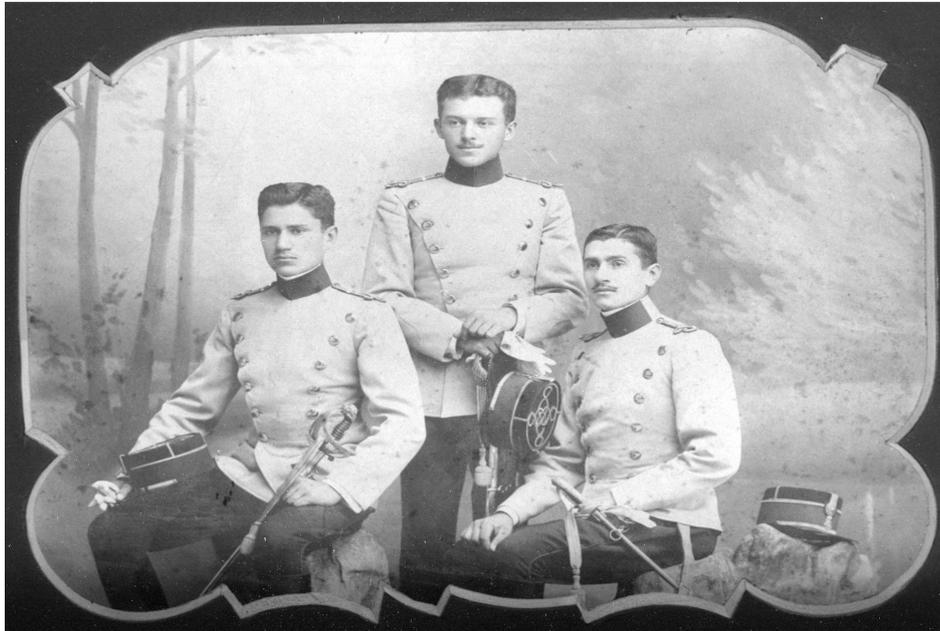
Tânărul Paul (Pavel) Teodorescu a urmat cursurile Liceului Militar din Iași. După absolvire s-a înscris la Școala de Infanterie, la 6 septembrie 1906. La încheierea cursurilor a fost avansat, la 1 iulie 1908, sublocotenent și repartizat la cerere alături de alți colegi în cadrul Regimentului 16 „Suceava”, dislocat la Fălticeni pe funcția de comandant de pluton.

Prima caracterizare de serviciu făcută tânărului ofițer, pentru anul 1908/1909 de activitate, aparține comandantului de regiment, din care cităm în continuare: „Conformație normală și zvelt. Rezistent, sănătos și călărește bine. Cu bună judecată în formațiune. Concepțiune destul de vioaie și o bună tendință de inițiativă. Foarte demn și moral. Drept în sensul revendicărilor lui, dar nu întotdeauna logic. Are curajul răspunderii, al opiniei și exprimării personale, în sensul că altă soluție, chiar a bătrânilor și superiorilor nu pare a fi bună /.../ Cunoaște puțin limba franceză și germană, cât se învață în școală. Se ocupă de construcții militare,

regulamente, reviste. Biciclist. Cu bune maniere, abnegat, devotat și conștiincios. Cu spirit de a vorbi /.../ Susceptibil de acte de bravură. Bun comandant de pluton și-a instruit bine, deși puțin timp, recruții (Sic!). Este propus pentru a fi detașat la Școala tinerilor cu termen redus. Cred că va aduce bune servicii /.../ Trăiește în armonie în corp și societate. Sociabil. Cu bune sentimente de camaraderie. Întrebuințează bine timpul liber”¹⁵. La rândul său, comandantul Brigăzii

nr. 16 l-a notat, *in t u i n d u - i e v o l u ț i a „C u n o s c â n d calitățile cu care este înzestrat, prezic că va deveni un bun ofițer”*¹⁶.

Între 1 martie și 1 octombrie 1909 a fost detașat la Ploiești ca ofițer instructor la Compania Școlii tinerilor cu termen redus, absolvenți de liceu cu bacalaureat, pregătiți pentru a deveni ofițeri

1919. Paul Teodorescu la începutul carierei militare, împreună cu doi colegi

de rezervă. Cum reiese din aprecieri, în noua însărcinare „s-a achitat bine și conștiincios cu bune recomandări”, după cum reieșea din informarea comandantului Școlii¹⁷.

Evoluția și realizările tânărului ofițer s-au reflectat în „Memoriul calificativ pe anul 1909” întocmit de comandantul Regimentului 16 infanterie, din care selectăm: „Se prezintă bine. Ținută demnă și corectă. Aspectul fizic plăcut și bine dezvoltat. Sănătos. Este destul de rezistent pentru a face compania. Călărește bine. Scrima cu sabia și florea o face bine. Trage bine cu arma și revolverul. Inteligent. Cu bună judecată. Are bun simț. Ordonat și metodic lucrează pentru îndeplinirea serviciului și executarea ordinelor. Are bună memorie. Observă cu atenție în jurul său. Cultura generală făcută în Liceu și Școala de Ofițeri, caută a și-o completa citind cărți și reviste. Instrucția militară asemenea fiind atent la ce se face ca școală în regiment pentru aceasta. Cunoaște regulamentele armei sale și le aplică bine în instrucția trupei ce comandă. Se apleacă la studiu. A luat parte la jocul de război și și-a îndeplinit bine însărcinările ce a avut. A luat parte la conferințele militare ținute în corp. Conferințe nu a ținut. Ia parte la convorbiri. Ochiul câmpului în formare. Concepțiune vioaie, cu bune manifestări de inițiativă. Cu prevederea de a urmări ce va decurge din ce face. Este prevăzător și hotărât. Lucrează cu voință. Stăruitor și energic în orice ocazie. Temperament vioi. În primul an a comandat

plutonul său bine în exerciții și manevre de garnizoană. A comandat și instruit ca ofițer instructor al Companiei Școala de tineri cu termen redus de la 1 martie la 1 octombrie 1909 și la plecare a fost bine apreciat și notat. Este disciplinat. Are simțul datoriei. Comandă inferiorilor cu băgare de seamă, dar cu autoritate. Bun camarad. Înțelege bine simțul onoarei. Curajos /.../ Spirit militar bine îndreptat. Devotat carierei. Dacă va continua să-și completeze cunoștințele, va fi destinat din cei destinați a înainta la alegere. Nu solicită. Cu demnitate. Moral în conduită. Integru. Se poartă bine. Este activ. Cu multă putere de muncă /.../ Îngrijește bine de soldați și materialul dat asupra plutonului ce comandă” (Sic!)¹⁸.

La 28 septembrie 1910 a fost detașat la Școala Specială de Infanterie, pentru a urma un curs de perfecționare, pe care l-a absolvit cu media 8,18, clasificându-se al doilea din promoție. Rezultatele obținute îl determină pe comandantul Regimentului 16 „Suceava” să-l aprecieze și să propună: „Ofițer eminent în puterea cuvântului și grație calităților sale mari se va menține și va aduce foloase instituției. De aceea îl propun pentru avansare la alegere”¹⁹.

Avansat locotenent, a fost mutat în octombrie 1911 la Școala Militară de Infanterie pe funcția de comandant de pluton în Compania de elevi și profesor de regulamente. Și aceste sarcini le-a îndeplinit cu rezultate foarte bune. Timpul liber și l-a dedicat pregătirii pentru examenul de admitere în Școala Superioară de Război. Mai mult, după cum mărturisește în *Memorii*, „timpul meu liber a fost întrebuițat și pentru studierea elevilor mei din punct de vedere al temperamentului, caracterului, educației, tendințe de viitor, precum și pentru cultura mea generală și cărți militare, în special istorie militară, războaie napoleoniene, teatru, călătorii în țară și străinătate, care au mărit câmpul meu de cunoștințe, baza carierei mele”²⁰. În baza notelor de apreciere ale comandantului său de companie și de batalion, comandantul Școlii de Infanterie concluzionează că locotenentul Paul (Pavel) Teodorescu, „le merită cu prisosință /.../ ofițerul are un temperament de soldat energic, foarte conștiincios și activ, cu judecata sigură, cu inițiativă, hotărâre, metodă, tact și autoritate. Foarte bun și priceput instructor și educator, având fel, stăruință și mult devotement. Lucrează în tăcere, metodic, se ocupă îndeaproape de plutonul său și îngrijește sub toate raporturile de elevii săi. De aceea și rezultatele ce dobândește sunt foarte bune. Foarte serios și cumpănit, ofițerul studiază stăruitor pentru a-și îmbogăți cunoștințele solide ce a dobândit în Școala Specială a Armei. Are deplina încredere că va fi un element de valoare și în Școala Superioară de Război, pe care ar putea-o urma în cele mai bune condițiuni. În aplicațiuni și manevre a dovedit reale și sigure aptitudini militare: are inițiativă, hotărâre și bună pricepere. Educațiune militară și generală foarte bune. Mult bun simț, modestie, tact, caracter bun și leal, foarte bun camarad, apreciat și iubit. Îndeplinește serviciul în mod elogios și rezultatele ce dobândește anual, foarte bune. Ofițer de încredere, care se va distinge totdeauna. Am credința,

justificată prin realele însușiri ce posedă, că va putea înainta printre excepționali” (Sic!)²¹.

Pe timpul campaniei din anul 1913 din Bulgaria, a comandat Compania 12 din Regimentul nr. 5 „Vlașca”, remarcându-se din nou prin calitățile sale. Comandantul regimentului îl aprecia: „ofițer eminent, cu frumoase aptitudini militare care i-au atras numai laude. Cu o inteligență vie, plin de inițiativă și cu mare putere de muncă și o stăruință fără margini, acest ofițer și-a condus compania sa într-un mod foarte lăudabil, prin toate împrejurările prin care a trecut. A pus o deosebită grijă pentru bunul trai al oamenilor și pentru îngrijirea sănătății lor, mai ales prin împrejurările grele prin care au trecut cu combaterea epidemiei de holeră. Pentru toate serviciile ce a adus acestui regiment am propus pe un tablou special, spre a fi decorat cu ordinul „Coroana României” cl. a V-a. În ce privește avansarea sa pe viitor, îl cred foarte apt pentru a înainta în mod excepțional, fiind un ofițer cu însușiri militare eminente”²².

Comandantul Brigăzii 7 Infanterie nota în calitate de șef ierarhic pe locotenentul Paul (Pavel) Teodorescu: „Având la mobilizare și în expedițiunea din Bulgaria comanda Companiei a XII-a, a fost de o activitate și energie cu totul superioară. Însușirile sale militare și aptitudinile cu care este înzestrat, unite cu devotamentul ce a dat în toate cestiunile de serviciu fac ca locotenentul Teodorescu Paul să fie un ofițer care se distinge în mod excepțional. Rezistența de care dă dovadă la oboseală și la îndeplinirea tuturor ordinelor de operațiune, promptitudinea cu care s-a achitat în toate sarcinile sale, în fine, modul superior și lăudabil cum servește, avânt cu calitățile sale militare distinse, toate acestea, mă îndreptățesc a caracteriza pe acest ofițer ce poate înainta «excepțional» fiind un element distins și de viitor sub toate proporțiile. Am menținut propunerea pentru decorațiune”²³. (Sic!)

În anul 1914 a reușit în bune condiții la Școala Superioară de Război. Se remarcă în misiuni din cadrul Statului Major al armii în recunoașteri pe frontieră, „pretutindeni a dat dovezi de pricepere, hărnicie și zel”²⁴, motive pentru care putea fi avansat la excepțional, la gradul de căpitan.

În anii Primului Război Mondial a îndeplinit diferite funcții în cadrul Regimentului 11 Infanterie „Siret”, la Grupul Apărării Dunării, Divizia 10 și Ministerul de Război.

O perioadă a îndeplinit misiunea de aghiotant al generalului Mihai Aslan, militar „de o inteligență rară cu vastă cultură și un caracter exemplar, dar fără noroc”²⁵, după cum a notat după 54 de ani de la acea perioadă în *Memoriile* sale. Căpitanul Paul (Pavel) Teodorescu susține că în momentul în care generalul Mihai Aslan a preluat comanda Armatei a 3-a, „nu a mai putut modifica nimic din planul de luptă găsit, care avea multe defecte, dintre care cel mai important lipsa unui pod peste Dunăre care să poată face legătura între trupele române de la sudul Dunării – Turtucaia – cu cele de la nordul Dunării”²⁶.

În dosarul personal al generalului Paul (Pavel)

Teodorescu, în „Foaia calificativă” (1 aprilie 1916-14 august 1916) a fost inclusă și aprecierea pe anul 1918 a comandantului Corpului 3 Armată pe care o redăm în continuare întrucât constituie o reconfirmare puternică a personalității deosebite a căpitanului Paul (Pavel) Teodorescu: „Pe lângă serviciul pe care îl făcea în corp – scrie generalul Mihai Aslan – căpitanul Teodorescu împlinește și funcția de adjutant al subsemnatului. Mențin și confirm în totul eminentele note ale acestui distins ofițer. Rar mi s-a întâmplat să cunosc la un tânăr ofițer o mai mare dragoste pentru cariera sa, mai multă constanță în îndeplinirea tuturor datoriilor sale. Inteligent prin munca stăruitoare a dobândit bogate cunoștințe militare, ceea ce i-a înlesnit intrarea în Școala de Războiu. Eminent educator și instructor conduce cu multă îndemânare trupa pe teren. Caracter hotărât și leal este înzestrat cu frumoase însușiri morale. Aduce cele mai bune servicii la Statul Major al Corpului 3 Armată. Bazat pe capacitatea și educațiunea acestui ofițer, sunt convins că-și va face un loc de frunte în armată”²⁷.

După destituirea generalului Aslan, comanda Grupului Apărării Dunării a fost preluată de generalul Constantin Iancovescu. Căpitanului Paul (Pavel) Teodorescu i s-a încredințat Biroul Operații al acestei mari unități pe care l-a condus „cu pricepere și destoinicie”²⁸. A primit misiuni de transmitere a ordinelor și a efectuat recunoașteri pe timpul luptelor de pe Neajlov și Argeș, „pe care le-a executat cu multă destoinicie, pricepere, energie și promptitudine”²⁹. Din ordinul generalului Constantin Iancovescu, căpitanul Paul (Pavel) Teodorescu a format o unitate din militarii care se retrăgeau în dezordine, „pentru a salva ce mai era de salvat”³⁰. Această subunitate organizată „mai mult de cavalerie și ceva infanterie adunată cu greu”, a ajuns la râul Buzău. Măsurile luate în noaptea de 30 noiembrie și în zilele de 1 și 2 decembrie au asigurat trecerea trupelor Grupului Apărării Dunării și a celorlalte coloane de militari care se retrăgeau în Moldova. După încheierea misiunii, căpitanul Teodorescu a salvat și podurile militare de la Mârza și Găvănești.

În perioada 29 decembrie 1916-26 iulie 1917 a condus Biroul Informații al Diviziei 10 Infanterie, iar de la 26 iulie la 15 septembrie 1917 a fost șeful de cabinet al generalului Constantin Iancovescu, ministrul Apărării Naționale. După cum reiese din aprecierea acestuia, căpitanul Paul (Pavel) Teodorescu și-a îndeplinit serviciul „cu multă pricepere, tact și destoinicie”, motiv pentru care l-a propus pe tânărul său colaborator să fie înaintat la gradul de maior, care i-a fost acordat la 1 septembrie 1917. La 1 aprilie 1917 a fost mutat la Regimentul Vânători de Munte, comandat de locotenent-colonelul Carol, Principele moștenitor al României, „unde îndeplinește cu multă competență funcțiunea de ajutor”, după cum s-a consemnat în foaia calificativă semnată de comandantul unității³¹.

Într-o apreciere ulterioară referitoare la activitatea maiorului Paul (Pavel) Teodorescu între 12 noiembrie 1918-26 februarie 1919, Principele Carol a scris: „Este sănătos și

are toate calitățile fizice cerute unui ofițer de vânători de munte. Călărește foarte bine. Ofițer foarte distins și de care n-am avut decât să mă laud în tot timpul cât a servit în regiment. Are o cultură militară foarte dezvoltată și prin intrarea sa la Școala de Război va deveni un ofițer eminent. Educațiunea și pregătirea profesională o are foarte bună. Este ajutat de o creație foarte bună și de o cultură generală foarte dezvoltată. Serviciul și l-a îndeplinit cât se poate de bine. A comandat cu mult tact și energie Batalionul II în tot timpul cât a fost în serviciul de pază al Bucureștilor. Foarte conștiincios și cinstit, mi-a fost de cel mai mare ajutor cât timp a înlocuit pe titularul ca ajutor de corp. E un ofițer ca cei mai distinși. Cu ocazia unui consiliu și-a arătat spiritul de echitate și de camaraderie”³².

O nouă notare semnată de Principele Carol referitoare la activitatea maiorului Paul (Pavel) Teodorescu (1 noiembrie 1918-31 martie 1919) reia câteva din aprecierile de mai sus. În plus se consemna: „E detașat la Școala de Război. Completându-și acolo cunoștințele superioare militare va deveni un ofițer eminent /.../ Are aptitudinile necesare să comande un regiment. Propun pe maiorul Teodorescu Paul la înaintarea excepțională la gradul de lt. colonel”³³.

Deși reușise la Școala de Război încă din 1914, evenimentele nu au mai permis seriei din care a făcut parte și maiorul Paul (Pavel) Teodorescu să participe la cursuri. Prestigioasa instituție și-a reluat procesul de învățământ la 1 octombrie 1918, cu anul II, promoția a 25-a, care efectuease primul an școlar în perioada 1913/1914 la Liceul Militar din Iași³⁴. Maiorul Paul (Pavel) Teodorescu a făcut parte din cea de-a 26-a promoție cu care s-au reluat cursurile la 1 martie 1919 la București³⁵. După cinci luni de cursuri „a profitat foarte mult de cele ce s-au predat în anul I și a asimilat cunoștințe profunde”³⁶.

Ofițerii-cursanți au fost trimiși să facă practică la diverse divizii. Maiorul Paul (Pavel) Teodorescu a efectuat între 1 august 1919 până la 1 noiembrie 1919 stagiul la Statul Major al Diviziei 16 Infanterie, la Birourile de Operații, Informații și Servicii.

Șeful de Stat Major al Diviziei 16 va scrie despre maiorul Paul (Pavel) Teodorescu: „Un ofițer de o înfățișare desăvârșită atât în serviciu, cât și în afară de acesta. Un bărbat cu caracter și voință puternică, de o natură energică, conștiință de scop, având o privire clară pentru întregul. A arătat în toate împrejurările avute excelente cunoștințe a tuturor prescripțiilor și regulamentelor și a priceput a le potrivi corespunzător în situațiuni concrete. În toate instrucțiunile tactice și operative clară și neobișnuită privire militară și multă știință practică, care se arată clar în deosebi în timpul serviciului ca șef al Biroului de operații. În acest scurt timp am obținut impresiunea că acest ofițer, militarisește ex. (sic !) Extraordinar de capabil, foarte inițiativ, de un caracter desăvârșit, conștiincios, /.../ o achizițiune pentru Statul Major și după studii mai departe și întrebuițarea practică poate fi atras pentru exercitarea celor mai dificile misiuni independente cu succes”³⁷.

A terminat anul I, „cu un prea frumos succes” (al 2-lea din 32) și pe baza acestui rezultat conducerea Școlii Superioare de Război a propus să fie trimis în Franța pentru cursurile anului unic al Școlii de Război din Franța³⁸. A plecat la Paris împreună cu colegul său, maiorul Romulus Țupa, primul clasificat, pentru a urma cursurile Școlii Superioare de Război a Franței, promoția 40 (1919-1920). Datorită întârzierilor „multiplelor formalități române și a căilor ferate deteriorate de război în toată Europa” cei doi ofițeri au ajuns la Paris cu două săptămâni întârziere³⁹. Peste ani avea să aprecieze Școala Superioară de Război de la Paris ca „un așezământ cu mare prestigiu în lumea întreagă, căci în afara ofițerilor francezi îi urmau cursurile, pe baza unei selecții dintre cele mai riguroase, ofițeri din toate armatele de pe întinsul pământului, pentru specializare ulterioară”⁴⁰.

În *Memorii*, generalul Paul (Pavel) Teodorescu a redat foarte succint, dar elocvent, într-un pasaj atmosfera de la prestigioasa instituție franceză: „Profesorii și elevii erau din cei cu mulți ani de război; lucrările tactice se făceau pe teren sau acasă; aproape toate soluțiile erau primite dacă erau bine justificate; discuțiile erau libere, chiar prea libere, contra părerilor profesorilor, dar respectuoase; soluțiile argumentate cu exemple trăite pe front și reușite aveau câștig de cauză. Lucrările noastre acasă, unde aveam mai mult timp de reflectat, au fost cotate cu bine și foarte bine, unele chiar citite în clasă. Am regretat pierderea lor cu prilejul naționalizării.” (Sic!)⁴¹.

După primul an de studii, generalul Debeney l-a apreciat pe maiorul Paul (Pavel) Teodorescu ca: „excelent ofițer, foarte cult, spirit precis și foarte ordonat. Judecă cu multă logică, are idei foarte juste pe care le expune cu claritate. Sosit în școală cu oarecare întârziere a urmat-o fără dificultate. Foarte muncitor a făcut un an de studii cu mult profit. Foarte apt pentru serviciul de Stat Major. Vorbește bine limba franceză”⁴².

Din cei 30 de ofițeri cursanți străini, numai cei doi ofițeri români au fost opriți în Statul Major francez pentru stagiul de practică de un an. Maiorul Paul (Pavel) Teodorescu a fost repartizat la Statul Major al Corpului 14 Armată dislocat la Lyon, unde a lucrat mai mult în Biroul 3 (Manevre, Instrucție, Școli). După șase luni de activitate în marea unitate franceză a fost notat astfel: „Excelentă impresie produsă de la început de acest ofițer n-a făcut decât să se afirme în cursul stagiului. Spirit foarte cultivat, inteligență ageră și foarte vie, judecă foarte just, foarte muncitor, foarte dornic de a se instrui și de a-și completa în continuu cunoștințele căpătate. În cursul diferitelor recunoașteri în Alpi, iarna și vara, s-a arătat mășăluitor, viguros și tenace. Ținută foarte îngrijită, om de societate perfect, tact desăvârșit. După toate punctele de vedere, maiorul Teodorescu este un ofițer de prim ordin. 15 iulie 1921”⁴³.

În timpul stagiului efectuat în cadrul Corpului 14, maiorul Paul (Pavel) Teodorescu a participat, împreună cu trei ofițeri francezi la o ascensiune pe Mont-Blanc (4 810 m)⁴⁴, între temele practice fiind cuprinsă și explorarea Munților

Alpi. Cutezător, bazându-se pe experimentele alpinistice câștigate în Munții Carpați, maiorul Paul (Pavel) Teodorescu nu a pregetat să se alăture grupului francez format din doi ofițeri experimentați și un ghid, deși nu dispunea de un echipament adecvat și nu efectuase antrenamente. După un parcurs greu și epuizant, Mont-Blanc-ul a fost cucerit numai de ofițerul român și ghidul însoțitor. Clubul Alpin Francez i-a acordat lui Paul (Pavel) Teodorescu o diplomă ce atestă extraordinara sa ascensiune⁴⁵. Rezultatele deosebite obținute în Franța i-au adus propunerea, făcută întâi de atașatul militar al României în Franța, de a fi înaintat, în mod excepțional, la gradul de locotenent-colonel, recomandare menținută de generalul Alexandru Gorsky, superiorul său⁴⁶.

Revenit în țară a fost încadrat la Marele Stat Major, Secția III Instrucție, „unde a dat dovadă netăgăduită de o mare putere de muncă și de solide și temeinice cunoștințe”⁴⁷. Concomitent, împreună cu „prietenu Țupa”, a început să predea cursul de *Tactică generală* la Școala Superioară de Război, începând cu promoția a 29-a. Solidele cunoștințe teoretice și practice dobândite atât în țară, cât mai ales în Franța, experiența de război, realitățile existente în Armata României, i-au determinat pe cei doi ofițeri, locotenent-colonel Romulus Țupa din Artilerie și maior Paul (Pavel) Teodorescu din Infanterie să-și asume importanta misiune de a implementa o nouă doctrină militară, după modelul celei franceze, corespunzătoare realităților geopolitice ale României Mari și experienței războiului.

Peste ani, generalul Paul (Pavel) Teodorescu scria în *Memorii* despre acest moment: „Sub supravegherea profesorilor titulari (el și colegul său Romulus Țupa erau profesori „adjutori” – s.n.) am introdus în armata noastră doctrina franceză care s-a acoperit de glorie în Al Doilea Război Mondial”⁴⁸. În esență, cum s-a remarcat ulterior și într-o lucrare memorialistică, cei doi ofițeri „au pornit la o muncă neobosită cu înțelegere adâncă pentru a ne scoate grabnic de sub influența războiului de stabilizare și a da armatei noastre doctrina corespunzătoare spiritului neamului și frontierelor naționale”⁴⁹. Împreună cu locotenent-colonelul Romulus Țupa a publicat *Divizia. Războiul de mișcare, Teme și soluțiuni în două volume*⁵⁰. Cei doi autori precizau că lucrarea „este un curs de tactică generală aplicată în care se tratează toate fazele luptei ofensive și defensive”. Publicarea celor două volume a avut un dublu scop, pe de o parte „informa pe camarazi asupra întrebunțării moderne a tuturor armelor pe câmpul de luptă și arăta modul cel mai practic pentru însușirea și aplicarea principiilor tactice. Concluziile generale ce se desprind din această lucrare se pot grupa în trei mari idei călăuzitoare: principii, organizare și instrucție”⁵¹. Cele două volume au constituit „punctul de plecare spre doctrina care domină regulamentele noastre de astăzi”⁵², se sublinia în *Cartea amintirilor absolvenților*.

La 1 iulie 1923, Paul (Pavel) Teodorescu a fost înaintat la gradul de locotenent-colonel la excepțional, fiind mutat pe postul de șef de Stat Major la Inspectoratul General al Aeronauticii, comandat de Principele Carol. După câteva

*Regimentul de Gardă „Mihai Viteazul”,
comandant colonelul Paul Teodorescu. Ofițerii ce încadrau
Școala de Instructori – 1930*

luni de activitate, Principele Carol îi aprecia activitatea: „Din prima zi am putut să constat că nota care i-am dat-o pe când comanda în R.M.V. (Regimentul Vânători de Munte – n.n.) s-a adeverit. A devenit un ofițer eminent. Ofițer de Stat Major de o mare valoare, muncitor exemplar, bun camarad, educație militară și civică perfectă, mi-a fost ajutorul cel mai neprețuit și cel mai ideal ce a-și fi putut visa. Grație puterii sale de muncă și adâncii sale priceperi, a putut în acest timp, ca șef de Stat Major, să-mi organizeze tot serviciul la perfecție. În orice moment pot să mă razim complet pe el. Într-un cuvânt este un ofițer desăvârșit din toate punctele de vedere. Împreună cu maiorul Țupa a scris o lucrare de mare valoare *Lupta Diviziei*, carte care va trebui să fie nu în bibliotecă, ci pe masa de lucru al oricărui ofițer care dorește a se instrui. Prin excelență îndeplinește condițiunile cerute de lege pentru înaintare la excepțional. Merită a înainta la excepțional”⁵³.

Într-un carnet de însemnări prințul moștenitor scria despre principalul său colaborator: „Șef de Stat Major, colaborator fără pereche, n-am avut decât să mă laud de concursul neprețuit pe care mi l-a dat la orice clipă. Timp de 3 ani de când colaborăm împreună la aceeași operă am învățat să cunosc calitățile acestui eminent ofițer. Am putut cunoaște și aprecia înalta valoare ... (nedescifrabil), puterea de muncă. Fie la pregătirea sau la concentrarea în garnizoane, fie la pregătirea instrucției, a temelor, fie la conducerea discuțiilor cu șefii de corpuri, peste tot aceeași râvnă, același devotament fără preget. Muncitor neobosit a

condus la perfecțiune Serviciul de Stat Major. Merită cu prisosință înaintarea excepțională”⁵⁴.

După părăsirea țării de către Carol și renunțarea la poziția de prinț moștenitor, act acceptat de Parlamentul României la 4 ianuarie 1926, la nivelul Inspectoratului Aeronauticii s-a schimbat conducerea. Paul (Pavel) Teodorescu a fost trecut, la 23 ianuarie 1926, pe funcția de subșef de Stat Major în cadrul aceleiași unități. Noul inspector general, generalul Rudeanu și șeful de Stat Major, generalul Sârbu i-au adus acuze că și-a neglijat funcția și s-au ocupat de întocmirea unui raport privind activitatea sa în cadrul Inspectoratului Aeronauticii. Adresându-se ministrului Apărării Naționale, considerându-se nedreptățit de notarea de serviciu defavorabilă, s-a ordonat efectuarea unei cercetări în urma căreia cei doi șefi, generalul Rudeanu și generalul Sârbu au recunoscut că locotenent-colonelul Paul (Pavel) Teodorescu merita să fie propus și admis pe tabelul de înaintare în grad.

De la 1 octombrie 1926, locotenent-colonelul Paul (Pavel) Teodorescu a fost încadrat în ordinea de bătaie a Regimentului 9 Vânători, pe funcția de comandant de batalion, pe care a îndeplinit-o până la 1 septembrie 1927, când a devenit director al Cursului de pregătire al căpitanilor admiși să susțină examenul de maior care funcționa la Făgăraș.

Directorul cursului care îl cunoștea din timpul războiului și din perioada când comandase un batalion din Regimentul Vânători de Munte, avea să scrie în foaia calificativă: „A supravegheat executarea și a exercitat în

mare parte atribuțiunile Directorului cursului. A ținut nouă conferințe de aeronautică studiate și prezentate în cele mai moderne și sugestive condițiuni de interes, metodă și profit /.../ Locotenent-colonelul Teodorescu Paul este o probă a ofițerilor de stat major deopotrivă ca și a comandanților de trupă /.../ a dezvoltat trei ședințe de tactică magistrale care au pus în primul plan pe distinsul elev al Școlii /.../ A condus două exerciții cu trupe în teren. A colaborat, în fine, intens la activitatea didactică și de conducere a cursului. Om și ofițer de cea mai superioară calitate, dotat de la natură cu inteligență vie, limpede și ponderată /.../ Pentru excepționalele calități îl propun pentru înaintare la alegere în gradul de colonel și comandă de regiment sau orice însărcinare de mare răspundere intelectuală în armată (șef al Secției Instrucției la M.St.M, Director de Studii la S. Sup. Război, șef de Stat Major de C.A., atașat militar)⁵⁵.

În cursul lunii decembrie 1927, locotenent-colonelul Paul (Pavel) Teodorescu a fost anchetat de o comisie formată de generalii Jujescu și Nicolae Teodor. I s-au imputat două fapte. Mai întâi că ar fi pus la dispoziția unui comisar regal diverse documente și în al doilea rând că „a căutat să întrebuițeze pentru educația trupei un manifest din 1877 pe care l-a tipărit în sute de exemplare denaturându-l”⁵⁶.

Începând cu 1 aprilie 1928, locotenent-colonelul Paul (Pavel) Teodorescu a fost mutat în cadrul Regimentului 23 Infanterie. Comandantul acestei unități i-a făcut o caracterizare amplă locotenent-colonelului Paul (Pavel) Teodorescu din care selectăm: „Deși sub povara acuzațiilor ce i s-au adus, activitatea lt. col. Teodorescu în cadrul regimentului a atins o înălțime nebănuită. Foarte inteligent, priceput, cult, cu o voință de fier și un atașament de unitatea sa, ceea ce rar mi-a fost dat să văd, rezultate obținute sunt ... (nedescifrabil) din cele mai bune /.../ În comanda batalionului s-a afirmat ca adânc cunoscător al ofițerului și soldatului și ocupându-se de toți foarte de aproape cu o nuanță de severitate constantă, dar în fond foarte puternic legat sufletește de toți subordonații săi și acordând serviciului toate zilele sale libere, a impresionat batalionul său, nota personalității sale: metodă, precizie și neconținut în progres. A continuat și în acest an cu aceeași aviditate asigurarea bunului trai al trupei și înzestrarea batalionului cu un bogat material didactic menit a ușura greutățile întâmpinate în instrucția trupei din cauza lipsei mijloacelor materiale. Sala „Maior Virtejanu” care a servit de model și celorlalte batalioane a făcut obiectul serioasei atențiuni tuturor șefilor ierarhici, ce au văzut-o cu ocazia inspecțiilor /.../ Merită a i se încredința comanda de regiment și a înainta la gradul de colonel la alegere /.../ La subperioada instrucției batalionului, în calitatea de Director, a organizat și condus foarte bine exerciții în teren cu batalionul, exerciții care au avut ca rezultat instruirea în mod perfect a batalionului și care mai ales ofițerii, au tras învățăminte netăgăduite și foarte profitabile /.../ Încă de la prezentare l-am însărcinat cu conducerea școlii reangajaților, la care a pus multă muncă, dragoste și

pricepere, căci întrebuițând metode pedagogice intuitive practice, a reușit ca în scurt timp, Școala să dea rezultate bune /.../ Toate acestea dovedesc cu prisosință că lt. colonelul Teodorescu posedă prea bune aptitudini pentru comanda și conducerea în teren a unui regiment și detașament și că este foarte capabil de a instrui și educa un corp ofițeresc /.../ Este foarte bun camarad și foarte iubit de toți. Este bine pătruns de simțământul onoarei, are curajul răspunderii, este cu totul devotat carierei și foarte bun patriot. Este real, demn, moral și integru în toată accepțiunea cuvântului și de o modestie care-i mărește și mai mult valoarea ca ostaș și om. Are maniere cu totul alese și este respectat de toți intelectualii orașului. Duce viață ordonată, conduită foarte bună, execută bine ordinele. Este foarte sincer și drept /.../ Etate 40 ani, este lt. colonel de la 23 mai 1923. Nu are avere. Față cu însușirile sale intelectuale și morale de care a făcut probă în tot timpul carierei sale de ostaș, promite a ajunge la cele mai înalte grade ale ierarhiei militare”⁵⁷. (Sic!)

La 6 noiembrie 1928 a fost mutat ajutor șef de corp la Regimentul 6 de Gardă. Din luna mai a fost avansat la gradul de colonel, iar în august 1929 este numit la comanda acestei unități cunoscută mai ales sub numele *Regimentul de Gardă „Mihai Viteazul”*. În scurt timp și-a pus amprenta stilului propriu de comandă pe activitatea regimentului. A înființat un poligon de tragere redusă, a introdus instrucția pentru trageri asupra aeroplanelor, a organizat sala de transmisiuni ș.a.

Concomitent a finalizat lucrarea: *Ce trebuie să știe orice ofițer din Tactica generală*, publicată în 1929, pentru care Academia Română i-a acordat premiul „Gheorghe Lazăr”⁵⁸. Scrisă într-un stil direct și concis, cartea pune la îndemâna cititorului interesat cunoștințe esențiale grupate în două părți, Partea I-a, *Ofensivă. Bătălia. Lupta și fazele ei* și Partea a II-a, *Defensivă. Bătălia. Lupta și fazele ei*⁵⁹.

Comandantul Diviziei 4 Infanterie scrie în foaia calificativă referitor la activitatea colonelului Paul (Pavel) Teodorescu de la 1 noiembrie 1929 până la 31 octombrie 1930: „Colonelul Teodorescu Paul este un ofițer care prin varietatea aptitudinilor sale, iese din comun. Ca ofițer de trupă, a lăsat urme adânci prin toate regimentele pe unde a trecut ca organizator, ca pedagog, ca instructor al trupei și profesor al ofițerilor și ca administrator de o rară abilitate și corectitudine. În călătoria de instrucție a C II A a îndeplinit funcția de șef de Stat Major la o mare unitate compusă dintr-un CA (Corp de Armată – n.n.) și un corp cavalerie. Cu această ocazie a dovedit intense cunoștințe în tactica generală, fiind un colaborator de o neprețuită valoare pentru comandament. Tot în această călătorie a ținut 2 conferințe asupra manevrei infanteriei în atac și apărare și asupra aviației într-o formă de perfectă eleganță și claritate și cu un fond care a arătat pregătirea sa în toate chestiunile profesionale.

Regimentul de Gardă „Mihai Viteazul” este model din toate punctele de vedere. Putere de muncă rară; excesivă modestie; caracter leal; camarad ideal. Distins în înfățișare, acte și gesturi. Colonel de mare valoare”⁶⁰. (Sic!)

Colonelul Paul (Pavel) Teodorescu și-a dovedit calitățile și cunoștințele militare deosebite și pe parcursul desfășurării „manevrelor regale” din octombrie 1930, în cadrul cărora a îndeplinit funcția de subșef de Stat Major la Direcția Manevrelor. Generalul Dragomir, șeful de Stat Major l-a apreciat elogios: „Energic, activ și foarte priceput, a fost de un real folos în primul rând prin organizarea serviciului în diferite secții și servicii ale Direcțiunii Manevrei, iar în al doilea rând prin coordonarea lucrărilor la operațiunile zilnice și strângerea datelor în vederea stabilirii situației de bază a fiecărei zile de manevră. Prin zelul său de a se aplica la serviciu am putut constata în cele 5 zile de manevră pe deoparte temeinicia pregătirii sale profesionale, iar pe de altă parte energia, activitatea și spirit de organizare neîntrecut. În perioada de pregătire a manevrelor, colonelul Teodorescu s-a ocupat cu întocmirea unei broșuri în legătură cu zona pe care se desfășurau manevrele, material destinat a fi distribuit atașajilor militari și persoanelor străine de armată care erau invitați la manevre. S-a achitat în mod ireproșabil și de această însărcinare. Pe baza constatărilor de mai sus, apreciez pe colonelul Teodorescu P. ca un excelent ofițer sub toate raporturile”⁶¹. (Sic!)

Comandantul Brigăzii Mixte de Gardă, generalul Ion Bădescu, scria în foaia calificativă despre activitatea subordonatului său în perioada 2 noiembrie 1930-31 octombrie 1931: „Foarte bine dotat fizicește. Perfect sănătos. Posedă o cultură generală și profesională remarcabilă. Cărțile și programele ce a publicat formează doctrina de urmat în armată. Posedă o putere de muncă puțin obișnuită cu rezultate practice vădite. Caracter ostășesc puternic. Modest și plin de tact în toate împrejurările. Am inspectat Regimentul de Gardă la Școala de Companie, Școala gradațiilor și Școala de batalion, constatând că instrucția și educația trupei și a ofițerilor este pusă pe temei foarte solid. În cazarmă predomină o disciplină și o ordine desăvârșită. A condus aplicațiunea cu partidă dublă, în atac și apărare, ca director. Concepție perfectă, critica exercițiului sobră, judicioasă și plină de învățăminte. În operațiunea cu Brigada Mixtă a comandat un detașament cu două regimente în atac luând cele mai judicioase manevre. În aplicațiunea de garnizoană a comandat regimentul său în exercițiu de trecere a Argeșului, executând această trecere cu o disciplină și o ordine desăvârșită, iar desfășurarea pentru ocuparea obiectivului ordonat a executat în mod desăvârșit. Regimentul său s-a remarcat în toate împrejurările ca perfect instruit, antrenat și solid pregătit pentru război.

Își iubește mult ofițerii și trupa și este asemenea iubit și respectat. Minte, sufletul și brațul acestui comandant de elită lucrează fără preget pentru perfecționarea vieții ostășești din regimentul său, care servește ca model pentru celelalte regimente. Posedă un spirit de organizare remarcabil. Îl caracterizez ca pe un ofițer superior de mare valoare ostășească și de nădejde în împrejurări grele”⁶².

În anul următor de activitate (1 noiembrie 1931-31 octombrie 1932), generalul Ion Bădescu a surprins și

alte calități ale colonelului Paul (Pavel) Teodorescu: „Se bucură de o sănătate perfectă, deși fizicul său este pus la încercări și oboseli grele. Fizicul său plăcut peste care se așterne autoritatea sa intelectuală și morală îi dau o mare prestanță de noblețe ostășească. Gândește mult, vorbește rar și numai atunci când trebuie. Caracter masiv, de o energie prodigioasă fără a fi impetuos. Posedă un spirit de creație și organizare puternic dezvoltat. Este animat în cel mai înalt grad de simțul răspunderii. La Regimentul de gardă M.V. („Mihai Viteazul” – n.n.) a continuat anul acesta opera începută. Școala ofițerilor a făcut în mod clasic învățând pe fiecare toate principiile de luptă pe care apoi le-a aplicat în teren. Conferințele ținute cu caracter general profesional au atras chiar ofițeri în afară de corp. Instrucția și educația trupei au fost puse pe baze academice. Nu a fost ramură din instituția ostășească care să fi fost analizată și tălmăcită astfel ca fiecare ostaș să-și cunoască la perfecție însărcinarea sa. Regimentul său este perfect pregătit de război și la aceeași înălțime strălucește și la paradă.

Cazinoul Regimentului inaugurat anul acesta este o podoabă de arhitectură interioară, iar organizarea lui este un mic ateneu unde marile valori literare, economice etc. vin și dezvoltă interesante conferințe. Organizarea, gospodărirea, bunul trai al soldatului, înzestrarea cu toate mijloacele moderne de tragere, organizarea instrucțiunii ofițerilor și trupei, educația fizică și ostășească, perfecționarea aplicațiunilor în teren fac Regimentul de Gardă o instituție, iar din cazarmă un altar ostășesc. Necesitatea plecării ca atașat militar a colonelului Teodorescu coincide cu o abandonare a unei opere ce putea avea urmări infinite de bune în infanteria noastră. Dacă mai rămânea încă, putea să cristalizeze totul și să închege mijloacele practice adaptate la nevoile noastre care puteau fi luate ca norme pentru toți. Nu am întâlnit un spirit mai creator și mai precis. Între concepție și execuție este o clipă – se confundă. Este în adevăr o mândrie a armatei noastre. Colonelul Teodorescu Paul este un ofițer de înaltă valoare intelectuală și morală care îi dau o mare autoritate și valoare ostășească”⁶³.

Experiența creativă la comanda Regimentului de Gardă a concretizat-o într-o nouă carte pe care a intitulat-o *Instrucția într-un regiment de infanterie*⁶⁴. Lucrarea a fost dedicată de colonelul Paul (Pavel) Teodorescu „ofițerilor Regimentului de Gardă, care cu pricepere, zel și devotament au practicat această instrucție”⁶⁵. În 1932 a mai dat publicității volumul *Întrebuințarea Jandarmeriei teritoriale și operative în război*⁶⁶. Scopul cărții, după cum mărturisea autorul ei „este de a atrage atențiunea asupra unor probleme rămase încă în întuneric. Prin studiul ei suntem siguri că se va ajunge la concluzia cunoașterii întrebuințării Jandarmeriei pe câmpul de luptă, a colaborării strânse ce trebuie să existe între ea și celelalte arme și a pregătirii ei temeinice pentru război”⁶⁷. Generalul Dumitrescu, inspectorul general al Jandarmeriei, care a prefăcut cartea, scria că autorul ei, colonelul Paul (Pavel) Teodorescu „dă astăzi la lumină un studiu complet și clar asupra întrebuințării Jandarmeriei teritoriale și operative în

război. Expunerea succintă și clară este în măsură a informa și ajuta pe orice comandant militar în utilizarea trupelor de poliție ce va avea la îndemână în război iar rezolvarea justă și precisă a problemelor puse, problemele ce vizează toate situațiile de război, da ofițerilor de jandarmi cel mai bun mijloc de pregătire⁶⁸.

Începând cu 1 noiembrie 1932, colonelul Paul (Pavel) Teodorescu a fost numit atașat militar în Franța, fiind acreditat și în Belgia și Spania⁶⁹. A depus o activitate susținută și, ca de obicei, extrem de eficientă, recomandându-se ca unul dintre cei mai străluciți atașați militari. Așa cum s-a remarcat, buletinele și rapoartele informative au reprezentat „une source sérieuse d'informations générales et de la politique militaire dans les capitales européennes. Sa formation professionnelle et intellectuelle remarquable, ses qualités morales lui ont facilité l'accès dans les milieux militaires française”⁷⁰. Stau mărturie aprecierile din dosarul său personal: „Lucrările sale au fost totdeauna tratate cu o metodă și competență desăvârșită și cu un spirit de concepțiune superioară ce îl arată capabil să îmbrățișeze nu numai probleme militare ci și probleme de ordin politic și social. Buletinele sale lunare au fost totdeauna un izvor foarte serios de informații prin ajutorul cărora M.St.M. era pus la punct asupra tuturor chestiunilor ce se dezbăteau în capitalele europene. Foarte bine introdus la cele mai înalte autorități militare franceze, a știut să își atragă simpatia lor prin pregătirea sa temeinică intelectuală. În concluzie un ofițer de foarte mare valoare care s-a distins și ca atașat militar așa cum s-a distins și în restul carierei sale”⁷¹.

Șeful Marelui Stat Major, generalul de divizie Constantin Lăzărescu îl supranota subliniind între altele: „Reprezintă în Franța interesele oștirii, fala țării, în chipul cel mai elogios”⁷². Conchide că poate fi admis la cursul de comandant care îi deschidea șansa avansării la gradul de general.

Activitatea sa din perioada 1 noiembrie 1933-31 octombrie 1934 o aflăm din altă foaie calificativă. Șeful Secției a 2-a din Marele Stat Major scria despre colonelul Paul (Pavel) Teodorescu: „A continuat a îndeplini funcțiunea de atașat militar la Paris, depunând același zel ca și în trecut. Informațiunile și studiile sale au fost de un real folos M.St.M. Remarcabile au fost rapoartele sale informative lunare cărora li s-a dat o extensiune foarte dezvoltată, satisfăcând toate dezideratele informative Secției a 2-a”. Cercurile militare franceze aveau numai elogii la adresa sa⁷³. Generalul Ion Antonescu, șeful Marelui Stat Major, nota în foaia calificativă a colonelului Paul (Pavel) Teodorescu: „Mențin elogioasele note. Col. Teodorescu Paul a adus în calitate sa de atașat militar real serviciu M.S.M., rapoartele sale fiind întotdeauna pline de interes. Prin trecutul său admirabil și cultura sa și-a urmat o foarte frumoasă situație la Paris. Caracter de elită. Merită a fi admis la cursul de comandant”⁷⁴. La nivelul Marelui Stat Major au fost apreciate în mod deosebit informațiile „prețioase asupra organizării și metodele de lucru la cursurile de comandament, centrele de instrucție și școalele militare din Franța și Belgia”⁷⁵.

Șeful Marelui Stat Major, generalul Nicolae Samsonovici supranotează activitatea colonelului Paul (Pavel) Teodorescu: „De acord cu aprecierile elogioase ale șefilor săi direcți pe care le merită cu prisosință. În funcția de atașat militar la Paris ce o îndeplinește cu pricepere și tact deosebit, a adus reale servicii armatei noastre grație trecerii de care se bucură la M.St.M. francez și Consiliul Superior de Război. Anul acesta am fost de trei ori în Franța și de fiecare dată generalii cu care col. Teodorescu P., este în contact de serviciu nu au pregetat a-l lăuda și a-l aprecia ca pe un element distins. Cunoscut de mult pe col. Teodorescu Paul, este un ofițer superior care face mândrie armatei noastre. Am convingerea deplină că va ajunge în fruntea comandamentelor, grație calităților sale de cultură profesională, cultură generală și caracterului întreg cu care este înzestrat”⁷⁶. În cursul anului 1936 a urmat Cursul de Comandament, pe care „l-a absolvit în foarte bune condițiuni”⁷⁷.

A revenit din misiunea diplomatică de la Paris și la 1 decembrie 1936 este numit la comanda Școlii Superioare de Război, unde „găsește aici câmp intens de activitate pentru puterea sa de muncă, priceperea și toate însușirile sale de realizator”⁷⁸. A fost avansat la gradul de general de brigadă la 1 februarie 1937. Din foaia calificativă, ce acoperă activitatea din perioada 1 noiembrie 1936-31 octombrie 1937, aflăm că „Generalul Teodorescu Paul a comandat Școala Superioară de Război în condițiuni din cele mai laudabile. Spirit de organizare și de bun pedagog a dat nou impuls învățământului atât prin recrutarea elementelor de conducere, cât și printr-o severă selecție a candidaților”. A ridicat nivelul învățământului „ca dovadă a înțelegerii rolului ce are de jucat ofițerul de stat major, atât ca auxiliar al comandantului, cât și ca pregătire pentru înaltele comandamente. A luat inițiativa clădirii unui nou local, demn de instituția ce va adăposti, reușind să treacă la realizarea acestui deziderat care, exprimat de atâtea ori de înaintașii săi, își aștepta încă omul. În continuu la datorie, supraveghind și îndrumând în activitatea lor pe profesori și elevi, a reușit să asigure instituției un tot mai mare ascendent moral. Pentru această rodnică activitate depusă la conducerea Școlii nu am decât cuvinte de laudă și propun a i se acorda «Meritul cultural cl. I.» dacă nu i s-a acordat încă”⁷⁹.

Perioada, cât a deținut efectiv funcția de director al Școlii Superioare de Război (începând cu data de 4 septembrie 1937 a fost numit subsecretar de stat pe lângă Ministerul Apărării Naționale) a fost suficientă generalului Paul (Pavel) Teodorescu să-și etaleze capacitățile sale creative și eficiente. Concret, și-a concentrat activitatea pe două direcții esențiale, dar complementare: emiterea unei *Directive* privind învățământul militar superior pentru anul 1936/1937 și fixarea rolului Școlii Superioare de Război în formarea ofițerilor⁸⁰ precum și construirea unui local nou prestigioasei instituții.

Pe parcursul a 148 de pagini⁸¹, directorul Școlii Superioare de Război, generalul Paul (Pavel) Teodorescu

reorienta și restructura învățământul superior militar. Într-un stil concis, documentul aducea precizări privind concepția care trebuia să stea la baza procesului didactic, rolul corpului profesoral, al ofițerilor cursanți, modalitățile de notare, conținutul programelor, conferințele (cursurile) stabilite, numărul de ore ș.a.

Doctrina după care se orienta învățământul pleca de la „*situația noastră* geopolitico-politică și *posibilitățile noastre*” care impunea „războiul de mișcare”. **Învățământul** „se va inspira din experiența războiului de mișcare și din progresele aduse de tehnica modernă în știința militară”. Procesul de predare-învățare trebuia să aibă „același caracter practic, aplicativ și dinamic, care se găsește la baza tuturor acțiunilor de război”⁸². Chiar dacă elemente de tehnică modernă nu intraseră în dotarea unităților, Școala Superioară de Război „are obligația să deschidă orizonturi noi și să se găsească totdeauna cu un pas înaintea prezentului”⁸³.

Directiva puna un accent deosebit pe statutul corpului didactic. Profesorii aveau obligația „să mențină și să alimenteze atmosfera morală și intelectuală a Școlii. Constituind un model de conștiinciozitate, de înaltă conștiință patriotică trebuie să răspândească cu generozitate și cu metodă cunoștințele necesare”. Preocuparea permanentă a profesorilor trebuia să utilizeze realizarea a trei obiective precise: „formarea caracterului ofițerilor; dezvoltarea personalității acestora; practicarea unei metode simple pentru rezolvarea problemelor tactice”⁸⁴.

O decizie importantă adusă de *Directivă* a fost separarea și reorganizarea *Secției Marine* de celelalte două secții, a Armatei de Uscat și Aeronauticii și Școala Superioară de Intendență. După cum se preciza în document, măsura s-a impus „pentru a se putea da o mare dezvoltare cursurilor de specialitate completate cu un curs de mijloace și tactica armatei de uscat și aeronauticii”⁸⁵.

Indiscutabil, emiterea *Directivei* se înscrie într-un moment deosebit pentru Școala Superioară de Război, documentul fiind cea mai clară dovadă că autorul ei, generalul Paul (Pavel) Teodorescu, avea o concepție modernă privind locul și rolul acestei instituții de învățământ militar superior ancorată în prezent „găsindu-se întotdeauna în cercetări cu un pas înaintea prezentului”⁸⁶.

După cum a mărturisit-o în alocuțiunea ținută la 1 noiembrie 1937, la solemnitatea punerii pietrei fundamentale, scopul construirii unui nou local, într-o concepție modernă pentru Școala Superioară de Război era de a asigura „cele mai bune condițiuni de spațiu, aer, lumină, liniște și perspectivă” ideea s-a cristalizat în mintea sa încă din 1933: „Într-o seară de toamnă a anului 1933 – mărturisirea generalului – am avut intuiția clară că o nouă construcție pentru Școala de Război era posibilă /.../ Viitorul local va adăposti toate școlile și cursurile care alcătuiesc învățământul superior în armată, realizându-se o perfectă unitate de doctrină și de înaltă camaraderie”⁸⁷.

Generalul Paul (Pavel) Teodorescu a înțeles că este nevoie să se construiască noi spații și a ales locul de pe

Dealul Țăcăliei din Cartierul Cotroceni, unde în 1821 își așezase tabăra Tudor Vladimirescu. A intervenit la Regele Carol al II-lea pentru ca terenul ce aparținea Azilului „Elena Doamna” să fie trecut în proprietate Ministerului Apărării Naționale. Nu a pregetat a merge și a cere parlamentarilor sprijinul și astfel în martie 1937, Adunarea Deputaților și Senatului au votat Legea pentru autorizarea construirii localurilor necesare Școlii Superioare de Război, punându-se la dispoziția Ministerului Apărării Naționale un credit extraordinar de 120 000 000 lei.

Împreună cu arhitectii Duiliu Marcu, Negoescu și Tănăsescu, s-a gândit și a realizat un proiect arhitectural care urma să includă nu numai spațiile de învățământ, ci și locuințe pentru profesori și cursanți „considerând că opera socială ce se face pentru ofițeri era de egală importanță ca și școala propriu-zis, neputându-se despărți una de cealaltă”⁸⁸. Generalul Paul (Pavel) Teodorescu a urmărit să îmbunătățească în mod radical condițiile de viață ale ofițerilor cursanți nevoiți să facă față vieții prea scumpe din București în comparație cu solda primită. Comandantul Școlii Superioare de Război conta pe creșterea calității candidaților la admitere.

Lucrările au început în cursul lunii martie 1937 „sub directa priveghere a lui Paul Teodorescu general adjutant”⁸⁹. Obține materiale de construcție la prețuri convenabile. Prin intervenții directe la Ministerul de Finanțe, generalului Paul (Pavel) Teodorescu i s-au acordat scutiri de taxe la unele materiale provenite din țară și străinătate. Tot pentru a realiza economii s-a creat un atelier de mobilier școlar încadrat prin aprobarea Marelui Stat Major cu 150 de tâmplari detașați pe șantier de la diverse unități, reușindu-se reducerea cheltuielilor cu 46 milioane lei. De la Ministerul Agriculturii și Domeniilor și de la Primăria București s-a procurat gratuit lemnul necesar.

La 1 noiembrie 1937 a avut loc „solemnitatea actului de fundație pentru localul principal”⁹⁰. Din poziția de Subsecretar de Stat la Ministerul Apărării Naționale, generalul Paul (Pavel) Teodorescu a rostit o alocuțiune. Ministrul Apărării Naționale, generalul Constantin Ilasievici l-a felicitat pe generalul Paul (Pavel) Teodorescu pentru alegerea locului „pentru acest palat care, prin liniile lui sobre, dar mărețe, va constitui o podoabă în întreaga țară”⁹¹. Inaugurarea noilor clădiri ale Școlii Superioare de Război a avut loc la 6 decembrie 1939. Prezent la manifestare, Carol al II-lea avea să noteze în însemnările sale: „Localul e, într-adevăr, o minune, corespunzând nevoilor și unei concepții moderne civilizate a ce trebuie să fie o astfel de instituție. Efortul ce l-a făcut Paul Teodorescu este absolut spre toată lauda și merită mulțumirile cele mai calde din partea tuturor”⁹².

Nemulțumit de situația din interiorul corpului militar, Regele Carol al II-lea și-a propus reformarea acestuia, vizând în principal introducerea altor norme privind înaintarea în grad. Pentru a duce la îndeplinire schimbările preconizate a mizat pe generalul Constantin Ilasievici, pe care l-a numit la

conducerea Ministerului Apărării Naționale și pe generalul Paul (Pavel) Teodorescu, care a preluat postul de subsecretar de Stat, „cu misiunea specială de a munci la această redresare morală atât de indispensabilă oștirii”⁹³.

Numirea celor doi generali cu origini sociale modeste, pe cele mai importante funcții din Ministerul Apărării Naționale, a fost primită cu încredere de o parte a presei. Bunăoară, ziarul „Adevărul”, din 7 septembrie 1937, scria despre instalarea celor doi generali pe noile funcții că „nu poate fără a da ghes să iasă în public entuziasmul nostru”.⁹⁴

Perioada cât a îndeplinit funcția de Subsecretar de Stat, (4 septembrie-31 octombrie 1937), a fost dedicată restructurării corpului ofițerilor și generalilor. Este mereu în preajma Regelui Carol al II-lea. În însemnările sale zilnice, Carol al II-lea scrie în ziua de miercuri, 22 septembrie: „Cu Teodorescu discutăm situația Armatei, a cărei stare morală e și mai proastă decât credeam, lăbărțirea și necinstea au devenit extreme”⁹⁵.

După „manevrele regale”, se dorea „marea mișcare ce trebuia realizată în Armată, în primul rând scăderea cu 2,3 ani a limitei de vârstă a activității cadrelor și pensionarea”.⁹⁶ Legislația propusă de Ministerul Apărării Naționale, referitoare la înaintarea în grad, a provocat atacuri vehemente „împotriva lui (Paul) Teodorescu, cunoscut ca omul meu de încredere”⁹⁷. Proiectul actului normativ a fost retras, obținându-se totuși o scădere a limitei de vârstă a pensionării generalilor, „care a provocat o oarecare întinerire a cadrelor vechi”⁹⁸.

Pentru activitatea depusă în calitate de subsecretar de Stat, generalul Constantin Ilasievici l-a notat elogios: „Ofițer cu concepții înalte. Clare, suplă. Ferm în luarea hotărârilor și tenace în executarea lor. La muncă neîntrecut. Am avut ocaziunea a constata aceste însușiri în noile orientări a unor importante chestiuni care privesc încadrarea Armatei, pregătirea și înzestrarea ei. Caracter cristalizat în cea mai frumoasă formă. Se degajă ușor de lucruri mici sau interese de persoană, pentru a-și pune tot sufletul în binele oștirii, pe care o iubește cu un înflăcărat patriotism. A păstrat comanda Școlii Superioare de Război până la terminarea anului școlar. Cu un puternic spirit creator, a abordat greutățile cele mai mari reușind a dota școala cu cel mai impresionant edificiu. Cu o pregătire profesională desăvârșită, participând de la 1930 la toate «manevrele» mari în cartierul M.S. Regele, a adus armatei contribuția sa experimentală. Caracterizându-l ca pe un distins șef al Oștirii, nu fac decât să relev ceea ce activitatea sa i-a confirmat-o pe deplin în tot decursul frumoasei sale cariere. Are stagiul de brigadă. Îl propun pentru gradul de general de divizie și comanda acelei unități”⁹⁹.

Deși îl apreciază pentru activitatea desfășurată la comanda Școlii Superioare de Război, generalul de divizie Ioan Sichițiu, șeful Marelui Stat Major, considera că „frumoasele calități le cred întunecate de activitatea desfășurată în funcționarea de subsecretar de stat /.../ prin încurajarea unor elemente prea tinere pentru a judeca cu

destulă pricepere consecințele unor măsuri care au zdruncinat atât de mult spiritul corpului nostru ofițeresc”¹⁰⁰.

Cu toate considerațiile și nemulțumirile privind activitatea sa de reformare la Ministerul Apărării Naționale, Regele Carol al II-lea îl aprecia în mod deosebit. Pentru a liniști spiritele, monarhul l-a promovat pe apropiatul său titular la Ministerul Aerului și Marinei, cu rol major în reorganizarea Marinei și Aviației, a sectoarelor economice conexe legate de dotarea celor două domenii. Numirea generalului Paul (Pavel) Teodorescu în fruntea Ministerului Aerului și Marinei „a produs o vie impresie în toate cercurile aviatice din Capitală”, noul ministru fiind apreciat ca persoana capabilă să facă „să înceteze odată pentru totdeauna dezordinea și lipsa de moralitate atât în Ministerul Aerului, cât și în Comandamentul Forțelor Aeriene”¹⁰¹.

Între 1 noiembrie 1937-2 iunie 1940, generalul de divizie adjutant Paul Teodorescu a deținut funcția de ministru. A fost, după cum o arată datele, perioada cea mai prolifică și dinamică a Ministerului Aerului și Marinei și a tuturor sectoarelor din subordine. Nu au lipsit critici și cârcoteli la adresa activității sale. Grație sprijinului acordat de Carol al II-lea, „el a stat nemișcat pe poziție îndeplinind misiunea ce-i fusese încredințată: înarmarea aviației”¹⁰².

În domeniul naval, între altele, s-au reorganizat Șantierul Naval de la Galați, astfel că „o parte din programul nostru naval se poate executa aici, cu personal românesc, și din materiale care, într-o anumită măsură, se vor procura din țară”¹⁰³. La Galați s-a construit nava port-mine „Amiral Murgescu”, s-au executat reparații la navele fluviale și maritime. Experiența câștigată a permis, ulterior, asamblarea submarinelor „Rechinul” și „Marsuinul”. La șantierul „Blohm & Wass” din Hamburg s-a construit nava-școală „Mircea” pentru instruirea practică a elevilor și studenților, care îmbrățișează cariera de marinar, precum și pentru reprezentarea internațională¹⁰⁴. Ministerul Aerului și Marinei a acordat o atenție majoră în fabricile din țară producției muniției necesară armatei.

Datorită înțelegerii necesității propunerii făcute de profesorul Ionescu-Sisești, titularul Ministerului Agriculturii, de a realiza în țară o rețea de 76 de silozuri moderne, generalul Paul (Pavel) Teodorescu s-a implicat în realizarea planului inițiind și actul normativ aprobat la 25 august 1938. La plecarea din Minister în 1940, erau date în folosință 38 de silozuri, celelalte fiind în diverse stadii de construcție.

Pentru rezolvarea problemei locuințelor salariaților Fabricii de Avioane I.A.R. Brașov, a cumpărat din fondurile ministerului un teren de 17 ha, pe care s-a ridicat cvartalul de locuințe. În satul Joița (azi județul Giurgiu), unde a deținut o casă, câteva terenuri, o orezărie, a inițiat lucrări de reparare a școlii, a podurilor, a introdus electricitatea, i-a sprijinit constant pe sătenii săraci și a ridicat o biserică.

Concomitent cu aceste activități diverse și solicitante, generalul Paul (Pavel) Teodorescu a reușit să-și finalizeze teza de doctorat cu tema: *Opinia publică din Europa asupra*

războiului român din 1877-1878 pentru independență. Ideea de a face cercetări pe un asemenea subiect i-a fost sugerată de profesorul Nicolae Iorga. În *Prefațatezei*, autorul mărturisește: „Marele nostru istoric de renume mondial, Nicolae Iorga, dornic de a vedea îmbogățită bibliografia războiului nostru de independență și-a exprimat dorința ca atașatii militari să facă cercetările în țările în care sunt acreditați, referitoare la războiul turco-român. Această idee m-a incitat să abordez calea spinoasă a cercetării, care m-a condus către opinia publică europeană referitoare la războiul nostru pentru libertate”¹⁰⁵.

Susținută la Sorbona în fața unei comisii formată din renumiți profesioniști și oameni de știință, Pierre Renouvin¹⁰⁶ președinte, Emmanuel de Martonne¹⁰⁷ și Louis Eisenmann,¹⁰⁸ membrii, teza a fost rezultatul unor cercetări minuțioase în biblioteci din Paris, Viena, Berlin, Londra, Madrid, Roma, Budapesta și Bruxelles. A beneficiat de accesul la bogata bibliotecă personală a lui Baidoff¹⁰⁹. Autorul a fost consiliat și de profesorul Nicolae Iorga. Teza nu a putut fi publicată, din cauza evenimentelor în care autorul a fost implicat, rămânând în manuscris.

Rezultatele sale științifice nu au rămas neremarcate, recunoașterea venind de la cel mai înalt for științific al țării. Academia Română, în ședința din 27 mai 1938, l-a ales pe generalul Paul (Pavel) Teodorescu ca membru corespondent la Secția Științifică. Discursul de prezentare a fost rostit de academicianul Emil Racoviță, care a subliniat că este în tradiția Academiei să aleagă între membrii săi cel puțin un militar ca membru titular și un corespondent, decizie prin care „Se face vădită dragostea și recunoștința Academiei pentru Oastea țării. Apoi nevoia de a avea printre noi specialiști în științele militare se impune din ce în ce mai puternic, dat fiind că în aceste vremi toate puterile științifice, deci și ale Academiei, trebuie să fie mobilizate în slujba ostășească, trebuie să colaboreze la deslegarea problemelor puse de apărarea națională”¹¹⁰.

După cum aprecia Emil Racoviță, candidatul era „unul din cei mai tineri și mai destoinici ofițeri generali”. După ce îi prezintă activitatea militară și funcțiile îndeplinite, Emil Racoviță se oprește asupra cercetărilor și publicațiilor generalului Paul (Pavel) Teodorescu¹¹¹. Lucrarea

Întrebuințarea Jandarmeriei teritoriale și operative de război, „un adevărat tratat de 244 p., cu schițe și hărți”, este considerată de către Emil Racoviță ca abordând „un subiect care nu fusese tratat la noi cu atenția pe care o merită”. Un „alt tratat de 494 p.” – *Instrucția într-un regiment de infanterie* este „rodul încercărilor și experimentelor sale de comandant al Regimentului de Gardă”¹¹².

Generalul Paul Teodorescu la Ankara

Conferințele ținute în 1927 la Cursul de Ofițeri Superioari, publicate sub titlul *Ce trebuie să știe orice ofițer din tactica generală*, 200 p., cu schițe și figuri, i-a adus autorului premiul Academiei, fiind „un manual precis și concis, alcătuit ca și volumele precedente cu același foarte bun sistem didactic în științele pozitive, de a pleca de la

cazuri concrete și numai apoi la lămuririle generalizărilor doctrinare. Succesul meritat al acestui manual o dovedește faptul că a fost nevoie de două ediții până acum”¹¹³. *Divizia. Războiul de mișcare*, în două volume, 367 p., cu hărți și schițe, publicată în colaborare, a fost apreciat de generalul C. Chirișescu ca o lucrare de „o mare și netăgăduită valoare practică”¹¹⁴.

În baza argumentelor expuse mai sus, academicianul Emil Racoviță considera că Academia Română este îndreptățită de a supune membrilor săi „proponerea de a chema printre noi pe generalul Paul Teodorescu, care printre alte calități mai are și pe aceea de a fi un eminent cunoscător al Aviației, minunată fiică a spiritului creator omenesc, care e destinată să îndeplinească un rol atât de covârșitor în știință și apărarea națională”¹¹⁵.

Înțelegând rolul multiplu al Bisericii Ortodoxe în istoria românilor din punct de vedere „spiritual, educativ, cultural, economic, politic, militar, istoric”, generalul Paul (Pavel) Teodorescu și-a manifestat recunoștința, după cum mărturisește în *Memorii*, „în măsura modestelor mele posibilități, să ajut efectiv, contribuind la repararea mai multor biserici din comunele Fundeni, Toamna și Joița (Ilfov), Sfinții Împărați (Bacău) și la restaurarea din temelie a Mănăstirii Dintr-un Lemn (com. Frâncești, jud. Vâlcea), ctitoria marelui domnitor și creștin Matei Basarab”¹¹⁶.

Între 1938-1940, prin grija atentă și eficientă a generalului Paul (Pavel) Teodorescu, s-au realizat ample lucrări de restaurare a Mănăstirii Dintr-un Lemn,

devenind „după Matei Basarab (1632-1654) și Constantin Brâncoveanu (1688-1714) al treilea ctitor al acestui așezământ monahal”¹¹⁷. Restaurarea a durat mai bine de doi ani și a fost realizată în principal „cu soldați meseriași din aviație și marină și mijloace bănești personale”¹¹⁸. Au participat benevol mulți locuitori din comuna Frâncești, jud. Vâlcea, pe raza căreia se află mănăstirea.

Cele două biserici, Palatul Brâncovenesc, clopotnița, zidurile de incintă și chiliile măicuțelor s-au consolidat și refăcut. Cu piatră de râu s-a pavat incinta mănăstirii, s-au amenajat parcurile cu trandafiri și arbori exotici ornamentali. S-au restaurat cele două fântâni. Condițiile de cazare, hrănire ș.a. au fost radical îmbunătățite. Aleea de intrare s-a pietruit și delimitat cu dale de beton. Domeniile mănăstirii au fost împrejmuite. S-au plantat pomi fructiferi, tei și brazi. Moara mănăstirii a fost refăcută, i s-a montat și un dinam „care producea curent electric, asigurând iluminarea mănăstirii”¹¹⁹. Lucrările s-au finalizat în 1942, prin grija contraamiralului N. Păiș, Subsecretar de Stat al Marinei și a generalului de escadră aviator Gh. Jienescu, Subsecretar de Stat al Ministerului Aerului.

La 1 octombrie 1942, lucrările de reînnoire și înfrumusețare ale ansamblului monahal au fost sfințite de către Prea Sfințitul Nifon, mitropolit al Olteniei. Între personalitățile prezente s-a aflat și inițiatorul rectorării locașului monahal, generalul Paul (Pavel) Teodorescu¹²⁰. Un act oficial întocmit a prevăzut organizarea în cadrul mănăstirii a serviciilor religioase de pomenire ale eroilor aviatori de Sf. Ilie (20 iulie) și eroilor marinari de Sf. Maria (15 august), patronii celor două categorii de forțe. Timp de aproape zece ani, detașamente formate din reprezentanți de la soldați la general, respectiv amiral, au asistat la serviciile religioase.

Periodic, generalul Paul (Pavel) Teodorescu obișnuia să susțină public conferințe pe diverse teme. Astfel, la 18 februarie 1940, în amfiteatrul Școlii Superioare de Război, a prezentat sub auspiciile Societății Scriitorilor Militari Români, în fața unei numeroase asistențe formate din personalități militare, conferința *Marina militară în actualul război*, evidențiind „misiunile Marinei, progresele realizate de Marina Română și dezvoltarea ei viitoare în cadrul înzestrării armatei noastre”¹²¹.

Poziția generalului Paul (Pavel) Teodorescu în cadrul guvernului a devenit incomodă pentru o parte din miniștrii și anumite cercuri. A fost acuzat că „face cu de la sine putere” diverse proiecte, astfel că ministrul de Finanțe, Mitiță Constantinescu i-a blocat finanțările. A intrat pe fir și Constantin Argetoianu, consilier regal, care a prezentat monarhului opinia că „rămânând generalul Paul Teodorescu la conducerea Aerului și Marinei se compromite întregul guvern față de toată țara”¹²². În cadrul remanierii guvernamentale din 11 mai 1940, între cei care și-au părăsit postul, cum decisese Carol al II-lea, s-a aflat și generalul Paul (Pavel) Teodorescu¹²³.

La 2 iunie 1940 a fost numit comandant al Diviziei 1 Gardă, funcție pe care a deținut-o până la data de 8 septembrie 1940. Pe 8 iunie a fost avansat la gradul de general de divizie.

Plecarea generalului Paul (Pavel) Teodorescu de la conducerea Ministerului Aerului și Marinei a suscitad numeroase comentarii în mediile militare, cum se consemna în dosarul său de urmărire. Astfel, „la o masă între prieteni”, generalul Gabriel Marinescu, ar fi afirmat că el și generalul Paul (Pavel) Teodorescu sunt ținuti de Carol al II-lea ca o rezervă și îi „va chema la posturi înalte și grea răspundere când nevoile superioare ale țării, vor face absolută nevoie de prezența lor la conducere”¹²⁴.

Generalul Paul (Pavel) Teodorescu a trecut imediat la pregătirea Diviziei 1 Gardă pentru război, cu atât mai mult cu cât a înlocuit Divizia 4 în sectorul Giurgiu-Oltenița. Planul și propunerile „au fost foarte practice și în raport cu misiunile și aspectul terenului”¹²⁵.

În cadrul evenimentelor dramatice care au dus la prăbușirea regimului carlist, la începutul lunii septembrie 1940, numele generalului Paul (Pavel) Teodorescu reapare, Regele dorind, după depunerea jurământului de către Ion Antonescu ca președinte al Consiliului de Miniștrii, cu puteri dictatoriale, să-l numească la conducerea Armatei pe apropiatul său. Ion Antonescu a refuzat, motivând că „unitățile nu îl vor urma”¹²⁶. Când Ion Antonescu i-a cerut Regelui Carol al II-lea să abdice, între generalii chemați de monarh spre a se consulta s-a aflat și Paul (Pavel) Teodorescu, care și-ar fi exprimat părerea „că se poate rezista”¹²⁷. Conform istoricului german Andreas Hillgruber, generalii Paul (Pavel) Teodorescu și Gheorghe Mihail s-ar fi oferit să-l aresteze pe Ion Antonescu și să restabilească ordinea în țară¹²⁸.

Considerat de generalul Ion Antonescu om al Regelui Carol al II-lea, generalul Paul (Pavel) Teodorescu este arestat la domiciliu din ordinul acestuia, păzit permanent de trei jandarmi între 6 septembrie și 4 februarie 1941. Indignat și nemulțumit, convins că nu va putea colabora cu Ion Antonescu, la 8 septembrie 1941 a demisionat din Armată. A dus o viață mai retrasă, răspunzând însă unor invitații de a participa la activități publice.

Generalul Paul (Pavel) Teodorescu a participat la 25 ianuarie 1942 la adunarea generală extraordinară pentru alegerea Comitetului Central al Ligii Navale Române, a cărui membru a fost ales. Pe 1 februarie 1942, în prima ședință a noului Comitet Central, pentru alegerea președintelui și a vicepreședintelui Ligii Navale, la propunerea contraamiralului N. Păiș, generalul Paul (Pavel) Teodorescu a fost ales pentru prezidarea întrunirii, ca semn de recunoștință și prețuire întrucât „a sprijinit și ajutat atât de mult marina și Liga. D-sale i se datorește avântul Ligii în propaganda ce face pentru marină, deoarece a subvenționat-o din bugetul statului, și astfel centrala Ligii a putut să facă față misiunii ei ce are de îndeplinit în țara noastră”¹²⁹.

Generalul Paul (Pavel) Teodorescu a mulțumit pentru alegerea ca membru în Comitetul Central, asigurând conducerea Ligii Navale că și în viitor va sprijini activitatea acesteia. „Marina e mult mai apreciată în prezent, ca până acum, datorită propagandei Ligii. Marina e factor de progres al menținerii, iar marina noastră a făcut dovada, chiar în actualul război; de împlinirea datoriei, prin vitejia renumită pe Dunăre și în Marea Neagră”, a subliniat generalul Paul (Pavel) Teodorescu¹³⁰.

Viața nu i-a fost liniștită. A fost trimis în judecată în 1942 la Înalta Curte de Casație, „privitor la restituirea sumei de 26 140 037, cheltuieli pentru reparațiuni și transformări aduse Yachtului Regal «Lucefărul», fără bază legală”¹³¹. Procesul s-a prelungit până în 1944. A fost scos „de pe rol ca neavând obiect, fără nici o sancțiune penală, cum voia generalul răzbușător”¹³².

Continuă supravegherea sa de către Serviciul Secret. La 14 mai 1943, într-o notă se menționa că sătenii din comuna Joița afirmă că „depune o atenție deosebită față de prizonierii ruși ce îi sunt atribuiți pentru lucru, luând chiar masa cu ei odată pe săptămână, ceea ce este comentat defavorabil”¹³³.

După 23 august 1944, a solicitat comanda unei unități pe Frontul de Vest președinților Consiliului de Miniștrii, generalii Sănătescu și Rădescu. I s-a promis rezolvarea pozitivă a cererii, dar cei doi nu și-au respectat cuvântul față de colegul lor.

Singura reparație morală ce i s-a făcut distinsului militar a fost avansarea, la 15 februarie 1945, la gradul de general de corp de armată în rezervă, iar la 28 februarie 1945 a fost numit „À la Suite”¹³⁴, comandant onorific al Regimentului de Gardă „Mihai Viteazul”, cu drept de a purta uniforma.

Rămâne în atenția Direcției Generale a Siguranței Statului. Într-o notă se preciza că „după 23 august 1944, a trecut din nou la acțiune, înscriindu-se în P.N.Ț. – Maniu. Grație personalității sale, numitul a grupat în jurul său majoritatea ofițerilor ieșiți din armată, bucurându-se de popularitate crescândă și menținând în plus legătura în afara granițelor cu ex-regele Carol al II-lea pe primul plan. Este cunoscut ca un om cu valoare personală foarte ridicată, fiind dotat cu concepții și ingeniozitate organizatorică. Este în bune legături cu g-ralul C. Constantinescu-Klaps. A activat în M.N.R. (Mișcarea Națională de Rezistență – n.n). Este bun prieten cu g-ralul Rădescu. Este un cunoscut reacționar. A fost în bune raporturi de prietenie cu g-ralul Aldea Aurel. De asemenea numitul este cunoscut pentru activitatea sa subversivă, ca având legături cu elemente ce au activat în forțele grupării subversive”¹³⁵. Generalul Paul (Pavel) Teodorescu „duce muncă de lămurire în rândul ofițerilor din cadrul disponibil, sfătuindu-i pe aceștia să nu se integreze în regim și să nu reintre în armată, deoarece războiul este la ușă și regimul se va prăbuși”¹³⁶.

Într-o altă notă, datată 6 octombrie 1947, se sublinia că „Este unul din cei mai reacționari ofițeri de marină”¹³⁷, fiind în același timp și periculos, prin valoarea concepțiilor

și ingeniozitatea organizatorică de care este capabil și pentru că are popularitate și legătură cu ex-regele Carol al II-lea. A fost în bune relațiuni de prietenie cu Horia Măcelariu. Se crede chiar că a mai păstrat legătura cu el și după dispariția acestuia¹³⁸. După venirea la cârma țării a guvernului dr. Groza, a cultivat și mai mult legăturile cu vârfurile reacționare, luând contact cu generalul Aldea pentru a sprijini M.N.R.-ul”¹³⁹ (Sic!)

Organele noului regim nu s-au limitat numai la supraveghere și percheziții. Bunurile deținute în comuna Joița, o casă, o fermă modernă unde producea orez și câteva terenuri i-au fost confiscate. Dezamăgit de situație, de perchezițiile repetate, de posibilitatea implicării într-un proces legat de monarhie, s-a decis să părăsească țara, după o discuție pe stradă cu un individ care pretindea că îl cunoaște demult. În noaptea de 18/19 decembrie 1948 a fost arestat de Securitate în Timișoara.

În prima declarație, datată 10 ianuarie 1949, pe care a dat-o la anchetă, generalul Paul (Pavel) Teodorescu, a precizat motivele deciziei sale: „Am luat hotărârea de a pleca din țară din cauza următorilor factori care m-au zdrobit sufletește și anume: expropierea a 13 ha, pământ din comuna Joița, jud. Ilfov, cu locuința și toate acareturile de pe el, tăierea pensiei pe baza art. 4 și mai presus de toate amenințarea libertății, domiciliul fiind percheziționat în trei rânduri, ultima dată în noaptea de 27 octombrie 1948 /.../ Ceea ce a contribuit la luarea hotărârii mele a fost, pe lângă starea sufletească anterioară, faptul că am aflat că ultima mea urmărire s-ar datora implicării mele într-un proces al Palatului. Acest lucru îl dețin de la dl. col. în rezervă Cazacu Constantin, Str. P. Maior (?) din București, care a auzit într-o familie că profesoara de engleză a unui director de la Președinție a spus că generalul Teodorescu P. urmează să fie arestat, figurând în capul unei liste de mai multe persoane implicate în procesul Palatului”¹⁴⁰. Cu ocazia unei audiențe la Procuratura Militară Generală, după ieșirea din detenție „a arătat că hotărârea de a pleca în Franța a fost determinată și de faptul că nu mai știa nimic despre situația celor doi fii ai săi rezultați dintr-o legătură cu o cetățeană de origine franceză în timpul cât a stat la Paris. Ulterior, a aflat că un fiu a decedat în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, iar despre celălalt fiu a prezentat o scrisoare primită în luna septembrie 1957 din partea unui general din armata franceză pe care-l rugase să-l caute și să-i comunice adresa, din conținutul căreia rezultă că fiul său nu a putut fi identificat”¹⁴¹.

După cum a relatat în declarație, prin intermediari și-a procurat acte false, cu nume evreiesc, cu speranța că se va putea atașa unui grup de evrei ce doreau să emigreze, alt intermediar a făcut cunoștință cu inginerul Virgil Tarangul, interesat să plece la Roma, unde se stabilise un frate întrucât nu avea serviciu. Bani necesari trecerii frontierei (acte, plata călăuzei, valută pentru cheltuieli) i-a obținut din vânzarea locuinței din Bacău și a producției din ferma de orez de la Joița.

Împreună cu inginerul Virgil Tarangul, a fost trimis

în judecată pentru „acte preparatorii la delictul de trecere frauduloasă a frontierei” și „deținerea de mijloace de plată străine”¹⁴². Avocatul generalului a pledat pentru „o pedeapsă minimă, cu acordarea de circumstanțe atenuante, dat fiind că inculpatul a fost sincer și a mărturisit fapta”¹⁴³.

Pe timpul procesului, inculpații au afirmat că au renunțat de a mai pleca din țară, întrucât și-au dat seama că „trecerea întâmpină prea multe greutăți”¹⁴⁴. Instanța a respins desistarea mărturisită de inculpați. La 28 octombrie 1949, Tribunalul Militar din Timișoara l-a condamnat pe generalul Paul (Pavel) Teodorescu pentru „delictul de acte preparatorii la trecerea frauduloasă a frontierei” la 2 ani închisoare corecțională și 2 ani interdicție corecțională, cu suspendarea drepturilor civile. Pentru deținerea de valută, cealaltă acuzare, la 3 ani închisoare corecțională și 3 ani interdicție corecțională cu suspendarea drepturilor civile și câte 50 000 lei amendă corecțională. Instanța a decis ca fiecare din cei doi inculpați să execute pedeapsa cea mai mare de 3 ani închisoare corecțională, 3 ani interdicție corecțională și să plătească 50 000 lei amendă corecțională și 10 000 lei cheltuieli de judecată.

Prin intermediul avocatului său, generalul Paul (Pavel) Teodorescu a solicitat la 25 aprilie 1950 casarea sentinței, invocând mai multe încălcări ale legislației. Parchetul Militar a făcut recurs și la 3 iunie 1950 Tribunalul Militar i-a

majorat pedeapsa la 5 ani închisoare corecțională. A urmat o nouă condamnare la 22 februarie 1951 la 3 ani închisoare corecțională și 161 230 lei amendă pentru delictul de neretrocedare către Banca de Stat a valutei deținute. Deși se afla în Penitenciarul de la Aiud, Judecătoria Populară II București l-a condamnat la o lună închisoare corecțională și 10 000 lei amendă pentru că nu s-a prezentat la verificarea de către organele de miliție a autoturismului său¹⁴⁵.

Față de sentința din 22 februarie 1951, generalul a depus contestație, pe care Tribunalul Militar i-a respins-o la 25 aprilie 1952. Aceeași instanță i-a contopit pedepsele la 7 mai 1953, generalul Paul (Pavel) Teodorescu fiind obligat să execute 5 ani închisoare și să plătească o amendă de 220 250 lei¹⁴⁶. Pe timpul detenției este urmărit în continuare. Dintr-o notă aflăm că generalul Paul (Pavel) Teodorescu „duce acțiune de instigare în rândul deținuților și caută să țină treaz moralul spunând că în curând situația în țară se va schimba prin ajutorul armat al puterilor Apusene”¹⁴⁷. Peste ani avea să scrie că în Penitenciarul de la Aiud s-a considerat „din proprie inițiativă, un laborant și zilnic am observat, am învățat și am tras concluzii personale referitoare la mijloacele celebrei instituții de «ridicare» și «reabilitare», referitor la starea jalnică, stare fizică și psihică la care ajunseseră toți împričinații, despre care am rămas, pentru unii, cu o impresie admirativă, pentru alții cu o decepție completă”¹⁴⁸.

Mormântul generalului Paul Teodorescu, în cimitirul Mănăstirii Dintr-un Lemn

(+17 ianuarie 1981) – fost ministru al Aerului și al Marinei –

A fost eliberat din închisoare la 28 martie 1954. Fără pensie și locuința care îi fusese confiscată, generalul Paul (Pavel) Teodorescu a trecut printr-o perioadă deosebit de grea. I s-a acordat într-un imobil din București, din str. Aviator Drossu nr. 27, o cameră de 7 m „igrasioasă, întunecoasă și fără sobă”¹⁴⁹.

A deschis un proces pentru recuperarea bunurilor personale. Instanța i-a dat sentință favorabilă, recâștigând mobila confiscată, „deși practic nu mi s-a dat absolut nimic, nici o pernă”, cum scria în *Memorii*¹⁵⁰. Adresându-se Academiei pentru a fi repus în drepturi, cererea i-a fost respinsă. Reabilitarea ca membru-corespondent s-a făcut post-mortem, la 3 iulie 1990.

Aflând de greutățile în care se zbătea generalul Paul (Pavel) Teodorescu, generalul Leontin Sălăjan, ministrul Forțelor Armate, „m-a scos din mizeria în care trăiam, dându-mi un apartament în Drumul Taberei”¹⁵¹.

Fiindu-i amnistiată condamnarea prin Decretul nr. 44/1955, a fost repus în drept de pensie la 20 decembrie 1956. La 1 ianuarie i s-a anulat din nou pensia militară, pe motive că a deținut funcții importante înainte de 23 august 1944. Pentru a supraviețui a lucrat la cooperativele de confecționat pungi de hârtie de la Patriarhie și Episcopia Rimnicului¹⁵².

Adresându-se Ministerului Forțelor Armate pentru a-și reprimi pensia, Sectorul de Pensii din minister a propus „menținerea hotărârii de decădere din dreptul la pensie a generalului lt. rezervă Teodorescu Paul, deoarece contestatarul prin activitatea și comportarea sa nu a susținut interesul clasei muncitoare, după cum afirmă, ci interesele burgheziei și moșierimii din perioada respectivă”. La 29 iunie 1961 i s-a comunicat că pensia i-a fost anulată¹⁵³.

La 10 martie 1963 a adresat conducerii armatei un nou raport pentru a-și redobândi pensia. Deși Șeful Direcției Financiare și Control din Ministerul Forțelor Armate a propus să se mențină hotărârea de decădere din dreptul de pensie, ministrul Forțelor Armate, generalul Ion Ioniță, a scris pe raport către generalul Catină următoarea rezoluție: „Acest om la vârsta de 76 de ani, fără familie, fără nici un alt ajutor nu are din ce mai trăi. Apreciez că mai trebuie revăzută situația sa. Dacă nu îl vom pune la drepturile sale de pensie, cel puțin să i se acorde un ajutor social”¹⁵⁴. I s-a stabilit o pensie de 800 lei. A făcut un nou raport, solicitând să i se ia în calcul și gradul de general-locotenent. După așteptări, la 1 ianuarie 1967 i s-a acordat o pensie de 1 814 lei, cu precizarea că putea fi majorată numai prin decret al Consiliului de Stat.

Ultimii ani din viață i-a dedicat scrierii memoriilor și vizitelor la Mănăstirea Dintr-un Lemn, unde a continuat să le aducă măicuțelor mici cadouri și să se implice în diverse munci. Memoriile și le-a încheiat aproape de vârsta de 91 de ani, în care avea să scrie: „Nu mă plâng, dar o ideologie (comunistă – n.n.) care se bazează pe dreptate, egalitate, muncă răsplătită etc., trebuie să practice anumite principii,

altminteri ele nu au nici o valoare. În cazul meu, realitatea este de partea mea. Eu am dat totul, muncă, energie, pricepere, realizări importante ca: Academia Militară, silozuri, cartier muncitoresc etc. spre binele poporului, economii de peste 4 miliarde lei, în timp ce statul, nu numai că nu mi-a dat nimic, dar mi-a luat toate agonisirile cinstite /.../ Am satisfacția că am lăsat și eu, prin realizările mele, folosite și astăzi, o mică dăru de progres pentru țara mea și că, în decursul vicisitudinilor lungii mele vieți, am păstrat intact caracterul meu: demn, corect și integru care nu s-a plecat decât în fața conștiinței și niciodată în fața oamenilor cât de puternici ar fi ei”¹⁵⁵. A avut mulțumirea să constate că în lucrarea *România în războiul antibitlerist* meritele sale au fost recunoscute, iar publicistul V. Firoiu, i-a făcut publică ascensiunea pe Mont-Blanc, cum am prezentat mai sus.

De-a lungul carierei sale, generalul Paul (Pavel) Teodorescu a fost recompensat prin medalii și ordine acordate de statul român și cel francez: Medalia Jubiliară „Carol I” (1906), Medalia „Elanul Țării” (1913), Crucea Comemorativă de Război 1916-1918 (1918), Ordinul „Coroana României” (1922), Medalia „Victoria” (1921), „Steaua României” (1924). Statul francez i-a acordat pentru contribuția la întărirea relațiilor româno-franceze „Legiunea de Onoare” în grad de Cavaler, Ofițer și Comandor¹⁵⁶.

Generalul Paul (Pavel) Teodorescu s-a stins din viață la 17 ianuarie 1981, la Mănăstirea Dintr-un Lemn, înconjurat de măicuțele sfântului lăcaș de care s-a simțit profund legat spiritual. Este înmormântat în cimitirul mănăstirii, lângă biserica de lemn.

Viața și activitatea generalului Paul (Pavel) Teodorescu, așa cum reiese din izvoarele istorice, ne relevă că avem de-a face cu o personalitate de excepție a Armatei Române. În toate funcțiile îndeplinite pe linie de comandă, ca membru al Guvernului și diplomat militar, Paul (Pavel) Teodorescu și-a pus pregnant amprenta creativă, primind din partea șefilor aprecieri din cele mai elogioase. Contribuțiile sale științifice, care au avut un rol major în implementarea noii Doctrină militare a României după Primul Război Mondial, i-au adus recunoașterea celor mai înalte foruri științifice ale țării.

Este în afară de orice îndoială că generalul Paul (Pavel) Teodorescu a fost un apropiat al lui Carol al II-lea, unul din principalii săi oameni de încredere, ceea ce i-a adus promovare pe importante funcții guvernamentale, unde și-a dovedit din nou eficiența, realizări efectuate sub conducerea sa fiind utilizate și astăzi.

După 23 august 1944 s-a implicat în mișcarea de rezistență împotriva regimului comunist. A fost condamnat și privat de drepturi civile perioade lungi de timp.

Atașamentul față de Biserica Ortodoxă l-a concretizat în eforturi și sprijin direct pentru reînnoirea unor biserici între care Mănăstirea Dintr-un Lemn ocupă un loc aparte, sfântul lăcaș devenind loc de închinare și pomenire pentru marinari și aviatori.

* Decizia de a cerceta activitatea generalului Paul (Pavel) Teodorescu am luat-o în timpul unui scurt pelerinaj făcut la Mănăstirea Dintr-un Lemn, la începutul lunii august 2010. Vizitând Palatul Brâncovenesc din complexul monahal, am avut surpriza să constat că maicile i-au amenajat generalului o cameră memorială, care păstrează pe lângă obiecte ce i-au aparținut și manuscrise inedite, precum *Memoriile* și teza sa de doctorat. Cuvintele atât de convingătoare ale maicii stareță stavroforă Emanuela Oprea, că „sufletul generalului tânjește după recunoaștere”, ne-au determinat să trecem, de îndată, la căutarea și strângerea de surse istorice privind activitatea ilustrului militar. Sprijinul prompt acordat de domnul comandor dr. Marian Moșneagu, șeful Serviciului Istoric al Armatei și drd. Luminița Giurgiu, din cadrul aceleiași instituții, cărora li s-au alăturat cu generozitate dr. Silviu Moldovan și drd. Iulia Moldovan de la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.), s-a dovedit decisiv pentru a intra în posesia copiilor după documentele esențiale privind viața și activitatea generalului Paul (Pavel) Teodorescu: *Memoriul* și dosarele de urmărire. Și pe această cale, le exprimăm întreaga noastră grațitudine. Pentru iconografia pusă la dispoziție, mulțumirile noastre se îndreaptă către domnul locotenent-colonel Constantin Lupu, director al Muzeului Militar Național „Ferdinand I” și doamnei Carla Duță, expert în cadrul aceleiași instituții.

² Universitatea „Ovidius” Constanța.

³ Mănăstirea Dintr-un Lemn.

⁴ A. Simion, *Ultimele zile ale domniei lui Carol al II-lea. Agonia unui regim*, în „Magazin istoric”, an 2, nr. 4, aprilie 1968, p. 84.

⁵ Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938-1940)*, Editura Politică, București, 1970, p. 153; 451.

⁶ *Memoriile generalului colonel Paul Teodorescu (1888-1981)*, (manuscris păstrat de Mănăstirea Dintr-un Lemn), p. 8.

⁷ V. Firoiu, *Povestiri despre cetezătorii*, Editura Ion Creangă, București, 1975, p. 28.

⁸ Vezi Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, noiembrie 1933 – septembrie 1940, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 745 și urm.

⁹ Vezi general-locotenent Mircea Agapie, maior Dănuț Mircea Chiriac, maior Constantin Hlihor, maior Ion Emil, *De la Școala Superioară de Război la Academia de Înalte Studii Militare. Comandanți. Profesori. Absolvenți (1889-1996)*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1995, p. 161-164; Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți (1916-1938)*, Casa de Editura, Presă și Impresariat, București, 1996, p. 2-46. Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea. Material românesc: oameni și înfăptuiri*, Editura Vestala, București, 1999, p. 842. Rasofora Tecla Fuiuogă, rasofora Teodora Barac, *Monografia Mănăstirii Dintr-un Lemn*, Editura Măiastra, Târgu Jiu, 2009, p. 51-56; *Diplomați militari, 1859-2009. In memoriam*, Editura Medno, București, 2009, p. 115-119; Andrei Nicolescu, Lenuța Nicolescu, Ion Pătroi, Alesandru Duțu, Alexandra Oșca, *Atașaii militari transmit...*, vol. V (1930-1940). (Coordonatorul seriei: Gheorghe Nicolescu), Editura Nagard, Lugoj, 2009, p. 137-193; Maria Georgescu, căpitan Christophe Midan, *Les attaches militaires français en Roumanie et Roumains en France (1860-1940)*, Edition Militaires, București, 2003, p. 193-197; Valentin Ciorbea, *The army corps general, dr. Paul (Pavel) Teodorescu a complex personality of the Romanian army*, in “Military Science Universe”, volume 2: Defense Studies, Geopolitics and Military Strategy, April, 14-15, 2011, Bucharest, p. 322-329.

¹⁰ Arhivele Militare Române (A.M.R.), Fond Direcția Cadre și Învățământ, dosar nr. crt. 15.785/1974. (*Passim*).

¹¹ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.), dosarele I. 25934; P. 14933. (*Passim*).

¹² Căpitanul de cavalerie Gheorghe Teodorescu, de sorginte dintr-o „familie energetică de moșneni olteni”, din care s-au ridicat preoți, militari și profesori, a fost obligat să părăsească armata întrucât s-a implicat în acțiunea de protest al unui grup de ofițeri care au făcut „o demonstrație, un fel de răscoală, arătând printr-un memoriu adresat regelui, șeful suprem al armatei, nemulțumirea lor de a fi comandați de străini de arma lor, cerându-i să revină asupra hotărârii luate”. Regele a luat măsuri severe împotriva celor care protestaseră față de numirea ca inspector al Cavaleriei a unui infanterist. Ofițerii superiori au fost obligați să părăsească armata, iar celorlalți li s-a blocat avansarea în grad până la pensie. Decizia l-a determinat pe căpitanul Gheorghe Teodorescu să se retragă din armată și să se dedice apiculturii, (*Memoriile generalului-colonel Paul Teodorescu – 1888-1981*), p. 13.

¹³ Familia Teodorescu a avut șase copii: Gheorghe (general), Dumitru (agronom), Paul (Pavel) - (ministru), Virginia, soră geamănă cu Paul (Pavel), (profesoară și directoare de liceu), Maria-Clemansa (licențiată a Academiei Comerciale și a Facultății de Drept), Eugen (colonel). După nașterea gemenilor, părinții i-au botezat Paul și Virginia, inspirați de numele personajelor principale din romanul scriitorului francez Jacques-Henri Bernardin de Saint-Pierre, foarte citit în aceea perioadă în Moldova. La starea civilă funcționarul nu a admis actul de botez pentru băiat, pe motiv că numele nu ar fi românesc și a cerut părinților să aleagă între Pavel și Petru. S-a optat pentru Pavel. În actele civile viitorul general a fost numit Pavel Teodorescu. Cu timpul s-a impus numele de Paul Teodorescu. *Ibidem*, p. 14; Deși generalul a preferat să fie numit Paul, prenume cu care și-a semnat și opera științifică, pentru a respecta adevărul vom utiliza în studiul de față ambele nume.

¹⁴ A.M.R., Fond Direcția Cadre și Învățământ, dosar nr. crt. 15.785/1974, f. 9.

¹⁵ *Ibidem*, f. 11.

¹⁶ *Ibidem*, f. 18.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, f. 11 și urm.

¹⁹ *Ibidem*, f. 19.

²⁰ *Memorii*, p. 52.

²¹ A.M.R., *loc. cit.*, f. 21-22.

²² *Ibidem*, f. 23.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, f. 25.

²⁵ *Memorii*, p. 52.

²⁶ *Ibidem*; generalul Aslan „a dat ideea solitară ca Divizia din sudul Dunării să se pună imediat în marș și să atace forțele bulgaro-germane, angajate la trecerea Dunării”. (*Ibidem*). Generalul Paul (Pavel) Teodorescu face referire la Divizia 9 Infanterie. Ordinul dat de generalul Aslan se referă la „Grupul de Est” și Divizia 9. Deși hotărârea „făcea proba unei aprecieri realiste a situației”, vizând concentrarea efortului pe apărarea Sectorului Turtucaia, nu a putut fi îndeplinită, datorită distanțelor lungi care trebuiau străbătute, circa 100 km de unități rămase pentru atacarea flancului drept al trupelor bulgaro-germane. (*Istoria militară a poporului roman. Vol. V. Evoluția organismului militar românesc de la cucerirea Independenței de stat până la înfăptuirea Marii Uniri din 1918. România în anii Primului Război Mondial*, Editura Militară, București, 1988, p. 424-425). Considerat vinovat de dezastrul de la Turtucaia, generalul Mihai Aslan a fost destituit și surghiunit la Podul Iloaiei. Paul (Pavel) Teodorescu mărturisește că l-a vizitat de câteva ori, găsindu-l

„amărât, dar nu descurajat”. Mai mult era încrezător în victorie și în unirea Transilvaniei și Basarabiei. La înmormântarea sa, la cimitirul Bellu, Paul (Pavel) Teodorescu a rostit o scurtă alocuțiune în care a reamintit aprecierile șefului Statului Major al Armatei bulgare referitoare la ordinul generalului Mihai Aslan de a concentra efortul apărării pe Turtucaia: „Trimiterea diviziei române de către generalul Aslan contra flancului drept al armatei noastre (bulgare), a fost singura operație valabilă. Dacă divizia română ar fi sosit la timp, armata noastră ar fi suferit cel mai mare dezastru”. (*Memorii*, p. 53).

²⁷ A.M.R., *loc. cit.*, f. 26.

²⁸ *Memorii*, p. 98.

²⁹ A.M.R., *loc. cit.*, f. 29.

³⁰ *Memorii*, p. 54.

³¹ A.M.R., *loc. cit.*, f. 30.

³² *Ibidem*, f. 30.

³³ *Ibidem*, f. 34.

³⁴ Locotenent-colonel dr. Ion Emil, *100 de ani. Școala Superioară de Război din România – contribuții la dezvoltarea științei și artei militare românești (1889-1989)*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p. 21-22.

³⁵ General-locotenent Mircea Agapie, maior Dănuț Mircea Chiriac, maior Constantin Hlihor, maior Ion Emil, *op. cit.*, p. 182.

³⁶ A.M.R., *loc. cit.*, f. 34.

³⁷ *Ibidem*, f. 35.

³⁸ *Ibidem*, f. 36.

³⁹ *Memorii*, p. 60.

⁴⁰ Apud V. Firoiu, *op. cit.*, p. 8.

⁴¹ *Memorii*, p. 62.

⁴² A.M.R., *loc. cit.*, f. 37.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ V. Firoiu, *op. cit.*, p. 27-28.

⁴⁵ *Memorii*, p. 63.

⁴⁶ A.M.R., *loc. cit.*, f. 37.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Memorii*, p. 63.

⁴⁹ *De la Școala Superioară de Război la Academia de Înalte Studii Militare. Cartea amintirilor absolvenților. 100 de promoții (1889-1995). Texte selectate* (Ediție îngrijită, note, repere cronologice și addenda de general-maior Mircea Agapie, colonel Aurel Pentelescu, maior Ion Emil), Editura Academia de Înalte Studii Militare, București, 1995, p. 96.

⁵⁰ Lt. col. Țupa Romulus din Artilerie, lt. col. Teodorescu P. din Infanterie, brevetat ai Școlii Superioare de Război-Paris, *Divizia. Războiul de mișcare, Teme și soluțiuni, vol. I și II. Hărți și crochiuri*, Tiparul Cultura Națională, București, f.a.

⁵¹ *Ibidem*, vol. II, p. 226.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, f. 44.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 46.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 47.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 51.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 51-56.

⁵⁸ *Istoria militară a poporului român. Vol. VI. Evoluția sistemului militar național în anii 1919-1944*, Editura Militară, București, 1989, p. 192.

⁵⁹ Lt. colonel Teodorescu Paul, *Ce trebuie să știe orice ofițer din Tactica generală. Cu 5 crochiuri și 20 figuri anexă*, Luceafărul S.A., Institutul de Arte Grafice, București, f.a., (*passim*).

⁶⁰ A.M.R., *loc. cit.*, f. 58.

⁶¹ *Ibidem*, f. 59.

⁶² *Ibidem*, f. 62.

⁶³ *Ibidem*, f. 63.

⁶⁴ Colonel Paul Teodorescu, comandantul Regimentului de Gardă, *Instrucția într-un regiment de infanterie*, Tipografia „Lupta”, str. General Budișteanu, nr. 8, 1931.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 4.

⁶⁶ Colonel Paul Teodorescu, *Întrebuințarea Jandarmeriei teritoriale și operative în război (8 aplicațiuni, 2 hărți, una schiță)*, f.e., f.a., 1932.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 6.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 3.

⁶⁹ *Diplomați militari 1859-2009. In memoriam*, Editura Medro, 2009, p. 115-119.

⁷⁰ Maria Georgescu, capitaine Christophe Midan, *op. cit.*, p. 195.

⁷¹ *Ibidem*, f. 65; Vezi spre exemplu „Buletinul informativ” nr. 12 pe luna decembrie 1934 referitor la Franța structurat pe: Situația politică internă; Situația politică externă; Armată. (Andrei Nicolescu, Lenuța Nicolescu, Alesandru Dușu, Alexandru Oșca, *Atașaii militari transmit... (1930-1940)*. Vol. V, (coordonatorul seriei: Gheorghe Nicolescu, Editura Nagard, Lugoj, 2009, p. 169 și urm).

⁷² A.M.R., *loc. cit.*, f. 65.

⁷³ *Ibidem*, f. 66.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 67.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 69.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 67.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 70.

⁸⁰ Școala Superioară de Război și Școala Superioară de Intendență. Anul școlar 1936/1937, *Directive*, Directorul Școlii Superioare de Război, general-adjutant Paul Teodorescu, f.e., f.a.

⁸¹ *Directiva* este structurată după cum urmează: I. *Introducere*; II. *Bazele învățământului*: A. *Doctrina*; B. *Învățământul*; C. *Profesorii*; D. *Notarea ofițerilor*; E. *Întocmirea programelor*; F. *Predarea cursurilor*; G. *Diverse*; *Partea I-a – Școala Superioară de Război. Secția de Uscat și Aeronautică; Partea a II-a – Secția Marină; Partea a III-a – Școala Superioară de Intendență* (*passim*).

⁸² *Ibidem*, p. 6.

⁸³ *Ibidem*, p. 7.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 8.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 12.

⁸⁶ *Istoricul Școlii Superioare de Război*, p. 312.

⁸⁷ Apud General-locotenent Mircea Agapie ș.a., *De la Școala Superioară de Război*, p. 163.

⁸⁸ *Istoricul Școlii Superioare de Război*, p. 308.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Regele Carol al II-lea. Însemnări zilnice. 1937-1951, Vol. 2. 13 martie – 15 decembrie 1939*, Editura Scripta, București, 2003, p. 297.

⁹³ *Regele Carol al II-lea al României. Însemnări zilnice 1937-1957. Volumul I. 11 martie 1937-4 septembrie 1938. (Caietele I-6)*, Editura îngrijită, note, glosar, indici, Viorica Moisuc, Nicolae Răuș. Cuvânt înainte Ioan Scurtu, Editura Scripta, 2001, p. 110

- ⁹⁴ Arhiva C.N.S.A.S., dosar J-259348, f. 4.
- ⁹⁵ *Regele Carol al II-lea*, p. 121.
- ⁹⁶ *Ibidem*, p. 129-130
- ⁹⁷ *Ibidem*, p. 130
- ⁹⁸ *Ibidem*.
- ⁹⁹ A.M.R., *loc. cit.*, f. 70
- ¹⁰⁰ *Ibidem*.
- ¹⁰¹ Arhiva C.N.S.A.S., dosar I-259348, f. 4.
- ¹⁰² *Ibidem*, f. 189.
- ¹⁰³ *Realizările Ministerului Aerului și Marinei de la înființare și până azi, 20 iulie 1939*, p. 36.
- ¹⁰⁴ Valentin Ciorbea, *Istoricul navelor-școală „Mircea”. Volumul II. N.Ș. „Mircea”*, Editura Academiei Navale „Mircea cel Bătrân”, Constanța, 1999, p. 20.
- ¹⁰⁵ Colonel Aid de Camp, P. Teodorescu, membre corespondent de L' Academie de Bucarest, membre de L' Academie Roumaine des Sciens de Bucarest, *L'opinion publique en Europe sur la Guerre Roumaine de 1877-1878 pour L'Independence*, Paris, 1936, p. 1 (Manuscris păstrat la Mănăstirea Dintr-un Lemn).
- ¹⁰⁶ Pierre Renouvin (1893-1955) – reputat profesor în domeniul Relații Internaționale la Sorbona.
- ¹⁰⁷ Emmanuel de Martonne (1893-1975) - geograf și pedagog. La Conferința de Pace de la Paris din 1919 a făcut parte din comisia care a trasat frontierele României și ale Poloniei.
- ¹⁰⁸ Louis Eisenmann (1869-1937) – istoric și profesor de studii slave la Universitățile din Dijon și Sorbona.
- ¹⁰⁹ Baidoff – personalitate încă neidentificată.
- ¹¹⁰ „Analele Academiei Române”, tom 58, ședințele din 1937-1938, p. 160.
- ¹¹¹ *Ibidem*.
- ¹¹² *Ibidem*.
- ¹¹³ *Ibidem*, p. 161.
- ¹¹⁴ *Ibidem*.
- ¹¹⁵ *Ibidem*.
- ¹¹⁶ *Memorii*, p. 68.
- ¹¹⁷ Rasofora Tecla Fuioga, rasofora Teodosia Barac, *Monografia Mănăstirii Dintr-un Lemn*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2009, p. 53.
- ¹¹⁸ *Ibidem*.
- ¹¹⁹ *Ibidem*, p. 56.
- ¹²⁰ *Sfințirea Mănăstirii Dintr-un Lemn a marinarilor și aviatorilor*, în „Marea Noastră”, septembrie-octombrie 1942, p. 2.
- ¹²¹ Arhiva C.N.S.A.S., dosar J-259348, f. 93.
- ¹²² *Ibidem*.
- ¹²³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1081.
- ¹²⁴ Arhiva C.N.S.A.S., *loc. cit.*, f. 111.
- ¹²⁵ A.M.R., *loc. cit.*, f. 72.
- ¹²⁶ *Regele Carol al II-lea al României. Însemnări zilnice. 1937-1951. Volumul III 15 decembrie 1939-7 septembrie 1940 (Caietele 11-11A)*, p. 300.
- ¹²⁷ *Ibidem*, p. 302.
- ¹²⁸ A. Simion, *Ultimele zile ale domniei lui Carol al II-lea. Agonia unui regim*, în „Magazin Istoric”, an 2, nr. 4, aprilie 1968, p. 84.
- ¹²⁹ *Vezi „Marea Noastră”, an XI, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1942, p. 47-48.*
- ¹³⁰ *Ibidem*.
- ¹³¹ Arhiva C.N.S.A.S., dosar J-259, nr. 348, f. 179-180.
- ¹³² *Memorii*, p. 78.
- ¹³³ Arhiva C.N.S.A.S., *loc. cit.*, f. 142.
- ¹³⁴ Comandă onorifică și dreptul de a purta uniformă.
- ¹³⁵ *Ibidem*, f. 190.
- ¹³⁶ *Ibidem*, f. 198.
- ¹³⁷ Generalul Paul (Pavel) Teodorescu nu este, cum s-a putut constata, ofițer de marină.
- ¹³⁸ Horia Măcellariu (1894-1989), contraamiral a fost condamnat la 2 noiembrie 1948 la muncă silnică pe viață. (Pentru activitatea lui Horia Măcellariu vezi Nicolae C. Petrescu, *Contraamiralul Horia Macellariu „Gloria – dulce și amară povară”*, Editura și Tipografia Europroduct, Pitești, 2005.
- ¹³⁹ Arhiva C.N.S.A.S., *loc. cit.*, f. 256.
- ¹⁴⁰ Arhiva C.N.S.A.S., dosar P-14933, f. 23, 26.
- ¹⁴¹ A.M.R., *loc. cit.*, f. 73 și urm.
- ¹⁴² Arhiva C.N.S.A.S., dosar P-14933, f. 50.
- ¹⁴³ *Ibidem*, f. 82.
- ¹⁴⁴ *Ibidem*, f. 83.
- ¹⁴⁵ *Ibidem*, f. 73 și urm.
- ¹⁴⁶ *Ibidem*, f. 184.
- ¹⁴⁷ *Ibidem*, dosar J-259348, f. 311.
- ¹⁴⁸ *Memorii*, p. 92.
- ¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 79.
- ¹⁵⁰ *Ibidem*.
- ¹⁵¹ *Ibidem*, f. 80.
- ¹⁵² A.M.R., *loc. cit.*, f. 73 și urm.
- ¹⁵³ *Ibidem*.
- ¹⁵⁴ *Ibidem*.
- ¹⁵⁵ *Memorii*, p. 80-82.
- ¹⁵⁶ A.M.R., *loc. cit.*, f. 4; *Diplomați militari*, p. 119.

**ARMY CORP GENERAL PAUL (PAVEL)
TEODORESCU, PH.D. – POLYVALENT
PERSONALITY OF ROMANIAN ARMY –
PROF. UNIV. VALENTIN CIORBEA, PH.D.,
REVEREND MOTHER EMANUELA OPREA**

Abstract: General Paul (Pavel) Teodorescu was and still is a great personality of Romanian military elite. He had an amazing destiny: professor of Superior War School, military diplomat, undersecretary at National Defense Ministry, minister of Air and Navy. His scientific activity was appreciated by the Romanian Academy. He was imprisoned by the Communists. He is buried at Dintr-un Lemn Monastery.

Keywords: Superior War School, Air and Navy Ministry, military doctrine, Dintr-un Lemn Monastery, Penitentiary Aiud

SCRISORI DE OSTAȘI DIN TOAMNA LUI 1916

Prof. univ. dr. Petre ȚURLEA¹

Scrisori de ostași era titlul unei rubrici permanente din ziarul „Neamul Românesc”, în perioada participării României la Primul Război Mondial. Unele veneau chiar din tranșee. Erau trimise lui Nicolae Iorga, cel care insufla tuturor credința în victoria ce va duce la Marea Unire. Unele epistole au fost publicate de mine în volumul V din seria „Scrisori către N. Iorga”, apărut la Editura Minerva în 1996. Cum volumul respectiv a avut o circulație extrem de restrânsă, foarte puțini îl cunosc. Dar multe din temele atinse acolo sunt majore pentru Istoria românilor. Între acestea, eroismul ostașului român și rolul avut de Nicolae Iorga în îmbărbătarea Armatei Române. De aceea, cred că o prezentare selectivă a acestora își găsește locul într-o revistă de Istorie Militară; mai ales în vremuri ca cele de azi, când ostașii români sunt puși să-și arate eroismul nu pentru apărarea granițelor Țării, ci în absurde războaie ca cel din Afganistan. Toate scrisorile ce vor fi prezentate se află în Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscrise, Corespondența Nicolae Iorga. Prezentarea se va face cronologic.

Chiar în momentul apariției sale, rubrica „Scrisori de ostași” a trezit un mare interes în Armata aflată în luptă. De aceea, ziarul „Neamul Românesc” era cerut în toate unitățile de pe front. Solicitându-l, un sublocotenent aducea motivația: ziarul avea „scrisul care ne-a învățat să dorim acest război”².

Aceeași cerere venea și de la prizonierii români din Armata austro-ungară, aflați în Rusia. De la Samara, Zlataust, Ufinska Gubernia, i se scria lui N. Iorga: „Subscrisul, în numele camarazilor mei români aflători aici, ca prizonieri austro-ungari, vin cu toată stima a vă ruga să ne trimiteți ziarul. [...] Vă rog nu treceți cu vederea această fierbinte dorință a noastră. Glorie lui Mihai Bravu și strălucescă etern peste Țară și să ni aducă și nouă pacea binemeritată”³.

Printre militarii care-i scriau lui Nicolae Iorga se afla și Gheorghe Rasoviceanu. În 1916 era maior; va ajunge colonel și comandant al Regimentului 9 Vânători, una dintre cele mai cunoscute unități de luptă românești în Primul Război Mondial; s-a evidențiat în luptele de la Mărășești, august 1917, unde a pierdut majoritatea soldaților și ofițerilor, dar a avut un rol major în obținerea victoriei. Regimentul

respectiv a asigurat stabilitatea situației la Iași în aprilie și decembrie 1917 și la București în decembrie 1918. Prima scrisoare a lui Rasoviceanu către Nicolae Iorga era publicată în „Neamul Românesc” din 30 septembrie 1916; anunța că „Primul și al șaptelea atac au fost cumplite ...”. La o lună, maiorul scria: „După cum vedeți, a doua scrisoare v-o trimit din spital. Sunt însă pe punctul să mă întorc pe front. Regretul că n-am putut cuceri de la început decât 4 tunuri, mi l-a șters batalionul meu cu care, după 11 zile de luptă, am cucerit alte 7 tunuri și 1 000 de prizonieri. Cât voi mai trăi, fiți sigur că îmi voi face datoria”.

Alexandru M. Zagoritz era arhitect ploieștean, născut în 1881, elev al lui Ion Mincu, cu multe lucrări în Ploiești și București, dar și cu studii de specialitate în „Buletinul Comisiunii Monumentelor

Istorice” și „Convorbiri Literare”; era un apropiat al lui Nicolae Iorga. 18 octombrie 1916 era datată scrisoarea trimisă istoricului din Spitalul Școlii de Poduri și Șosele din București: „Domnule Iorga, rănit la amândouă mâinile, mă aflu de trei zile aici, în căutarea d-lui dr. Ghiulamila, care s-a sfătuit cu dl. dr. Marinescu în privința nervilor mâinii drepte și a cerut sfatul d-lui dr. Gerota în privința fracturii de la stânga. Vă scrie pentru mine cercetașul Matincu M. Ioan. Vă mulțumesc pentru rândurile din «Neamul Românesc». Vă mulțumesc și în numele căpitanului, dispărutului nostru, care sperăm, după unele știri date de soldații lui, că se află în viață. Nu știu dacă bucata de tencuială pe care am pus-o astă-vară la arcul cerdacului din Văleni se mai ține sau a căzut [...] Dumnezeu să vă dea d-le Iorga, mulțumirea egală cu sufletul dumneavoastră, pentru toate mângâierile și binele ce-l faceți”.

Locotenentul Zagoritz fusese rănit pe 21 septembrie 1916, în timpul asaltului pozițiilor bulgare de la Amzacea; moare în spital, la 31 octombrie 1916. A fost înmormântat la Ploiești, Cimitirul Vișoara, unde i s-a ridicat un bust din bronz, operă a sculptorului Fr. Stork. Nicolae Iorga îi va scrie un articol de comemorare în „Neamul Românesc” din 2 noiembrie 1916, după ce-l vizitase la spital cu o săptămână înainte de moarte (așadar, după ce primise scrisoarea). Și-i va închina un medalion în „Oameni care au fost” (vol. II, Editura Pentru Literatură, București, 1967, p. 43-44): „Toată înțelegătoarea îngrijire a doctorului cu inima de aur care

„În vremurile grele ce străbatem, forța morală și credința în triumful nostru final sunt elemente sufletești principale, care ne îndeamnă și ne îmbărbătează spre a duce până la capăt marea luptă pentru cauza și scopul suprem ce urmărim. Pentru viitoarele generații de ofițeri, mai mult ca totdeauna, se cere astăzi ca aceste puteri sufletești să fie susținute și sporite. Nimeni altul mai mult ca dumneavoastră, domnule profesor, nu ar avea chemarea de a conduce o asemenea operă de înălțare morală”

Vintilă Brătianu, ministru de Război

e dl. Gerota nu l-a putut scăpa. [...] Numai când tot ce e scris de el se va tipări [...], numai atunci se va vedea ce a pierdut cunoștința acelor urme de trecut pe care le bate azi, nemilos, tunul dușmanului, în Alexandru Zagoritz”.

Tot din spital, unde se afla în urma rănilor primite, scria istoricului și sublocotenentului –învățător Virgil M. Gabrielescu, la 20 octombrie 1916: „Nespusă bucurie am simțit când un drăgălaș de cercetaș mi-a adus la spitalul unde sunt internat, în urma rănii de pe front, un număr din «Neamul Românesc» [...] De mult nu mai avusesem putința a citi înțeleptele rânduri ale acestei prețioase foi. Astfel cum apare ea în clipa de față este cea mai bună îndrumare a opiniei publice, care – în vremile acestea grele – are mai mult nevoie de lumină și de o călăuză cinstită și vrednică. Iubirea de Neam de care sunteți însuflețit și uriașa dumneavoastră putere de muncă i-a dat această îndrumare. Acum ea nu are altă îndatorire decât să vă urmeze pe calea cea adevărată care duce la mântuire”.

Cele mai multe scrisori veneau direct din tranșee. Sergentul Al. Lapedatu trimite două poezii despre luptele din 1916. Un locotenent Const. I. Filipescu, trimitea și el câteva versuri „în amintirea unuia care s-a jertfit cu întreg regimentul său pentru mult visatul nostru ideal național” (21 decembrie 1916).

La 5 decembrie 1916, tot versuri trimitea și sublocotenentul Bularda: „Succesele Armatei noastre din jumătatea întâia a lui octombrie – momente înălțătoare pentru orice român – m-au determinat a așterne pe hârtie ceea ce sufletul meu tânăr simțea atunci”.

Soldatul cu termen redus, student în Drept și Litere, George Fotino – viitorul istoric – trimitea versurile soldatului rănit Petre Cioană din Regimentul 31 Calafat, „în care e manifestarea unui suflet așa de curat”.

Alte scrisori – cele mai multe rămase în arhiva Iorga, nepublicate – conțin aprecieri asupra luptelor și încrederea în victorie. La 5 octombrie, căpitanul T. Voinescu scria: „Voioși, sănătoși și cu încredere deplină în izbânda dreptului nostru, n-avem decât un singur strigăt: Ura! Și trimitem salutul nostru cald profesorului, **învățătorului**, care mai mult ca oricine a luptat cu cuvântul, cu scrisul și cu făpta pentru izbăvirea Neamului Românesc și pentru care noi luptăm azi, cu tunul”.

Maiorul Rasoviceanu revenea cu o nouă scrisoare: „Acum că scriu, când obuzele se sparg în jurul meu. Vă scriu ca să vă arăt că mi-am ținut cuvântul: am pornit al șaptelea atac. A fost cumplit. Mi-am făcut datoria, dar toată. În al șaptelea atac am fost comandant al avangardei și am răsturnat o brigadă și o

baterie inamică numai cu batalionul meu; numai o întâmplare nefericită a făcut să nu mi se predea toți, dar absolut toți ... Timpul, însă, nu e trecut”.

Sublocotenentul Pavlov, din Regimentul 52, trimite opt cărți poștale în care apreciază vitejia ostașului român: „Câmpul de luptă ne dă frumoase clipe de trăit; păcat că doar condeiul de piatră al celui ce vă scrie nu știe așterne frumusețea lor – viața socială a acestui câmp e greu de schițat. Sunt caractere care te silesc la tot pasul să te oprești o clipă [...]”.

În numărul din 9 octombrie 1916 al „Neamului Românesc” apare scrisoarea a trei ofițeri ardeleni: „Cu conștiința luminată de încrederea pe care dumneavoastră profesorii ați insuflat-o în inimile noastre, plecăm mândri și dornici de luptă cu folos pentru mărirea scumpei noastre Patrii. Plecând, gândul nostru se îndreaptă la dumneavoastră mulțumit și bucurat, căci, dacă plecăm cu atâta încredere în lupta noastră sfântă, aceasta se datorește și muncii dumneavoastră care a transformat sufletele noastre”.

În octombrie 1916, sublocotenentul I.M. îi propunea lui Nicolae Iorga publicarea unei cărți pentru ostași, carte „cu caracter patriotic”⁴. Probabil în urma acestei scrisori, a doua zi istoricul va publica articolul „Literatura de război”.

Locotenentul C. Stănescu, docent universitar, scria la 1 noiembrie: apreciez articolul lui N. Iorga „Fiecare la locul său” din 6 octombrie, cu îndemn: „Răgaz, odihnă, plăcere, lux – afară cu ele. Generația de azi nu trebuie să dea numai ce era datoare pentru dânsa, ci și tot ce e datoare pentru toți urmașii ei, căci de felul cum se va purta ea atârnă soarta tuturor acelor miliarde care vor veni. Fiecare la locul său îndărătnic, furios legat de dânsul! La lucru până la stoarcere, până la moarte! Și nu numai soldatul. **Soldat e oricine-și face datoria, erou oricine și-o întrece și oricine și-o părăsește, bărbat, femeie, tânăr, bătrân, e un dezertor, un mizerabil dezertor care merită palmuit și scuipat în față când uniformă nu-i asigură relativa onoare de a fi împușcat!**”.

Locotenentul Henri Stahl, stenograf al Camerei Deputaților și al unora din conferințele lui Nicolae Iorga, fusese rănit în septembrie. În „Neamul Românesc” din 23 septembrie 1916, la rubrica *Vitejii noștri*, istoricul scria: „La Sanatoriul Gerota, rănit la oasele piciorului, a fost așezat prietenul nostru Henri Stahl. Toți cei care cetesc literatura bună cunosc pe Stahl scriitorul, pe înduioșătorul humanist care ni-a înfățișat nu numai Bucureștii vechi **cari se duc**, dar și atâtea laturi interesante și nouă din viața militară, din viața populară.

Regele Carol al II-lea și profesorul Nicolae Iorga

Nicolae Iorga în Campania din Bulgaria

Pușini cunosc, însă, pe eroul care se ascunde. Referirea era la volumul lui Stahl, **Bucureștii ce se duc**, Vălenii de Munte, Tipografia „Neamul Românesc”, 1910. Pe 16 noiembrie 1916, din Ploiești, Stahl scria lui Iorga: „Sunt în Centrul de Instrucție Ploiești pe 30 zile, cât a judecat doftorul de aci că mai am nevoie până să mă pot întoarce pe front. [...] Când ești în luptă uiți de ai tăi, soldații îți sunt familia [...]”.

În aceeași lună, scria și Ion Sân-Giorgiu, un viitor cunoscut ziarist, care anunța moartea, pe frontul din Dobrogea, a fratelui său.

Locotenentul G. Năsturaș (poet minor sub pseudonimul Volbură Poiană) își lauda subordonații: „Soldații mei luptă ca vitejii lui Ștefan și ai lui Mihai”⁵.

Interesantă scrisoarea trimisă de generalul I. Crăiniceanu, la 11 decembrie 1916. Fost ministru de Război, numit în septembrie 1916 la comanda Corpului 2 Armată din Transilvania; acuzat că nu a colaborat bine cu generalul Popovici, comandant al Corpului 1 Armată; scos de la comandă, în octombrie 1916 și numit inspector general al Armatei. Iorga criticase, într-o discuție cu Ion I.C. Brătianu, numirea lui I. Crăiniceanu la conducerea unei mari unități din Transilvania, deoarece „bătrânul general” era „deprins cu alte vremuri”⁶. Generalul încerca să-și spele numele: „Ca dovadă a conducerii Armatei a 2-a din Transilvania, contra unor informațiuni rele, de natură omenească, reproduc sentința

supremă a M.S. Regelui. «[...] General Crăiniceanu îți exprim regretele mele pentru ceea ce am făcut, că te-am mutat și regret că nu mai pot îndrepta ceea ce am făcut». Cu această înaltă judecată și cu actele și documentele ce voi publica, eu țin fruntea sus și dovedesc că, cu 3 divizii reduse am bătut pe inamic de 3 ori (Făgăraș, Porumbaci și Baranyhus) și că, în urmă, atacat de 3 părți, am scăpat Armata de la distrugere sau capitulare sigură și ea a putut continua astfel rezistența în munți după primirea ajutoarelor, sub comanda vrednicului general Averescu, cu care, în fața inamicului, am reînnoit înfrățirea de mai înainte, spre a lupta împreună pentru mântuirea Țării. Retragerea finală din Transilvania era fatală, precum a fost și aceea a Armatei întregi, în câteva zile, din Oltenia până în Moldova. Istoria imparțială o va dovedi”.

În dese rânduri, Conducerea Țării i-a cerut ajutor lui Nicolae Iorga pentru îmbărbătarea militarilor. Vintilă Brătianu, ministrul de Război, îi scria pe la 18 decembrie 1916: „În vremurile grele ce străbatem, forța morală și credința în triumful nostru final sunt elemente sufletești principale, care ne îndeamnă și ne îmbărbătează spre a duce până la capăt marea luptă pentru cauza și scopul suprem ce urmărim. Pentru viitoarele generații de ofițeri, mai mult ca totdeauna, se cere astăzi ca aceste puteri sufletești să fie susținute și sporite. Nimeni altul mai mult ca dumneavoastră, domnule profesor, nu ar avea chemarea de a conduce o asemenea operă de înălțare morală.

De aceea, vă rugăm a vă face propovăduitorul acestor speranțe și credințe și a ține tinerilor elevi ai școlilor militare din Iași, Bârlad, Botoșani și Doroboi un ciclu de conferințe patriotice, adaptate împrejurărilor actuale”. Scrisoarea va fi publicată în „Neamul Românesc” din 23 decembrie 1916, împreună cu o notă a Redacției: „Domnul N. Iorga, primind propunerea domnului ministru de Război, va începe seria conferințelor chiar astăzi, joi, 22 decembrie, vorbind în sala Teatrului Național la ora 3 și jumătate post meridian, elevilor școlilor militare din Iași”.

Un imens ecou a avut, în întreaga societate românească, discursul ținut de Nicolae Iorga în Parlament la 14 decembrie 1916, în momentul când credința în victorie aproape dispăruse. Folosind exemple din Istoria Românilor, îndemna la rezistența până la capăt; în final, împrumutând o expresie a lui Petru Rareș, își arăta convingerea că „Voi fi iarăși ce am fost și încă mai mult decât atât”.

La inițiativa primului ministru Ion I.C. Brătianu, discursul a fost afișat la toate primăriile și răspândit pe front; foarte mișcat s-a arătat și Regele Ferdinand, iar Take Ionescu considera discursul ca pe un „imn național”. În situația dezastruoasă de la sfârșitul lui 1916, conducerea Statului român avea ca posibilitate și o eventuală retragere a Armatei peste Prut; cum ecoul îndemnelui lui Nicolae Iorga de a nu fi părăsită Țara cu niciun preț putea fi atât de mare încât să producă nesupunere, I.G. Duca îi cerea istoricului să-și modifice discursul pentru forma ce urma a fi tipărită: „Iubite d-le Iorga, Vintilă Brătianu a plecat la Marele Cartier General și mă roagă să-ți atrag atenția asupra următorului fapt: o mulțime de ofițeri îngrijii de mentalitatea ce domină în unele trupe de a nu trece Prutul se tem ca fraza d-tale «Mai bine să ne mănânce câinii decât să plecăm de pe acest pământ», să nu apară acestor oameni simpli ca un fel de invitațiune de a executa gândurile lor nefaste. Îți mărturisesc că, gândindu-mă, m-a apucat și pe mine un fel de grijă. Dacă o împărtășești și d-ta, vezi ce formă ai putea da acestui pasagiu în ediția destină Armatei. Iartă-mi că îmi permit să mă amestec într-o chestie care te privește, dar mă cunoști destul ca să scriu. Și numai o patriotică preocupare mi-a dat această îndrăzneală”.

Scrisoarea este expresia convingerii celor aflați atunci în fruntea României că, prin cuvântul și scrisul său, Nicolae Iorga putea determina viitorul Țării. Istoricul consemnează și el cererea celor de la Guvern: „Dar încă de a doua zi mi s-au cerut unele modificări, mai ales în ce privește citarea adâncilor și duioaselor cuvinte ale lui Gheorghe Ștefan, domnul moldovean îndemnat să-și părăsească Țara: «Mai bine să ne mănânce câinii pământului acestuia». Însuși ministrul de Război, pe care nu-l văzusem de mult m-a rugat să aprob această expresiune. Am înțeles de ce era vorba: oamenii se pregăteau de trecerea în Rusia”⁷.

Iorga nu va ciunti textul, care a fost trimis întreg pe front, unde ecoul a fost copleșitor; iată-l prezentat pe Pamfil Șeicaru: „Am cu camarazii mei pe front [...] numărul

din «Monitorul Oficial», în care se publicase discursul lui Iorga. Încerc și azi, scriind aceste evocări, emoția de atunci și mi-amintesc de finalul în care evoca pe Petru Rareș. [...] Acolo, într-un colton al tranșeei, un camarad citea, cu glas înecat de plâns, îndemnul pe care ni-l trimitea N. Iorga, de a nu ne lăsa cotropiți de îndoială, de a crede cu tărie în biruința finală a dreptății Nației noastre”⁸.

Cel mai elocvent elogiu al acestui discurs l-a făcut unul dintre marii adversari ai lui Nicolae Iorga, ministrul liberal I.G. Duca, viitor președinte al P.N.L.: „Iorga a fost mai presus de orice laudă. El a rostit atunci în Teatrul de la Iași, incontestabil, cel mai elocvent discurs din viața lui. Pot spune, mai mult, unul din cele mai mari discursuri ce s-a rostit vreodată de pe tribuna română. [...] Iorga a știut să exprime ceea ce era în conștiința fiecăruia, să aprindă flacăra care lăncezea în toate sufletele, să redeștepte prin evocarea gloriei trecutului speranțelor naționale. [...] Când s-a așezat jos a fost un adevărat delir. Aproape toată lumea plângea. În acele clipe Iorga a reușit să intrupeză gândul și simțirea unui adevărat Neam crunt lovit de soartă”⁹.

Toamna anului 1916 l-a impus pe Nicolae Iorga ca pe un adevărat Apostol al Neamului Românesc. Mai ales pentru ostași, el a fost atunci cel care a reușit să mențină încrederea în victorie, să-i facă să lupte până la capăt pentru unitatea statală. Armata l-a adoptat ca pe îndrumătorul său moral și i-a ascultat cuvântul. De aceea, Nicolae Iorga poate fi socotit unul din ctitorii României Mari. Ce a făcut el este și un îndemn pentru istoricii români de azi: să susțină efortul pentru apărarea Țării, fiind, oricând este nevoie, în tranșeele Armatei.

¹ Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”.

² Nr. din 30 septembrie 1916

³ Ibidem.

⁴ „Neamul Românesc” din 30 octombrie 1916.

⁵ „Neamul Românesc” din 4 noiembrie 1916.

⁶ N. Iorga, „O viață de om. Așa cum a fost”, București, 1934, vol. II, p. 231.

⁷ O viață de om ..., op. cit., et. cit., vol. II, p. 254.

⁸ Vezi și Petre Țurlea „N. Iorga în viața politică a României”, Editura Enciclopedică, București, 1991, p. 106-107.

⁹ În *Memorii*, 3, ediția 1994, p. 129-130.

SOLDIERS' LETTERS FROM AUTUMN OF 1916 – PROF. UNIV. PETRE ȚURLEA, PH.D.

Abstract: The newspaper “Neamul Românesc” had during the First World War the heading “Soldiers’ letters”. Servicemen of all ranks wrote to Professor Nicolae Iorga in order that their feelings would be known and appreciated.

Keywords: Nicolae Iorga, “Neamul Românesc”, letters, First World War, front

FIGURA GENERALULUI CONSTANTIN PREZAN ÎN MEMORIILE LUI I. G. DUCA

Dr. Alin SPĂNU*

I. G. Duca¹ a fost un om politic de mare valoare, nu numai pentru Partidul Național Liberal (P.N.L.) ci și pentru România, care a crescut sub aripa ocrotitoare a lui Ion I. C. Brătianu, artizanul României Mari și poate cel mai talentat om de stat național al secolului XX. Dincolo de evoluțiile și judecățile politice, Duca a fost dublat de un talent literar de excepție, pe care și l-a exersat în timpul studiilor de la Paris prin conferințe în mediile studențești și articole de politică externă trimise și publicate în ziarele românești. Tocmai de aceea, memoriile sale sunt un prețios izvor de documentare, nu atât pentru stabilirea unor cronologii sau evoluții din timpul Primului Război Mondial ci, mai ales, prin prisma tensiunilor, presiunilor și contextului în care au fost luate unele decizii politice. Stilul său evidențiază o înclinare către dramatic, fiecare scenă este prezentată de la modul în care lumânările reflectă chipurile celor prezenți, gustul ceaiului, scârțâitul mobilelor, frigul pătrunzător etc., toate acestea influențând personajele prezente. La rândul ei, fiecare persoană este analizată, disecată, lăudată sau criticată, însă nimic nu trădează apartenența politică ci, mai degrabă, viziunea fiecăruia asupra viitorului țării. Din ianuarie 1914 memorialistul a deținut portofoliul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii, fiind astfel în situația de a se afla în mijlocul evenimentelor dar, în egală măsură, și în anturajul factorului decizional principal, premierul Ion I.C. Brătianu.

În acest context era imposibil să lipsească generalul Constantin Prezan, o personalitate de prim rang a Războiului de Întregire (1916-1919). Prima caracterizare a generalului apare imediat după numirea sa în fruntea Marelui Cartier General (M.C.G.) când, în câteva zile, a schimbat mentalitatea existentă în structura de comandă a Armatei,

demoralizată atât de înfrângerea de la Turtucaia, dar și de lipsa unor măsuri contra celor vinovați: „În câteva zile a înlăturat toți ofițerii care nu se arătaseră la înălțimea sarcinii lor, dând câteva pedepse exemplare. A fost destul pentru ca spiritul întregii oștiri să se schimbe, să înceapă o viață nouă și să se întocmească un moral care, în mijlocul tuturor restriștilor, s-a menținut admirabil până în ultima zi”².

Până atunci, referirile la comandantul Armatei 4 (de Nord) române au fost simple, fiind înregistrate doar punctele sale de vedere. După bătălia de la Turtucaia, la 15 septembrie 1916, în Consiliul de Război, generalul a susținut un punct de vedere opus M.C.G.: „menținerea planului inițial, sporirea forțelor Armatei de Nord, spre a învâlu pe inamic și a-l obliga să se retragă după Mureș. Odată ajunși pe linia Mureșului, frontul fiind considerabil scurtat, dânsul era de părere să ne fortificăm și să așteptăm iarna. Iar în Dobrogea, defensivă”³. Deși obligat să se replieze din Transilvania, Duca a constatat calitățile și în această acțiune, descoperind atât merite militare, cât și de caracter. Astfel, generalul „a știut să execute și această retragere spre vechea graniță liniștit și metodic, hărțuind mereu pe inamic, fără pierderi inutile și în cea mai perfectă ordine. Hotărât, cu cât trecea vremea, cu atât Prezan se impunea mai mult. De la începutul războiului era singurul care nu făcuse nicio greșală, care înregistrase numai succese și, mai ales, singurul care își avea cu adevărat trupele în mână. (...) Pe de altă parte, modestia sa contrasta simpatic cu zgomotoasa reclamă din jurul lui Averescu”⁴.

Retragerea din București, în urma pierderii bătăliei de pe Neajlov-Argheș, a demoralizat cercurile politice. Duca a notat că Prezan îl considera vinovat pe generalul Alexandru Socec⁵, care „nu executase ordinele și își părăsise postul”⁶.

Medalia „Mareșal Constantin Prezan” (avers-revers)

În pofida situației dificile, liderul militar a apărut în ochii memorialistului „foarte liniștit, părea că-și stăpânește trupele învinse și că le îndrepta destul de bine spre sudul Moldovei”⁷. Numirea în fruntea M.C.G. a fost o propunere a primului ministru Ion I.C. Brătianu, care a apreciat tocmai felul în care a coordonat retragerea – „în perfectă ordine”⁸.

La cererea Rusiei țariste ca M.C.G. să fie desființat, iar trupele române să fie contopite cu cele imperiale sub o comandă unică, România a răspuns elegant: regele Ferdinand va comanda armatele ruso-române cu ajutorul a două structuri de stat-major. Pentru transpunerea în practică, șeful M.C.G. avea nevoie de calități diplomatice. „Din fericire le-a avut – notează ministrul Cultelor și Instrucțiunii. Prin firea sa blajină, prin temperamentul său conciliant, prin lealitatea sa, a reușit să impuie comandamentului rusesc respectul cuvenit și să evite ciocniri inutile și violente”⁹.

La începutul anului 1918, pentru încheierea armistițiului cu Puterile Centrale, Brătianu avea nevoie de sprijin, atât politic cât și militar. Primul care trebuia convins a fost șeful M.C.G., apreciat drept „o minte echilibrată, un temperament moderat”¹⁰, care a fost câștigat „repede și pe deplin”¹¹ de justetea actului politic. Un alt eveniment a scos la iveală tactul și diplomația generalului Prezan. În timpul pertractărilor nesfârșite dintre miniștri privind măsurile de luat contra trupelor ruse bolșevizate care amenințau să atace Iașiul, acesta are o intervenție decisivă: „Domnilor miniștri, vă atrag atenția că a trecut de ora 3. Încă o dată, nu îmi aparține să iau o hotărâre, sunt aici pentru a executa hotărârile dumneavoastră, oricare vor fi ele. Am însă datoria să vă atrag atenția că dacă vreți să dezarmați pe bolșevicii de la Socola și să scap Iașiul de un eventual bombardament și atac, am nevoie de o pregătire de două ore. Vă rog, deci, să binevoiți a lua o hotărâre cât mai curând, fiindcă reușita operației cere ca să înceapă înainte de a se lumina de zi. Deci, la ora 4, 4^{1/2} cel mai târziu, dacă vreți să dezarmați cu succes pe revoluționarii de la Socola, trebuie să știu ce hotărâre ați luat”¹². Memorialistul se interpune în acest tablou și afirmă că șeful M.C.G. l-a chemat în particular pentru a-i reafirma cele spuse anterior, încheind cu formularea: „Ne apropiem de răsăritul Soarelui, dacă mai întârziați nu mai răspund de dezarmarea de la Socola. Vă cer un răspuns, oricare ar fi el, dar un răspuns”¹³.

La 19 februarie 1918 s-a desfășurat al treilea Consiliu de Coroană, în care s-au discutat punctele de vedere pro/contra ale unei păci separate cu Puterile Centrale. La finalul discuțiilor șeful Armatei a luat cuvântul și a precizat că organismul militar „are și voința și putința de a lupta”¹⁴. A menționat, de asemenea, că înainte de încheierea armistițiului trupele au tras salve de artilerie o noapte întregă la Târgu Ocna, ceea ce denotă „simțămintele ei”¹⁵. Ca un militar disciplinat, Prezan s-a supus deciziilor politice indiferent care au fost părerile sale rezultate ca român sau din analizele primite de la serviciile de informații ca șef al Armatei. Totuși, nu a ezitat să-și exprime poziția și să influențeze, într-o măsură mai mare sau mai mică, deciziile oamenilor politici.

Cu regretul că mareșalul Constantin Prezan nu și-a scris memoriile, în prezent trebuie să îi creionăm personalitatea după contemporanii care l-au cunoscut și au lăsat posterității portretul acestuia. Unul dintre aceștia a fost I.G. Duca, al cărui tragic sfârșit, asasinat pe peronul gării Sinaia, l-a împiedicat să-și redacteze în continuare memoriile și, cine știe, să ofere alte informații valoroase despre mareșalul Constantin Prezan.

^{*}Centrul de Studii Euroatlantice.

¹ Ion G. Duca (n. 20 decembrie 1879, București – m. 29 decembrie 1933, Sinaia) a fost fiul inginerului Gheorghe Duca, director general al C.F.R. A absolvit Facultatea de Drept și a obținut doctoratul la Paris (1902). Din 1907 a intrat în politică, fiind ales deputat de Covurlui, apoi a deținut funcții ministeriale: Ministerul Cultelor și Instrucțiunii (ianuarie 1914-decembrie 1918), Ministerul Agriculturii și Domeniilor (decembrie 1918-septembrie 1919), Ministerul Afacerilor Străine (1922-1926) și Ministerul de Interne (iunie 1927-noiembrie 1928). A fost ales președintele P.N.L. (decembrie 1930) și a fost numit premier (noiembrie 1933), însă după numai o lună a fost asasinat de legionari pe peronul gării Sinaia.

² I. G. Duca, *Memorii*, vol. III *Războiul*, partea I (1916-1917), ediție și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 36.

³ *Ibidem*, p. 41.

⁴ *Ibidem*, p. 46-47.

⁵ Generalul Alexandru Socec (n. 17 august 1859, București-d. 31 mai 1928, București) a comandat Divizia 2/5 Infanterie în toamna anului 1916. A fost acuzat că și-a părăsit nejustificat postul de comandă, fiind trimis în judecată și degradat. Mai multe despre acest caz, în: Petre Otu, Marian Ștefan, *Biografii uitate. Cazul generalului Socec*, în revista *Magazin Istoric* nr. 8/1998, p. 35-39.

⁶ I. G. Duca, *Memorii*, vol. III, *op. cit.*, p. 100.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 132.

⁹ *Ibidem*, p. 133.

¹⁰ I.G. Duca, *Memorii*, vol. IV *Războiul*, partea a II-a (1917-1919), ediție și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 16.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 49.

¹³ *Ibidem*, p. 50.

¹⁴ *Ibidem*, p. 253.

¹⁵ *Ibidem*.

GENERAL CONSTANTIN PREZAN IN I.G. DUCA'S MEMOIRS – ALIN SPĂNU, PH.D.

Abstract: I.G. Duca, mark leader of Liberal National Party, had an extraordinary literary talent. One of his characters was General Constantin Prezan, whose military career was analyzed during First World War.

Keywords: First World War, North Army, enemy, front, offensive, defensive

CONSIDERAȚII PRIVIND EFECTUAREA CHELTUIELILOR PENTRU EXECUTAREA OBLIGAȚIILOR STATULUI ROMÂN, DECURGÂND DIN CONVENȚIA DE ARMISTIȚIU ÎNCHELATĂ CU NAȚIUNILE UNITE

Teodora GIURGIU¹

Stabilirea normelor și a procedurii de angajare, lichidare, ordonanțare și plata tuturor cheltuielilor necesare pentru executarea obligațiilor statului român, decurgând din Convenția de Armistițiu încheiată cu Națiunile Unite a fost reglementată prin Legea nr. 502 din 11 octombrie 1944².

Dispozițiile Legilor contabilității publice, Înaltei Curți de Conturi, Fondului Apărării Naționale și a oricăror legi generale sau speciale referitoare la angajarea, lichidarea, ordonanțarea și plata serviciilor, lucrărilor, furniturilor, cumpărăturilor sau altor cheltuieli de orice natură, precum și a sumelor de bani, nu se aplicau operațiunilor de angajare, lichidare, ordonanțare și plată făcută în scopul executării obligațiilor decurgând pentru statul român din Convenția de Armistițiu, încheiată cu Națiunile Unite, la 12 septembrie 1944.

Comisia pentru Aplicarea Armistițiului stabilea serviciile, lucrările, cantitățile și natura furniturilor și a cumpărăturilor, precum și cuantumul sumelor pe care, în baza Convenției de Armistițiu, România era obligată să le presteze și să le pună la dispoziția Înalțului Comandament Aliat Sovietic³.

Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării, pe baza celor hotărâte de Comisia pentru Aplicarea Armistițiului privitor la furnituri, servicii, lucrări și cumpărături dispunea ca direcțiile de resort din Ministerul de Război, celelalte departamente, regiile autonome, comandamente teritoriale, instituții publice, Institutul Național al Cooperăției sau

Regele Mihai și dr. Petru Groza

oricare alt mandatar al statului, să le execute direct sau prin întreprinderile particulare, fiind obligat a urmări și aducerea la îndeplinire a dispozițiilor pe care le-a emis⁴.

Departamentele respective, regiile autonome sau instituțiile publice erau obligate să ia toate măsurile ca serviciile care intrau în atribuțiile lor și pe care Comisia pentru Aplicarea Armistițiului le hotărâse, să fie executate.

Ministerul Finanțelor, pe baza hotărârii Comisiei pentru Aplicarea Armistițiului, care stabilea cuantumul numerar ce trebuia pus la dispoziția Înalțului Comandament Aliat, avea ca sarcină plata imediată a acestor sume⁵.

Prețul furniturilor, cumpărăturilor și lucrărilor, precum și prețul serviciilor care urmau a fi prestate de particulari, erau stabilite în mod definitiv de Comisariatul General al Prețurilor și de comisiile de prețuri județene⁶.

Prețurile serviciilor prestate de regiile autonome, administrațiile comerciale și toate celelalte instituții publice, precum și societățile comerciale al căror capital aparținea în majoritate statului sau erau subvenționate de acesta, se stabileau de întreprindere și erau supuse aprobării autorității publice de care depindeau.

Comisariatul General al Prețurilor și comisiile județene de prețuri erau obligate să stabilească prețul definitiv în prima jumătate a termenului fixat pentru executarea comenzii, iar pentru servicii, prețurile trebuiau fixate în 8 zile libere de la data începerii prestării serviciului⁷.

Pentru cumpărăturile care se efectuau de la comercianți, se plăteau prețurile stabilite conform Legii nr. 282 din 1943.

Toate întreprinderile publice și particulare de orice natură și orice categorie erau obligate să accepte și să execute în condițiile prezentate mai sus, comenzile care li se dădeau, precum și să presteze serviciile care li se solicitau pentru executarea obligațiilor decurgând pentru statul român din Convenția de Armistițiu.

În cazul în care cei cărora le erau repartizate comenzile sau li se ceruseră prestarea de serviciu, nu erau în măsură să le execute în termenele stabilite, erau obligați ca în termen de 48 de ore de la primirea ordinului de comandă sau de prestare a serviciului să comunice amănunțit și în scris, prin mijloacele cele mai rapide, autorității de la care primiseră ordinul, motivele pentru care nu puteau executa în total sau în parte dispozițiile care le erau date⁸.

Regele Mihai și dr. Petru Groza alături de oficiali români și sovietici

Dacă refuzul de executare nu era găsit justificat de către Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării, furnizorul trebuia să execute comanda în condițiile fixate și în termenele prescrise, decizia instituției menționate fiind obligatorie.

În contul comenzilor care se dădeau în baza Legii nr. 502 din 1944, întreprinderile erau în drept a pretinde unul sau mai multe avansuri până la 50% din valoarea comenzii⁹.

La calcularea acestor avansuri, până la stabilirea prețurilor conform procedurii menționate, se luau de bază prețurile existente la data cererii avansului stabilit de organele competente, iar în lipsa acestora prețul curent.

Pe lângă Ministerul de Finanțe se înființa un serviciu financiar special care avea rolul de a asigura acoperirea tuturor cheltuielilor rezultând pentru România din aplicarea Convenției de Armistițiu¹⁰.

Pentru plata și contabilizarea tuturor cheltuielilor rezultând din executarea prevederilor Convenției de Armistițiu, se deschidea pentru Ministerul de Război un credit special nelimitat, a cărui acoperire se realiza din resursele speciale pe care Ministerul de Finanțe le aloca în acest scop¹¹.

Fondurile necesare erau puse la dispoziția Direcției Contabilității din cadrul Ministerului de Război, într-un cont special la Banca Națională a României.

Din acest cont, se efectuau plăți potrivit dispozițiilor date de direcțiile de resort din Ministerul de Război și se alimentau Comandamentele Teritoriale pentru plățile care trebuiau făcute direct de acestea.

Furniturile și cumpărăturile făcute prin mandatarii statului sau prin alte întreprinderi, cu excepția I.N.C.O.P.-ului, se puteau plăti direct de Ministerul de Finanțe, la cererea Comandamentelor Teritoriale care efectuau și lichidarea cheltuielilor¹².

Serviciile prestate de departamente, regii autonome sau instituții publice, se plăteau sub formă de acont, de către Ministerul de Finanțe, pe bază de deconturi care erau verificate de către Direcția Contabilității din cadrul Ministerului de Război, care făcea și lichidarea lor.

Lichidarea și ordonanțarea tuturor cheltuielilor se realiza pe baza ordinului de comandă, a decontului, a facturii sau oricărui alt act întocmit de furnizor sau de cel care presta serviciul, a adeverinței de primirea mărfii sau de efectuare a serviciului, eliberate de organul îndreptățit al Înalțului Comandament Aliat și a unei dovezi că s-a aplicat prețul oficial.

O delegație specială a Înaltei Curți de Conturi compusă dintr-un președinte și doi membri funcționa în permanență, pe lângă Direcția Contabilității a Ministerului de Război¹³.

Această comisie trebuia să verifice și să se pronunțe în termen de 30 de zile de la prezentarea lor asupra legalității actelor justificative, a tuturor cheltuielilor făcute pentru executarea obligațiilor decurgând din Convenția de Armistițiu și să dea descărcările legale.

Contravenienții care nu respectau prevederile Legii nr. 502 din 1944, erau pedepsiți conform Legii nr. 282 din 1943 pentru activarea producției, reprimarea speculei ilicite și a sabotajului economic, cu modificările ulterioare¹⁴. Acțiunea publică se deschidea direct la cererea Subsecretariatului de Stat al Aprovizionării.

Avansurile primite conform art. 5 din Legea nr. 502 din 1944, erau folosite numai în scopul executării comenzii.

Directorii întreprinderilor și proprietarii¹⁵ erau direct răspunzători de folosirea avansurilor.

Oricând, până la completa efectuare a comenzii, statul putea verifica modul de folosire a avansului de către întreprindere.

În caz de reziliere a comenzii din cauză de neexecutare totală sau parțială, sau orice alte cauze, întreprinderea era obligată a restitui imediat sumele care nu se puteau justifica ca fiind cheltuite în vederea executării comenzii.

Materialele cumpărate în vederea executării comenzii, precum și produsul în stadiul de fabricație în care se găsea în momentul rezilierii comenzii, trebuia ținut la dispoziția statului. Contravaloarea lor se imputa asupra avansului.

Nejustificarea întrebuintării sumelor primite ca avans sau nerestituirea imediată a sumelor datorate din avans, constituia un abuz de încredere, comis de către persoanele răspunzătoare de folosirea lor.

Acțiunea publică se deschidea direct la cererea Ministerului de Război sau a Ministerului de Finanțe.

Despăgubirea statului pentru recuperarea sumelor care îi erau datorate, se făcea atât asupra patrimoniului celor vinovați, cât și a întregului patrimoniu al întreprinderii, iar realizarea debitului se făcea conform normelor codului de procedură fiscală, titlul statului constând în ordinul de debitare.

Livrările din depozitele armatei sau altor instituții publice făcute până la data apariției Legii nr. 502 din 1944 pentru executarea obligațiilor decurgând din Convenția de Armistițiu se declarau legale, chiar dacă la data efectuării lor nu erau respectate dispozițiile legilor în vigoare¹⁶.

Pentru îndeplinirea prevederilor Convenției de Armistițiu, Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării putea dispune predarea către organele îndreptățite ale Înalțului Comandament Aliat de materiale din depozitele armatei sau altei instituții publice¹⁷.

Pentru materialele predate din depozitele armatei sau altei instituții publice se îndeplineau formele de angajare, lichidare, ordonanțare și plată stabilite de Legea nr. 502 din 1944 și prin instrucțiunile Subsecretariatului de Stat al Aprovizionării¹⁸.

Toate angajările, lichidările, ordonanțările și plățile efectuate până la data apariției Legii nr. 502 din 1944 se

considerau bine și legal îndeplinite, chiar dacă nu fuseseră respectate dispozițiile actelor normative în vigoare la data efectuării lor. Era necesar ca organele care efectuaseră asemenea operațiuni să reconstituie formele stabilite prin Legea nr. 502 din 1944.

Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării urma să dea instrucțiuni amănunțite pentru aplicarea Legii nr. 502 din 1944¹⁹.

¹ Serviciul Istoric al Armatei.

² Publicată în Monitorul Oficial nr. 236 din 12 octombrie 1944. Legea a fost semnată de Regele Mihai I și ministrul Economiei Naționale și al Finanțelor, general de divizie Gh. Potopceanu.

³ Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond microfilme, rola F.II. 7. 2359, cd. 10.

⁴ Conform art. 2, alin. 4 din Legea nr. 502 din 1944.

⁵ Conform art. 14 din Legea nr. 502 din 1944.

⁶ Pentru cazurile în care această atribuție era dată prin Legea nr. 164 din 1943 în competența comisiilor județene.

⁷ A.M.R., Fond microfilme, rola F.II. 7. 2359, cd. 11.

⁸ Conform art. 4, alin. 2 din Legea nr. 502 din 1944.

⁹ Conform art. 5 din Legea nr. 502 din 1944.

¹⁰ A.M.R., Fond microfilme, rola F.II. 7. 2359, cd. 11.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem, cd. 12.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Conform art. 10 din Legea nr. 502 din 1944.

¹⁵ Când întreprinderea era firmă individuală.

¹⁶ A.M.R., Fond microfilme, rola F.II. 7. 2359, cd. 13.

¹⁷ Conform art. 12, alin. 2 din Legea nr. 502 din 1944.

¹⁸ Conform art. 12, alin. 3 din Legea nr. 502 din 1944.

¹⁹ Conform art. 14 din Legea nr. 502 din 1944.

CONSIDERATIONS REGARDING THE EXECUTION OF EXPENSES FOR FULFILLING THE ROMANIAN STATE OBLIGATIONS THAT WERE SET BY THE TRUCE CONVENTION SIGNED WITH UNITED NATIONS – TEODORA GIURGIU

Abstract: Law no. 502 from October 11, 1944 set the rules regarding the procedure of engagement, liquidation, ordering and payment of the expenses that were established by the Truce Convention. The Commission for Truce Appliance specified the services, works, quantities and the nature of supplies and the amount that Romania was obliged to provide to Allied (Soviet) High Command.

Keywords: Truce Convention, Allied (Soviet) High Command, National Defense Ministry, Accounting Law, expenses

SPLENDOAREA COLECȚIILOR - OPERELE MAJORE ȘI ENCICLOPEDIILE

Prof. univ. dr. Gheorghe BUZATU'

...A fost integral meritul **Editurii „Tipo Moldova”** din Iași (director – **Aurel Ștefanachi**) de-a fi proiectat și lansat un program editorial puțin obișnuit la noi și, poate, tocmai de aceea, de real succes: colecțiile **MARILOR ENCICLOPEDII/DICȚIONARE** și **OPERA OMNIA**, ambele cuprinzând lucrările reprezentative ale culturii și științei naționale. În fiecare caz, se realizează tiraje anastatice după edițiile princeps ale operelor selectate, fiind excluse orice intervenții ulterioare ale autorilor (dacă este cazul) ori ale comentatorilor de ocazie, cititorul fiind astfel în situația de-a face cunoștință cu ... „originalele”. Fapt care nu-i lipsit de multiple privilegii și satisfacții, de vreme ce înlesnește oricui dorește evaluarea, sub raporturile consistenței, originalității și amploarei creațiilor, valoarea **operei** unui autor, unei școli sau generații. Nu mai puțin, prezintă interes – mai ales în cazul lucrărilor științifice – evaluarea gradului în care acestea au suportat ori nu scurgerea timpului, mai precis cum s-au „confruntat” cu descoperirile recente..

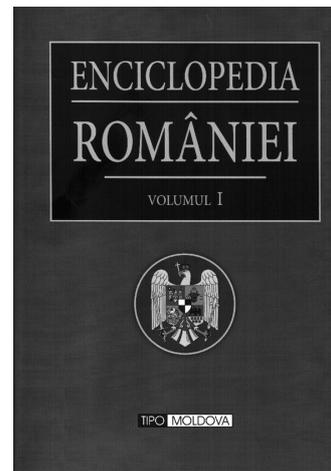
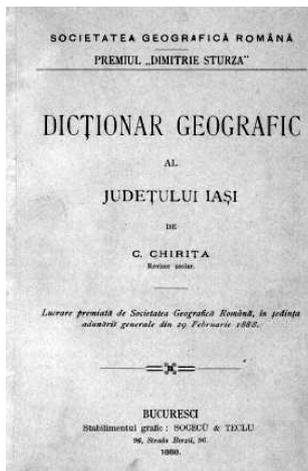
Programul Editurii Tipo Moldova a debutat, la 23 noiembrie 2009, cu o serie de autori celebri și scrieri majore ale culturii naționale, așa precum D. Cantemir (8 volume), Alexandru Philippide, *Originea Românilor* (2 vol.), Spiru C. Haret, *Opere* (11 vol.), B. P. Hasdeu, *O istorie critică a Românilor*, pentru a continua imediat cu *M. Eminescu – istoric* (3 vol.), C. Gane, *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării* (2 vol.), S. Mehedinți (3 vols.), A. D. Xenopol (10 vol.), V. A. Urechia (14 vol.), C. Rădulescu-Motru (5 vol.), I. Petrovici (5 vol.), Petre Andrei (17 vol.), Eugen Lovinescu (3 vol.), D. Drăghicescu, N. Titulescu (18 volume), P. P. Negulescu (5 volume), Vasile Pârvan (11 vol.) însoțite de biobibliografia acad. Al. Zub, ca și P. P. Panaitescu sau 15 volume de studii și documente despre N. Iorga, titan al istoriografiei naționale și universale moderne. În răstimp, au văzut de asemenea lumina tiparului ori se află sub tipar sinteze, monografii, bibliografii și volume de documente editate de cunoscuți istorici contemporani – academicienii Dan Berindei, Al. Zub, Valeriu Cotea, Mircea Malița, Dinu C. Giurescu, Florin Constantiniu, profesorii Ioan Scurtu, Adrian Năstase, G. G. Potra, Constantin Bușe, Corneliu M. Lungu, Anatol Petrencu, Igor Cereteu, Stela Cheptea, Florian Banu, Dinică Ciobotea, Marusia Cîrstea, Sorin

Liviu Damean, regretații G. Potrea, V. F. Dobrinescu și E. Denize ș.a. Este demn de reținut, în context, că numai în decursul celui dintâi an editorul a împlinit un program remarcabil, nu numai sub raport calitativ, ci și cantitativ, producția de carte reprezentând peste 250 de titluri însumând circa 450 volume...

Nu încapă îndoială că Editura Tipo Moldova a acordat maximă atenție lucrărilor cu caracter enciclopedic, în prima ordine aflându-se monumentală, de atâtea decenii inegalabilă *Enciclopedia a României* (4 vol., ediția I, București, 1938-1943; 4 vol. ediția a II-a anastatică, Iași, 2010) și solidul volum al căpitanului M. D. Ionescu intitulat *Dobroglia în pragul veacului al XX-lea* (text original – București, 1904; ediția a II-a anastatică, Iași, 2010).

Din motive lesne de înțeles, voi insista asupra *Enciclopediei României*, pe care am avut onoarea de a o prefața și recomanda cititorilor². Ea a fost lansată la 27 noiembrie 2010, simultan la Focșani și Iași, **Capitale ale „Micii Uniri a Românilor” (1859)**, așadar în preajma și în onoarea **MARII SĂRBĂTORI NAȚIONALE** de la 1 Decembrie. Este netăgăduit că ne aflăm în fața uneia dintre **CĂRȚILE NEAMULUI**, operă de solidă și exemplară informație și ținută științifică, cu o odisee fabuloasă și pe alocuri chiar dezagreabilă, întrucât cum s-ar putea uita că, decenii la rând, după „eliberarea stalinistă” din 1944 și în cursul dezastrului holocaustului roșu, ea a fost trecută cu zel în rândul ... „**cărților interzise**”. Și se impune să subliniem că, în ciuda tuturor episoadelor dezagreabile și condamnabile intervenite în decursul „erei comuniste”, **ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI A FOST ȘI RĂMÂNE UN MONUMENT AL CIVILIZAȚIEI ROMÂNE MODERNE, O DOVADĂ NEPIERITOARE – DINCOLO DE TIMPURI ȘI SPAȚII, DE ACCIDENTE ȘI PATIMI SĂLBATICE – A CAPACITĂȚII CREATOARE DE EXCEPȚIE A ROMÂNILOR, CĂRORA LE-A FOST, DIN START, DEDICATĂ.**

Secolul XXI a debutat și se desfășoară – ceea ce nu mai trebuie a fi demonstrat – sub zodia informațiilor, care, acestea din urmă, evident domină Lumea. Cel mai nimerit, la *Library of Congress* din Washington, D.C., în însăși inima *Imperiului mondial al cărții*, fondat la 1800 și găzduind peste 34 milioane volume din toate

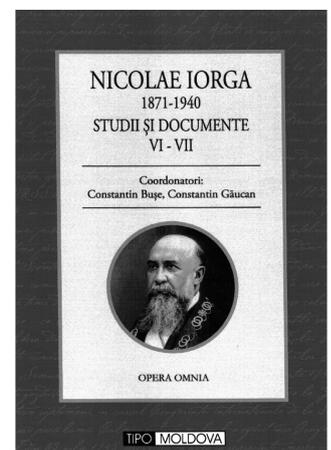
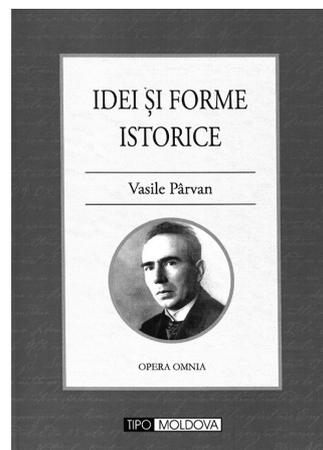
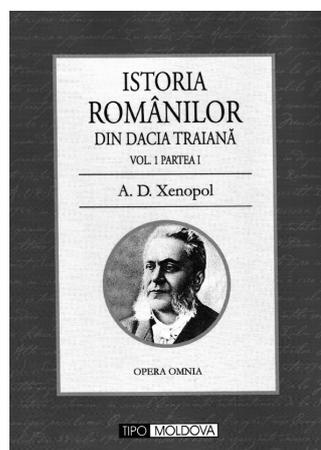
la rândul său, veritabil tezaur al cunoștințelor acumulate de-a lungul timpului și despre toate locurile – ar fi *mică* și, mai prejos, chiar *inexistentă* ... În atare condiții, se înțeleg eforturile învățaților de oriunde și de oricând, dar îndeosebi odată cu începutul erei creștine, de-a reuni și sistematiza informațiile existente despre lume și

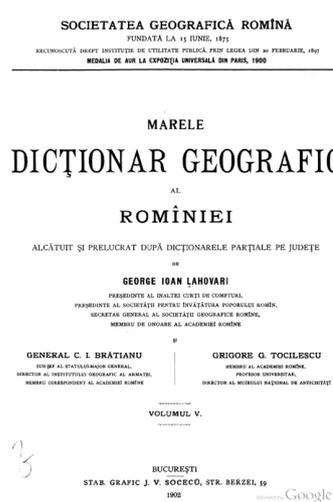
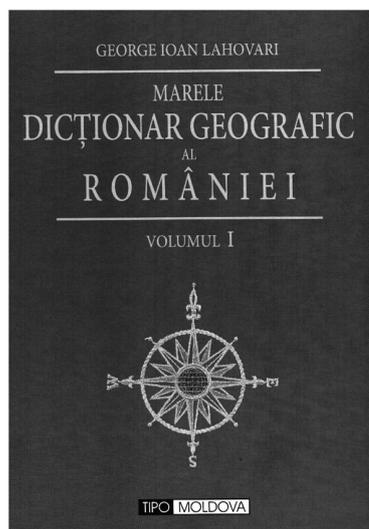
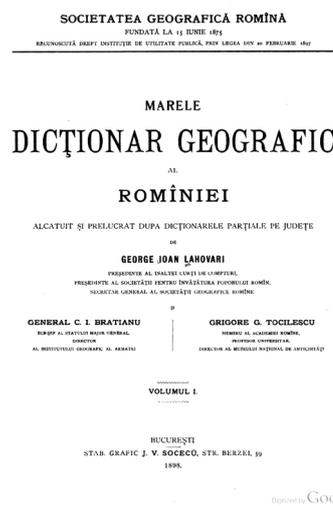
țările și din toate timpurile, se poate cel mai bine constata care este *PUTEREA INFORMAȚIILOR*, astăzi sau mâine, dintotdeauna. Acolo, în celebra *Main Reading Room*, cititorul poate afla pentru o consultare directă peste 40 000 lucrări de referință, cu predilecție *enciclopedii* și *dicționare*, din colecția care a depășit de mult peste 500 000 de titluri ...

Potrivit definiției clasice acceptate, *Enciclopedia* reprezintă o „lucrare de referință care conține informații din toate domeniile cunoașterii sau care se ocupă pe larg de o anumită ramură a cunoașterii. Este o lucrare autonomă. Iar explicațiile sunt mai amănunțite decât cele oferite de dicționar. Diferă de un almanah prin faptul că informațiile nu sunt date și nu sunt extrase din texte pedagogice, în încercarea de a o face mai ușor de consultat și mai accesibilă pentru nespecialiști. Deși în general sunt redactate sub forma mai multor articole separate, enciclopediile diferă mult între ele, în privința structurii și conținutului. Prototipul în general recunoscut al enciclopediilor este *Cyclopaedia* (1728) lui Ephraim Chamber. Prima enciclopedie modernă este *Encyclopédie*, apărută în Franța (1751-1765). Cea mai mare enciclopedie generală în limba engleză este *Encyclopaedia Britannica*”³.

Rostul *enciclopediilor* în formarea și afirmarea unui individ complet a fost și rămâne fundamental. Este motivul pentru care, mai ales în epocile modernă și contemporană, ele au ajuns să domine într-atât domeniul cărților – astăzi și al Internetului – încât, cu tot temeiul, se recunoaște că o cultură națională lipsită de asemenea instrumente complexe de informare – fiecare,

viață în lucrări speciale reprezentând, într-un stadiu incipient, atât modelul cât și fundamentul *enciclopediilor clasice* din secolele XVIII-XX. După cum este bine cunoscut, rolul esențial a revenit celebrei *Encyclopédie, ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers*, redactată și publicată sub coordonarea lui Denis Diderot, cu colaborări prestigioase – d’Alembert, Voltaire, Rousseau ș.a. Ecourile și impulsurile *Marii Enciclopedii Franceze* s-au resimțit copleșitor pe planurile spiritual și social, dar în prima ordine în privința conceperii, editării și difuzării operelor de referință, așa precum s-au remarcat în ultimele două veacuri: *Encyclopaedia Britannica* (29 vol., 1910-1911) sau *The Encyclopedia Americana* (13 vol., 1829-1833; 30 vol., 1960); *Encyclopaedia Britannica. A New Survey of Universal Knowledge* (24 vol., 1951); *Encyclopedia Universalis* (20 vol. + Atlas, 1968); *Enciclopedia Catolica* (12 vol., 1948-1954); *Enciclopedia Italiana* (35 vol., 1929-1933) sau *Meyers Lexikon* (52 vol., 1839-1855) și *Brockhaus* (14 vol., 1900) și *Der Grosse Brockhaus* (ediția a 16-a, 12 vol., 1952-1964), Pierre Larousse, editor, *Grand Dictionnaire Universel du XIX-e siècle*, 17 vol., 1866-1888), *La Grande Encyclopédie* (31 vol., 1886-1902) și Michel Mourre, *Dictionnaire Encyclopédique d’Histoire* (8 vol., 1986); Mircea Eliade, editor în chief,

The Encyclopedia of Religion (16 vol., 1987); *Bolșaiia Sovetskaia Entiklopediia* (51 vol., 1949-1958; 30 vol., 1970-1979) și *Encyclopaedia Judaica* (16 vol., 1971); *Polski Słownik Biograficzny* (19 vol., 1959-1974) și *Uj Idök Lexikona* (24 vol., 1936-1942), *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas* (4 vol., 1974-1981) și *Sovetskaia Istoričeskaia Entiklopediia* (16 vol., 1961-1976).

În context, nu este de fel un abuz insistând asupra realizărilor românești în domeniu⁴, începând cu *Dicționarul topografic și statistic al României* cuprinzând descrierea a 20 000 de nume proprii teritoriale și anume: munții, dealurile ..., precedat de *geografia și statistica țerei* (București, 1872) al lui Dimitrie Frunzescu, *Enciclopedia României* (3 vol., Sibiu, 1898-1904) datorată lui Cornel Diaconovici și *Marele Dicționar Geografic al României* (5 vol., București, 1898-1902)⁵, alcătuit și prelucrat de George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu și Grigore G. Tocilescu, *Dicționarele Geografice ale Provinciilor Române în afară de Regat* (I – *Basarabia*, de Zamfir Arbore, București, 1904; II – *Bucovina*, de Em. Grigorovitz, București, 1908), cărora în deceniile următoare li s-au adăugat: *Minerva. Enciclopedie Română* (1929); *Dicționar Enciclopedic Ilustrat „Cartea Românească”* al lui Ion-Aurel Candrea și Gh. Adamescu (1926-1931); *Enciclopedia „Cugetarea”* a lui Lucian Predescu (1940); *Dicționar Enciclopedic Român* (4 vol., 1962-1966) coordonat de Athanasie Joja și D. Macrea; *Mic Dicționar Enciclopedic* (diverse ediții, 1972-1986) și cel mai complet *Dicționar Enciclopedic* (7 vol., 1993-2009) coordonat de minunatul editor și coleg Marcel D. Popa, după care s-a întocmit un nou *Mic Dicționar Enciclopedic* (diverse ediții, 2005-2008).

Nu era dificil de admis că, la confluența mileniilor II și III, odată cu afirmarea spectaculoasă a Internetului

pe planul informațiilor, trebuiau să intervină modificări majore în domeniile enciclopedismului, iar schimbările produse în numai câteva decenii s-au dovedit, din fericire, mai mult decât importante, cu desăvârșire revoluționare. Nu este numaidecât

vorba de faptul că faimoasele enciclopedii pot fi consultate pe Internet (vezi *Enciclopedia României*, volumele I și III), dar Internetul însuși a ajuns gazda ideală a unor lucrări de profil on-line, dintre acestea cea mai cunoscută fiind – de binemeritată reputație mondială – inegalabila *Wikipedia*. Este, așa cum au recomandat-o inspirații ei fondatori, o enciclopedie liberă, prezentând o sumă de avantaje indiscutabile – apel lesnicios, cheltuieli zero, multitudinea și garantarea datelor, actualizarea lor continuă, sistematizarea convenabilă etc. *Wikipedia* – altfel spus *Enciclopedia liberă și multilingvă on-line* – este administrată de **Wikimedia Foundation**, fiind lansată la 15 ianuarie 2001 de către *Jimmy Wales* și *Larry Sanger*. În acest moment, programul funcționează în peste 270 de limbi, iar cel în română a fost inaugurat la 15 iulie 2003. La 1 noiembrie 2010, *Wikipedia* (al cărei semn distinctiv poate fi aflat mai jos) includea peste 16 milioane de articole (cuprinzând în total peste 1,74 bilioane de cuvinte) și peste 1,5 milioane imagini, toate liber accesibile, neîntârziat și din orice punct al planetei. Având în vedere cele precizate, se înțelege că și numărul și frecvența apelurilor sporește neconținut, la nivelul a zeci de milioane în ianuarie 2010! Se impune să reținem, de asemenea, că, după modelul *Wikipediilor*, cu totul recent s-a lansat *Enciclopedia României on-line*, care deja la 4 noiembrie 2010 înregistrase 2 804 articole.

Enciclopedia României – programată în șase volume, dar apărută în patru volume (1938-1943), datorită condițiilor precare intervenite în urma Războiului Mondial din 1939-1945, supranumită și **D. Gusti** (Președintele Comitetului de Direcție) sau **Carol al II-lea** (sub domnia căruia s-au inițiat, redactat și editat primele trei volume) sau **Mareșal Antonescu**

sub toate faptele și în toate formele: omul” (*Enciclopedia României*, I, p. 33-41).

Într-un atare context, să nu neglijăm finalmente că o lucrare de ținută și semnificația **MARII CĂRȚI** editate își va dovedi valoarea, fiind în consonanță deplină cu personalitățile de primă mărime ale **ROMÂNIEI ETERNE, care au cultivat și ilustrează oricând enciclopedismul – M. EMINESCU și N. IORGA, D. CANTEMIR și B. P. HAȘDEU, GEORGE CĂLINESCU și MIRCEA ELIADE**, într-o Republică a Literelor, iar **ȘTEFAN CEL MARE, BRĂTIENII, M. KOGĂLNICEANU, TAKE IONESCU, N. TITULESCU și GRIGORE GAFENCU**, Mareșalii **CONSTANTIN PREZAN, ALEXANDRU AVERESCU și ION ANTONESCU**, în domeniile politico-diplomatic sau militar.

Pregătirea și publicarea *Marelui Dicționar Geografic al României* au presupus o intensă și rodnică activitate, desfășurată pe parcurs de decenii și antrenând vaste cercetări și ample colaborări, excelent coordonate.

Marele Dicționar Geografic al României, ediția I, 5 vol., București, 1898-1902; ediția a II-a anastatică, 5 vol., Iași, Tipografia Moldova, 2011

Pentru început, mai precis de îndată după 1866, în cadrul **Societății Academice Române** (din 1879, **Academia Română**), iar mai apoi datorită **Societății Geografice Române**, fondată la 15 iunie 1875, s-au realizat și imprimat, între 1888 și 1897, 32 de *Dicționare geografice* ale județelor din cadrul Vechiului Regat. Mai apoi, în răstimpul 1888-1902, în temeiul textelor deja valorificate a fost editat – prin grija lui **George Ioan Lahovari**, Secretarul General al **Societății Geografice Române** și membru de onoare al **Academiei Române**, Generalul **C. I. Brătianu** și Profesorul **Grigore G. Tocilescu**, membru al Academiei Române – *Marele Dicționar Geografic al României*, în 5 volume (totalizând 3 960 pagini), dedicate Regelui Carol I al României.

Marele Dicționar s-a impus dintru început ca o realizare științifică de anvergură și de profundă originalitate științifică, rămânând în bună măsură una de referință în domeniu. Fapt cu totul remarcabil, **Societatea Geografică Română** s-a preocupat în

continuare de o nouă serie de volume – *Dicționarele Geografice ale Provinciilor Române în afară de Regat*, din care, în contextul evenimentelor ce s-au succedat – premisele și desfășurarea Primului Război Mondial (1914-1918), nu au apucat să vadă lumina tiparului decât primele două tomuri: I – *Dicționarul Geografic al Basarabiei*, București, Atelierele Grafice I. V. Socec, 1904, 237 p.; II – *Dicționarul Geografic al Bucovinei*, București, Atelierele Grafice I. V. Socec, 1908, 248 p., întocmite, cum s-a menționat, de **Zamfir Arbore** și, respectiv, **Emanuil Grigorovitz**, sub îngrijirea lui **George Ioan Lahovari**.

Istoricul *Marelui Dicționar Geografic al României*, astfel cum se desprinde din *Precuvântarea* monumentalei lucrări

În ansamblu, *Marele Dicționar Geografic al României*, grație avantajelor oferite de temeinicia documentării și sistematizarea analizei și prezentării datelor, de incontestabilele sale calități științifice intrinsece, se înscrie, după mai bine un secol de apariție, între lucrările de referință ale domeniului⁶, un ghid de serioasă îndrumare pentru cercetările actuale. *Dicționarul* a reprezentat și o operă de temeinică realitate, reflectând, cu mai puțin de două decenii înaintea Marelui Război al Unității Naționale a tuturor Românilor (1916-1919), Țara Mică, Vechiul Regat, care la 1 Decembrie 1918 avea să ne conducă în mod sigur la **România Mare**.

¹ Centrul de Istorie și Civilizație Europeană al Filialei Iași a Academiei Române.

² Cf. Gh. Buzatu, *Marea Enciclopedie a României, pentru România tuturor Românilor*, în *Enciclopedia României*, vol. I, ediția a II-a anastatică, Iași, Tipografia Moldova, 2010, pp. 1-11.

³ Apud *Enciclopedia Universală Britannica*, vol. 5, București, Litera/Enciclopedia Britannica, 2010, p. 304.

⁴ Cf. Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972, *passim*.

⁵ Lucrarea poate fi consultată pe Internet: <http://www.zoublisher.com/p/83634-mdg-al-romaniei>; <http://www.teologiepentruazi.ro/2011/01/16/marele-dictionar-al-romaniei> în acest din urmă caz al enciclopediei on-line, afișată deocamdată în patru volume (1, 3, 4 și 5), editorii au întocmit și un vast index).

⁶ Se impune a reține faptul că, și în prezent, cărțile valorificate în domeniu țin seama de criteriile și informațiile stabilite la începutul veacului trecut – cf. Dan Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, vol. I-III, București, Editura Enciclopedică, 1996. A se vedea, de exemplu, articolul București, pp. 225-321.

RESTRUCTURAREA ȘI DEZVOLTAREA RELAȚIILOR ECONOMICE DINTRE ROMÂNIA ȘI FEDERAȚIA RUSĂ

– premise, idei, mijloace, instrumente și proiecte –

Lucian DRĂGHICI¹

De curând, prin donația făcută de domnul Vasile V. Ghișa, cărui îi mulțumim și pe această cale, fondul de carte al Bibliotecii Serviciului Istoric al Armatei s-a îmbogățit cu lucrarea *Restructurarea și dezvoltarea relațiilor economice dintre România și Federația Rusă – premise, idei, mijloace, instrumente și proiecte*. Așa cum se precizează și în prefața lucrării, volumul constituie o dezvoltare „aplicată și firească” a cărții *Relațiile economice româno-ruse – experiențe și oportunități* distinsă de Academia Română cu premiul „Petre S. Aurelian” pe anul 2005 la Secțiunea a XI-a „Științe economice, juridice și sociologice”. Autorii lucrării sunt specialiști de înaltă calificare cu o vastă și o îndelungată experiență în domeniul comerțului exterior, reprezentând și promovând interesele statului român în mediul economic internațional atât înainte, cât și după 1989.

În concepția autorilor, acest volum „nu este o replică la multele aprecieri, sugestii și atitudini ale numeroșilor comentatori – de diverse profesii și indeletniciri. Recentele evoluții din relațiile economice cu Federația Rusă fac necesară și aduc în actualitate oportunitatea restructurării și modernizării schimburilor noastre comerciale cu această țară și cu ceilalți parteneri potențiali din spațiul ex-sovietic”. Lucrarea este menită a reprezenta „o pledoarie, argumentată economic, pentru pragmatism și realism în colaborarea comercială cu străinătatea, pentru nevoia stringentă de elaborare, operaționalizare și instrumentare a unei strategii de dezvoltare economico-socială a României – pe termen mediu și lung”.

Se subliniază faptul că «liberalizarea comerțului» nu înseamnă în niciun caz, abandonarea intereselor economice naționale și internaționale și nici scutirea autorităților statale de a identifica, defini, instituționaliza și operaționaliza promovarea unor schimburi internaționale de mărfuri și servicii echilibrate, eficiente și benefice procesului de reformare-modernizare a economiei țării, a întregii societăți românești”.

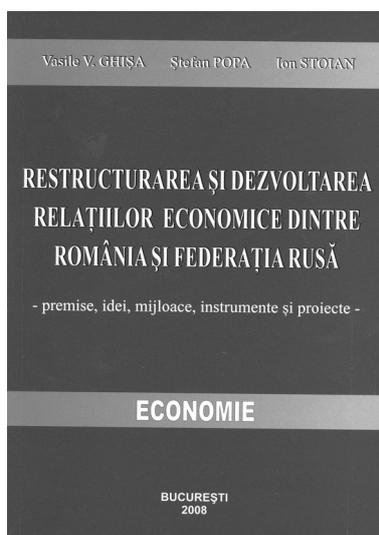
Autorii atrag atenția și asupra unor erori în abordarea problematicii relațiilor româno-ruse: „A miza exclusiv pe faptul că UE și/sau SUA ne vor rezolva problemele din relațiile cu Rusia, trecute, prezente și viitoare, este cel puțin o naivitate, dacă nu o gravă eroare istorică. La fel de neproductivă precum credința unor politicieni români care continuă să-și imagineze că «relațiile personale», «charisma» și «orientarea politică» a acestora sunt suficiente pentru lansarea comerțului româno-rus”.

Lucrarea este structurată pe patru părți. Prima parte conține un istoric al relațiilor economice dintre România și Rusia/Uniunea Sovietică în perioada 1876-1989, iar a doua parte are ca temă evoluția schimburilor economice româno-ruse în anii 1990-2006. Partea a treia a lucrării analizează cadrul juridic instituțional actual al relațiilor economice româno-ruse și relațiile de colaborare economică bilaterală după integrarea României în Uniunea Europeană. Ultima parte conține sugestii și proiecte privind relansarea relațiilor economice între România și Federația Rusă.

Parcurgând capitolele dedicate istoricului relațiilor economice româno-ruse se poate observa faptul că începând de la semnarea primei convenții comerciale între cele două state, la 27 martie 1876, și până la declanșarea Primului Război Mondial, ponderea schimburilor comerciale cu Rusia era nesemnificativă în cadrul comerțului exterior al statului român, exportul de produse românești nedepășind 3,8 %, iar importul de mărfuri rusești fiind de maxim 5,8 %. În anii Primului Război Mondial, schimburile economice au cunoscut o creștere semnificativă datorită livrărilor de materiale de război ale

părții ruse. În perioada interbelică relațiile au fost modeste din cauza întreruperii relațiilor diplomatice în perioada 1918-1934. După 1945, odată cu intrarea României în sfera de influență sovietică, relațiile economice între statul român și URSS au cunoscut o dezvoltare masivă, pentru ca după 1989 ponderea schimburilor comerciale cu Uniunea Sovietică/Federația Rusă să coboare de la 24,2% la 3,8% în anul 2000. Extrem de interesante și bine documentate sunt paginile dedicate relațiilor economice dintre România și Uniunea Sovietică din perioada 1945-1989, precum și a rolului jucat de Consiliul Economic de Ajutor Reciproc (CAER) în cadrul acestor relații.

Autorii lucrării nu se rezumă doar la o înșiruire seacă de cifre privind schimburile de mărfuri între cele două state, ci efectuează și o analiză aprofundată a evoluției pe plan economic a României în perioada postbelică. Ne-a atras atenția punctul de vedere al autorilor privind consecințele economice ale „Declarației din aprilie 1964” a conducerii Partidului Muncitoresc Român, document programatic al politicii de distanțare a Românie față de Uniunea Sovietică: „Efectele «Declarației din aprilie 1964» de la București, declarație de partid și nu de stat, s-au manifestat pregnant în relațiile noastre economice externe – am spune în sens pozitiv – dar și în planul politicii economice interne, în sens negativ. Astfel, în plan extern, România

a fost apreciată și sprijinită politic, bucurându-se de facilități în raporturile cu țările din vestul Europei și SUA. România a devenit în scurt timp membru al FMI/BIRD, era observator la GATT (în prezent Organizația Mondială a Comerțului), încheia protocoale și convenții cu comerciale sectoriale cu „Piața Comună” [Comunitatea Economică Europeană – precursora pe plan economic a actualei Uniuni Europene] recunoscându-i de facto existența. La începutul anilor 1970, România avea o largă deschidere și acces aproape neîngrădit pe piețele occidentale de mărfuri și capital”.

Autorii subliniază contrastul dintre deschiderea, inclusiv în domeniul economic, afișată pe plan extern și dogmatismul care a caracterizat politica internă în timpul „Epocii de Aur”: „În planul politicii interne de dezvoltare economică, «Declarația din aprilie 1964» a rămas ca un document propagandistic, fără a fi convertită și instrumentată în sensul deschiderii mecanismelor economice spre piețele externe și înscrierii eficiente în procesele de integrare-globalizare din ce în ce mai evidente.[...] Megalomania, dictatul politico-ideologic în economie și «amenințările» la adresa «independenței» țării au condus la escaladarea centralismului și dictatului în economie, la subiectivism și voluntarism, sub umbrela științifică a «originalității românești de conducere economică»”.

Sunt amintite gravele erori de politică economică care au dus la colapsul din anii 1980: „cheltuirea resurselor naționale în investiții economice faraonice, fără a se lua în considerare parametrii de eficiență ale acestora, prin ignorarea fenomenelor economice și politico-sociale ce se produceau în lume și credința că aceste nu ne pot atinge și pe noi. [...] Încercările de reformare a modelului sovietic de construcție economică erau calificate drept «atentate la cuceririle revoluționare ale clasei muncitoare, ale socialismului». [...] Semnalele venite din economia reală, internă și externă, au fost «interpretate politic», în loc să fie luate în serios. Pentru neîndeplinirea planurilor, fanteziste prin indicatori și propagandistice în raport cu realitățile, erau de vină cei care nu cunoșteau sau ignorau «politica înțeleaptă» a partidului”... În comerțul exterior, vina pentru neîndeplinirea planurilor nu era considerată lipsa de producție – de marfă – în cantitatea, calitatea și la termenele de livrare contractuale, aceasta fiind aruncată în seama comercianților (specialiștilor) care «nu aplicau politica partidului», fiind «lipsiți de educație și conștiință muncitorească». [...] Vinovații erau găsiți fie în capitalismul care submina construcția socialismului, fie în rândul țărilor CAER,

în frunte cu URSS, care nu ne dădeau ce le ceream și nu voiau să cumpere de la noi ce și cât le ofeream.[...] Ca urmare, comerțul exterior al României cunoaște o diminuare semnificativă în perioada 1981-1989”.

Pe lângă prezentarea de proiecte privind relansarea relațiilor economice româno-ruse, a identificării produselor industriale și agricole care ar putea face obiectul schimburilor comerciale între cele două țări, pentru iubitorii de istorie volumul prezintă un interes deosebit prin abordarea evoluției și involuției pe plan economic a regimului comunist din România. Dacă până în prezent atenția istoricilor s-a axat mai mult pe analiza conflictelor de la vârful puterii sau pe cea a dimensiunii represive a regimului, în schimb nu regăsim lucrări care să trateze aspecte ale istoriei economice a României în perioada 1945-1989. Credem că astfel de lucrări ar fi necesare mai ales în condițiile în care mulți dintre români par a regreta stabilitatea economică și socială a „vechiului regim” fără a li se explica cu date concrete în ce măsură această stabilitate avea un caracter artificial din punct de vedere economic. Să nu uităm că prăbușirea comunismului în estul Europei a avut în primul rând cauze economice, URSS nemaiaivând capacitatea necesară pe plan economico-financiar de a susține regimurile aservite din țările-satelit. Dacă politica de transparență, *glasnost*, inițiată de Mihail Gorbaciov a reprezentat un succes pentru imaginea URSS, în schimb *perestroika*, politica de implementare a unor reforme economice limitate, a dus la ceea ce s-a numit mai târziu *katastroika* – prăbușirea regimului comunist sovietic și dispariția URSS de pe harta lumii.

Prin abordarea atât a unei problematice economice de actualitate, cât și a unei teme încă necercetate îndeajuns din istoria contemporană a României, lucrarea **Restructurarea și dezvoltarea relațiilor economice dintre România și Federația Rusă – premise, idei, mijloace, instrumente și proiecte** prezintă un interes deosebit nu numai pentru specialiștii în economie, ci și pentru cei din domeniul istoriei.

¹ Serviciul Istoric al Armatei.

CONTENTS

- ★ The message of minister of National Defense with the occasion of celebration the “Military Archives Day”;
- ★ Editorial – after 70 years (1941-2011), academician prof. univ. Dinu C. GIURESCU, PH.D.;
- ★ Romania faces a major decision: the entry in the Second World War – prof. univ. Ioan SCURTU, PH.D.;
- ★ June 26, 1941- The first victory of Romanian Royal Navy in the Black Sea – captain (N.) Marian MOȘNEAGU, PH.D.;
- ★ Anti-Aircraft Artillery in the Campaign from 1941 – major general (R.) prof. univ. Visarion NEAGOE, PH.D.;
- ★ With Airplanes IAR-39 against partisans from Crimea – Engineer Vasile TUDOR;
- ★ Army Corp General Paul (Pavel) Teodorescu, PH.D. – Polyvalent personality of Romanian Army – prof. univ. Valentin CIORBEA, PH.D., Reverend Mother Emanuela OPREA;
- ★ *Soldiers’ Letters* from autumn of 1916 – prof. univ. Petre ȚURLEA, PH.D.;
- ★ General Constantin Prezan in I.G. DUCĂS memoirs – Alin SPĂNU, PH.D.;
- ★ Considerations regarding the execution of expenses for fulfilling the Romanian State obligations that were set by the Truce Convention signed with United Nations – Teodora GIURGIU;
- ★ The splendor of collections – important works and encyclopedias – prof. univ. Gheorghe BUZATU, PH.D.;
- ★ The reconstruction and the development of economic relations between Romania and Russian Federation – premises, ideas, means, instruments and projects – Lucian DRĂGHICI.